

“ดูรามหาราช อันว่าบุคคลผู้ใด มีใจซมชื่นยินดี ในศาสนาพระพุทธเจ้า ก็มาตัดย้งทุงบูชาพระพุทธเจ้าตั้งนั้น อันว่าบุคคลผู้นั้น ก็จักได้เมื่อเกิด ในวิมานค่าอันสูงได้ ๑๒ โยชน์ ในชั้นฟ้าดาวดึงสา อันมีปราสาทอัน อากียรติเดียรดาษ เต็มไปด้วยทุงกระดาดแลทุงไซ แลมีนั้นไปด้วยนางจับ แลนางพอนย่อนแก้วแก้วตีเพลง เสียงตริยะนนต์ ๕ สิ่ง มวนมีเสพทุกยาม ก็มีแล อันว่า พระพุทธเจ้าเมตไตรยตน จักลงมาเป็นพระกายหน้า นั้นแล บุคคลทั้งหลายผู้นั้น ได้บวชแล้ว ก็จักได้ถึงนิระพาน อันดับเสียยังทุกข์ ทั้งมวล นั้นแล อันนี้ ก็เป็นผลแห่งบุคคล ผู้ได้สร้างทุงบูชาพระพุทธเจ้านั้น”

พระสงฆ์และภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนชาวไทย และคนไทยเชื้อสายจีน

ธงผะเหวดอีสาน

“พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา”

ธงผะเหวดอีสาน

“พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา”

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๓๐
กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ
สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแบบมุ่งเป้า
ประจำปี ๒๕๖๒

สนับสนุนโดย
กองการวิจัยและบริการทางวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

จุฬะหวัดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา

โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแบบมุ่งเป้า ประจำปี ๒๕๖๒

สนับสนุนโดย กองการวิจัยและบริการทางวิชาการ

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๓๐

กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวนพิมพ์ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

วีณา วิสเพ็ญ.

จุฬะหวัดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา.- : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2562

208 หน้า

1. ศิลปกรรมและสัญลักษณ์พุทธศาสนา. 2. ธง. I. ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์, ผู้แต่งร่วม. II. ชื่อเรื่อง 294.3137

ISBN 978-974-3137

คณะที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ประยุทธ์ ศรีวิไล

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ราชนันท์ นิลวรรณภา

รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารและแผน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สถิตย์ แจ็กมา

รองผู้อำนวยการฝ่ายศิลปวัฒนธรรม ภูมิทัศน์และวิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บัญญัติ สาลี

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและบริการวิชาการ

นางสาวศิริประภา บุญอ่อน

หัวหน้าสำนักงานเลขานุการ

ผู้เรียบเรียง

รองศาสตราจารย์วีณา วิสเพ็ญ

นายณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์

กองบรรณาธิการ

นายชวนากร จันนาเวช, นายนิพล สายศรี, นายภูวดล อยู่ปาน, นายรัฐพงษ์ ภูภักดี

ศิลปกรรม นายพัชรินทร์ ประทุมชาติ นายวัชระ พิมพ์จันทร์

ธุรการ นางสาวเพ็ญประภา ไชยสงคราม

สงวนลิขสิทธิ์ โดยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ห้ามลอกเลียนส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ รวมทั้งห้ามจัดเก็บ ถ่าย

ถอดรูปแบบใดๆ ทั้งกระบวนการอิเล็กทรอนิกส์ การถ่ายภาพ การบันทึกด้วยวิธีอื่นใด โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นลาย

ลักษณ์อักษรจากเจ้าของลิขสิทธิ์

สารจากอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตระหนักในบทบาทของการเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องทำหน้าที่อันสำคัญให้แก่ประเทศชาติเสมอมา ทั้งการผลิตบัณฑิต วิจัย บริการทางวิชาการแก่ชุมชน และทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม จึงสนับสนุนให้ทุกองค์กรในมหาวิทยาลัย ทั้งคณาจารย์ เจ้าหน้าที่และนิสิตทั้งหมด เรียนรู้ เพื่อรู้จักชุมชนทุกด้าน โดยตระหนักในสิ่งดีงามที่สังคมและชุมชนมีอยู่ รวมทั้งวิเคราะห์ให้เห็นสิ่งที่ปัญหา อันจะต้องร่วมกันใช้หลักวิชาการมาแก้ไข ทั้งนี้เพื่อความสุภาพ สุขใจและสามารถประกอบอาชีพในสังคม ปัจจุบันได้อย่างสมสมัย หน้าที่หนึ่งที่มหาวิทยาลัยส่งเสริมอย่างจริงจัง ยึดมั่นเป็นแกนสำคัญแห่งวิถีของ มนุษย์และการผลิตบัณฑิตอย่างต่อเนื่องมา ก็คือ การศึกษา เรียนรู้ ด้านศิลปวัฒนธรรมชุมชน เพื่อนำมา อนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสานให้คงอยู่ในชุมชน และมีการเรียนรู้ในสถานศึกษา ตั้งแต่เป็นวิทยาลัยวิชา การศึกษา ต่อเนื่องเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคามและพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในที่สุด ปัจจุบันมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ก็ได้หยุดยั้งในการทำหน้าที่รักษา สืบสานวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ ทั้งศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและของชาติโดยส่วนรวม จนมีนโยบายให้แต่ละคณะ หน่วยงานถือปฏิบัติ นั่นคือ นโยบาย ๑ หลักสูตร ๑ ศิลปวัฒนธรรม พัฒนามาเป็น ๑ คณะ ๑ ศิลปวัฒนธรรมและโครงการทำนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรมแบบมุ่งเป้า โดยจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

การที่กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน โดยรองศาสตราจารย์ วิณา วิสเพ็ญและคณะ ได้ดำเนินงานศึกษา อนุรักษ์ และสืบสานเรื่องธูฆะเหวดอีสาน โดยเน้นพื้นที่จังหวัด อุบลราชธานี ภายใต้การทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมอีสานแบบมุ่งเป้าใน ปี พ.ศ. ๒๕๖๒ นี้ จึงเป็น โครงการที่ดีโครงการหนึ่ง ที่มหาวิทยาลัยสนับสนุนให้ดำเนินการ โดยนอกจากสำรวจการทอธูฆะในชุมชนแล้ว ได้ขอให้มีการเสวนาทางวิชาการ จัดนิทรรศการและจัดทำสื่อเพื่อการเรียนรู้ ทั้งสื่อวีดิทัศน์และหนังสือ เกี่ยวกับเรื่อง ธูฆะเหวดอีสานขึ้น เพื่อเผยแพร่ในวงกว้างหลายๆ รูปแบบ

มหาวิทยาลัยหวังอย่างยิ่งว่า หนังสือเรื่องธูฆะเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา เล่มนี้ จะเป็น ประโยชน์ต่อผู้สนใจ และเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ทำให้งานหัตถศิลป์ดีๆ ในชุมชนทั้งผู้ทอและผลงานได้ปรากฏ เป็นที่ประจักษ์ในวงสังคมต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประยูทธ์ ศรีวิลัย)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คำนำ

ระยะเวลากว่า ๑๕ ปีที่ผ่านมา คณะทำงานของกลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ ได้ทำงานภาคสนามในชุมชนต่างๆ และวัดของภาคอีสานหลายจังหวัด และพบว่าในวัดต่างๆ นั้น นอกจากจะมีคัมภีร์ใบลานเพื่อศึกษาเรียนรู้พระไตรปิฎกเพื่อการศึกษาของพระสงฆ์ รวมทั้งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและวิถีชีวิตแล้ว วัดวาอารามทั้งหลาย ต่างมีงานศิลปกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากความคิด ความเชื่อจากคัมภีร์พุทธศาสนาและวรรณคดีพุทธศาสนาเช่นเรื่องพระปฐมสมโพธิกถา พระมาลัยกลอนสวด มหาเวสสันดรชาดก เป็นต้น จนเกิดเป็นภาพจิตรกรรม ประติมากรรมและอื่นๆ งานบุญประเพณีที่สำคัญมากประเพณีหนึ่งของชาวพุทธก็คือ ประเพณีเทศน์มหาชาติที่พระสงฆ์และบุคคลในชุมชนทั้งอุบาสก อุบาสิกาต่างพร้อมใจกันจัดทำเครื่องบูชาต่างๆ และเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาทำให้เกิดงานพุทธศิลป์ที่งดงามหลายประเภท และนำมาประดับตกแต่งในงานบุญนี้ ธงหลากหลายประเภทก็เป็นสิ่งสำคัญหนึ่งที่นำมาตกแต่งในงานมาแต่อดีต และมีแนวทางในการสร้างตามที่สืบทอดกันมาในชุมชน และเป็นงานหัตถกรรมที่บรรจงสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา แต่ผู้คนในปัจจุบันมักไม่เข้าใจความหมายโดยถ่องแท้ ผู้เขียนจึงเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้น เพื่อเป็นความรู้แก่ผู้ที่สนใจและเข้าใจความหมายที่ถูกต้องในการถวายธงเป็นพุทธบูชา

หนังสือธงพระเวทอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา เล่มนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมแบบมุ่งเป้าประจำปี ๒๕๖๒ ที่เน้นการนำสิ่งที่ดีงามในชุมชนด้านธง ที่ใช้ในงานเทศน์มหาชาติของชาวอีสาน โดยเน้นข้อมูลของจังหวัดอุบลราชธานีมาเสนอให้ปรากฏ โดยในหนังสือนี้จะใช้คำว่า ”ธงพระเวท” ซึ่งเป็นภาษาถิ่นอีสานที่ใช้เรียกธงในงานบุญเทศน์มหาชาติตลอดทั้งเล่ม เนื้อหาในเล่มจะกล่าวถึงที่มาและความหมายและประเภทของธง ธงพระเวทในประเพณีเทศน์มหาชาติ การทอธงพระเวทในชุมชนและวิเคราะห์ถึงพุทธศิลป์ที่ปรากฏ เพื่อให้ผู้สนใจได้มองเห็นการสร้างงานศิลปะอันมีพระพุทธรูปเป็นแรงบันดาลใจของชุมชน การเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ อาจจะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างด้วยข้อจำกัดหลายประการ ผู้เขียนยินดีน้อมรับข้อคิดเห็นและจะแก้ไขในโอกาสต่อไป

หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะให้ประโยชน์แก่ผู้สนใจตามสมควร

(รองศาสตราจารย์วิณา วิสเพ็ญ)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
สารจากอธิการบดี	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
บทที่ ๑	ธงอิสานกับวิถีชีวิต
	ความหมายของคำว่า ธง ธง ทง ทุง
	ความสำคัญของธง ในทางพระพุทธศาสนา
	ธงในเอกสารโบราณ
	อาานิสงส์ของการถวายธง
	ผลแห่งการถวายธงในพระไตรปิฎก
	วรรณกรรมอาานิสงส์, สอง (สสอง)
	อาานิสงส์ของการสร้างเสาช้างและผ้าธง
	ประเภทของธงและการใช้ในโอกาสต่างๆ
	ภาพธงและการใช้ในพิธีแหงชีวิต
บทที่ ๒	ธงผะเหวดและประเพณีเทศน์มหาชาติ พิธีกรรม ความเชื่อ และพุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา
	ที่มาของประเพณีเทศน์มหาชาติและการถวายธง
	ธงในจิตรกรรมท้องถิ่น
	ประเพณีเทศน์มหาชาติ พิธีกรรมและความเชื่อ
	การถวายธงผะเหวด
	การปักและการยกเสาธง
	การทอธงผะเหวดในภาคอีสาน
	ธงผะเหวดอีสาน กรณีจังหวัดอุบลราชธานี
บทที่ ๓	ธงผะเหวดบ้านโนนทราย
	ประวัติบ้านโนนทราย
	บุญผะเหวดในชุมชนบ้านโนนทราย
	ความเป็นมาของการทอธงในชุมชน
	โครงสร้างและองค์ประกอบของธงผะเหวดบ้านโนนทราย
	ลวดลายในธงผะเหวดบ้านโนนทราย
	ตัวอย่างธงผะเหวดบ้านโนนทรายเต็มผืน แสดงลวดลายทงและคำอุทิศ
	ธงรุ่นเก่าช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๑๔
	ธงรุ่นกลางช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๕- ๒๕๒๖

	รื้อรื้อปัจจุบันช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๗- ๒๕๖๒	๙๒
	การเทียบเคียงลายรื้อรื้อเหวดบ้านโพนทรายกับผ้ารื้อรื้อเหวด	๙๕
	ช่างทอรื้อรื้อบ้านโพนทราย	๙๖
	ความคงอยู่ในปัจจุบัน	๑๐๐
บทที่ ๔	รื้อรื้อเหวดบ้านทุ่งเทิง	๑๐๑
	ประวัติบ้านทุ่งเทิง	๑๐๑
	บุญรื้อรื้อเหวดบ้านทุ่งเทิง	๑๐๗
	ความเป็นมาของการทอรื้อรื้อในชุมชน	๑๐๙
	โครงสร้างและองค์ประกอบของรื้อรื้อเหวดบ้านทุ่งเทิง	๑๑๑
	ช่างทอรื้อรื้อบ้านทุ่งเทิง	๑๑๔
	รื้อรื้อบ้านทุ่งเทิงแบ่งตามการใช้เส้นใย	๑๑๕
	ความคงอยู่ในปัจจุบัน	๑๒๐
บทที่ ๕	รื้อรื้อเหวดบ้านหนองบัวอารีย์	๑๒๓
	ประวัติบ้านหนองบัวอารีย์	๑๒๓
	ความเป็นมาของการทอรื้อรื้อในชุมชน	๑๒๗
	โครงสร้างและองค์ประกอบของรื้อรื้อเหวดบ้านหนองบัวอารีย์	๑๓๐
	ช่างทอรื้อรื้อบ้านหนองบัวอารีย์	๑๓๕
	ความคงอยู่ในปัจจุบัน	๑๓๖
บทที่ ๖	รื้อรื้อเหวดบ้านบัวเจริญ	๑๓๗
	ประวัติบ้านบัวเจริญ	๑๓๗
	บุญรื้อรื้อเหวดบ้านบัวเจริญ	๑๔๐
	ความเป็นมาของการทอรื้อรื้อในชุมชน	๑๔๓
	ประวัติกลุ่มทอทุ่งบ้านบัวเจริญ	๑๔๘
	โครงสร้างและองค์ประกอบของรื้อรื้อเหวดบ้านบัวเจริญ	๑๕๒
	ทุ่งบ้านบัวเจริญขนาดต่างๆ	๑๕๗
	ช่างทอรื้อรื้อบ้านบัวเจริญ	๑๕๘
	ช่างรื้อรื้อที่ ๑ เริ่มทอรื้อรื้อเหวด พ.ศ. ๒๕๕๒	๑๕๘
	ช่างรื้อรื้อที่ ๒ เริ่มทอรื้อรื้อเหวด พ.ศ. ๒๕๕๘	๑๕๙
	ช่างรื้อรื้อที่ ๓ เริ่มทอรื้อรื้อเหวด พ.ศ. ๒๕๕๙	๑๕๙
	ช่างรื้อรื้อที่ ๔ เริ่มทอรื้อรื้อเหวด พ.ศ. ๒๕๖๑	๑๖๒
	ความคงอยู่ในปัจจุบัน	๑๖๔
บทที่ ๗	พุทธศิลป์ในรื้อรื้อเหวดอีสาน : สุนทรียภาพ สื่อสัญลักษณ์และการตีความ	๑๖๗
	สุนทรียภาพในรื้อรื้อเหวดอีสาน	๑๖๗
	สื่อสัญลักษณ์และการตีความ	๑๖๗

	การร่วมประเพณีเทศน์มหาชาติยังคงเป็นอุดมการณ์แห่งการทำบุญ ของชาวพุทธ	๑๖๗
	รัฐฉะเวตเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่สำคัญในงานบุญประเพณี เทศน์มหาชาติ	๑๗๐
	การสร้างสรรคและการเปลี่ยนแปลง	๑๗๐
	อุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์กับงานพุทธศิลป์	๑๗๑
	บทสรุปแห่งงานพุทธศิลป์ “รัฐฉะเวตอีสาน”	๑๗๘
บทที่ ๘	นิทรรศการรัฐ มั่งสืบสาน เสวนา	๑๗๙
	กิจกรรมที่ ๑ จัดนิทรรศการรัฐฉะเวตอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา ระหว่างวันที่ ๘ กรกฎาคม – ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒	๑๘๐
	กิจกรรมที่ ๒ จัดงานเสวนาทางวิชาการเรื่องรัฐฉะเวตอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา ในวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒	๑๘๘
	กิจกรรมที่ ๓ ผลิตสื่อวีดิทัศน์ เรื่องรัฐฉะเวตอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา จังหวัดอุบลราชธานี	๒๐๑
บรรณานุกรม		๒๐๓

MAHASARAKHAM
UNIVERSITY

สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสาน

อนรรักษ์ พันธุ์ บูรณาการ

บทที่ ๑

รู้จักอีสานกับวิถีชีวิต

ธง เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งสะบัดไหวในอากาศ เพื่อใช้เป็นเครื่องหมาย เครื่องแสดง เครื่องสังเกต ให้กับมนุษย์ มาช้านาน ในเผ่าชนของโลกทั้งในอดีตกาลมาจนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง หน้าที่ของธงในปัจจุบันแม้จะไม่ผิดแผกแตกต่างจากเดิม แต่ก็มีพัฒนาการทั้งทางด้านรูปแบบ สีลันเป็นจำนวนมากหลากหลาย ตามพื้นที่และกลุ่มชาติพันธุ์ หากแต่ ผืนธง และ เสาคง ยังคงเป็นองค์ประกอบหลักอย่างที่เคยเป็นมาแต่ในอดีต

ภาคอีสานในอดีต จนถึงปัจจุบัน มี ธง หรือ ธง มีบทบาทในวิถีวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก นอกจากพบในประเพณี พิธีกรรมแล้ว คำว่า ธง ยังพบอยู่ในวรรณกรรมต่างๆ ทั้ง ประเพณีทาน วรรณกรรมตำนาน วรรณกรรมคำสอน ที่จารในเอกสารใบลานเป็นจำนวนมาก เช่น ท้าวฮุ่งขุนเจือง คัชขนาม อรุ้งคราตุ ปุสสอนหลาน ธรรมดา สอนโลก เป็นต้น มักปรากฏในฉากขบวนแห่ ฉากการสู้รบ และมีบางคำศัพท์เกี่ยวกับธงได้สูญหายไปเช่น **ประคิ** อันหมายถึงธงประเภทหนึ่ง ยังมีวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่ง คือ สล่องอาณิสงส์ ได้กล่าวถึงที่มาของธงในพุทธศาสนา ประเภทของธง การใช้ ในลักษณะต่างและอาณิสงส์ของการถวายธง โดยเขียนตามขนบภาษาถิ่นคือ ใช้ **ท** แทน **ธ** เช่น ทุงกระดาศ, ทุงชาย, ทุงไซ, ทุงทอง, ทุงเผิง, ทุงฝ้าย, ทุงเหล็ก เป็นต้น โดยคนอีสานมักจะจารทั้งตัวอักษรธรรม และไทยน้อย ด้วย **ท** ผสมสระ **อ** และมี **ง** เป็นตัวสะกด ดังตัวอย่าง

ทุง ตัวอักษรธรรมอีสาน มีอักษรวิธี ได้แก่ ๑๘ หรือ ๑

ทุง ตัวอักษรไทยน้อย มีอักษรวิธี ได้แก่ **ทง**

ซึ่งตรงกับรูปตัวอักษรธรรมล้านนาที่เขียนทุง ทุง แต่ออกเสียงว่า **ตุง**

ผู้คนสมัยใหม่จึงรับรู้แล้วว่า **ทุง** นั้นเป็นคำเก่าโบราณ ก็คือ **ธช, ธวช** ในภาษาบาลี-สันสกฤต และ **ธง** ในภาษาไทยสมัยปัจจุบันด้วยความคุ้นชิน การพลิกแพลงทางภาษาและความรู้มรดกด้านตัวอักษร จึงไม่เกินความสามารถที่จะ**บัญญัติศัพท์ใหม่**ว่า **ธง** ขึ้นได้ เป็นเพราะสามารถเขียน-อ่าน ได้โดยไม่ละทิ้งความหมายเดิม ซึ่งถือเป็นศัพท์ประชาชนที่ผู้คนอีสานปัจจุบันเขียนอย่างสนิทใจกันได้เป็นอย่างดี ในหนังสือเล่มนี้จะใช้คำว่า “**ธง**” ตลอดทั้งเล่ม

ในปัจจุบันธงอีสานมีหลายบทบาทเช่นเดียวกับท้องถิ่นต่างๆ ที่โดดเด่นมากในปัจจุบันก็คือ ใช้เป็นเครื่องประดับสถานที่ท่องเที่ยวในงานบุญประเพณีต่างๆ เช่น งานเทศกาลมาฆบูชา “**มาฆปุรมี ทวารวดีมิ่งหล้า**” เมืองฟ้าแดดสงยาง **ณ พระธาตุยาคู ตำบลหนองแปน อำเภอภมราไสย จังหวัดกาฬสินธุ์**, งานวิสาขปุณณมี

ประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุยาคู เป็นต้น เพื่อดึงดูดสายตาและสร้างความบันเทิงใจให้แก่นักท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการใช้ธงเป็นเครื่องแสดงถึงความเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วย

ในบทที่ ๑ นี้จะนำเสนอ ความหมายของคำว่า ธง ธง ทง ทุง, ความสำคัญของธงในพระพุทธศาสนา, การใช้คำว่า ธง ในเอกสารโบราณ, อานิสงส์ของการถวายธง ,ประเภทของธง ,การใช้ในโอกาสต่างๆ และภาพธงแต่ละประเภทตามลำดับ ดังนี้

ทุงชาววา ในงานบุญผะเหวด บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร (ปริวรรต ไวลูกศร บ้านทีกภาพ ๒๕๖๐)

MAHASARAKHAM
UNIVERSITY

สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสาน

อนรรักษ์ พันธุ์ บุรณการ

ตุงที่พระธาตุดอยตุง ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย (ณัฐพงศ์ มั่นคง บ้านทีกภาพ ๒๕๕๘)

บุญกฐิน วัดไชยมงคล อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (วิณา วิสเทัญ บ้านทีกภาพ ๒๕๖๑)

ความหมายของคำว่า ธง ธง ทง ทุง

ความหมายของ ธง ในที่นี้เป็นความหมาย ธง โดยทั่วไปและเลือกขยายความประเภทธงตามที่ปรากฏ ลักษณะเฉพาะตามแบบของอีสาน เพื่อให้กระชับและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการไว้ ดังนี้

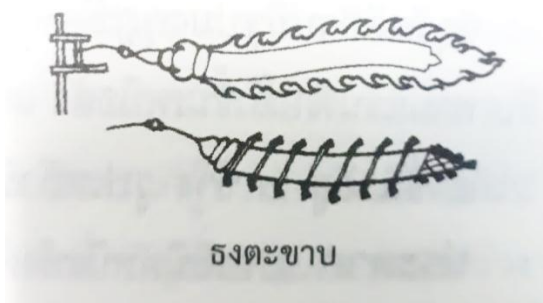
ธง นั้น มาจากคำบาลี-สันสกฤต คือ **ธช, ธวช** แปลตามศัพท์ว่า “ผ้าที่สะบัดไป” หมายถึง ธงทั่วไป ซึ่งใช้เป็น สัญลักษณ์ , เครื่องหมาย, เครื่องแสดง, เครื่องสังเกต

ส่วนคำว่า ธง ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน กล่าวว่า

ธง น. ผืนผ้าสีเหลี่ยมหรือสามเหลี่ยม โดยมากเป็นสีและบางอย่างมีลวดลายเป็นรูปต่างๆ ที่ทำด้วยกระดาษ และสิ่งอื่นๆ ก็มี สำหรับ (๑) ใช้เป็นเครื่องหมายบอกชาติ ตำแหน่งในราชการ โดยมีกำหนดกฎเกณฑ์เป็นต้น เช่น ธงชาติ ธงแม่ทัพนายกอง (๒) ใช้เป็นเครื่องหมายตามแบบสากลนิยม เช่น ธงกาชาด บอกที่ตั้งกองบรรเทาทุกข์, ธงขาว บอกความจำนนขอหย่าศึกหรือยอมแพ้, ธงเหลือง บอกเป็นเรือพยาบาลคนป่วยหรือเรือที่มีโรคติดต่ออันตราย, ธงแดง บอกเหตุอันเป็นภัย (๓) ใช้เป็นเครื่องหมายเรือเดินทะเล คณะ สมาคม อาคาร การค้า และอื่นๆ (๔) ใช้เป็นอาณัติสัญญาณ (๕) ใช้เป็นเครื่องตกแต่งสถานที่ในงานรื่นเริง (๖) ใช้ถือเข้าขบวนแห่.(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖ : ๕๙๒)

ธงจระเข้ น. ธงผืนผ้าที่มีรูปจระเข้ตรงกลาง มักปักไว้ที่หน้าหน้าวัด แสดงว่ารับกฐินแล้ว, และคู่กับ ธงนางเงือก (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖ : ๕๙๒)

ธงตะขาบ น. ธงชนิดหนึ่งทำด้วยผืนผ้าเป็นชิ้นๆ เย็บติดกันเป็นพืด มีไม้สอดระหว่างชิ้น ที่ปลายไม้ทั้ง ๒ ข้างติดตรงสามเหลี่ยมเล็กๆ ทำให้มีลักษณะคล้ายตัวตะขาบขนาดกว้างยาวตามต้องการ มักแขวนไว้ยอดเสาหงส์ตามหน้าวัดเป็นพุทธบูชา, ธงประดาก ก็เรียก (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖ : ๕๙๓) ดังภาพตัวอย่าง

ธงในงานกฐิน (www. dhamathai.org.)

ธงอีกประเภทที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกันกับธงตะขาบ คือ **ธงบดาก** (ในจารึกวัดเขาสุมณภูม-ที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไป), **ประดาก, ปฎาก, ปตาก** หรือ **ปฎาก** หมายถึงธงแผ่นผ้า ทำเป็นผืนๆ ยกขึ้นเพื่อประดับ มุงหมายทางการบูชาหรือยกย่องยกยอ เช่น ประดับสถูปเจดีย์ ประดับต้นไม้ใหญ่ที่คิดว่ามีเทวดาสงสถิต ต่อมาธงประเภทนี้อาจกลายในบางแห่งมาเป็นภาพเขียนลงบนผืนผ้าที่ยกขึ้นเพื่อบูชาสิ่งที่เคารพบูชาด้วยก็ได้ เรียกว่า "**พระบฏ**" ซึ่งมาจากศัพท์บาลีว่า "**ปฎ**" (อภิญาวัฒน์ โพธิ์สาน. ๒๕๖๒ : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีบางศัพท์ที่เกี่ยวข้องที่กล่าวถึงการปรากฏของ ธง อย่าง **ธุมเกต** [ทุมะเกต] น. ไฟ, ดาวหาง, ดาวตก, สิ่งที่เป็นหมอกควันเกิดขึ้นในอากาศผิดธรรมดา มีรูปคล้ายธงเป็นต้น.

ธุงในวัฒนธรรมผู้ไท วัฒนธรรมบ้านหนองโอ ตำบลโนนยาง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
(วิภา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

สารานุกรมภาษา อีสาน-ไทย-อังกฤษ ของ ปรีชา พิณทอง ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ธง ไว้ว่า
ธง น. ธง ธงเรียก **ธง** ธงทำด้วยกระดาษเรียก **ธงกระดาษ** ที่ทำด้วยผ้าเรียก **ธงผ้า** ที่ทอด้วยผ้า ใช้ไม้ไผ่
 สาน เรียก **ธงซ่อ** ที่ทำเพื่อใช้ในเวลารบ เรียก **ธงชัย** อย่างว่า **มีทั้งธงทองพร้อมธงชัยธงกระดาษ** (เวส) **ธงสะอาด**
เหลื่อมธงเบิกไถวลม (กา) **ธงหยาดเหลื่อมเหลือท่งเงินยาง** **แมนก็ยอสมคามเคียดชูชิงม้าง** **ลุงบ่วงโสมแก้วสองศรี**
เสียง่าย **ฮุงคำอ้างเถิงท้าวที่เซ็ง** (ฮุง) (ปรีชา พิณทอง, ๒๕๓๒ : ๔๑๐)

นอกจากนี้ ในวรรณกรรมอีสานหลายเรื่องยังพบคำศัพท์อื่นที่มีความหมายใกล้เคียงกับ ธง คือ **ปะคือ** แต่
 ในสารานุกรมภาษา อีสาน-ไทย-อังกฤษ ได้ให้ความหมายว่า **ร่ม**, **ฉัตร** (ปรีชา พิณทอง, ๒๕๓๒ : ๕๐๔) ซึ่งใน
 เชิงอรรถอธิบายคำศัพท์โบราณ ในหนังสือที่ปริวรรตวรรณกรรมหลายเล่ม ได้ให้ความหมายว่า ธง และหากเมื่อ
 สังเกตตามลักษณะในการแกว่งไกวเคลื่อนไหวของปะคือแล้ว น่าจะมีความหมายถึง ธง มากกว่า ดังตัวอย่างที่คัด
 มาแสดงจากรรณกรรมเรื่องคัชชนาม ที่จะกล่าวไว้ในหัวข้อ “ธง ในเอกสารโบราณ” ต่อไป

จะเห็นได้ว่า ธง ในความหมายและรูปลักษณะที่คนอีสานคุ้นเคยนั้น มีลักษณะหลากหลายทั้งวัสดุ ลวดลาย
 หรือแม้กระทั่งหน้าที่ความสำคัญอันเป็นวัฒนธรรมสากลของโลก ถึงแม้หากค้นหาคำศัพท์ในพจนานุกรมอีสานที่ได้
 นำเสนอมานั้นแล้ว จะไม่ปรากฏคำว่า ธง ก็ตามที่ หากถืออนุโลมว่าใช้กันตามสมัยนิยม เพียงเพื่อให้เหมือนคล้าย
 กับรูปคำบาลี-สันสกฤต คือ ธช, ธวช

วัฒนธรรม **ธง/ธุง** ต่างพื้นที่แต่มีการใช้ ธง สอดคล้องกับวัฒนธรรมอีสานคือ วัฒนธรรมล้านนา เนื่องจากมี
 คำเรียกขานและมีการใช้ในประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ใกล้เคียงกัน อีกทั้งสืบเนื่องจากความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรม
 จนเป็นจุดขายหนึ่งด้านการท่องเที่ยวของทางภาคเหนือ จนเกิดกระบวนการการรับรู้ทางวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง
 ส่งผลให้คนอีสานบางส่วนเมื่อเห็น ธง ก็มักจะเรียก **ตุง** ตามการรับรู้ของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว
 เป็นการใช้คำไม่ถูกต้อง จึงควรช่วยกันแก้ไข ดังข้อมูลและเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดในประเด็นที่ ๑ แล้ว

ความสำคัญของธงในทางพระพุทธศาสนา

ธงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชาวพุทธมาตั้งแต่บรรพกาล ธงในพระพุทธศาสนา ปรากฏอยู่ใน **ธัชคคสูตร** ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสเล่าแก่พระภิกษุทั้งหลาย ว่าเป็นถ้อยคำของพระอินทร์ตรัสปลุกใจทวยเทพในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในขณะที่กำลังทำสงครามกับอสูรว่า ถ้าถึงคราวเข้าที่คับขันอันตรายเกิดความสะดุ้งกลัวแล้ว ก็ให้แลดูธงประจำกอง จะทำให้หายหวาดกลัว ตามความนี้ พระพุทธเจ้าตรัสต่อไปว่า ถ้าภิกษุเกิดความสะดุ้งกลัว ก็ให้พึงระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ คือ บทสวดอิติปิโส ภควา ฯลฯ ก็จะทำจิตความหวาดกลัวให้พ้นไป (เสฐียรโกเศศ. ประเพณีเบ็ดเตล็ด ๒๕๐๘ : ๕๒)

ด้วยเหตุนี้ในตำนานการสวดมนต์ ซึ่งเป็นการสวดเพื่อความเป็นสิริมงคลและป้องกันอันตราย ในเวลาทำบุญ พระสงฆ์สมัยก่อนจึงได้เลือกเอาพระสูตรและพระคาถาสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยมาสวดเป็นมนต์เรียกว่า **การสวดพระปริต** แปลว่า **ความต้านทาน ความป้องกัน** โดยมีการคัดเลือกเอาคาถาที่นับถือกัน มาปรุงเป็นบทสวดขึ้น เรียกว่า **ราชปริต , ราชปริตร** (เขียนได้ทั้งสองแบบ) แบ่งออกเป็น ๒ อย่างคือ **จูลราชปริต** หรือบทสวดเจ็ดตำนาน และ **มหาราชปริต** หรือบทสวดสิบสองตำนาน โดยมีผู้กล่าวว่า ต้นเค้ามาจากประเทศศรีลังกา ทั้ง พม่า มอญ ไทย เขมร ต่างรับการสวดพระปริตนี้มา ถ้ามีการสวดพระปริตที่ใด ที่นั้นย่อมต้องมีบาตรหรือหม้อมน้ำใส่น้ำมีเทียนจุดติดไว้ และผูกด้วยสายสิญจน์ ล่ามมาให้พระสงฆ์ทั้งปวงถือในเวลาสวดพระปริตร และมีพิธีเอาเทียนจุ่มน้ำในหม้อมน้ำมนต์ดับไฟและถือเป็นน้ำที่ต้านทาน ป้องกันสิ่งชั่วร้าย บทสวดที่เกี่ยวข้องกับ ธง ในเจ็ดตำนาน หรือสิบสองตำนานชื่อว่า **ธัชคคปริต** แปลว่า **ว่าด้วยเคารพธง** ขอยกตัวอย่างบทสวดเจ็ดตำนานว่าต้องสวดบทใดบ้าง เพื่อประโยชน์ทางวิชาการเล็กน้อยดังนี้

ตำนานหรือปริตทั้ง ๗ ประกอบด้วย

๑. มงคลสูตร	ว่าด้วยสิ่งที่เป็นมงคล
๒. รัตนสูตร	ว่าด้วยแก้วรัตนะ ๓ ประการ คือพระรัตนตรัย
๓. กรณียเมตตสูตร	ว่าด้วยเรื่องหน้าที่เกี่ยวกับเจริณเมตตา
๔. ชันธปริต	ว่าด้วยชันธ ๕
๕. โมรปริต	ว่าด้วยมนต์ของนกยูง
๖. ธัชคคปริต	ว่าด้วยเคารพธง
๗. อาภูวนาฎิยปริต	ว่าด้วยเมืองอาภูวนาฎิยนคร

(เสฐียรโกเศศ. ประเพณีเบ็ดเตล็ด, ๒๕๐๘ : ๔๘-๔๙)

ในหนังสือพระปริตรธรรม ซึ่งเรียบเรียงโดย บวรศักดิ์ อูวรรณโณ ได้กล่าวถึง บทธัชคคสูตรว่า มีที่มาจากพระสูตรต้นตอปฏิภาณสังยุตตนิกาย สคาถาวรรค ในการสวดบทธัชคคสูตรนั้น จะมีบทพระพุทธคุณที่เรียกว่า **“อิติปิโส”** บทพระธรรมคุณและบทพระสังฆคุณ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของพระสูตรนี้ จึงเรียกบทสวดนี้อีกชื่อหนึ่งว่า **“อนุสสรณปาฐะ”** โดยพระพุทธองค์ได้ตรัสธัชคคสูตรนี้แก่พระภิกษุในขณะที่ประทับที่เชตวัน นครสาวัตถี ว่า เทวดากับอสูรสู้รบกัน เพราะอสูรต้องการครอบครองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ที่เคยอยู่ เนื่องจากติดใจดอกปาริชาติ อันเป็นดอกไม้ทิพย์ที่มีกลิ่นหอม เทพนกรบเกิดความขนพองสยองเกล้า ดังนั้นท้าวสักกะหรือพระอินทร์จึงขอให้เทพทั้งหลายมองดูยอดธง (ธัชคค) ของท้าวสักกะ และยอดธงของแม่ทัพเทพอื่นๆ เช่น อรุณเทวราช อีสานเทวราช ความหวาดกลัวก็จะหายไป แต่พระพุทธองค์ตรัสว่า แม่เทวดาจะดูยอดธงของจอมเทพแล้ว ความกลัวอาจหายบ้าง ไม่หายบ้าง เนื่องจากท้าวสักกะยังไม่หมดกิเลส คือราคะ โทสะ โมหะ ยังเป็นผู้หวาดกลัว ยังเป็นผู้สะดุ้ง ยังเป็นผู้หนี

แต่ถ้าภิกษุทั้งหลายเกิดความกลัวเมื่ออยู่ป่า หรืออยู่บ้านร้าง หากน้อมระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ซึ่งเสมือนมองดูธงชัยแห่งพระรัตนตรัยแล้ว ความหวาดกลัวจะหายไปหมด เกิดความอาจหาญแก่กล้าทุกผู้ เพราะพระองค์เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ เป็นผู้ไม่หวาดกลัว เป็นผู้ไม่สะดุ้ง และเป็นผู้ไม่หนี ดั่งเนื้อความของบทสวดธชัคคสูตร หรืออะนุสสระณะปาฐะ (สวดย่อ) ดังนี้

“ อิติปิ โส ภะคะวา อระหัง สัมมาสัมพุทธโธ, วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต
โลกะวิทู, อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ, สัตถา เทวะมะนุสสาณัง พุทโธ
ภะคะวาติฯ

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, สันทิฎฐิโก อะกาลิโก, เอहिปัสสิโก โอปะนะยิโก,
ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ ฯ (อ่านว่า วิญญูฮีติ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สามิฉิปะฏิปันโน ภะคะวะโต
สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต
สาวะกะสังโฆ, อาหุเนยโย, ปาหุเนยโย, ทักขิเนยโย, อัญชะลิกะระณียะ, อะนุตตะรัง
ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ ฯ

คำแปล

เพราะเหตุอย่างนี้ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้
ด้วยพระองค์เอง ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง
สามารถฝึกบวชที่สมควรฝึกได้ อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า ทรงเป็นครูของเหล่าเทวดา และ
มนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม ทรงมีความสามารถในการจำแนก
ธรรมสั่งสอนสัตว์ ฯ

พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ศึกษาและปฏิบัติเห็น
ได้ด้วยตนเอง เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล สามารถแนะนำผู้อื่นให้มา
พิสูจน์ได้ว่า “ท่านจงมาดูเถิด” ควรน้อมนำเข้ามาไว้ในตัว ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตนฯ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรงแล้ว ปฏิบัติ
เพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์ ปฏิบัติเหมาะสม ได้แก่ บุคคลเหล่านี้ คือ คู่แห่ง
บุรุษ ๔ คู่ นับเรียงลำดับได้ ๘ ท่านนั้นแหละ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระเจ้า ซึ่ง
เป็นผู้ควรแก่สักการะที่เขาน้อมนำมาบูชา ควรแก่สักการะที่เขาเตรียมไว้ต้อนรับ ควร
รับทักษิณาทาน เป็นผู้ต่อบุคคลทั่วไปควรให้ความเคารพ เป็นนื่อนาบุญของโลก ไม่มี
นาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

(บวรศักดิ์ อุวรรณโณ . ๒๕๕๔ : ๕๓)

จากเนื้อความข้างต้นจะเห็นว่า ธงชัยที่ทรงให้ยึดเพื่อสร้างความมั่นคงแน่วแน่ในการขจัดความกลัวและ
ขณะกระทำสิ่งต่างๆ คือ ยึดพระรัตนตรัยในทางพระพุทธศาสนา คือรำลึกถึงคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นั้น

คือ ยึดเหนี่ยวเชื่อมั่นในความดี ความมัตถุญรัฐคุณ ผู้เป็นแบบอย่างของผู้หมตคิเลส อันจะสร้างอานิสงส์สูงยิ่งแก่ผู้ปฏิบัติ นั้นเอง

ทางรูปธรรมนั้น ในความหมายของรฐ คือเป็นผ้าที่สะบัดไป ใช้เป็น สัญลักษณ์, เครื่องหมาย, เครื่องแสดง, เครื่องสังเกต ตามนิยามดังกล่าว ชาวพุทธก็ใช้ในชีวิต ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ ควบคู่กันเสมอมา

รฐ ในเอกสารโบราณ

คำว่า รฐ (ทง/ทุง) มีปรากฏในเอกสารโบราณหลายประเภท ทั้งประเภทจารึกหินสมัยสุโขทัย สมุดข่อย และ ใบลาน โดยปรากฏทั้งในคัมภีร์พุทธศาสนา ในวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทนิทานพื้นบ้าน ทั้งวรรณกรรมตำนาน เช่น ตำนานอรัญคธาตุ ในวรรณกรรมประโลมโลกย์ วรรณกรรมประวัติศาสตร์เป็นต้น เพราะหากศึกษาวิถีชีวิตของคนทุกยุคสมัยแล้ว รฐ รฐ รฐ ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตโดยตลอด เอกสารโบราณที่ปรากฏล้วนเป็นหลักฐานที่นำมาอ้างอิงได้เชิงวิชาการว่า รฐ อยู่ในวิถีของบรรพชิตและฆราวาสมาโดยตลอด ทั้งรฐในฐานะเครื่องป้องกันอันตรายบูชา เป็นเครื่องสะบัดพัดดวงวิญญานของสัตว์ให้ออกจากอบายภูมิ รฐในฐานะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ รฐในฐานะสะพานบุญสู่สรวงสวรรค์ โดยจะนำเอกสารโบราณต่างๆ มาเสนอพอสังเขปดังนี้

๑. จารึก

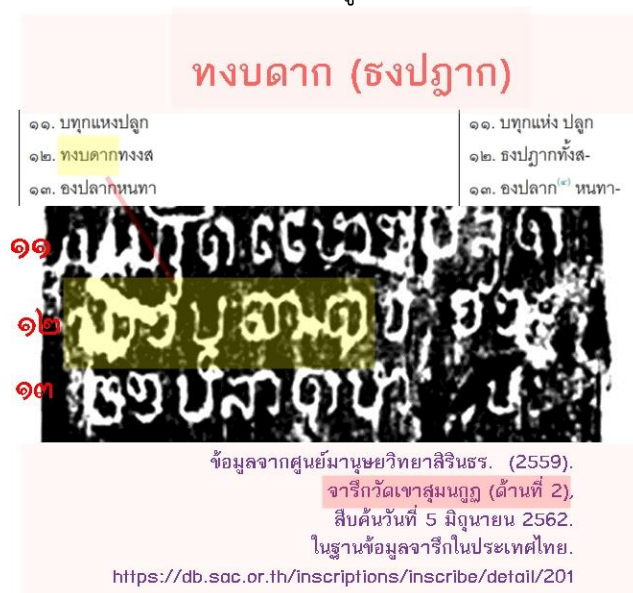
คำว่า ทง เป็นปรากฏในศิลาจารึกภาษาไทยที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศไทย คือ **ศิลาจารึกวัดบางสนุก อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่** ใช้อักษรไทย ภาษาบาลีและภาษาไทย สร้างปีกัตเหม้า สันนิษฐานว่าตรงกับ พ.ศ. ๑๘๘๒ ผู้ปริวรรต คือ ประสาร บุญประคอง (พ.ศ. ๒๕๐๙) มี ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร (พ.ศ. ๒๕๐๙) เป็นผู้ตรวจ ดังภาพ

เนื้อหาของจารึกเริ่มด้วยการกล่าวนมัสการพระรัตนตรัย ต่อจากนั้นได้กล่าวถึงเมืองตรอกสลอบ ชักชวนบรรดาลูกเจ้าขุนมูลนาย ไพรไทย ตลอดทั้งชาวแม่ ชาวเจ้าทั้งหลาย สร้างพระพุทธรูปด้วยดีบุก ด้วยดิน และได้กล่าวถึงการบำเพ็ญกุศลต่างๆ รวมถึงการกล่าวถึง "ทง" (ในคำปริวรรต) ซึ่งอาจอยู่ในขบวนแห่หรือในพิธีสำคัญ ดังคำอ่าน "...พระนางสอง ทั้งชั้นหมากเงิน ชั้นหมากทอง จ้อง รฐ รอบ ขอบด้วยเสียงพาทย์ เสียงกลอง และชั้นข้าวตอกดอกไม้..."

ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (๒๕๕๕). จารึกวัดบางสนุก.

ส่วนอีกคำคือ “ทงบดาก” คือ ธงประดาก/ปฎาก ที่มีรูปลักษณะคล้ายตัวตะขาบ ก็ปรากฏในศิลาจารึก วัดเขาสุมณภู จังหวัดสุโขทัย ใช้อักษรไทย ภาษาไทย สร้างพุทธศักราช ๑๙๑๒ ผู้ปริวรรต คือ ยอร์ช เซเดส์ (พ.ศ. ๒๕๒๑), (พ.ศ. ๒๕๒๖) ผู้ตรวจ คือ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร (พ.ศ. ๒๕๒๑) ข้อมูลดังภาพ

เนื้อหาปรากฏในด้านที่ ๒ เป็นเรื่องทำการสักการบูชา ในเวลาที่ได้แห่รอยพระพุทธรูปขึ้นบนเขาสุมณภู มีการกล่าวถึงการปลุกธงบดากสองฟากหนทาง ดังคำอ่านว่า “...ดอกไม้ตามใต้เทียนประทีปเผาธูปหอมตระหลบทุกแห่ง ปลุกธงปฎากทั้งสองปลาก (ฟาก) หนทาง ยอมเรียงชั้นหมากชั้นพลูบูชา...”

ฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (๒๕๕๕). วัดเขาสุมณภู.

๒. ไบลาน

ในต้นฉบับเอกสารไบลาน โดยเฉพาะวรรณกรรมอีสานประเภทนิทานพื้นบ้าน ตำนานอุรังคธาตุ วรรณกรรมคำสอน มีปรากฏให้เห็นอย่างหลากหลาย ทั้ง ทุง และ ปะคือ ในที่นี้จะนำเสนอทั้งตัวบทคำประพันธ์ที่ปริวรรต และ รูปภาพ มาเพื่อให้ผู้สนใจได้เห็นการปรากฏของคำ ความหมายและความสำคัญ รวมไปถึงวรรณศิลป์ที่ปรากฏ ดังตัวอย่าง

ไผผู้ยังบุญน้อย

ปกครองสร้างทุงดอกคำ เจ้าเอย

(ภูมิปัญญาอีสานจากไบลาน. ธรรมดาสอนโลก, ๒๕๕๑ : ๓๒)

คอยคิดว่าใจประสงค์สร้าง

ทุงไชยให้อาจ หลานเฮย

ตีท้อคั้นหากลั่น(ลั่น) แขน(แขวน) ไว้ก็บปลิว

มนุชานี้มีสมหลายหลาก

ก็บแลหล้าถ้วนกระบวนไตชูเชิง

(ภูมิปัญญาอีสานจากไบลาน. ปุสสอนหลาน, ๒๕๕๑ : ๖๕)

มีวัดอาฮามใหญ่ตั้ง

ทุงไชยกาง

หลายย้ายเจตีย์

แผ่นลมเพื่อนพื่อน

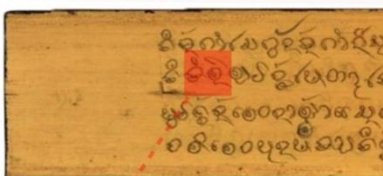
ดีทอสังโฆสร้าง

ในธรรมมูลมาก

(คัชชนาม, ๒๕๖๒ : ๒๐๕)

“...ถัดนั้นเทวดาท้งหลาย แสน ๑ ถือเทียน แสน ๑ ถือทุง แสน ๑ ถือดอกไม้
ถัดนั้นพระยาท้ง ๔ ถือ ลักคังคำ (ระฆังคำ) มีประรวานแสน ๑ ถือช้อทุง เทียน
ดอกไม้ แห่งก้าขวา...”

(อรั้งครธาตุ จ.ศ. ๑๑๖๗. ๒๕๖๒ : ผูกที่ ๓ ลานที่ ๒ หน้าที่ ๑)

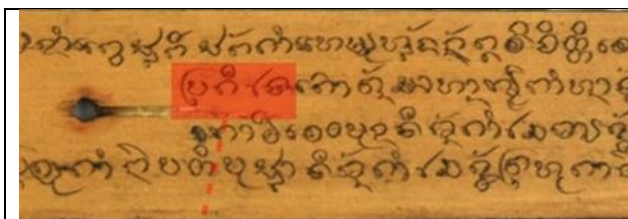
ลานที่ : ๒ หน้าที่ ๑

- ถือขันคำใส่กวัด(ขวด)จันท์คำ นางสุ
สีบดอก ถัดนั้นนางเทวดาท้งหลาย ๓
- ถือช้อทุงเทียนดอกไม้ตามใจมก ถัดนี้
- มวล ถัดนั้นเทวดาท้งหลายแสน ๑ ถือ
ถัดนั้นสุรียเทวบุตร

จากภาพแสดงถึงอักขรวิธีธรรมที่จาร ซึ่งในตอนนี้ได้
กล่าวถึง ทุง ในขบวนแห่ของเหล่าเทวดา ที่แต่ละตนถือ
ของมงคลมาร่วมในการนมัสการอรั้งครธาตุ ดังนี้
“...ถัดนั้นนางเทวดาท้งหลาย ๓ แสน
-ถือช้อทุง เทียนดอกไม้ตามใจมก...”

(อรั้งครธาตุ จ.ศ. ๑๑๖๗. ๒๕๖๒ : ผูกที่ ๓ ลานที่ ๒ หน้าที่ ๑)

้อดาบดัวแก้วผลึกฝักคำแห่งหลังอินท
ถือประค้อไช เก้าพันหางอยู่ก้าหน้า

กล่าวถึง การถือประค้อไช อยู่หน้า-หลังราชรถของ
พระอินทร์ ซึ่งบอกลักษณะนามเป็นจำนวนหาง ดังคำ
ประพันธ์ ดังนี้
“...อะนมาเทวบุตร ถือประค้อไชเก้าพันหาง อยู่ก้าหน้า
นางค้ (นังค) สสารัตถิเทวบุตร อยู่ก้าขวา เห (แห) ราชรถ
ถัดนั้น สุรียเทวบุตร เล้าหาง-
-ราชรถ ถือประค้อไช ๗ หาง กวัดแก้ว (กวัดแก้ว)
เหนือไปมา เทวดาเทวบุตรท้งหลาย...”

(อรั้งครธาตุ จ.ศ.๑๑๖๗. ๒๕๖๒ : ผูกที่ ๓ ลานที่ ๙ หน้าที่ ๒ (ไร))

จากการนำเสนอในประเด็น รุ่ง ในเอกสารโบราณ พบว่ามีการ ปรากฏคำว่า ทง, ทงบดาก ในจารึกสมัย สุโขทัย ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ในสมัยนั้นมีการใช้รูปอักษร ฐ ปรากฏอยู่ หากแต่ยังไม่พบการเขียน รุ่ง แต่อย่างใด ทั้งที่คำว่าธง ถ้าตามการสันนิษฐานว่าเป็นคำศัพท์มาจากคำบาลี-สันสกฤต คือ ธช, ธวช ก็ตาม ส่วนในเอกสาร ประเภทใบลาน และสมุดข่อยนั้น ปรากฏพบคำที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ช่อทุง, ทุง, ทุงไชย, ทุงดอกคำ, ประคือไซ, ปะคือ , ปะคือไชย และ ปักคือ โดยจะนำเสนอวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่ง คือ วรรณกรรมอานิสงส์/สลอง เพื่อแสดงให้เห็นความเป็นมาของรุ่งแต่ละชนิด ความสำคัญ และความหมายอื่นๆ ในหัวข้อต่อไป

อานิสงส์ของการถวายรุ่ง

อานิสงส์ที่นำมาเสนอในหัวข้อนี้จะนำเสนอจากเอกสาร ๓ ส่วน ส่วนแรกจะเป็นเรื่องราวในพระไตรปิฎก เรื่องผลแห่งการถวายรุ่งมากล่าว ส่วนที่สอง เสนอเนื้อหาวรรณกรรมอานิสงส์/ฉลอง (สอง/สลอง) อันได้แก่ สลอง ทุงชาย, สลองทุงเผิง, สลองทุงฝ้าย, สลองทุงเหล็ก และ ส่วนที่สาม อานิสงส์สร้างเสารุ่งและผ้ารุ่ง ในหนังสือ อานิสงส์ ๑๐๘ ของ จ. เปரியัญ ซึ่งนำเสนอข้อมูลในแต่ละส่วนโดยสังเขปดังนี้

๑ ผลแห่งการถวายรุ่งในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงผลแห่งการถวายรุ่งในอุปวาณเถราปทานที่ ๒ (๒๒) เล่มที่ ๓๒ พระ สุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒๔ ขุททกนิกาย อปทาน ภาค ๑ โดยได้กล่าวถึงบุญกรรมของพระอุปวาณเถระ ที่ท่านได้เอา เชือกผูกผ้าห่มของท่านอันซักขาวสะอาดแล้ว คล้องไว้ที่ยอดไม้ไผ่ ยกเป็นธงขึ้นไว้ในอากาศ ยักษ์อภิสมมตจับ ธงของท่านนำขึ้นไปในอัมพร ท่านเห็นธงอันลมสะบัด ได้เกิดความยินดีอย่างยิ่ง โดยได้อานิสงส์ต่างๆ ตามมา มี ข้อความโดยสังเขป ดังนี้

“ในสมัยพระสัมพุทธชินเจ้าพระนามว่าปทุมุตระ...เสด็จปรินิพพานแล้ว มหาชนมาประชุมกันบูชาพระ ตถาคต กระทำจิตกาธารอย่างสวยงาม แล้วปลงพระสรีระ มหาชนทั้งหมดพร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ ทำสรีริก จเสร็จแล้ว รวบรวมพระธาตุไว้ ณ ที่นั้น ได้สร้างพระพุทธรูปไว้ชั้นที่ ๑ แห่งพระพุทธรูปนั้นสำเร็จด้วยทอง ชั้นที่ ๒ สำเร็จด้วยแก้วมณี ชั้นที่ ๓ สำเร็จด้วยเงิน ชั้นที่ ๔ สำเร็จด้วยแก้วผลึก ชั้นที่ ๕ ในพระพุทธรูปนั้น สำเร็จด้วย แก้วทับทิม ชั้นที่ ๖ สำเร็จด้วยแก้วลาย (เพชรตาแมว) ... เวลานั้น เทวดาทั้งหลายมาร่วมประชุมปรึกษากัน ณ ที่ นั้นว่า แม้พวกเราจักสร้างพระสถูปถวายแต่พระโลกนาถผู้คงที่ พระธาตุจะได้ไม่เรียราย พระสรีระจะรวมกันเป็น อันเดียว เราทั้งหลายจักทำกุญแจใสในพระพุทธรูปนี้ เทวดาทั้งหลายจึงยัง ประโยชน์อื่นให้เจริญด้วยรัตนะ ๗ ประการ ... นาคทั้งหลายมาประชุมร่วมปรึกษากัน ณ ที่นั้นในเวลานั้น... จึงร่วมกันรวบรวมแก้วอินทนิล แก้ว มหานิล และแก้วมณี มีรัศมีโชติช่วงปกปิดพระพุทธรูป พระพุทธรูปเจดีย์ประมาณเท่านั้น สำเร็จด้วยแก้วมณีล้วน สูงสุด ๓ โยชน์ ... ผุ่จครุฑมาประชุมร่วมปรึกษากันในเวลานั้นว่า มนุษย์เทวดาและนาคได้สร้างพระพุทธรูปแล้ว ... ผุ่จครุฑจึงได้สร้างสถูปอันสำเร็จด้วยแก้วมณีล้วน และกุญแจก็เช่นนั้น ได้สร้างพระพุทธรูปเจดีย์ต่อขึ้นไปให้สูงอีก โยชน์หนึ่ง พระพุทธรูปสูงสุด ๔ โยชน์ ... และพวกกุมภณัฑ์ก็มาประชุมร่วมปรึกษากันในเวลานั้นว่า ... พวกเรา จักปกปิดพระพุทธรูปเจดีย์ต่อขึ้นไปด้วยรัตนะ พวกกุมภณัฑ์ได้สร้างพระพุทธรูปเจดีย์ต่อขึ้นไปในที่สุดอีกโยชน์หนึ่ง เวลา นั้นพระสถูปสูงสุด ๕ โยชน์ สว่างไสวอยู่ พวกยักษ์มาประชุมร่วมปรึกษากัน ณ ที่นั้นในเวลานั้นว่า เวลานั้น มนุษย์ เทวดา นาค กุมภณัฑ์ (และ) ครุฑ ได้พากันสร้างสถูปอันอุดมถวายเฉพาะแต่พระพุทธรูปเจ้าผู้ประเสริฐสุด ... พวก คนธรรพ์พากันมาประชุมร่วมปรึกษากันในเวลานั้น... จึงพากันสร้างไพริติ ๗ ชั้น ได้สร้างตลอดทางเดิน เวลานั้น

พวกคนธรรม์ได้สร้างสถูปสำเร็จด้วยทองคำล้วน ในกาลนั้น พระสถูปจึงสูงสุด ๗ โยชน์ สว่างไสวอยู่ กลางคืน กลางวันไม่ปรากฏ แสงสว่างมีอยู่เสมอไป พระจันทร์พระอาทิตย์พร้อมทั้งดาวครอบงำรัศมีพระสถูปนั้นไม่ได้ ก็แสงสว่างโพลงไปไกลร้อยโยชน์โดยรอบ (พระสถูป) ในเวลานั้น มนุษย์เหล่าใดจะบูชาพระสถูป พวกเขาไม่ต้องขึ้นพระสถูป พวกเขายกขึ้นไว้ในอากาศ

ยักษคนหนึ่งพวกเทวดาตั้งไว้ ชื่อว่าภิสมมต มั่นคงหรือพวงดอกไม้ขึ้นไปในเบื้องสูง มนุษย์เหล่านั้นมองไม่เห็นยักษ เห็นแต่พวงดอกไม้ขึ้นไป ครั้นเห็นเช่นนี้แล้วกลับไป มนุษย์ทั้งหมดยอมไปสู่สุดติ มนุษย์เหล่าใดชอบใจ ในปาพจน์ และเหล่าใดเลื่อมใสในพระศาสนา ต้องการจะเห็นปาฏิหาริย์ ย่อมบูชาพระสถูป **เวลานั้นเรา** (พระอุปัชฌาย์) เป็นคนยากไร้อยู่ในเมืองหงสาวดี เราได้เห็นหมู่ชนเบิกบาน จึงคิดอย่างนี้ในเวลานั้นว่า เรือนพระธาตุ เช่นนี้ ของพระผู้มีพระภาคพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคพระองค์นี้โอรส ก็หมู่ชนเหล่านั้นมีใจยินดีไม่รู้จักอ้อมในสักการะที่ทำอยู่ แม้เราก็จักทำสักการะแต่พระโลกนาถผู้คงที่บ้าง เราจักเป็นทนายในธรรมของพระองค์ในอนาคต เราจึงเอาเชือกผูกผ้าห่มของเราอันซักขาวสะอาดแล้ว คล้องไว้ที่ยอดไม้ไผ่ ยกเป็นธงขึ้นไว้ในอากาศ ยักษภิสมมตจับธงของเรานำขึ้นไปในอัมพร เราเห็นธงอันลมสะบัด ได้เกิดความยินดีอย่างยิ่ง เรายังจิตให้เลื่อมใสในพระสถูปนั้นแล้ว เข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง กราบไหว้ภิกษุนั้นแล้ว ได้สอบถามถึงผลในการถวายธง ท่านยังความเพลิดเพลินและปิติให้เกิดแก่เรา กล่าวแก่เราว่า ท่านจักได้เสวยวิบากของธงนั้นในกาลทั้งปวง จตุรงคเสนา คือ พลช้าง พลม้า พลรถ และพลเดินเท้า จักแวดล้อมท่านอยู่เป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายธง ดนตรีละ ๖ หมื่น และกลองเกรียนประดับสวयงามจะประคองแวดล้อมท่านเป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายธง หญิงสาวแปดหมื่นหกพัน อันประดับงาม มีผ้าและอาหารวิจิตร สวมใส่แก้วมณี และกุนทล หน้าแฉล้ม แยมยิ้ม มีตะโพกผึ่งผาย เอวเล็ก เอวบาง จักแวดล้อม (บ่าเรอ) ท่านเป็นนิตย์ นี่เป็นผลแห่งการถวายธง ท่านจักรัณมย์อยู่ในเทวโลกตลอด ๓ หมื่นก็กลับ จักได้เป็นจอมเทวดาเสวยเทวรัชมบัติอยู่ ๘๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๐๐๐ ครั้ง จักได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบุลย์โดยคณานับมิได้ ในแสนกลับ พระศาสดาทรงพระนามว่าโคดม ซึ่งมีสมภพในวงศ์พระเจ้าโอกกากราช จักเสด็จอุบัติในโลก ท่านอันกุศลมูลตกเตือน เคลื่อนจากเทวโลกแล้ว ประกอบด้วยบุญกรรม จักเกิดเป็นบุตรพรหมณ์ ท่านจักละทรัพย์ ๘๐ โกฏิ ทาสและกรรมกร เป็นอันมากออกบวชในพระศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าโคดม ท่านจักยังพระสัมพุทธเจ้า พระนามว่าโคดม ศากยบุตร ผู้ประเสริฐให้โปรดปรานแล้ว จักได้เป็นพระสาวกของพระศาสดา มีชื่อว่าอุปัชฌาย์ ธรรมที่เราทำแล้วในแสนกลับ ให้ผลแก่เราในที่นี้แล้ว เราเผาภิเลสของเราแล้ว ดุจกำลังลูกศรพ้นแสงไปแล้ว เมื่อเราเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นใหญ่ในทวีปทั้ง ๔ เธอทั้งหลายจักยกขึ้นโดยรอบ ๓ โยชน์ทุกเมื่อ ในแสนกลับแต่กลับนี้ เราได้ทำกรรมใดไว้ในเวลานั้น ด้วยผลแห่งกรรมนั้น เราไม่รู้จักทุกคติเลย นี่เป็นผลแห่งการถวายธง คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิตา ๔ วิโมกข์ ๘ และแม้อภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งชัดแล้ว พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว ฉะนั้นแล ทราบว่า ท่าน**พระอุปัชฌาย์**ได้กล่าวคาถาเหล่านี้ ด้วยประการ ฉะนี้แล.” จบ อุปวาณเถรปทาน

(อุปัชฌาย์เถรปทานที่ ๒ (๒๒) ว่าด้วยผลแห่งการถวายธง ในเนื้อความ พระไตรปิฎก เล่มที่ ๓๒ บรรทัดที่ ๑๕๙๑-๑๖๘๓ หน้า ๗๑-๗๔.)

๒ วรรณกรรมอานิสงส์,สอง (สอง)

คำว่า”อานิสงส์” หมายถึง ผลแห่งกุศลกรรมหรือผลบุญ ส่วนคำว่า สอง หรือ สสองเป็นคำภาษาปากที่ชาวบ้านใช้แทนคำว่า ฉลอง หมายถึง ยกย่องสรรเสริญหรือ เสริมให้ดีขึ้น ดังนั้นวรรณกรรมอานิสงส์หรือสสอง จึงเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำบุญในพุทธศาสนาด้วยแนวทางต่างๆ ซึ่งทุกการกระทำล้วนแล้วได้รับผลบุญทั้งสิ้น และผู้ใดทำบุญด้วยอาการต่างๆ ย่อมเป็นที่น่ายกย่องสรรเสริญ เสริมให้ผู้กระทำดีขึ้น จึงมักใช้คำทั้งสองคู่กันเสมอ มีการบันทึกลักษณะบุญที่ทำและระบผลบุญที่ผู้กระทำจะได้รับอย่างชัดเจน ในสมัยที่ยังไม่ใช้กระดาษ จะบันทึกลงในใบลานโดยใช้วิธีการจาร หนังสือเหล่านี้ได้มีคัดลอกลงในใบลานและเผยแพร่ไปในวงกว้าง และบางครั้งปราชญ์หรือพระสงฆ์วัดต่างๆ ได้จารด้วยตนเอง ทำให้เกือบทุกวัดจะมีใบลานเรื่องอานิสงส์และสองหรือสสองเสมอ

การทำบุญด้วยการสร้างรฐ การทอธงหรือการถวายธงและอานิสงส์ที่จะได้รับในหนังสือสสองที่นำมาเสนอนี้ เป็นเอกสารชิ้นต้นจาก ๓ แหล่ง ปรีวรรตโดยนาย ญัฐพงศ์ มั่นคง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

แหล่งที่ ๑ สำเนาต้นฉบับจากหนังสือ les cetiya de sable au laos en thailande มีเนื้อหาอานิสงส์และสสองทุ่งชาย และ สสองทุ่งฝ้าย

แหล่งที่ ๒ ต้นฉบับจากวัดชมพู บ้านหนองหิน ตำบลหนองหิน อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด เนื้อหาเกี่ยวกับสสองทุ่งเหล็ก (สำนวน ๑), สสองทุ่งเหล็ก (สำนวน ๒) และสสองทุ่งชาย

แหล่งที่ ๓ ต้นฉบับจากวัดมณีวนาราม (วัดป่าน้อย) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ สสองทุ่งฝิ่ง (ธุงฝิ่ง)

ขอยกตัวอย่างใบลานต้นฉบับ ธุงฝิ่ง วัดมณีวนาราม จารด้วยตัวอักษรธรรม จำนวน ๓ หน้าลาน เพื่อให้ให้เห็นลักษณะตัวอักษร ดังนี้

การยกตัวอย่างหนังสือสสองต่างๆ นี้ แม้จะมีเนื้อหาใกล้เคียงกัน แต่นำมาเสนอค่อนข้างสมบูรณ์ แม้มีชื่อซ้ำกัน แต่มาจากคนละแหล่ง เพื่อให้ผู้ศึกษาได้เปรียบเทียบในเนื้อหาว่า มีความเหมือนหรือต่างกันอย่างไร ในการเขียนนั้นต้นฉบับจะมีคาถาบาลีนำก่อนและตามด้วยคำแปลเป็นภาษาร้อยแก้ว ในการยกมาครั้งนี้ ได้ตัดบทความที่ไม่สำคัญออกบางส่วน จัดวรรค ย่อหน้าให้อ่านง่าย เพื่อให้เกิดความกระชับของข้อมูล ดังนี้

๒.๑ สทองทงชาย

๑) สทองทงชาย จากหนังสือ les cetiya de sable au laos en thailande

“ยังมีสมัยกาลคาบ ๑ คือว่ากาลอันจักเทศนาแห่งสัพพัญญูเจ้า...ก็อาศัยแล้วเชิงเมืองแก้วสาวัดถึ...ในป่าเซ ตะวันอาราม...ในกาละเมื่อนั้น ... ยังมีเจ้ากษัตริย์ตน ๑ ... ชื่อว่าพระยาปะเสน ... จักถาม ... ยังสัพพัญญูเจ้า ... อันว่าบุคคลผู้ใดผู้ ๑ คือว่าอันทั้งมวลก็ดี ... เล่าไปนำเอา...เมื่อดชยมากระทำสร้างแปงให้เป็น **ทชชัง** ยังทงชายบุชชาแก้วทั้ง ๓ ดังนั้น ... ก็จักได้เสวย ...ยังผลอานิสงส์สิ่งใดก็ข้าเจ้า ... สัพพัญญูเจ้าก็จึงประวุดติเทศนาธรรม เชิงเจ้ากษัตริย์ปัสเสนว่าดังนี้ ...ตุรามหาราช ...อันว่าบุคคล ผู้ใดผู้ ๑ ...อันว่ายัง...ผู้ชาย...ท้าวพระยา...นางพระยา...พราหม...นางพราหมณ์...พ่อเฮือน...แม่เจ้าเฮือน...พ่อค้า...พ่อครัว...คน ก่าพรา...คนทุกช้...คนผู้ยังมี...คนใบ้...คนผู้มีผญา...คนผู้ช่างเสียเลิศจัย...คนค้อมเปีย...คนขาท่าน...คนผู้บอด...คนหูหนวก...อัน ประกอบด้วยใจใส...แลมากระทำ ...ยังเมื่อดชยให้เป็น ...ยังทงชายบุชชาแก้วทั้ง ๓ ดังนั้น ...

อันว่าบุคคลผู้ใดกระทำบาปแต่น้อยๆ เท่าเจ้าก็ดี ...ก็วินาจศิบหายไปด้วยผลอานิสงส์อันบุคคลผู้ได้ไปนำเอามา ...ยังเมื่อดชยมากระทำสร้างแปง...ยังทงชายบุชชาแก้วทั้ง ๓ ดังนั้นแล ...

ประการ ๑ ...อันว่าคนผู้ใดได้นำเอามา ...ยังเมื่อดชยมากระทำตบปั่นแปงให้เป็นทงชายบุชชาแก้วทั้ง ๓ ดังนั้น ... ก็จักได้เสวย ...ยังสุข ๓ ประการพัน ๑ คือว่าสุขในเมืองคนจักได้เป็นพระยาจักก็ได้แสนชาติแลอัน ๑ คือว่าสุขในเมืองฟ้าจักได้เป็น พระยาอินทร์ก็ได้แสนชาติแล อัน ๑ คือสุขในเมืองนිරพานอันประเสริฐล้ำเลิศกว่าสุขทั้งมวล คือว่าอยู่เฝ้าอยู่ตบยอยู่ทุกขเวทนาจัก เพื่อแท้ดีหลีแล ...อันนี้ก็หากเป็นผลอานิสงส์แห่ง

บุคคลผู้ได้บั้นชายให้เป็นอุปคณทงชายแก้วทั้ง ๓ นั้นแล้ว

อันว่าคนผู้ใดได้บั้น ...ยังเมื่อดชยให้เป็นอุปทงชายบุชชาแก้วทั้ง ๓ ดังนั้น ...อันว่าคนผู้นั้น ...ก็บ่หอนได้ไปเกิด ... ในกระกูลอันถ้อยอันฮ้ายนั้นจักเพื่อแท้ดีหลีแลบุคคลผู้นั้น ...ก็บ่หอนจักได้ไปเกิดในอบายทั้ง ๔ นั้นสักเทื่อแล ...

แม้ว่าบุคคลผู้นั้นฮอดนารกก็ดีสายทงชายอันนั้น ก็จักมาเกี่ยวมากอดเอาอย่างบุคคลผู้นั้นคู่เมื่อดชยนั้นแท้ ดีหลีแล อันว่าจำนารกก็กระทำฮ้ายแก่บุคคลผู้นั้นได้แล อันนี้ก็ด้วยผลอันบุคคลผู้ได้เอาเมื่อดชยมาบั้นให้เป็นสายทงชายนั้นแท้ ดีหลีแล...

อันว่าบุคคลผู้ใดเอาเมื่อดชยมาบั้นเป็นอุปนกุสนาคใส่หัวทงชายดังนั้นก็อาจจกนับได้แล ผลอานิสงส์อันนั้น แท้ดีหลีแล บุคคลผู้นั้น...จักได้เป็นพระยานันทุราชอันมีอิทธิฤทธิ์อนุภาพอันมาก ... เล่าจักได้เป็นพระยาธรรมราช ...จักได้เป็น พราหมณ์ตนประเสริฐ ...เล่าจักได้เป็นพระยาในประเทศราชอาจจกนับจักคณนาบได้แล ก็หากได้เป็นพระยาผู้เมื่อดชยนั้นแท้ดีหลี แล ด้วยผลอานิสงส์อันบุคคลผู้ได้บั้นเมื่อดชยให้เป็นอุปนกุสนาคใส่หัวทงชายบุชชาแก้วทั้ง ๓ นั้นแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดได้ตอกหลักอันจักก่ทงชายดังนั้น **จุดโต** คั้นว่าตายจากเมืองคนก็ได้เอาตนเมื่อเกิดในสวรรค์เท วโลก ...ก็จักได้เป็นพระยาอินทเวราชมีอายุยืนได้ ๓๘ พันปีพิพด้วยอานิสงส์อันได้เอาไม้มาตอกหลักก่ทงชายนั้นก็มีแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดได้ไปตักเอา ...ยังนำมากดมาพม ...ยังเมื่อดชยให้เหนียวแล้วแลบ้นก่ให้เป็นทงชายบุชชาแก้วทั้ง ๓ ดังนั้น ...อันว่าบุคคลผู้นั้นเกิดมาก็จักมีโภคทรัพย์ ...ประมาณว่าได้ ๘ หมื่น ๔ พันโบกขรณี ...ยังสระพังวังโบกขรณี ...มี ดอกบัวคำก็ได้ ๘ หมื่น ๔ พันดอก ...อันว่าดอกบัวแลดอกนั้น ...มีผาสาทก็ได้ ๘ หมื่น ๔ พันหลัง ...อันว่าผาสาทแลหลังนั้น ...มี แทนแก้วได้ ๘ หมื่น ๔ พัน ...อันว่าแทนแก้วแลอันนั้น ...มีนางฟ้าทั้งหลายก็ได้ ๘ หมื่น ๔ พันนาง ...อันว่านางฟ้าแลนางนั้น ...มี ปริวารก็ได้ ๘ หมื่น ๔ พันคน ...มีข้อยช่วงใช้ตั้นมือก็ได้ ๘ หมื่น ๔ พัน ก็ด้วยผลอานิสงส์อันได้ตักน้ำมาทมาสรทงชายนั้นแล

อันว่าบุคคลผู้ใดได้ปิดช่วงไม้คริมหาโพตอันจักก่ทงชายดังนั้น ...อันว่าบุคคลผู้นั้นได้เกิดมาในเมืองคนก็จัก มีวรรณเนื้ออันงาม ...เป็นที่รักถือเนื้อเฟิงใจแก่คนแลเทวดาทั้งหลายแล ...พยาธิได้แล ...ประมาณว่าได้ ๘ หมื่น ๔ พันชาติก็มี แล

อันว่าบุคคลผู้ใดได้ไม่อัน ๑ ก็ตีมาบองมากาบเมื่อจักก่ทงชายดังนั้น ...อันว่าบุคคลผู้นั้นเกิดมาก็จัก...ยังแก้ว มณีโชติ จตุราลิตีประมาณว่าได้ ๘ หมื่น ๔ พันลูกแล

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมีใจโสครัทธามาแต่้มาเขียนอุปทั้งหลายคือว่าอุปนกุสนาคแลลายดอกแลลายเครืออันเจือ กันไปเกี่ยวกอดลามไปดังนั้นก็ดี ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดในชั้นฟ้าอันชื่อว่าจาตุมาหาราชิกานั้นก็จักได้อยู่เสวยสุข

สมบัติตาต่อเท่าอายุแห่งตนยังจักได้ ๕๖ ปีทิพย์ฝักนับเป็นปีในเมืองคนเฮานี้ก็ได้ ๙ ล้านปีในเมืองคนเฮานี้แล คั้นว่าจืดตายจาก
 ชั้นฟ้าชื่อว่าจาตุมมหาราชิกาแล้วก็ได้เอาตนเมื่อเกิดในชั้นฟ้าอันชื่อว่าดาวติงสาสวรรค์เทวโลกก็จักได้ตั้งอยู่เสวยสุขสมบัติทิพย์ตาบ
 ต่อเท่าอายุแห่งตนยังได้อานิสงส์ผลยืนพันปีทิพย์ฝักนับเป็นปีในเมืองคนเฮานี้ก็ได้ ๓ ล้านปีในเมืองคนเฮานี้แล คั้นว่าจืดตายจาก
 ชั้นฟ้าแล้วก็ได้เอาตนเมื่อเกิดในชั้นฟ้าชื่อว่ายามาก็จักได้เสวยสุขสมบัติทิพย์ตาบต่อเท่าอายุแห่งตนได้ ๒ พันปีทิพย์ฝักนับเป็นปีใน
 เมืองคนเฮานี้ได้ ๑๔ โกฎิ ปลาย ๔ ล้านปีในเมืองคนเฮานี้แล คั้นว่าจืดตายจากชั้นฟ้าอันชื่อว่ายามานั้นแล้ว ก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดใน
 ชั้นฟ้าชื่อว่าอุลิตา แล้วก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดในชั้นฟ้าชื่อว่านิมมานรดี ก็จักได้ตั้งอยู่เสวยสมบัติทิพย์ตาบต่อเท่าอายุแห่งตนก็ยังจัก
 ได้ ๒ พันปีทิพย์ฝักนับเป็นปีในเมืองคนเฮานี้ ก็จักได้ ๙ พันโกฏิปลายฮ้อยโกฏิปีก็มีแล คั้นว่าจืดตายจากชั้นฟ้าอันชื่อว่านิมมานรดี
 แล้วก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดในชั้นฟ้าปรณิมิตวัสวัตติกก็จักได้ ๒ หมื่นปลาย ๖ พันปีทิพย์ก็มีแล ฝักนับเป็นปีในเมืองคนเฮานี้ก็จักได้
 ๙ โกฎิ ปลาย ๔ ล้านปีในเมืองคนเฮานี้ก็มีแล คั้นว่าจืดตายจากชาติอันนั้นก็จักได้ถึงชั้นฟ้าชื่อว่านิรพานเป็นที่แล้วถึงยอดแก้วอรหัน
 ตาเจ้าตั้งนั้นก็จะมีแล อันนี้ก็เป็ผลอานิสงส์อันได้ไปนำเอามา ...ยังเม็ตชามาให้เป็นทุ่งชายแล้วแลมาแต่มีมาเขียนยังฮูปทั้งหลายคือ
 ว่าฮูปนกแลฮูปนาคแลลายดอกแลลายเครือทั้งหลายนั้นแล

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมีรังสีทุ่งชายนันไปเบื่องบัวรพา ...ก็จักได้เป็นพระยาแก่เทวดาทั้งหลายก็จักได้แสนชาติแล

...

อันว่าลม ...พัตรัสมีรังสีทุ่งชายนันไปเบื่องอากาศณ ก็จักได้เป็นพระยาพรหมก็ได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมีรังสีทุ่งชายไปเบื่องทักษิณ ...ก็จักได้เป็นพระยาจักรก็ได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมีรังสีทุ่งชายไปเบื่องหริดี ...จักได้เป็นพระยาพรหมราชันก็ได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมีรังสีทุ่งชายไปเบื่องปัจฉิม ก็จักได้เป็นพระยาในประเทศราชันก็ได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมีรังสีทุ่งชายไปเบื่องพายัพ ก็จักได้เป็นมหาเศรษฐีหลวงก็ได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมีรังสีทุ่งชายไปเบื่องอครจักได้เป็นพระยาเวสสุวรรณก็ได้แสนชาติ ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมีรังสีทุ่งชายนันไปเบื่องอีสานจักได้เป็นนักปราชญ์ผู้ใหญ่ก็ได้แสนชาติแต่ดีหลีแล กริยา
 จากบุคคลผู้ใดสร้างทุ่งชยาแก้วทั้ง ๓ ก็เสด็จบรรพจนควรเท่านี้ก่อนแล...”

MAHASARAKHAM
 UNIVERSITY

๒) สลอลทุ่งชยา ต้นฉบับจากวัดชมพู บ้านหนองหิน ตำบลหนองหิน อำเภอเมือง

สรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

“...ยังมีสมัยก่อนคาบ ๑ ...อันว่าสัพพะญเจ้าแห่งเฮา ...เจ้าก็อาศัย ...เชิงเวียงสาวตลี ... ในป่าเขตะวันมหา
 วิหาร ...ในกาละเมื่อนั้น ...ยังมีเจ้ากษัตริย์ตน ๑ ...อันมีชื่อว่าพระยาประเสนธิโกศล ... ก็ถือเอาแล้วคั้นทะมะลาที่นี่ยังสิ่งทั้งหลาย
 หมายมีต้นว่าประรูปประทีปดอกไม้คั้นทมาลารดพระธรรมของหอมทั้งหลายกับทั้งบริวารแห่งตนนี้ ... พระยาบูชาแล้วแลไหว้นกม
 ลบาย่าง ...ยังสัพพะญเจ้าแล้ว ...พระยากี่ไหว้ถาม ... อันว่าบุคคลทั้งหลายฝูงใดฝูง ๑ คืออันทั้งมวล ...อันประกอบด้วยใจใส
 ศรัทธา ...แลไปนำเอามา ...ยังเม็ตชามากระทำสร้างแปง วาลุกกะทัชชะ ยังทุ่งทราย ...หากบูชา รัตนไตร ยังแก้วทั้ง ๓ ...ยังผล
 อานิสงส์ดังหรือก็ข้าจา ... เจ้าจึง ... เทศนาธรรมเชิงกษัตริย์ประเสนว่า ...อันว่าบุคคลผู้ใดผู้ ๑ คืออันทั้งมวล ...คือว่าผู้ยัง... ผู้ชาย...
 ท้าวพระยา...นางพระยา...พราหมณ์...นางพราหมณ์...พ่อเฮือน...แม่เฮือน...พ่อคำ...พ่อครัว...คนกำพร้าว...คนทุกขีเฮือนใจ...คนผู้มัก
 มีเป็นตี...คนป่า...ผู้มีเมญา...คนหุหนักตาบอดคนเขี่ยคนค่อม...อันประกอบด้วยใจใสศรัทธา ...ในศาสนาพระตถาคต ...แลมา
 กระทำ ...ยังทุ่งชยาแก้วทั้ง ๓ ดั่งนั้น ...

อันว่าบุคคลผู้ใดได้กระทำบาปมาแต่น้อยถึงแก่ก็ตี ...ก็หมดก็เสียงไปด้วยผลอานิสงส์แห่งบุคคลผู้ใดเอา ...ยัง
 เม็ตชามากระทำแปงทุ่งชยาแก้วทั้ง ๓ นั้นแล ...

ประการ ๑ ...อันว่าบุคคลผู้ใดได้นำเอามา ...นำยังเม็ตชามากระทำแปงให้เป็นทุ่งชยาแก้วทั้ง ๓ ดั่งนั้น ...ก็
 จักได้เสวย ...ยังสุข ๓ ประการอัน ๑ คือว่าสุขในเมืองคนก็จักได้เป็นพระยาจักรได้แสนชาติ สุขในเมืองฟ้าได้เป็นอากว่าสวรรค์คือ
 ว่าจาตุมมหาราชิกาดาวติงสาเป็นอินทาทองค์ประเสริฐล้ำกว่าเทวดาทั้งหลายแล สุขในนิรพานธรรมเจ้าคั้นบั้งเข้าพายอธิบตาย
 บั้งจิบหายลักล้ำกว่าสุขทั้งมวลแล ...อันนี้ก็หากเป็นผลอานิสงส์แห่งบุคคลผู้ใดได้แปงเม็ตชามาให้เป็นทุ่งชยาแก้วทั้ง ๓ นั้นแล ...

อันว่าคนผู้ใดได้บั้นแปง ...ยังชายให้เป็นสุปทุงชายบุชาแก้วทั้ง ๓ ดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้นั้นไปฮอดนากก็ตี
สายทุงายอันนั้นก็นำไปเกี่ยวกอดสอดเอายังบุคคลผู้นั้นอันจากนากไปสู่เม็ดชายสายทุงอันนั้นแล จ่านากก็ประกะทำฮูแก่บุคคลผู้
นั้นได้อันนี้ก็ด้วยผละอานิสงส์

อันบุคคลผู้ใดเอาเม็ดชายมาขึ้นให้เป็นสายทุงชายนั้นแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดได้บั้นชายให้เป็นฮูปนกุฮูปนาคฮูปหงส์ ไล่หัวทุงชายดั่งนั้น ก็ได้ผละอานิสงส์เต็มค้ำมกู่เม็ดหิน
เม็ดชายนั้นแล บุคคลผู้นั้น ...จักได้เป็นพระยามันทะคุราชอันมีอิทธิฤทธิ์อนุภาพอันมาก ... จักได้เป็นพระยาธรรมราช ... จักได้เป็น
มหาพรหมตนประเสริฐ ... จักได้เป็นพระยาในประเทศราชอาจจักได้นับอ่านบ่ได้เป็นพระยากู่เม็ดทรายนั้นแท้ดีหลีแล ด้วยผละ
อานิสงส์

อันบุคคลผู้ใดบั้นแปงชายให้เป็นฮูปนกุฮูปนาคไล่หัวทุงชายบุชาแก้วทั้ง ๓ นั้นแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดตัดหลักก่อกองทุงชายนั้น **จุดโต** คั้นว่าตายจากเมืองคนก็ได้เกิดในเมืองฟ้า ลักโกเทวารราชา จัก
ได้เป็นพระยาอินทาทิราช อันมีอายุยืนได้พันปีพิพด้วยผละอานิสงส์อันได้เอาไม้มาดอกหลักก่อกองทุงชายนั้นแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดได้ไปตักเอา ...ยังน้ำมาพรม ...ยังเม็ดชายให้เหนียวแล้วแลบ้นก่อกองทุงชายแก้วทั้ง ๓ ดั่งนั้น
...อันว่าบุคคลผู้ใด ...เกิดมาก็จักได้สระพังวังโบกขรณีพิพ ...มีประมาณว่าได้ ๘ หมื่น ๔ พันโบกขรณี ยังสระพังวังโบกขรณีแลอัน
นั้น ...ยังมีดอกบัวคำก็ได้ ๘ หมื่น ๔ พันดอกบัวแลดอกนั้น ...อันว่ามีผาสาทก็ได้ ๘ หมื่น ๔ พันหลัง ...อันว่าผาสาทแลหลังนั้น ...
อันมีแท่นแก้วแลหลังแล ๗ ...อันว่าแท่นแก้วแลหลังนั้น ...อันมีนางฟ้าทั้งหลายก็ได้แลอันแล ๗ ...อันว่านางฟ้าแลนางนั้น ... อันได้
แลนางแล ๗ ...อันว่าบริวารแลคนนั้น ...อันมีข้อยช่วงใช้อันได้แลนางแล ๗ คนก็ด้วยผละอานิสงส์อันตักน้ำมาพรมก่อกองทุง
ชายนั้นแล ...

อันว่าบุคคลผู้นั้นได้ปิดช่วงคริมหาโพฮอนจักก่อกองทุงชายดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้นั้น ...เกิดมามนุษย์โลกเมือง
คน ...เนื้อตนอันงาม ...เป็นที่ฮักถักเนื้อเพ็งใจแก่คนทั้งหลาย ...โรคาบ่ได้ ...มีประมาณว่าได้ ๘ หมื่น ๔ พันชาติแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดได้เอาไม้อันไดอัน ๑ ก็ดี มาแปงคาคเมื่อจักก่อกองทุงชายดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้นั้นเกิดมาจักได้ ...
ยังแก้วมณีโชติ ...ประมาณว่าได้ ๘ หมื่น ๔ พันหลังแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดได้สร้าง ...ยังทุงชายบุชาแก้วทั้ง ๓ ดั่งนั้นบุคคลผู้นั้นก็จักได้ถึงสุข ๓ ประการมีนิพานเป็นที่
แล้วก็มีแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรลมีรังสีทุงชายไปเบื้องทิศดั่งนั้น ...จักได้เป็นพระยาพรหมราชก็จักได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรลมีรังสีทุงชายไปเบื้องปัจฉิมดั่งนั้น ...ก็จักได้เป็นพระยาในประเทศราชบ้านแลเมืองใหญ่ก็ได้
แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรลมีรังสีทุงชายไปเบื้องภวระพาดั่งนั้นก็จักได้เป็นมหาเศรษฐีผู้ใหญ่ก็ได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรลมีรังสีทุงชายไปเบื้องอุดรดั่งนั้น ก็จักได้เป็นพระยาเวลสุวรรณก็ได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรลมีรังสีทุงชายไปเบื้องอีสาน ก็จักได้เป็นนักปราชญ์ผู้ใหญ่ก็ได้แสนชาติแล ...

บุคคลทั้งหลายได้เอามาจัดแจงแต่งแปงให้เป็นทุงชายแก้วทั้ง ๓ ประการ **นิตฺติตั้ง** ก็เสด็จบรรพจนครแล้วท่อนี้
ก่อนแลเจ้าเอ๋ย ...ลจินมาแล้วยามแก่ใกล้เที่ยงแลเจ้าเอ๋ย ขอโกศลนามากๆ แต่ท่อนครุบาเอ๋ย อัน ๑ ขอให้ฮอดพ่อแม่พี่น้องแต่ท่อน
ผู้ตายไปก็ตี บ่ตายก็ตี เขียนบ่เป็นแลเจ้าเอ๋ย...”

ทุงทรายที่เมืองหลวงพระบาง
(ภาพโดย เพจ Luang Prabang Moradok)

๒.๒ สล่องทุงเผิง

MAHASARAKHAM
UNIVERSITY

สล่องทุงเผิง ต้นฉบับจากวัดมณีวนาราม (วัดป่าน้อย) อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

“...สูตรดวงนี้หากเป็นนิทานแห่งสูตรทั้งหลายหมายถึงพรหมชาโรสูตร...อันว่าลัทธิปัญญาเจ้า...ก็จักเทศนา...อันว่าบุคคลนรียงชายทวยกทั้งหลายฝูงใดก็ดี มีใจใสศรัทธาได้เผิงมาเพาะโหมทนา สามุเพนะทะชา ยังทุงเผิงบูชาแก้วทั้ง ๓ ...จักได้เป็นพระยาทุกคนๆเห็นแล ...มีบริวารก็ได้คนหมื่นแล ...อันว่าคนผู้ใดมีใจใสศรัทธาแลมาสร้าง มุทุเพนะทะซัง ยังทุงเผิงบูชาแก้วทั้ง ๓ คือว่าพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้าก็มี ...อันว่าคนทั้งหลายผู้ใดก็ดีแลมา ...ภิกขุก็ดี ...นางท้าวนางเพี้ยฮ้างหม้ายก็ดี ...อันว่าคนทั้งหลายฝูงนี้มีใจใสศรัทธาแลมาสร้างแปงทุงเผิงบูชาแก้วทั้ง ๓ คือว่าพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้า ...น้อยก็ดี ...สั้นก็ดี ...ใหญ่ก็ดี ...ยาวก็ดี ... ประหมานว่าคืบ ๑ ก็ดี ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นพระยาเสวยสุขในจาดมุนั้นก็จักได้ ๕ ฮ้อยชาติบริวารก็ได้ ๒ หมื่นแล ผิจักนับเป็นปีในเมืองคนก็ได้ ๙ ล้านปีก็มีแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมาช้อยปั้นแปงเผิงเป็นทุงบูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้า ...ประหมาน ๒ คืบดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็ได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นพระยาเสวยสุขในดาวดิงสากก็ได้พันปีทิพย์ มีบริวารก็ได้ ๓ หมื่นแลผิจักนับเป็นปีในเมืองคนก็ได้โกฏิปลาย ๘ ล้านปีก็มีแล...

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมาเสลาเสาทุงแปงฮูปนกุฮูปนาคผั้นสานใส่หัวทุงเผิงบูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้า ...ประหมาน ๓ คืบดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นพระยาเสวยสุขในยามานนั้นก็ได้พัน ๕ ฮ้อยปีทิพย์มีประหมานก็ได้ ๔ หมื่นแลผิจักนับเป็นปีในเมืองคนก็ได้ ๒ โกฏิปลาย ๗ ล้านปีก็มีแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมาสสร้างทุ่งเผิงบูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้าตั้งนั้นมาตราว่า ๑๕ คีบก็ดี ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นพระยาเสวยสุขในสุภาคิมานั้นก็ได้ ๙ พันปลาย ๙ อ้อยปีทิพย์มีบริวารก็ได้แสน ๖ หมื่นแล ผิจักนั้นเป็นปีในเมืองคนก็ได้ก็อปลาย ๕ ล้านปีก็มีแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมาสสร้างทุ่งเผิงบูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้าตั้งนั้นมาตราว่า ๑๖ คีบก็มีแล ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นพระยาเสวยสุขเว้อบปะลานั้นก็ได้หมื่นพันปีทิพย์มีบริวารก็ได้แสน ๗ หมื่นแล ผิจักนับเป็นปีในเมืองคนก็ได้ก็อปลาย ๖ ล้านปีก็มีแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมาสสร้างทุ่งเผิงบูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้าตั้งนั้นมาตราว่า ๑๖ คีบก็ดี ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นพระยาเสวยสุขในอาเวหานั้นก็ได้หมื่น ๒ พันปีทิพย์มีบริวารก็ได้แสนหมื่นผิจักนับเป็นปีในเมืองคนก็ได้ก็อปลาย ๗ ล้านปีก็มีแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมาสสร้างทุ่งเผิงบูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้าตั้งนั้นมาตราว่า ๑๗ คีบก็ดี ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นพระยาเสวยสุขในออตถาปานัง ก็ได้หมื่น ๓ พันปีทิพย์มีบริวารก็ได้แสน ๘ หมื่นแล ผิจักนับเป็นปีในเมืองคนก็ได้ก็อปลาย ๘ ล้านปีก็มีแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมาสสร้างทุ่งเผิงบูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้าตั้งนั้นมาตราว่า ๑๘ คีบก็ดี ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นพระยาเสวยสุขในสุทสสะนัง ก็ได้หมื่น ๔ พันปีทิพย์มีบริวารก็ได้ ๒ แสนแล ผิจักนับเป็นปีในเมืองคนก็ได้ก็อปลาย ๙ ล้านปีก็มีแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมาสสร้างทุ่งเผิงบูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้าตั้งนั้นมาตราว่า ๒๐ คีบก็ดี ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นพระยาเสวยสุขในสุทสสี นั้นก็ได้ ๕ พันปีทิพย์มีบริวารก็ได้ ๒ แสนปลายหมื่น ๑ แล ผิจักนับเป็นปีในเมืองคนก็ได้ก็อปลาย โกฎิปีก็มีแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมาสสร้างทุ่งเผิงบูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้าตั้งนั้นมาตราว่า ๔๐ คีบก็ดี ...อันว่าบุคคลผู้นั้นก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดเป็นพระยาเสวยสุขในอาคะนิตถานัง ก็ได้หมื่น ๖ พันปีทิพย์มีบริวารก็ได้ ๕ แสน ๒ หมื่นแล ผิจักนับเป็นปีในเมืองคนก็ได้ ๒ ก็อปลายแสน โกฎิปีก็มีแล ...

อันว่าบุคคลผู้ใดแลมาสสร้างทุ่งเผิงบูชาพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์เจ้าตั้งนั้นน้อยก็ดีใหญ่ก็อิ ๔๕ คีบก็ดี ๕๐ คีบก็ดี ยิ่งกว่า ๕๐ คีบเมื่อนั้นก็ดีบุคคลผู้ใดไปแผ่เผิงมาเพาะมาโมก็ดี บุคคลผู้ใดมาแปงฐปนกฐปนาคากไม้แก่นเป็นเสาชุดเกาเหลากันปลุกกางทุ่งเผิงขึ้นบูชาแก้วทั้ง ๓ ตั้งนั้น ...

อันว่าคนทั้งหลายผู้นั้น ...มีผลาก็มาก ...มีอาณิสสงส์ก็มาก ...มีบุญก็มากสมภารก็มาก ...มีเตชะก็มาก ...มีอานุภาพก็มาก ...มีกำลังก็มาก ...มีผญา也多 ...มีเข้าของบริโภคก็มาก ...ในภาวะที่ใดๆ ก็ดี ...อาจจักนับได้ ...อันหาประมาณไม่ได้ก็ด้วยผลอาณิสสงส์มาได้สร้างทุ่งเผิงบูชาแก้วทั้ง ๓ นั้นแล ...

ในเมื่อแล้วธรรมเทศนาแห่งพระพุทธเจ้าปางนั้น ...อันว่าคนทั้งหลายอันมาก ...ก็จักได้ถึงสะกิทาคาก็มีแลอานาคาก็มีอรหันตมารรคณญาณบุญสมภารอันตนหากได้หอมหับนับมาแต่บุรณชาติก่อนภายหลังก็มีแล กล่าววรรณนาจายังอาณิสสงสาผลาแห่งบุคคลนรียงชายทายกทั้งหลายอันได้สร้างทุ่งเผิงบูชาแก้วทั้ง ๓ นั้นแล **นิตถิตา** ก็เสด็จบรรพจนควรเท่านี้ก่อนแล.ฯ”

๒.๓ สล่องทุ่งฝ้าย

สล่องทุ่งฝ้าย จากหนังสือ les cetiya de sable au laos en thailande

“...สูตรดวงนี้หากเป็นนิทานแห่งสูตรทั้งหลายหมายถึงพรหมชาลสูตรเป็นเค้า ...มีสมัยกาลคาบ ๑ คือกาลอันจักเทศนา ...อันว่าพระพุทธเจ้าแห่งเฮาตนมีภาคยะวรรณงามกว่านาครุทมนุชย์เทวดาทั้งหลาย ...เจ้าก็อยู่สำราญ...ในป่าเขตตะวัน ...แห่งนายอนาถะบิณฑิกะมหาเศรษฐี ...อันมีที่จิมใกล้โข้วเมืองสวัตถีกี่มีแล ...ในกาลเมื่อยามนั้น ...ยังมีในวัน ๑ ...พระยาปัสเสนทิโกศล ...ถือเอาแล้ว ...ยังสิ่งทั้งหลายมีประทุพประทืดดอกไม้คันธรสของหอมเป็นเค้า ...ก็บูชา ...ไหว้แล้ว ...ยังพระพุทธเจ้า ...คั้นว่าพระยานั้นอยู่แล้ว ...จักกล่าว ...ยังถ้อยคำอันนั้น ...ซึ่งพระพุทธเจ้าว่า ...อันว่าคนทั้งหลายฝูงใด ...ในโลกอันนี้ ...แลมากกระทำ ทักษัง ยังทุ่งบูชา ...ยังแก้วทั้ง ๓ ...ก็จักได้ ...ผลอาณิสถสังสัจจก็ข้าจา ...อันว่าพระพุทธเจ้า ... ก็กล่าวว่า ...ดูรา... อันว่าบุคคลผู้ใดผู้ ๑ ...ผู้ยิ่ง...ผู้ชาย...ภิกขุ...นักปราชญ์...อันว่าคนทั้งหลายฝูงนั้น ...อันกระทำ ...ยังทุ่งบูชา ...ยังแก้วทั้ง ๓ ประการ ...มีผลอาณิสถสังสัจจอันมาก ...

อันว่าบุคคลทั้งหลายฝูงนั้น ...ก็จักได้เป็นพระยาในประเทศราชบ้านน้อยเมืองใหญ่ทั้งหลาย ...ได้ ๕ พันชาติ ...

จักได้เป็นพระยาจักรวัตติราช ...ได้ ๕ พันชาติ ...

จักได้เป็นมหาเศรษฐีก็ได้ ๕ พันชาติ ...

มีบริวารอันมาก ...อันว่าคนทั้งหลายฝูงนั้น ...ก็จักได้ ...ยังช่างทั้งหลายก็ได้ ๕ พันตัว ...ยังม้าทั้งหลายก็ได้ ๕ พันตัว ...ยังแท่นแก้วก็ได้ ๕ พันแท่นแล ...เหตุตั้งนั้น ...

อันว่าพระพุทธเจ้า ...ก็กล่าวว่าดังนี้...

อันว่าคนทั้งหลายฝูงใด ...กระทำแล้ว ...ยังทุ่ง ...ก็บูชา ...ยังแก้วทั้ง ๓ ตั้งนั้น ...ก็จักได้ไปเกิด ...ในกระกูล ๒ แห่ง ...คือว่ากระกูลท้าวพระยามหากษัตริย์แลกระกูลพราหมณ์ผู้ยังมี ...ก็พ่อนได้ไปเกิด ...ในกระกูลอันถ้อยอันฮ้ายลักเทือแล ...อันนี้ก็เป็นผล ...แห่งบุคคลผู้ได้สร้างทุ่งเป็นทานนั้นแล ...

อันว่าบุคคลผู้หนึ่ง ...มีวรรณะอันงามดังคำ ...มีอุปอันงาม ...มีวรรณะเนื้ออันงาม ...เป็นที่จักจำเริญใจ ...แก่คนแลเทวดาทั้งหลาย ...อันนี้ก็เป็นผลแห่งบุคคลผู้ได้สร้างทุ่งบูชาพระพุทธเจ้านั้นแล ...อันว่าคนทั้งหลายฝูงนั้น ...ก็บมีฐ ...ยังที่อันเป็นทุกษนั้นลักเทือ ...อันว่าลูกแลเมีย ...แห่งบุคคลทั้งหลายฝูงนั้น ...อันประเสริฐยิ่งนัก ...มีเตชะอันมาก ...ก็มีแล ...ในกาละเมื่อแล ...อันว่าข้าเล็กศัทรูทั้งหลาย ...ก็บเพิงว่าจักเบียดเบียนได้ ...มีอาณภาพอันมาก ...มีริทธิอันมาก ...มีพญาอันเลี่ยมแหลม ...มีเพื่อนอันมาก ...อันทรงอุปโสฆงามเป็นประดุจตั้งพระยาจักร ...ในกาละทุกเมื่อ และบุคคลผู้หนึ่ง ...อันประกอบไปด้วยองคอันน้อยใหญ่ดิงามก็มีแล ...อันว่าคนทั้งหลายฝูงนั้น ...ก็ได้ ...ในสถานที่ใดก็ดี ...อันมีคนและเทวดาทั้งหลาย ...ก็สักการบูชา ...ในสถานที่นั้น ...จักได้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ ...ในทีปทั้ง ๔ ...มีกำลังอันมากเป็นประดุจตั้งพระยาจักรนั้นแล ...อันประกอบไปด้วยแก้ว ๗ ประการ ...อันนี้เป็นผลอาณิสถสังสัจจแห่งบุคคลผู้ได้สร้างทุ่ง บูชาพระพุทธเจ้านั้นแล เตชะนา อันว่าคนทั้งหลายฝูงนั้น ...แม้ว่าได้เกิด ...ในเมืองฟ้าก็ดี ...จักได้เป็นพระยาแก่เทวดาทั้งหลาย ...แม้ว่าได้เกิดในเมืองคนก็ดี ...ก็จักได้เป็นเจ้าเป็นใหญ่แก่คนทั้งหลายก็มีแล ...คั้นว่าตายแล้ว ...จากมนุษย์โลกเมืองคน ...ก็ได้เมื่อเกิด...ในวิมานคำอันมีในสวรรค์เทวโลก ...อันประเสริฐ...อันนี้ก็เป็นผลอาณิสถสังสัจจอันได้สร้างทุ่งบูชาพระพุทธเจ้านั้นแล ...ดูรามหาราช ...

อันว่าทุ่ง ...คอก ๑ ก็ดี ...วา ๑ ก็ดี ...อันว่าทุ่งอันนี้ ...ชื่อว่าวิณะยะธัชชาแล ...

อันว่าทุ่ง ...ยาว ๒ วาก็ดี ...๓ วาก็ดี ...อันว่าทุ่งอันนี้ ...ชื่อว่าสุตันตะธัชชาแล

...อันว่าทุง ...ยาว ๔ วา ก็ดี ...๕ วา ก็ดี ลำดับขึ้นเมื่อตบต่อเท่าเถลิงลิบวาซาวา ...อันว่าทุง ...ชื่อว่าอภิธรรมธัช
ชาแล ...

ดูรามหาราช ...

อันว่า ทุงวินะยะธัชธานีเทติ ก็ให้ ...ยังสมบัตินในเมืองฟ้าแล ...

ชื่อว่า ทุงสุคันตะธัชธานีเทติ ก็ให้ ...ยังศรีสมบัตินในเมืองพรหมแล

อะภิธัมมะธัชธานีเทติ ก็ให้ ...ยังสุข ๓ ประการคือว่าสุขในเมืองคนแลเมืองฟ้าและนัระพานนั้นแล ...

ดูรามหาราช...

อันว่าทุง ...แลพัดไปพจนทศกัณฑ์วันออกนั้นแล ...อันว่าทุง ...แลพัดไป ...ในสวนทศกัณฑ์อาคะเนดั่งนั้น ...อัน
ว่าบุคคลผู้เป็นเจ้าของนั้น ...ก็จักได้ ...ยังอันเป็นพระยาในทศกัณฑ์อาคะเนดั่งนั้นแล

อันว่าทุง ...ก็พัดไป ...ในสวนทศกัณฑ์ได้ดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้เป็นเจ้าของนั้น ...ก็จักได้ ...ยังสมบัตินอันเป็นพระยา
จักรวรรดิราชในทศกัณฑ์ได้นั้นแล ...

อันว่าทุง ...ก็พัดไป ...ในทศกัณฑ์ดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้เป็นเจ้าของนั้น ...ก็จักได้เป็นพระยายมมหาราชในทศกั
หรีดนั้นแล ...

อันว่าทุง ...ก็พัดไป ...ในทศกัณฑ์วันดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้เป็นเจ้าของนั้น ...ก็จักได้เป็นพระยาในทศกัณฑ์วันด
นั้นแล ...

อันว่าทุง ...ก็พัดไป ...ในสวนทศกัณฑ์พาดดั่งนั้นแล ...

อันว่าทุง ...ก็พัดไป ...ในสวนทศกัณฑ์หนือดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้เป็นเจ้าของนั้น ...ก็จักได้เป็นพระยา
เวลสุวรรณแล

อันว่าทุง ...ก็พัดไป ...ในสวนทศกัณฑ์อูธรดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้เป็นเจ้าของนั้น ...ก็จักได้เป็นนักปราชญ์ ...อันองค์
อาจสามารถธรรมกลางแห่งคนทั้งหลายอันมีในทศกัณฑ์อูธรนั้นแล ...

ดูรามหาราช ...อันว่าบุคคลผู้ใด ...มีใจชมชื่นยินดี ...ในศาสนาพระพุทธเจ้า...ก็มาตัด ...ยังทุงบูชาพระพุทธเจ้า
ดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้ใด ...ก็จักได้เมื่อเกิด ...ในวิมานคำ ...อันสูงได้ ๑๒ โยชน์ ...ในชั้นฟ้าดาวติงสาอันมีปราสาทอันอาเกียรติเดีย
ระดาชเต็มไปด้วยทุงกระดาชแลทุงไซ แลมีนั้นไปด้วยนางขับแลนางพอนอันแก้วแก้วดีเพลงเสียงดุริยะนนต์ ๕ สิ่งมวนมีเสพทุก
ยามก็มีแล ...อันว่าพระพุทธเจ้าเมตไตรยตนจักลงมาเป็นพระภิกษุหน้านั้นแลบุคคลทั้งหลายผู้ฟังนั้น ...ได้บวชแล้ว ...ก็จักได้เถลิงนัระ
พานอันดับเสียดังทุกข์ทั้งมวลนั้นแล ...อันนี้ก็เป็นผล ...แห่งบุคคลผู้ได้สร้างทุงบูชาพระพุทธเจ้านั้น ...ในเมื่อแล้วรลธรรมเทศนาแห่ง
พระพุทธเจ้าปางนั้น ...อันว่าคนทั้งหลายอันมาก ...ก็ได้เถลิง ...ยังธรรมวิเศษทั้งหลายหมายมีโศดาปฏิผลเป็นต้นตามบุญสมภาร อัน
ตนหากได้หอมหับนั้นมาแต่บุรณนาทศกัณฑ์ก่อนภายหลังนั้นก็มิได้ ...อันว่ากริยาอันกล่าวยังอันนิสงส์ผลแห่งบุคคลผู้ได้สร้างทุงบูชา
แก้วทั้ง ๓ ประการ ...ก็เสด็จบรรพจนครเท่านี้ก่อนแล...ฯ”

๒.๔ สทองท่งเหล็ก

๑) สทองท่งเหล็ก (สำนวน ๑) ต้นฉบับจากวัดชมพู บ้านหนองหิน ตำบลหนองหิน อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

“นะโมตัสลัตถุ มหาราช คุรามหาราช ...อันว่ายิ่งชายทนายยกผู้ใดมีใจใสศรัทธาปรารถนาหาสุข ๓ ประการ คือว่าสุขในเมืองคนได้เป็นพระยาจักรวรรดิราชเป็นอาจในทีบทั้ง ๔ สังในเมืองฟ้าได้เป็นพระยาอินทร์ สุรินทเทวราชได้เป็นอาจในชั้นฟ้า ๒ สวรรค์ มีดาบได้พัน ๑ ดวง อันประเสริฐ ลำเลิศกว่าสุข ๓ ประการ นั้นแล ...อันว่าทนายยกผู้ใดสร้างแปง ... ยังผลอะนิงสงส์สระอันบุคคลาผู้ได้สร้างแปงยังท่งเหล็กบูชาแก้วทั้ง ๓ ดั่งนั้น อิริยะเจ้าตนแปงคัมภีร์อันนี้ให้แจ้งแก่สัปปุริสทั้งหลายนั้นแล ...อันว่าพระพุทธรเจ้าตนเป็นที่พึ่งแก่คนแลเทวดาทั้งหลายไปได้เข้าสู่นิรพานยังชั่ววามานานนักดั่งนั้น

ยังมีภิกษุตน ๑ ...ชื่อว่าสารภูตยาก็ได้เป็นเผดกั๊บกั๊แก้วตัว ๑ อยู่ป่าไม้ไผ่คำในป่าใหญ่ดงหนา ดั่งนั้นเศรษฐีผู้ ๑ ก็เอาสังผู้หาโทษบได้ชื่อว่านางอมราไปบอยเสีย ก็หลงไปเห็นกับแก้วตัวนั้นอยู่โคนไม้ไผ่คำที่นั้น ...

อันว่ายักษ์ตัว ๑ นั้น ...ก็บกินนางต้อยนางผู้นั้น กับแก้วตัวนั้นก็เอานางเมื่อไว้เชิงต้นไม้ ...อันว่ายักษ์ตนนั้น ...มันก็กินบได้มันก็เห็นแลสา อันว่านางผู้นั้น ...ก็ถามกับแก้วเจ้ากูเป็นบาปกรรมสิ่งใดจึงเป็นเผดอยู่ที่นั้นนั้นจา ก็บแก้ก็กล่าววว่าเมื่อก่อนพันเฮาก็เป็นช่างเหล็กสุบก็แตกเสียถึง ๑ ดั่งนั้นเมื่อจักใกล้ตายฮอมฮ่อเฮาก็ระนึกคิดถึงไม้ไผ่คำว่าจักแปงสุบดั่งนั้น ตายก็ได้มาอยู่ที่นี้แล คั้นว่านางเมือฮอดบ้านแล้วจึงสร้างท่งเหล็กหาเขาแต่เห็น นางอมราก็ลาจากกับแก้วตัวนั้นก็จึงเมือฮอดบ้านเมืองแห่งตนนั้นแล

นางก็มีผิวก็มีลูกชายผู้ ๑ ก็จึงสั่งไว้ให้สร้างท่งเหล็ก บูชาแก้วทั้ง ๓ ให้หยาดน้ำไปหาสารภูตยาก็เห็น นางก็ตายไปเป็นเผดแมงหมาตีกอยู่เฝ้าบ่อเหล็กก็มีแล อันว่าชายผู้นั้นก็ก็มีลูกชาย ๗ คนแล เมื่อจักใกล้ตายเสียอันว่าชายผู้นั้นก็ไปส่งลูก ๗ คนไว้ให้สร้างท่งเหล็กบูชาแก้วทั้ง ๓ แล้วจึงหยาดน้ำหาสารภูตยาก็เห็น ว่าดั่งนั้นตายแล้วก็ได้เป็นเผดมอดปากเหล็กผู้ก็มีแล ส่วนอันว่านางผู้นั้นก็บอกยังลูกแห่งตนว่าเจ้าพรหมบิดตาดั่งนั้นก็มีแล ส่วนอันว่าเจ้าพรหมบิดตาก็จำเริญขึ้นใหญ่มาได้ ๗ ปี แล้วดั่งนั้น พ่อก็สั่งให้สร้างท่งเหล็กบูชาแก้วทั้ง ๓ คั้นว่าเจ้าพรหมบิดตาดได้ยื่นคำพ่อสั่งดั่งนั้นเจ้าก็สร้างท่งเหล็กดวง ๑ บังกางไว้บูชาแก้วทั้ง ๓ นั้นแล คั้นว่าทานสร้างทานที่นั้น แล้วหยาดน้ำอุทิศส่วนบุญไปถึงเชื้อชาติทั้งหลายมีเจ้าสารภูเป็นต้นนั้นแล ...

สารภูจิกชายังลูก ...อันว่าเผดกั๊บกั๊กั๊สารภูจิกชุกษาเผดแมงหมาตีกก็ตี ...อันว่าเผดมอดมากเหล็กก็ตีก็ได้ไปสู่อสวรรค์เทวโลกอยู่วิมานค่าสูงได้ ๑๒ โยชน์ เสียทุกคนวันนั้นแล อันนั้นก็ด้วยผลอะนิงสงส์แห่งคนอันได้สร้างท่งเหล็กบูชาแก้วทั้ง ๓ นั้นแล โยบุคคลโลผู้ได้แลได้สร้างท่งเหล็กบูชาแก้วทั้ง ๓ ดั่งนั้นพันจากกรรมเวรทั้งมวลคือว่าเป็นเผดแลฝิตกนาฮกก็ได้เกิดเป็นเทวบุตรเทวดาอยู่วิมารค่าปราสาทนั้นแล ...

อันว่าบุคคลผู้จักได้โลกียะสมบัติทั้งมวลนิทานเพิงได้ก็ตีก็ได้เสวยบุญตนตามวัตถุเข้าของทานนั้นแลแล้วทำตามสัตติแลค่าปรารถนาแห่งตนทานนั้นแลฮักษาศีลภาวนาก็ดีธรรมเทศนาพระเจ้าอย่าขาดอย่าได้ประมาณแก้ว ๓ ประการ หากจักได้ดั่งคำมักค่าปรารถนาสู่ประการแล ...ในเมื่อแล้วธรรมเทศนาแห่งสัพพัญญเจ้าปางนั้น ...อันว่าคนทั้งหลายอันมากอันบ่พรากจากธรรมเทศนา ...ก็ได้ถึงธรรมวิเศษมีประเภทว่า โสตาปฏิผลญาณตามบุญสมภารทานอันตนหากได้ฮ่วมหัยนับมาแต่บุรมชาติภายหลังนั้นก็มิแลธรรมเทศนา...อันว่าพระยาจาพระพุทธรเจ้าเทศนาแห่งชาย ๔ คนแลพรหมบิดตาสัมมะตาก็แล้วเท่านั้นแล”

๒) สทองท่งเหล็ก (สำนวน ๒) ต้นฉบับจากวัดชมพู บ้านหนองหิน ตำบลหนองหิน อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด

“...อันว่าสุตรดวงนี้หากเป็นนิทานแห่งสุตรทั้งหลายอันมีพรหมชราสุตรเป็นค้ำอันเจ้าอาณนทนต์เป็นภันทาคาริก อันถือคันดาลปัตตรอันพิจิตรริจนาแล้วด้วยคันงาเจ้าก็ลีลาขึ้นเหนือธรรมมาสน์สนา อันพระยามัคคุดตราชตนชื่อว่าฮาดิต์ตฺรหากบแปงไว้แหบปากถ้าชื่อว่าสัตตะป็นนะคฺหา อันมีในฝ่ายข้างกำขาแห่งดอยเววารปีพัตตะคฺลี ...เจ้ากล่าวแก่เปรสสนาแก่อรหันตาเจ้าทั้งหลายได้ ๕ ตนอันมีมหาภัสสะเถระเจ้าเป็นค้ำเป็นประธานในเมื่อปฐมสังฆายนาธรรมวันนั้นว่า ...ข้าแห่งเจ้ามหาภัสสะเถระเจ้า ...

อันว่าสูตรอันนี้ ...อันผู้ช้ำตนชื่อว่าอานนท์ ...หากได้สดับฮับฟังเอาแต่ปากแห่งสัพพัญญูเจ้าเมื่อยังทิวระมานไป
ได้เข้าสู่เวิระพาน เอวังด้วยอาการตั้งผู้ช้ำจักวิสันชาจาไปภายนอกหน้าเท้าวั้นเห็น ...ประการมี ...เป็นประธานมีเวิระพานลัมมะยะเป็น
ปรีโยสารแล ...

ยังมีในกาลอัน ๑ สัพพัญญูเจ้ากล่าวแกยังเปรสสนาปัญหาแห่งสุบินะพราหมณ์แล ...อันว่าสัพพัญญูเจ้าวิหะระติ
ก็อยู่ด้วยอิทธิบท ๔ ประการให้เป็นไป ...ในป่าเชตะวัน ณ อารามเมอันเป็นอารามแห่งอนาถบิณฑิกะมหาเศรษฐีพ้อมีที่จิมใกล้เคียง
สาวัตถิราชานี้มีประหมานได้ ๕ ฮ้อยชัวชำนุกมีแล ...

ทุงเหล็กเสาทงส์ ข้างธรรมมาสน์สิงห์ วัดสีนวลสว่างอารมณ์ บ้านชีทวน ตำบลชีทวน อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี
(ณัฐพงศ์ มั่นคง บันทึกภาพ ๒๕๖๐)

ในกาลอันนั้น ...ยังมีพราหมณ์ผู้ ๑ สุปิณ ชื่อว่าสุบินะพราหมณ์ ...อันอยู่ในเมืองสาวัตถินั้น ...ก็ไหวแล้ว ... ยัง
สัพพัญญูเจ้า ... ข้าไหวสัพพัญญูเจ้า ...ก็จึงกล่าวแกยังเปรสสนาปัญหาแห่งผู้ช้ำเห็น ...อันว่าบุคคลผู้ ๑ ผู้ใดในศาสนาอันนี้ ...ผู้ยังก็ดี
...ผู้ช่ายก็ดี ...พระยาก็ดี ...นางพระยาก็ดี ...พราหมณ์ก็ดี ...พ่อค้าก็ดี ...พ่อครัวก็ดี ...พ่อเฮือนก็ดี ...คนทุกขุโธ่ชินใจก็ดี ...ผู้ยังมีเป็น
ดีก็ดี ...ประกอบด้วยศรัทธาเหลือมใสในศาสนาพระพุทธเจ้า ...สร้างด้วยตนก็ดี ...จ้างทานผู้อื่นก็ดี ...ยังทุงเหล็กเป็นทานบูชาแก้ว
ทั้ง ๓ ดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้นั้น...จ้งได้ยังผละอาณิสงส์เท่าใดก็ช้ำจา... อันว่าสัพพัญญูเจ้า ...ยังปากอันแดงเป็นสะพาดดั่งผ้ากำ ...
จึงกล่าวเป็นไฉนยะคาถา...ดั่งนี้เป็นเค้าพระเจ้าแกยังเปรสสนาปัญหาให้แจ่งแก่สุบินะ ...

อันว่าบุคคลทั้งหลายอันมีพราหมณ์เป็นเค้า ...อันมีใจใสศรัทธาเหลือมใสในศาสนาพระพุทธเจ้า ...สร้างด้วยตน
ก็ดี ...จ้างผู้อื่นให้สร้างก็ดี ...ยังทุงเหล็กแลมาบูชาแก้วทั้ง ๓ ดั่งนั้น ...อันว่าบุคคลผู้นั้น ...ก็จักได้ยังผละอาณิสงส์ ...มีประหมานว่าได้
๓๐ กัป...คั้นว่าคลาดจากชาติอันนั้น ...ได้เมื่อเกิดในกามาวจรเทวโลกทั้ง ๖ ...ก็จักได้สวย ทัพสมบัติ ยังมีสมบัติ สมบัติทิพย์เสียง
เจียรระการนานนักแท้ดีหลีแล ...คั้นว่าคลาดจากชั้นฟ้าทั้ง ๓ แล้ว ...จักได้เป็นพระยาจักรอิสโลได้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ ...ในทิศทั้ง ๔
อันมีทิศน้อยได้ ๒ พันทิศเป็นปริวารแห่งพระยาจักรตนนั้นเทียบระยอมประกอบด้วย จะตรงคองคเสนาเจ้าข้าง เสนาเจ้าม้า เสนาเจ้า
รถ เสนาไต่แผ่นแล่นทางดิน ...ก็มีแล ...อันว่ามาสาททั้งหลายก็จักได้แสนหลัง ...ก็เกิดมีมาแก่พระยาจักรตนนั้น ...อันว่านางฟ้า
ทั้งหลายก็ได้แสน ๑ ท้าวพระยาทั้งหลายก็นำมาถวายแก่พระยาจักรตนนั้น ...ด้วยผละอาณิสงส์อันได้สร้างทุงเหล็กบูชาแก้วทั้ง ๓

...

อันว่าพระยาจักรตนันท์ที่ ๑ ...มีอายุยืนยาวได้หมื่นสี่พันปี คันว่าตายจากชาติอันเป็นพระยาจักรตนันท์แล้วก็ได้ไปเกิดในประเทศบ้านน้อยแลเมืองใหญ่ทั้งหลายอาจจับนับได้ด้วยผลาอาณิสสรอันได้สร้างทงเหล็กบุซาแก้วทั้ง ๓ นั้นแล ...

อันว่าคนทั้งหลายฝูงใด ...อันปรารถนาถึงสุขภายหน้าดังนี้ ...ก็เกิดมีมาแก่ตนอันแปงยังใหญ่ ๒ ซ่อ ยังทงเหล็กแล้วแลสักการบูชากระทำกระทำกรเบิกสลงด้วยใจใสศรัทธาโดยในยะธรรมคำสอนแห่งพระพุทธเจ้าหากเทศนามาในลัมพสังขยาชาตกอันชิมาสกอรหันตาเจ้าทั้งหลายหากสังคายนาในเมืองสวาทิมิมหากัสโปเถระเจ้าเป็นเค้ามิมหาอนนท์เจ้าเป็นผู้วิเศษชนาก็มีแล ...

อันว่าคาถาพันทษอันนี้อาจารย์เจ้าตนแก่ได้ออกมาแต่คัมภีร์กลสังขยาชาตกมาเทศนาให้แจ้งแก่ทุชะนะสัปปริสาทั้งหลายฝูงนั้น ... ดังได้ยินมานี้ ...

ในกาลเมื่อล่วงไปแล้ว ...ยังมีนางผู้ ๑ ...ชื่อว่าสุขุมา ...อันเป็นลูกสาวแห่งพระยามธราช ...ก็ตะเดินไปในป่ากว้างไพโรหนา ...ก็ได้ยังผิว ๗ คนนั้นแล้วออกมาจากป่าแล้วก็มาอยู่ที่กำก้ำข้าเล็กศัทรูฝูงนั้นก็แก้ด้วยอนุภาพแห่งผิว ๗ คนนั้นแล้วนางก็ได้เสวยราชสมบัติบ้านเมืองแทนพ่อแห่งตนวันนั้นแล คันว่านางได้เสวยราชสมบัติบ้านเมืองอยู่นานได้ปี ๑ แล้ว ...นางก็ทงคัพได้สิบเดือนแล้ว ...นางก็ประสูติออก ...ยังลูกผู้ ๑ แล ...อันว่านางนั้นก็กระทำไล่นามยังชื่อลูกแห่งตนว่าพหุปีตาคุมมานแลเหตุว่ามีพ่อหลายคนแล แต่นั้นพหุปีตาคุมมานเจ้าเสียนขึ้นใหญ่มาได้ ๖ ปี ...อันว่าพ่อทั้งหลาย ๗ คนกล่าวเชิงเจ้าพหุปีตาคันเป็นลูกนั้นว่า ...อันว่าเจ้า ...ก็จงกระทำสร้างแปง ...ยังทงเหล็กบุซาแก้วทั้ง ๓ จิงอุทิกนำส่งบุญไปให้ฮอดดวงคาทั้งหลายมีภิกขุสารภูกับแก้เป็นต้นเทิน คันว่าเจ้าพหุปีตาคูยังพ่อส่งดังนั้นแล้ว เจ้าก็สร้างยังทงเหล็กดวงกระทำด้วยเสาไม้แก่นก็บังกางบุซาแก้วทั้ง ๓ หั้นแลคันว่าเจ้าสร้างทงแล้วดังนั้น ก็อุทิกนำไปให้ฮอดเชื้อชาติวงคาทั้งหลาย มีภิกขุสารภูเป็นต้นหั้นแล ...

อันว่าบุคคลทั้งหลายฝูงนั้น ...อันว่าเผดกับแก้ก็ดี ...คือว่าเผดแม่หม้ายก็ดี ...คือว่าเผดมอดปากเหล็กก็ดี ...อันว่าบุคคลทั้งหลายมีต้นว่าแม่แลญาติพี่น้องวงคาอันตายได้ไปตคนารก อันว่าบุคคลทั้งหลายผู้นั้นก็พ้นจากอันเป็นเผดเวทนาพันจกนารกแล้วก็จักได้เอาตนเมื่อเกิดในสวรรคตเทวโลกมีวิมานคาลงสูงได้ ๑๒ โยช อันประดับประดาแล้วด้วยแก้ว ๗ ประการ ... ก็มีแล ...อันนี้ก็เป้นผลาอาณิสสรอันได้สร้าง ...ด้วยผลาอาณิสสรอันได้สร้างทงเหล็กบุซาแก้วทั้ง ๓ นั้นแล

กรรมมะวิบากแห่งภิกขุสารภูกับแก้ในกาลเมื่อชาติก่อนช้อยก็เป็นช่างตีเหล็กแล ...มีใจตคินกับด้วยไม้ซ้อลำนันว่าอยากเอาเฮาสลแล้วตั้งนั้น ...คันว่าจติจากชาติอันภิกษุนั้นก็ไปเป็นเผดภิกขุสารภูกับแก้ผู้ฮักษาโกนไม้หินประหมานว่าได้ ๕ ฮ้อยชาติแล ...อันว่ายังมีนางผู้หนึ่งชื่อว่านางกาโรจะระติ ก็ตะเดินไปแสวงหาห้วมันแลลูกไม้ ...ยังมียักษตัว ๑ ...ก็เห็นยังนางผู้นั้นเพื่อว่าจักกินเจ้าภิกขุสารภูกับแก้ก็มีใจกรุมมากล่าวว่า ...ดูรานางมหายกษจักกินท่านแล้วตั้งนั้นกล่าว ...ข้าไหวเจ้าภิกขุชอเอาผู้ข้าขึ้นอยู่ดอมใกล้ پایตีนเจ้ากูเทิน เจ้าภิกขุสารภูกับแก้ก็คินใจว่าจักเมตตายังผู้นี้เทิน ว่าตั้งนั้นยังมีในกาลยามนั้นมหายกษจักมาเพื่อว่าจักกินมันกล่าวดูราภิกขุสารภูกับแก้ท่านยังเห็นยงนี้ไปที่ใดจา ภิกขุสารภูกับแก้ก็ออกหาลูกไม้ห้วมันก็เห็นยังเจ้าภิกขุเจ้าตนนั้นให้สร้าง ...ยังทงเหล็กหาพระยาเจ้ากล่าวจิงสร้างเทิน พระยาเล่าอยู่เสียบสร้างภายลุนนางจติตายไปแล้วได้เป็นเผดใช้กรรมเวรภิกขุเจ้าตนนั้นจิงไปเลิงโสดาแลภายลุนพระยาจิงสร้าง ...ยังทงเหล็กบุซาพระพุทธเจ้ากรรมวิบากอันนางเกิดในสวรรคตเทวโลกแท้ดีหลีแล ...

อันว่าลัทธิปัญญาเจ้า ...ก็นำมายังฮอดิตะชาตกอันล่วงแล้วมาเทศนาแก่สุปิณะพรหมณ์ ...ด้วยประการดังกล่าวมานี้แล ...อันว่านักปราชญ์เจ้าทั้งหลายฝูงมีผลา ...ก็เพิงกระทำสร้างแปงให้ท่านฮักษาศีลละวันนอยาคาคาหากจักได้ตั้งคำปราถนา นี้จิงเที่ยงแท้ดีหลีแล ...ในเมื่อแล้วธรรมเทศนาแห่งพระพุทธเจ้าปางนั้น ...อันว่าคนทั้งหลายอันมากอันได้เข้ามามีธรรมเทศนาดวงนั้น ...ก็ได้เลิง โสดา สกิทาคา อนาคา อรหันตา มัคคญาณตานุญสมภารอันตนหากได้หอมหับนับมาแต่ในกาลเมื่อก่อนก็มีแล ...อันว่ายังสร้างทงเหล็ก นิตติตั้ง ก็แล้วท่อนี้แล ฯฯ”

ทุงเหล็ก

(ภาพโดย เว็บไซต์ สำนักฝรั่งเศสเอเชียปลายบุรีพาทิศ)

MAHASARAKHAM
UNIVERSITY

สกลนครราชภัฏ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

อนรรักษ์ พันธุ์ บุรณการ

อานิสงส์การสร้างเสารุงและผ้ารุง

“...ในสมัยศึกดำบรรพ์ ครั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ บุพพาราม กรุงสาวัตถี สมเด็จพระเจ้าปเสนทิโกศลได้เสด็จเข้าเฝ้าถึงที่ประทับ ทูลถามถึงอานิสงส์แห่งการสร้างเสารุงว่ามีประการใด พระพุทธเจ้าข้า สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำอดีตนิทานมาแสดงว่า ครั้งศาสนาพระพุทธเจ้า ทรงพระนามว่าวิปัสสี มีพระเจ้าแผ่นดินทรงพระนามว่า กากวดี เสวยราชสมบัติอยู่ในนครกากวดี ครั้งนั้นมีชายเข็ญใจคนหนึ่ง ชื่อกุมภการ ภรรยาชื่อนางภควดี วันหนึ่งชายนั้นได้เข้าไปพบต้นไม้ต้นหนึ่งนึกชอบใจ จึงตัดมาทำเป็นเสารุงเพื่อบูชาพระรัตนตรัย ขณะที่ทำเสารุงอยู่นั้นเอง เขาได้ตายพลัดพรากจากเมียสุดที่รักไปเสีย ด้วยเหตุที่เขาใจเลื่อมใสอย่างแรงกล้า ทำให้เขาได้ไปบังเกิดเป็นเทพบุตร อยู่ในวิมานทองสูงถึง ๑๒ โยชน์ มีนางเทพอัปสรแวดล้อมอยู่รอบข้าง เสวยสมบัติทิพย์นานาประการ อยู่ในสวรรค์นั้นแลฯ ครั้งต่อมา มีชายคนหนึ่งได้มาพบเสารุงนั้นเข้า จึงจัดการลงรักปิดทองทำให้สวยงามดุจทองชุมพูนุท ครั้นต่อมาอีกมีพวกพ่อค้าจำนวน ๕ คน ได้มาเห็นเสารุงนั้นเข้าแล้ว ได้ชักชวนกันสละผ้าของตนๆ ออกทำธงยกขึ้นบนยอดเขา เพื่อเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา ครั้นต่อกาลนานมาชนเหล่านั้นทำกาละตายไปแล้วก็ได้พากันไปบังเกิดในสวรรค์ มีนางเทพอัปสรแวดล้อมเป็นบริวารเสวยสมบัติทิพย์มากมายเหลือจะพรรณนา...”

(อานิสงส์ ๑๐๘ เรื่อง, ๒๕๓๕ : ๒๕๑-๒๕๓)

เสาสูงที่เมืองหลวงพระบาง
(ภาพจาก <http://www.quaibrantly.fr/fr/>)

จากอานิสงส์ที่นำมาเสนอใน ๓ ส่วน คือ ๑) เรื่องราวในพระไตรปิฎก เรื่องผลแห่งการถวายธงมากล่าว ๒) วรรณกรรมอานิสงส์/ฉลอง (สอง/สลอง) อันได้แก่ สลองทุ่งชาย, สลองทุ่งเผิง, สลองทุ่งฝ้าย, สลองทุ่งเหล็ก และ ๓) อานิสงส์สร้างเสาธงและผ้าธง ในหนังสือ อานิสงส์ ๑๐๘ ของ จ. เปรี๊ญ นั้น มีจุดรวมเดียวกันคือ

“เพื่อเสวยทิพยสมบัติในสรวงสวรรค์ อันมีทิพยวิมานอันเกษม แม้ว่าตกรกสายธงที่สร้างไว้จะกอดเกี่ยว ขึ้นสวรรค์ เนื่องจากอานิสงส์ที่ได้สร้างธงในส่วนต่างๆ ไว้ หรือ ได้เป็นพระยามันทะตุราช ได้เป็นพระยาธรรมราช ได้เป็นพราหมณ์ตนประเสริฐ ได้เป็นพระยาในประเทศราช ได้เป็นพระยาอินทเวราชมีอายุยืนได้ ๓๘ พันปีทิพย์ มีวรรณเนื้ออันงาม ...เป็นที่รักแก่ตนแลเทวดาทั้งหลาย และยังสุข ๓ ประการ คือว่าสุขในเมืองคนจักได้เป็นพระยาจักก็ได้แสนชาติแลอัน ๑ สุขในเมืองฟ้าจักได้เป็นพระยาอินทร์ก็ได้แสนชาติแลอัน ๑ และสุขในเมืองนිරพานอัน ประเสริฐล้ำเลิศกว่าสุขทั้งมวล คือว่าบ้ฐั้ฐั้ตายบ้ฐั้ทุกขเวทนา

นอกจากนี้ยังพบว่า เมื่อลมพัดชายธงไปในทิศใดก็จะเกิดอานิสงส์ตามมา เช่น ตัวอย่าง
อันว่าลม ...ก็พัตรัสมิรั้งสีทุ่งชายนันไปเบื้องบัวร์พา ...ก็จักได้เป็นพระยาแก่เทวดาทั้งหลายก็จักได้แสนชาติ
แล ...

อันว่าลม ...พัตรัสมิรั้งสีทุ่งชายนันไปเบื้องอากาศเน ก็จักได้เป็นพระยาพรหมก็ได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมิรั้งสีทุ่งชายนไปเบื้องทักษิณ ...ก็จักได้เป็นพระยาจักรก็ได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมิรั้งสีทุ่งชายนไปเบื้องหริ ...จักได้เป็นพระยาพรหมราชนนั้นก็แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมิรั้งสีทุ่งชายนไปเบื้องปัจฉิม ก็จักได้เป็นพระยาในประเทศราชนนั้นก็แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมิรั้งสีทุ่งชายนไปเบื้องพายัพ ก็จักได้เป็นมหาเศรษฐีหลวงก็ได้แสนชาติแล ...

อันว่าลม ...ก็พัตรัสมีรังสีทุงชายไปเบื้องอุดรจักได้เป็นพระยาเวสสุวรรณก็ได้แสนชาติ ...
 อันว่าลม ...ก็พัตรัสมีรังสีทุงชายอันนั้นไปเบื้องอีสานจักได้เป็นนักปราชญ์ผู้ใหญ่ก็ได้แสนชาติแท้”

จากการศึกษาเรื่องอานิสงส์ทั้งหมด จึงไม่เป็นที่แปลกใจอีกต่อไป ที่ชาวพุทธ แม้ว่าหลายคนไม่เคยอ่านหนังสือประเภททดลอง สลอง หรืออานิสงส์ของการสร้างธงและถวายธง แม้เพียงได้ยินคำบอกเล่าต่อๆมาของปู่ ย่า ตา ยาย ต่างก็ทำบุญด้วยการสร้างธง ถวายธง หรือทำสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับธงแล้ว ด้วยคิดว่า “ได้บุญ” แต่หากได้ศึกษารายละเอียดของเนื้อหาที่ปรากฏข้างต้นแล้ว ย่อมเกิดพลังศรัทธามหาศาล เพราะมีหลักฐานของการทำกรรมดีและวิบากย่อมดี ดังกล่าว

ประเภทของธงและการใช้ในโอกาสต่างๆ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่อง ธงอีสาน ระหว่าง ปี ๒๕๔๒ – ๒๕๔๙ พบว่า มีผู้ศึกษาจำนวนน้อยมาก มีประมาณ ๔ รายการ โดยในแต่ละรายการที่ยกมานั้นได้มีการจำแนกประเภทของธงและการใช้ในโอกาสต่างๆ ไว้พอสังเขป ดังนี้ (การสะกดยึดตามต้นฉบับของผู้วิจัย)

ธวัช ปุณโณทก ได้อธิบายการใช้ธงประดับในพิธีต่างๆ ซึ่งได้ถูกอธิบายไว้ในหนังสือสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม ๖ (๒๕๔๒ : ๑๘๖๙-๑๘๗๑) สรุปได้ว่า ทุงนั้นใช้ทั้งงานมงคลและงานอวมงคล แต่งานอวมงคลใช้ไม่มากนัก ส่วนใช้งานมงคลและที่เด่นชัดที่สุดจะขาดเสียมิได้ คือ งานบุญพระเวสส์ (บุญพระเวศ) หรืองานเทศน์มหาชาติ

ทุงพระเวสส์ (ธงบุญมหาชาติ)

ทุงพระเวสส์ คือทุงที่ปักบริเวณที่มีงานบุญพระเวสส์ ๔ มุม หรืออาจทั้ง ๘ ทิศ เพื่อแสดงขอบเขตของพิธีกรรม และยังเป็นเครื่องหมายแสดงว่าวัดนี้กำลังมีงานบุญพระเวสส์ (เทศน์มหาชาติ) อีกด้วย ทุงพระเวสส์นี้จะปักอยู่นอกอาคารศาลาโรงธรรม หรือศาลาการเปรียญที่ใช้เป็นสถานที่เทศน์มหาชาติ ใช้ไม่ใหญ่นัก (ไม่รวก) ทั้งต้นเป็นเสาทุง โดยเหลือกิ่งก้าน และไปใส่ส่วนที่อยู่ปลายยอดไม่รวก เพื่อความสวยงาม และใช้ทุงพระเวสส์ห้อยอยู่ที่เสาไม่รวกนี้ทั้ง ๔ หรือ ๘ ทุง

เนื่องจากความเชื่อที่ว่าทุงชนิดนี้กระทำให้ขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาองค์พระราชา พระมหากษัตริย์ แม่ทัพเวลาออกรบทัพจับศึก ปราบอริราชศัตรู นอกจากนำพระพุทธรูปอันเป็นอนุเหล็กเจดีย์ คือสิ่งที่ระลึกถึงคุณงามความดีของพระพุทธรูป เอาไปประดิษฐานไว้แห่งข้าง – สักค้ำข้าง เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ เพื่อความสวัสดิและความมีโชคชัยแล้ว ยังนำทุงชนิดนี้ไปด้วย จึงเรียกทุงชนิดนี้ว่า ทุงชัย

ทุงพระเวสส์ กว้างประมาณ ๑ ฟุต ยาว ๒ – ๓ เมตร ส่วนชายด้านล่างอาจจะใช้ดอกไม้ประดับชายทุงเพื่อความสวยงาม หรืออาจจะใช้ดอกไม้ (กระดาดสี ผ้าสี)ประดับก็มี

ผ้าที่ใช้ทำทุงพระเวสส์นี้ทอเพื่อใช้เป็นทุงพระเวสส์โดยเฉพาะ นั่นคือจะทอเป็นผ้าตาห่างๆ เหมือนกับผ้ามุ้ง โดยร้อยด้ายเส้นยืน ที่เรียกว่า “ด้ายเครือ” ห่างกว่าทอผ้าทั่วไป ส่วนด้ายเส้นพุ่งจะทอไม่แน่น คือให้เส้นด้ายห่างเหมือนตามุ้ง วิธีทอผ้าทุงพระเวสส์ จะต้องวางลวดลายไปพร้อมกับการทอด้วย นั่นคือส่วนใดที่จะใช้เส้นด้าย ส่วนใดที่จะใช้ตอก (ตอกไม้ไผ่บางๆ กว้างประมาณ ๑ เซนติเมตร ยาวเท่ากับส่วนกว้างของผ้า) การที่ใช้ตอกเป็น

เส้นด้ายนี้เพื่อทำลวดลายเป็นห้องๆ และเป็นรูปสัตว์ (ปลาตะเพียน ช้าง) รูปลายเรขาคณิต ฯลฯ โดยใช้ดอกไม้ไผ่เป็นลวดลายสลับกับด้ายเส้นพุ่ง

สีทุงพระเวสส์ ส่วนใหญ่นิยมเป็นสีพื้น เพื่อที่จะให้เห็นลวดลายดอกไม้ไผ่ได้ชัดเจนหรืออาจจะทอสีสลับกันเป็นตอนๆ เพื่อให้ลวดลายดอกไม้ไผ่เด่นก็มี หรืออาจจะทอผ้าให้แน่นสลับสีเป็นตอนๆ ก็มี

ทุงพระเวสส์จะนำมาผูกติดกับเสาไม้รวก ให้ชายล่างห้อยลงมา ส่วนที่เสาสูงจากพื้นดิน ประมาณ ๑.๒๐ เมตร จะมีตะกร้าไม้ไผ่สาน หรือไม้ไผ่ผูกติดอยู่ทุกเสา เพื่อใช้เป็นที่ใส่ข้าวพันก้อนและดอกไม้ อันเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม

รูปพระเวสส์วัดบ้านโพธิ์ทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (ณัฐพงศ์ มั่นคง บันทึกภาพ ๒๕๕๙)

ทุงซ้อ

มันส์ สุขสาย (๒๕๔๖) ได้อธิบายทุงชนิดนี้ว่าทำด้วยผ้าฝ้าย - ผ้าไหม หรือกระดาศ (เจ็ย) โดยทำเป็นรูปสามเหลี่ยม กว้าง ๑๕ ซม. ยาว ๓๐ - ๓๕ ซม. และนำไปติดที่ซีกไม้ไผ่ ซึ่งยาว ๑๐๐ - ๑๒๐ ซม.

ทุงซ้อนิยมปักตามเจดีย์ทรายในเทศกาลบุญสงกรานต์ (เจดีย์ทรายองค์ใหญ่ซึ่งทำไว้ตรงกลางเจดีย์บวรารนั้นจะปักด้วยทุงพระเวสส์ - ทุงซัย) ทุงซ้อปักทุกๆ ไป ตามเจดีย์ประธาน และยังปักกลางเจดีย์ทรายบวราร

ทุงที่ใช้งานอวมงคล เรียกว่า ทุงบุญแจกข้าว (บุญแจกข้าว คือ บุญอุทิศกุศลแก่ผู้วายชนม์ที่ได้ปลงศพไปได้ระยะหนึ่งญาติมิตรพี่น้องได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งให้ เชื่อกันว่าวิญญาณจะไม่สงบสุขหรืออดอยาก หากญาติพี่น้องไม่ทำบุญอุทิศให้)

ทุงบุญแจกข้าว หรือ ทุงแจกข้าว

คือทุงผ้าแถบยาวที่ปักไว้บริเวณวัดหรือรั้ววัดเพื่อแสดงถึงว่ามีการอุทิศกุศลในบุญแจกข้าว และเพื่อแจ้งให้ญาติและวิญญาณทราบว่า ขณะนี้ได้มีการบำเพ็ญกุศลบุญแจกข้าว ให้ญาติวิญญาณมารับแบ่งส่วนบุญกุศลโดยทั่วกัน โดยทั่วไปจะกระทำพิธีเมื่อว่างจากงานไร่นา หรือญาติพี่น้องมีทรัพย์สินพอที่จะบำเพ็ญกุศลได้ ปัจจุบันมักจะกำหนด ๑๐๐ วันหลังจากปลงศพ (คงได้จากการทำบุญร้อยวันของชาวภาคกลาง) วันทำบุญแจกข้าวนี้ ญาติพี่น้องมักจะนำกระตุงบรรจุในธาดู้อธิด้วย หากไม่ได้ก้อธาดูก็จะบรรจุไว้ที่กำแพงวัดหรือทำธาดูไม้บรรจุก็ได้

การปักธงช่อ ธงชัยในเทศกาลสงกรานต์
บุญสงฆ์น้ำพระแก้วโกเมน วัดมณีวนาราม พ.ศ ๒๕๕๘ สงฆ์น้ำพระแก้วบุศราคัม วัดศรีอุบลรัตนาราม พ.ศ. ๒๕๖๐

การประดับธงราว(ขาว) ในงานไหว้พระพุทธกันทรวิชัยฯ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การประดับธงชัยงานสงกรานต์ วัดศรีอุบลรัตนาราม
จังหวัดอุบลราชธานี
(วิมา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ)

รุงซ้อจะใช้ไม้ไผ่ซี่เล็กๆ ทำเป็นเสาแล้วบากให้เป็นรอยเพื่อเอาเส้นไหมหรือด้ายเกี่ยวไว้เป็นชั้นๆ
ในภาพเป็นรุงซ้อ ที่ใช้ประกอบเครื่องร้อยค้ายสวดยอดมุกในงานศพ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
(ปริวรรต ไวสุ์ศึก บันทึกภาพ. ๒๕๖๑)

ในวันทำบุญแจกข้าว เมื่อถวายภัตตาหารพระสงฆ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ญาติผู้ใหญ่จะนำอาหารเครื่องเช่น
อย่างละเล็กละน้อยจัดใส่กระถางใบตอง นำไปฝังไว้บริเวณวัด ส่วนใหญ่จะไว้ริมรั้ววัดหรือหลังอุโบสถ หรือบริเวณที่
อยู่ใกล้ธำตุกระตูกแล้วกล่าวบอกชื่อผู้ถวายขนมให้มารับอาหาร รวมทั้งผีไม่มีญาติให้มารับอาหารที่ญาติพี่น้อง
บำเพ็ญบุญอุทิศส่วนกุศลให้ และนำทุ้งปักไว้ที่ฝังอาหาร เครื่องเช่นนั้น ทุ้งแจกข้าวนี้จะปักอยู่บริเวณนั้นจนกว่าจะ
เสื่อมสลายไปเอง

ลักษณะทุ้งบุญแจกข้าว

๑. ใช้ผ้าแถบสีขาวกว้างประมาณ ๑ ฟุต ยาวประมาณ ๒.๐๐ – ๒.๕๐ เมตร มีไม้ไผ่เหลาขนาดกว้าง ๑
เซนติเมตร หนาพอสมควร ๑๔ นิ้ว ๒ อัน เย็บชายผ้าแถบทั้งสองชายติดกับไม้ไผ่ทั้ง ๒ อัน (พบในจังหวัดอุดรธานี
ใช้ธงสีเหลือง และสีขาว)

๒. ดอกไม้ นำดอกไม้มาร้อยประดับอยู่ชายตรงด้านล่างเพื่อความสวยงาม

๓. เสาไม้รวก (ไม้ไผ่ขนาดเล็ก) ๑ ลำ ส่วนยอดไม้ไผ่รวกเหลือก้าน และใบไผ่พอสมควรเพื่อความสวยงาม
ไม้ไผ่ใช้เป็นเสาทุ้ง โดยนำผ้าแถบที่ประดับดอกไม้ชายด้านล่างแล้วนำมาห้อยไว้เสาไม้ไผ่รวก

ทุงเผาผีหรือทุงเผาศพ ทำจากกระดาษจิ้งโก
และไม้ไผ่ทำเป็นเสา ใช้ปักเป็นเขตบริเวณเชิงตะกอน
หรือเมรุที่จะเผาศพ ๔ มุม
(อนุรักษ์ มั่นคง บันทึกภาพ ๒๕๖๒)

ทุงแจกข้าว บ้านหนองต้น ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอมือจ่าง จังหวัดมหาสารคาม
(ชาร์ล เอฟ โคน์ บันทึกภาพ ๒๕๖๖)

พวงเพชร ชูปวา ได้ศึกษา รุ่งผะเหวดกับวิถีชีวิตชาวบ้านหนองคู ตำบลธงธานี อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด (๒๕๔๒ : บทคัดย่อ) ผลการศึกษาพบว่า รุ่งผะเหวดเป็นภาษาท้องถิ่นที่เรียกชื่อรุ่งที่ประกอบศาลาการเปรียญ เนื่องในพิธีทำบุญเทศน์มหาชาติของชาวอีสาน เป็นเครื่องแสดงสัญลักษณ์ให้ชาวบ้านได้รับรู้ร่วมกันว่าเวลานี้และสถานที่แห่งนี้ จะทำการประกอบพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา คือประเพณีการทำบุญผะเหวด รุ่งผะเหวดที่ได้จากบ้านหนองคู ตำบลธงธานี อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๓๓ ผืน ทอดด้วยกึ่งที่มีหน้ากว้างระหว่าง ๓๐-๖๐ เซนติเมตร เส้นยืนและเส้นทอทำด้วยด้ายประเภทเดียวกัน ชาวบ้านทอผสมด้วยวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อให้เกิดน้ำหนักและความสวยงาม ด้วยไม้เป็นชิ้นแบนๆ ทอดันผสมเป็นลายตัดขวาง การวางระยะและความยาวของไม้จะทำให้เกิดลายซ้ำๆ กันตลอดแนวความยาวของผืนธง ซึ่งมีความยาวเฉลี่ย ๓.๖๑ เซนติเมตร ส่วนชายธงได้รับการออกแบบประดิษฐ์ตกแต่งให้สวยงามเป็นพิเศษ ภาระการทำผืนธงเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ส่วนผู้ชายมีหน้าที่ทำเสาธง วิธีการทำรุ่งผะเหวดได้รับการพัฒนาด้วยวัสดุและวิธีการตามความก้าวหน้าทางสังคมและสิ่งแวดล้อม รุ่งผะเหวดที่ชาวบ้านทำขึ้นมาจึงมีรูปแบบและลวดลายแตกต่างกันตามกาลเวลา การทำรุ่งผะเหวดของชาวบ้าน ทะเพื่อถวายวัดไปใช้ในงานทำบุญประเพณีและเพื่อเป็นการไถ่บาปของตนเอง ตามความเชื่อในพุทธศาสนาของชุมชน และนิยมทำรุ่งผะเหวดถวายเป็นคู่ เพื่อปรารถนาความสมบูรณ์ทางด้านนครองเรือน

อรชร พรประเสริฐ และคณะ ได้ศึกษาทุง ในจังหวัดอุบลราชธานี (๒๕๔๘ : บทคัดย่อ) โดยศึกษาในเรื่องรูปแบบและลักษณะ โอกาสและพิธีกรรมการใช้ทุง ตลอดจนจนศึกษาการทอและแหล่งเก็บรักษาทุงในจังหวัดอุบลราชธานี โดยศึกษาเฉพาะพื้นที่อำเภอมือจ่าง อำเภวารินชำราบ อำเภอเมืองใน อำเภอม่วงสามสิบ และอำเภอ

เดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ในระหว่างเดือนกันยายน ๒๕๔๖ ถึงเดือนมีนาคม ๒๕๔๘ ผลการศึกษาพบว่า หุ่นเกือบทั้งหมดเป็นหุ่นที่ทอจากเส้นใยด้ายและฝ้าย ซึ่งจะใช้เป็นเส้นยืน สำหรับเส้นขวางใช้ทั้งด้าย ฝ้าย อาจมีไหมบ้าง และบางแห่งใช้ไม้ไผ่เหลาเป็นแผ่นกว้างประมาณ ๑ เซนติเมตร ยาวเท่าที่ต้องการ แทรกเส้นด้ายให้เป็นลวดลาย เช่น เป็นลายเจดีย์ ลายเลขาคณิต เป็นต้น การทอหุ่นนิยมทอเป็นรูปที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น รูปพระพุทธรูป รูปปัญญาจักรีย์ รูปเจดีย์ รูปปราสาท รูปสัตว์ เช่น ช้าง สิงห์ เสือ นาค เป็นต้น แต่เดิมชาวอุบลราชธานีนิยมใช้หุ่นในงานบุญพระเวสส์ (เดือน ๔) ซึ่งกระทำที่วัด ส่วนงานอื่นๆ ไม่นิยมใช้หุ่น การเก็บรักษาหุ่นในวัดก็ไม่ได้จัดเก็บอย่างถูกต้อง ม้วนพับทับรวมๆ กันไว้ ทำให้สัตว์หูกทอเสียหาย นับวันหุ่นจะด้อยค่าลง ต่อมาปี ๒๕๔๕ คนกลุ่มหนึ่ง มีนายมีชัย แต่สุจริยาและคณะ มีความคิดสร้างสรรค์ ได้เล็งเห็นความสำคัญและต้องการสืบทอด จึงได้ทอหุ่นและใช้หุ่นประดับสถานที่ต่างๆ นอกจากวัด ตลอดจนนำมาใช้ตกแต่งในงานศพบุคคลที่เคารพนับถือ อีกทั้งจัดให้มีการประกวดหุ่นขึ้น ตั้งแต่นั้นบุคคลกลุ่มนี้ก็ใช้หุ่นทุกโอกาสที่อำนวย และทำให้บุคคลอื่นนำหุ่นมาใช้ประดับสถานที่ที่ตนจัดงาน จึงเป็นนิมิตหมายอันดีที่จะสืบทอดวัฒนธรรมการใช้หุ่นในจังหวัดอุบลราชธานีให้แพร่หลายขึ้น

ประทับใจ สิกขา ได้ศึกษาเรื่องรูจีอีสาน ในปี ๒๕๕๕ โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นองค์ความรู้จากงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลรูจีอีสานในด้านรูปแบบและประเภทของรูจี กรรมวิธี เทคนิคการผลิต ลวดลายบนผืนรูจี รวมถึงความเชื่อของคนอีสานเกี่ยวกับรูจี ดังนี้

ด้านรูปแบบและประเภทของรูจี พบว่า รูปแบบของรูจีในภาคอีสาน มีความแตกต่างกันตามพื้นที่ เนื่องจากแต่ละพื้นที่ในภาคอีสานมีความถนัดในการทอผ้าที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้ผลิตรูจีโดยส่วนใหญ่มักมีการพัฒนาการมาจากการทอผ้าพื้นเมือง เช่น เขตพื้นที่ใดมีความถนัดทางด้านทอผ้าก็จะใช้เทคนิคการทอผ้าในการสร้างภาพและลวดลายบนผืนผ้ารูจี เขตพื้นที่ใดถนัดการทอผ้าขาวม้าก็จะใช้รูปแบบของลายผ้าขาวม้ามาผลิตเป็นผ้ารูจี ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างรูปแบบบนผ้ารูจีที่แตกต่างกัน ส่วนรูปร่างมักเกิดจากความนิยมที่สืบทอดกันมา เช่น เขตพื้นที่ใดนิยมผลิตรูจีเป็นผืนผ้ายาวทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าก็จะสืบทอดรูปร่างนั้นต่อๆ กันมา เขตพื้นที่ใดที่นิยมนำผืนผ้ามาตัดเย็บเป็นรูปร่าง เพิ่มเติมให้มีหาง มีกระเปาะสำหรับใส่ดอกไม้และเงิน ก็จะถือรูปร่างนั้นผลิตสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ดังนั้น หากจำแนกประเภทของรูจีอีสาน อาจจำแนกได้เป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

๑. รูจีโบราณ เป็นการผลิตโดยใช้รูปแบบดั้งเดิม เช่น ใช้ผ้าขาวหรือสีธรรมชาติแล้วใช้ไม้ไผ่สอดคั่นสร้างรูปภาพ การใช้ผ้าพื้นสีขาวติดระบายเพื่อถ่วงน้ำหนักและสร้างความสวยงาม การเขียนภาพตามความเชื่อบนผืนผ้า เป็นต้น

๒. รูจีประยุกต์ เป็นการประยุกต์จากรูจีโบราณ ทั้งนี้อาจเป็นประยุกต์ด้านวัสดุหรือเทคนิควิธีการผลิตก็ได้ เช่น ใช้เทคนิคการพันสีบนผืนผ้าแทนการเขียน การพิมพ์สกรีนด้วยเทคนิคต่างๆ บนผืนผ้า การเปลี่ยนวัสดุจากไม้ไผ่ที่เคยใช้สอดคั่นเป็นใช้เส้นพลาสติก หรือริบบิ้น แทนการใช้กระดาษสี หรือวัสดุต่างๆ พันบนเส้นตอกไม้ไผ่ก่อนนำมาสอดคั่น เป็นต้น แต่รูปแบบยังพยายามรักษารูปแบบและลวดลายดั้งเดิมไว้

๓. รูจีสร้างสรรค์ เป็นรูจีที่คิดค้นขึ้นใหม่เพื่อสร้างความแปลกใหม่ และความสวยงาม เช่น การนำผ้าสีมาเย็บต่อเติมและตกแต่ง การตัดแต่งเป็นรูปร่างต่างๆ โดยพยายามหลีกเลี่ยงรูปแบบดั้งเดิมที่เคยใช้ การพิมพ์ภาพหรือลายตามสมัยนิยมลงบนผืนผ้า การนำภาพถ่ายต่างๆ มาตัดแยกและสอดสลับเพื่อให้เกิดภาพโมเสก เป็นต้น

๔. รุ่งอย่างง่าย เป็นการนำผืนผ้าที่สามารถหาได้จากท้องถิ่น หรือจากท้องตลาดทั้งที่เป็นสีพื้น หรือลายต่างๆ นำมาตัดเย็บตกแต่งขอบและระบายเพื่อใช้ในพิธีกรรม

ความเชื่อของคนอีสานเกี่ยวกับรุ่ง พบว่า ความเชื่อที่เกี่ยวข้องเนื่องจากรุ่งของคนอีสานไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้จากจำแนกออกเป็น ๒ ด้าน คือ ด้านการถวายผ้ารุ่ง และด้านการนำรุ่งมาใช้

สำหรับความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถวายรุ่งให้วัดส่วนใหญ่ เชื่อว่า ได้กุศลแรง เพราะรุ่งถือเป็นของสูงในพิธีกรรม และมักถูกนำมาใช้ตกแต่งในงานบุญที่สำคัญเสมอ หากถวายเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายเชื่อว่าบุญจะถึงและได้บุญมาก ดังนั้นผ้ารุ่งที่ญาติโยมนำมาถวายวัดจึงมักนิยมเขียนหรือปักชื่อทั้งญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว และชื่อผู้อุทิศส่วนกุศลไปให้ ดังนั้น คนอีสานจึงมีความเชื่อเกี่ยวกับรุ่งใน ๒ ลักษณะ คือ การทำบุญ เมื่อได้ทำบุญด้วยการถวายรุ่งแล้ว จะอยู่เย็นเป็นสุข เป็นสิริมงคลแก่ชีวิต การให้ทาน เมื่อได้ให้ทานด้วยการถวายรุ่งแล้วจะช่วยให้วิญญาณผู้ตายหลุดพ้นจากนรกหรือวิบากกรรม

ความเชื่อเกี่ยวกับการนำรุ่งมาใช้ เชื่อว่า ๑) การปักหรือแขวนรุ่งในเขตงานบุญเป็นการบอกกล่าวหรือเป็นสัญลักษณ์ให้ผู้คน รวมทั้งสิ่งที่ไม่เห็นได้รับรู้สถานที่แห่งนี้กำลังมีงานบุญ บางแห่งได้เย็บกระเป๋าดัดกับตัวรุ่งสำหรับใส่เงิน ดอกไม้และอื่นๆ ไว้ด้วย ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการใส่เงินอาจมีแตกต่างกันไปบ้าง เช่น บางแห่งเชื่อว่าเป็นการส่งเงินให้คนหรือญาติที่ตายไปแล้ว บางแห่งบอกว่าให้กับเจ้ากรรมนายเวร ๒) การปักหรือแขวนรุ่งเป็นการป้องกันพญามารมารบกวนเขตพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา ๓) การปักหรือแขวนรุ่งเป็นการตกแต่งสถานที่งานบุญที่สำคัญที่เคยยึดถือสืบทอดกันมาจนเป็นประเพณี

รุ่งโยแมงมุ่ม แขนงไว้ป้องกันสิ่งชั่วร้าย
อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

(วีณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ : ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒)

รุ่งโยแมงมุ่ม งานวิสาขบูชาประเพณีสงฆ์
อำเภออมลาลัย จังหวัดกาฬสินธุ์

(ณรงค์ศักดิ์ รวาระรินทร์ บันทึกภาพ : ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

การศึกษาเรื่อง รุ่งในปัจจุบันนี้ขยายวงกว้าง และได้รับการนำมาเป็นประเด็นการศึกษาทุกระดับและการใช้รุ่งนั้น แม้จะคล้ายกันเป็นส่วนใหญ่แต่ก็มีข้อแตกต่างตามชาติพันธุ์ เช่น รุ่งของชาวผู้ไทจังหวัดมุกดาหาร จากการสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นกลุ่มผู้ไท โดยชาญชวิต ทุ่มโม่ และ ปกรณ์ ปุกหุด พบว่า ชาวบ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ได้สร้างรุ่งและมีชื่อเรียกเฉพาะ ได้แก่ **ทุ่งชาววา** และ **ทุ่งแมงมุ่ม** หรือ **ทุ่ง ๑๖ ชั้นฟ้า ๑๕ ชั้นดิน** (เสาวนีย์ วิเศษศรี, รัชณี นครชัย และ พันใจ นครชัย, ๒๕๖๒ : ชาญชวิต ทุ่มโม่และ ปกรณ์ ปุกหุด, สัมภาษณ์) มีรายละเอียดดังนี้

๑. ทุงที่ใช้ในพื้นที่อำเภอหนองสูง ในงานบุญผะเหวด เทศน์มหาชาติ ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๐-๑๒ พฤษภาคม ของทุกปี นั้นประกอบด้วยทุงหลายประเภท แต่มีทุง ที่สำคัญของชุมชนและจะปักที่ริมหนองสูง อย่างโดดเด่นและขาดไม่ได้คือ “ทุงขาววา” เป็นทุง ที่มีขนาดยาว ๒๐ วา หากวัดเป็นเมตร จะได้ ๔๐ เมตร เป็นทุงที่ปักก่อนวันจัดงาน โดยมีคติการทำแต่ดั้งเดิมว่า เป็นลักษณะการทำทุงสามัคคี อาศัยความร่วมมือร่วมใจชาวบ้าน เป็นสำคัญ เนื่องจากฝ้ายเป็นสิ่งหายาก จึงรวมตัวกันเป็นเจ้าภาพ หรือบริจาคอุปกรณ์ทอ เช่น ฝ้าย ฯลฯ คัดเลือกตกลงแบ่งผู้จัดทำ ใช้เวลาไม่ถึงเดือน ใครมีความสามารถหรือมีฝีมือด้านใดก็จะมาช่วยกันทำ คนละ ๑ คืบ - ๒ คืบ บ้าง ฝ้ายชายเป็นฝ้ายเตรียมเสาะไม้ไผ่ และเหลาไม้เพื่อ เตรียมทำราวขั้ว ฉัตร ธง อื่นๆ ประกอบในวันงาน แล้วแต่ความถนัดของบุคคล และข้อสำคัญคือ ทุงนี้เป็นสีขาวเท่านั้น เนื่องจากใช้ฝ้ายเส้นมือในการทอ

การยกทุงขาววา บุญผะเหวด ปี ๒๕๖๒ ของชาวอำเภอหนองสูง
(พันใจ นครชัย, วิมา วิสเพ็ญ บันทึกรภาพ)

๒. ทุงแมงมุง หรือ ทุง ๑๖ ชั้นฟ้า ๑๕ ชั้นดิน จัดเป็นเครื่องกิริยาบูชาในงานบุญผะเหวดอย่างหนึ่ง เพื่อให้มีสิ่งของครบถ้วนอย่างละพັນ ซึ่งมีที่มาจากมหาเวสสันดรชาดก ที่พระเจ้ากรุงสัณฐิต้องไถ่กัณหา ชาลี จากชูชก

เป็นสิ่งของมากมายเป็นพันๆ ทุงดังกล่าวเหล่านี้จึงจำแนกตัวเลขจากหลักธรรมหรือคติทางพุทธศาสนา สามารถแบ่งได้ดังนี้

- ๑) ทุงโสฬส เป็นทุงแมงมุมจำนวน ๑๖ ชั้น แทนจำนวนสวรรค์ชั้นพรหมทั้ง ๑๖ ชั้น
- ๒) ทุงชั้นธ์ ๕ เป็นทุงแมงมุมจำนวน ๕ ชั้น แทนชั้นธ์ ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ)
- ๓) ทุงสัตบุรุษ เป็นทุงแมงมุมจำนวน ๗ ชั้น แทนธรรมของสัตบุรุษ ๗ ประการ
- ๔) ทุงไตรรัตน์ เป็นทุงแมงมุมจำนวน ๓ ชั้น แทนพระรัตนตรัย อันประกอบด้วยพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

ทุงสัตบุรุษและทุงโสฬส บ้านหนองสูง ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร
(ณัฐพงศ์ มั่นคง บันทึกภาพ ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

ทุงชาววาจึงจัดเป็นสัญลักษณ์สำคัญของงานบุญพะเหวด เนื่องจากเป็นงานบุญใหญ่ คล้ายๆ การประกาศว่าจะมีบุญพะเหวดแล้ว ในการปักทุงชาววาจะต้องใช้เสาทุงทำจากไม้ไผ่สีสุกสีลำ ไม้สร้างไฟอีกลำเป็นตัวค้ำ ไม้ดังกล่าวนี้ หลังจัดงานบุญพะเหวดแล้ว สามารถนำไปใช้ในงานบุญบั้งไฟต่อไปได้ นอกจากนี้เมื่อเสร็จงานบุญพะเหวดต้องมีพิธีล้างบ้าน และมีพ็อนกลองตุ้มด้วย

สรุปแล้ว ประเภทของธงที่ปรากฏในเอกสารต่างๆ ที่กล่าวมา สามารถระบุชื่อธงได้ ๒๓ รายการดังนี้ จากการนำเสนอข้อมูล จึงสามารถจัดประมวลธงอีสานที่ปรากฏทั้งในเอกสารโบราณ ในเอกสารงานวิจัย ในพจนานุกรมภาษาอีสาน บทสัมภาษณ์ จำนวน ๒๓ รายการ ซึ่งวัสดุที่ใช้มีทั้งโลหะ ผ้า กระดาษ เส้นด้าย ขี้ผึ้ง ฯ ดังนี้

ทงบดาก/ธงประดาก/ปฎาก	ทงกระดาศ
ทงช่อ/ช่อทง	ทงชัย/ทงไชย
ทงชาย	ทงชาววา
ทงดอกคำ	ทงบุญแจกข้าว
ทงผ้า	ทงเผิง
ทงฝ้าย	ทงพระบฏ
ทงแมงมุม	ทงเหล็ก
ธงจระเข้	ธงตะขาบ
ธงผะเหวด	ปะคือ/ประคือ/ปักคือ
ทงพันหาง	ทงเผาผี
ทงเงิน	ทงคำ
ทงทอง	

เรื่องเกี่ยวกับธงประเภทต่างๆ นี้ ยังมีอีกมากตามวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์ เพราะในภาคอีสานมีทั้ง ไทยลาว ผู้ไท ไทยแสก ไทยญ้อ ไทยกะเลิง ไทยโซ่ ไทยถิ่นเขมร ไทยส่วย ไทยพวน ฯ รูปแบบลักษณะของธง และการใช้ในโอกาสต่างๆ ย่อมเหมือนและแตกต่างกันออกไป ซึ่งไม่สามารถกล่าวให้ครบในหนังสือเล่มนี้ได้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจใคร่รู้ ควรศึกษาต่อไป

ภาพธงและการใช้ในพิธีแห่งชีวิต

ธงในงานวิสาขปุณณมี ประเพณีสร้างน้ำพระธาตุยาคุ
(ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ บันทึกภาพ : ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

ธูปประดับพิพิธภัณฑสถานปภสสุโร อนุสรณ์พระครูวิจารณ์สังฆกิจ วัดศรีจันทร์ บ้านนาอ้อ อำเภอเมือง จังหวัดเลย
(ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ บันทึกภาพ : ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙)

ธูปประดับห่อพระพุทธรักันทรวิชัย อภิสสมัยธรรมนายก
(วิณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ)

ธูปประดับห่อแจก วัดมโนภิรมย์ อำเภอห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร
(วิณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

ธูปพันทางวัดลัญจิวัดวัน อำเภอห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร
(ณัฐพงศ์ มั่นคง บันทึกภาพ)

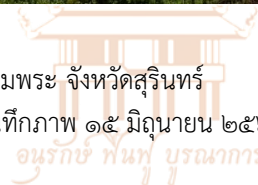
ธูปหลากหลายประเภท ในวัฒนธรรมผู้ไท บ้านหนองไธ้
จังหวัดมุกดาหาร
(วิณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ๑ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

ธงรลือกหรือธงชนะมารหรือธงอุปคุตแบบโบราณ อำเภอมพระ จังหวัดสุรินทร์
 คำว่า รลือก เป็นภาษาเขมร หมายถึง ธงที่มีลักษณะพริ้วไหว ประดุจคลื่น
 (วิณา วิสเพัญ บันทึกรภาพ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๒)

ธงชนะมารหรือธงอุปคุต แบบปัจจุบัน ในงานบวช อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์
(วิณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๖๒)

จะเห็นว่า ธงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต มีหลายรูปแบบและการใช้ก็มีวัตถุประสงค์แตกต่างหลากหลาย จุดมุ่งหมายของหนังสือนี้ ต้องการขยายความรู้เกี่ยวกับธงในงานบุญเทศน์มหาชาติโดยเฉพาะ ซึ่งต่อไปนี้จะเรียกว่า “ธงผะเหวด” ซึ่งนอกจากจะสร้างและถวายวัดแล้ว สิ่งหนึ่งที่ปรากฏในผืนธงผะเหวดคือ ฝีมือการทอที่ประณีตสวยงาม เป็นงานศิลปะเพื่อพุทธศาสนาโดยแท้ ในบทต่อไป จึงขอเสนอเกี่ยวกับ **ธงผะเหวดและประเพณีเทศน์มหาชาติ พิธีกรรม ความเชื่อและพุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา**

บทที่ ๒

รฐะพะเหวดและประเพณีเทศน์มหาชาติ พิธีกรรม ความเชื่อและพุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ จัดเป็นประเพณีที่เก่าแก่และสำคัญยิ่งของพุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกภาค โดยถือเป็นงานบุญใหญ่ที่จัดให้มีการเทศน์เป็นประจำ มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน โดยมีบันทึกไว้ทั้งในรูปหนังสือ แทรกในวรรณคดี เขียนเป็นภาพจิตรกรรมหรือฮูปแต้ม ตามผนังอุโบสถซึ่งทางภาคอีสานเรียกว่า สิม

พระเจดีย์เกศแก้วจุฬามณี ในสมุดพระมาลัย มีการปักธงประดับ
พบรูปลักษณะเช่นนี้ในสมุดภาพเรื่องพระมาลัย ทุกฉบับ
(มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.สมุดพระมาลัย . ๒๕๕๘ : หน้าปก)

ที่มาของประเพณีเทศน์มหาชาติและการถวายรฐะ

หากจะกล่าวถึงที่มาของประเพณีเทศน์มหาชาติ ก็ต้องกล่าวถึงเรื่องราวของพระอรหันต์ของสุดท้ายในตำนานพระพุทธศาสนา เพราะอรหันต์รูปนี้เป็นผู้นำเรื่องราวจากสวรรค์มาบอกกล่าวแก่ผู้คนในชมพูทวีปว่า หากปรารถนาพบศาสนาของพระศรีอาริย์เมตไตรย ต้องบำเพ็ญบุญเป็นนิจ ต้องฟังเทศน์เรื่องมหาเวสสันดรให้จบภายในวันเดียว และถวายเครื่องบูชาแก่แก้วทั้งสาม คือพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ ทุกวันพระได้แก่ เทียน

รูป ธงทอง ธงไชย ร่ม ผ้าเพดาน ดอกไม้สีขาว เป็นต้น พระอรหันต์รูปนี้ชื่อ พระมาลัย กล่าวกันว่า เกิดที่โรชนบท ในเกาะลังกา มีอิทธิฤทธิ์ไปโปรดสัตว์ถึงนรก และเหาะเหินเดินอากาศขึ้นไปบนสวรรค์ ได้พบพระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในภายหน้า เรื่องนี้ได้มีผู้เรียบเรียงในคัมภีร์ชื่อ มาลัยสูตร ซึ่งเป็นคัมภีร์นอกนิบาต ไม่ได้รวมในคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้นำไปใช้สวดในงานพิธีมงคลสมรสของบ่าวสาว เป็นทำนองโอดครวญ อ่อนหวาน เพื่อ สั่งสอนเจ้าบ่าว เจ้าสาวให้รู้จักบาป บุญคุณโทษ ประพฤติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ต่อมาภายหลังได้นำมาสวดในงานศพเป็นส่วนใหญ่ตามหัวเมือง (อารักษ์ สังหิตกุล.พระมาลัยคำหลวง ๒๕๕๐ : ๖)

เรื่องพระมาลัยนี้ มีผู้นำมาแต่งโดยใช้คำประพันธ์รูปแบบต่างๆ เช่น พระมาลัยคำหลวง พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศ (กุ่ม) พระมาลัยกลอนสวด สำนวนชาวบ้าน สมุดไทยเรื่องพระมาลัย ตัวอักษรขอมไทยพร้อมภาพประกอบ เป็นต้น สำหรับสมุดไทยนั้นมีการคัดลอกออกเป็นหลายฉบับและมีผู้นำไปถวายวัดต่างๆ ส่วนในภูมิภาคมีผู้แต่งวรรณกรรมเรื่องมาลัย เช่นเดียวกัน แต่ใช้ตัวอักษรท้องถิ่น คำประพันธ์ท้องถิ่นในการบันทึก เช่น ภาคอีสานใช้ตัวอักษรธรรมหรืออักษรไทยน้อย โดยจารลงในใบลาน ภาคเหนือใช้ตัวอักษรธรรมเหนือ เป็นต้น เรื่องพระมาลัย สำนวนต่างๆ ได้ระบุนถึงสิ่งที่พุทธศาสนิกชน ควรกระทำและสิ่งๆ ที่ควรทำบุญถวายพระไว้ชัดเจน ขอยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

ในหนังสือเรื่องพระมาลัยเลียบโลก สำนวนอีสาน ที่ภูวนาท มาตบุมม ปวีรรัตจากอักษร

ไทยน้อย

“กลางฟ่อง

เศตฉัตร

บางฟ่อง

เป็นที่

อันว่า

อันนี้

บุชาแก้ว

เทียนรูปได้

รุ่งทองพร้อม

ทั้งอ้อมกั๊ง

สร้างสิมมาศ

สังโฆเทียว

มนุษย์พร้อม

เล่าแก่มหาราชเจ้า

(ภูวนาท มาตบุมม, พระมาลัยเลียบโลก .๒๕๕๕ : ๕๐)

ทั้งสามมีชาติ

บุชาไหว้ชูศีล

รุ่งไชยรุ่งช่อ

พิดานพร้อมพรางาม

ธรรมจักร

ชำระบาปเวนประชุมหัน

ฝูงคนกายลุ่ม

เฮาเฮย

พออยู่ข้าวเขา

พระเอย”

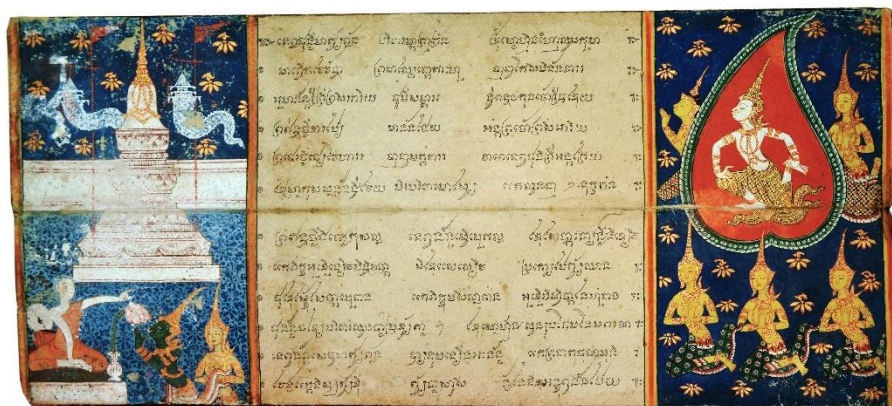
สมุดภาพพระมาลัยฉบับวัดบูรพ์ จังหวัดนครราชสีมา มหาวิทยาลัยมหาสารคามจัดพิมพ์ เทิดพระเกียรติ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสมหามงคล พระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยกลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ ได้ปวีรรัตจากต้นฉบับสมุดไทย ตัวอักษรขอมไทย และตัวอักษรไทยโบราณ ที่วัดบูรพ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ทางวัดได้เก็บรักษาไว้ออกมาเป็นภาษาไทย ปัจจุบัน ในสมุดไทยเรื่องพระมาลัยนี้ มีข้อความแสดงที่มาของประเพณีเทศน์มหาชาติและการถวายสิ่งต่างๆ ในงานบุญดังกล่าว จึงจะได้พบพระศรีอาริย์ (เป็นภาษาปากที่ชาวบ้านมักพูด) และศาสนาของพระศรีอาริย์ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นตอนที่พระมาลัยได้ไปท่องสวรรค์พบพระอินทร์และพระศรีอาริยมตไตรย พระมาลัยได้ถามพระศรีอาริยมตไตรยว่า ทำอย่างไรชาวชมพูทวีปจะได้พบพระศรีอาริย์และศาสนาพระศรีอาริย์ ทรงตอบว่า ต้องไม่ผิดศีล ฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรให้จบภายในวันเดียวและถวายสิ่งต่างๆ ชนิดละพัน เช่น ข้าว ขนม ฉัตร ธง ผ้าเพดาน

รูป เทียน ดอกไม้เพลิง ดอกบัวชนิดต่างๆ ดอกไม้ขาวบริสุทธิ์ เป็นต้น ดังข้อความที่คัดมาจากรื่อง สมุดพระมาลัย ความว่า

“๑ ถ้าผู้ใด	จะใคร่พบ	ขอประสบ	หน่อทศพล
อย่าทำ	เป็นสนลวง	ด้วยเมียท่าน	มิเป็นการ
๑ ถ้าผู้ใด	จะใคร่ทัน	ศาสนา	พระศรีอารีย์
อย่ากินเหล้า	สุราปาน	ผู้กินนั้น	มีทันพระเลย
๑ ผู้ใด	จะใคร่ทัน	เมื่อเป็นพระ	นำชมเซย
ผู้คน	ทั้งหลายเอย	อย่าได้กล่าว	มุสาวาท
๑ ผู้ใด	จะใคร่เห็น	หน่อทศพล	สร้อยศาสนา
ให้จำศีล	ภาวนา	ทรงจุดงค์	กรรมฐาน
๑ ถ้าผู้ใด	จะใคร่เห็น	สมเด็จพระ	พระศรีอารีย์
ให้ตั้ง	ใจขึ้นบาน	ฟังนิทาน	พระเวสสันดร
๑ ถ้าผู้ใด	จะใคร่ไหว	เมื่อท่านได้	เป็นพระบวร
ให้ฟังนิทาน	พระเวสสันดร	ในวันเดียว	จบทั้งพัน
๑ ฟังบาลี	เทศนา	ฟังคาถา	ถ้วนทั้งพัน
ข้าวบิณฑ	แลขนมนั้น	ทุกสิ่งละพัน	จงมากมาย
๑ ฉัตรธง	เพดานกัน	รูปนั้น	ผูกแขนสาย
ประทีป	รูปเทียนถวาย	ดอกไม้เพลิง	เรื่องรัศมี
๑ ดอกบัวหลวง	ดอกบัวขาว	ดอกสามทาว	จงกลณี <i>นภากร</i>
ดอกอุบล	อันมีสี	นิลอุบล	ดอกมณฑา
๑ ดอกไม้	ขาวบริสุทธิ์	ดอกสัตบุษย์	แดงจนา
สิ่งละพัน	ถวายบูชา	มหาชาติ	พระเวสสันดร..”

(มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.สมุดพระมาลัย . ๒๕๕๘ : ๑๙๒)

ข้อความข้างต้นนี้ สะท้อนให้เห็นว่า การถวายธูป เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งของที่ต้องนำมาถวาย ในการฟังทำบุญมหาชาติ พร้อมกับสิ่งต่างๆ เช่น ข้าว ขนม ฉัตร ธง ผ้าเพดาน ประทีป รูป เทียน ดอกไม้เพลิง ดอกบัวชนิดต่างๆ อย่างละพัน จึงจะได้พบพระศรีอารียเมตไตรย

(มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สมุดพระมาลัย . ๒๕๕๘ : ๖๓)

ภาพจิตรกรรมในสมุดพระมาลัย เป็นเรื่องราวของพระอินทร์พร้อมบริวารทั้งหลาย ได้มากราบไหว้เจดีย์ทั้งแปดทิศ แล้วกระทำทักษิณารอบพระเจดีย์เกศแก้วจุฬามณี เสร็จแล้วจึงมานั่งลงและได้เห็นพระมาลัยนั่งอยู่ พระอินทร์จึงได้ถามพระมาลัยว่า มาถึงสวรรค์นี้ ต้องการสิ่งใด พระมาลัยก็ตอบจุดประสงค์ให้ทราบ ผู้สนใจควรศึกษาจากฉบับจริง

ในหนังสือมหาชาติตำนานอีสาน ต้นฉบับเป็นคัมภีร์โบราณ จากด้วยตัวอักษรธรรมอีสาน ภาษาไทยถิ่นอีสาน หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรมอบให้นายประภาส สุระเสน ปวีรรตและตรวจชำระนั้น ได้นำเรื่องมาลัยหมื่น มาลัยแสน มาไว้ตอนต้น เนื้อหาในเรื่องพระมาลัย กล่าวถึงข้อควรปฏิบัติและการถวายสิ่งต่างๆ จึงจะได้พบพระศรีอาริย์เมตไตรยและมีข้อความระบุถึงการถวายธูป ดังนี้

“โพธิสัตว์ อนันว่าอริยะเมตตรัยตนบุญกว้างสว่างสมภาร สุตวา ได้ยินข่าวชาวมุขุมพู่ที่บัดนั้น ก็มีใจชมชื่นยินดี อาห กล่าวว่ ข้าจักไหว้เจ้ากู คนทั้งหลายในมุขุมพู่ที่นั่น เขายังปรารถนาเห็นผู้ข้า เมื่อจักลงไปเป็นพระป๋คลาด จงให้เขาไสตาปราสาท ฟังมหาเวสสันดรชาดกให้แล้วมือ ๑ วันเดียวแล คนทั้งหลายฝูงนั้น จงนำมายั้งเคื่องบูชาหลายสำ ประทีปฟ้าพ้อพันดวง ดอกบัวหลวงพันงามยิ่ง ดอกบัวน้อยได้พัน ๑ สิ่งสันเดียว ดอกผักตบเขียวบานแบ่ง พัน ๑ แต่งบูชาดอกกวางของอย่างน้อย พัน ๑ ค่อยขนขวาย **ซ้อธูยบายชะพาด** ข้าวพันก้อน อางบูชา ชวนกันมาทุกเทศ ตั้งใจเจตน์จงฟัง มหาเวสสันดรอย่าคลาด อย่าประมาททุกคน ก็จักได้ถึงอรหันตองค์ประเสริฐ ล้ำเลิศทั่วโลกโลกา ในการจักมาภายหลัง เมื่อผู้ข้าได้ตรัสสหัพัญญู เป็นพระบ่อย่างก็ข้าแล ปุนเมื่อภายหลังเมตตรัยโพธิสัตว์เจ้า จักสำแดงยังภาวะ อันบ่ได้เห็นหน้าแห่งผู้ข้า มีต้นว่าคนอาธรรมฝูงบาป เมื่อผู้ข้าได้เป็นพระผาบโลกอาห กล่าวว่ ปฏิฆี ภิกขุณี โทสั ดังนี้เป็นเค้า...”

(กรมศิลปากร.มหาชาติตำนานอีสาน. ๒๕๓๑ : ๑๘)

นอกจากนี้ในเรื่องมาลัยหมื่น กัณฑ์ที่ ๑ ได้สะท้อนให้เห็นว่า ธง หรือธูย ใช้ประกอบการเดินทางเป็นขบวนของเทพบุตรและเหล่าเทวดาเมื่อมาบูชาพระเจดีย์เกศแก้วจุฬามณี ประหนึ่งเครื่องยศ ดังข้อความว่า

“อโรร เทวบุตรโต อันว่าเทพบุตรตนใหม่ ๑ อาคโต ก็เข้ามาไปด้วยปรีวาร
ประหมาณ ๘ หมื่น มียศหลั่นภายหลัง ยายยังมาบ่ขาด **ถือธูงกระดาศแล
ธูงไชย** ทิสวา เทพบุตรมาลัยหล่าหลิง ไปเห็นแต่โก คงว่าเหม่นเมตตริย
เจ้า ก็จึงยื่นคำถามโดยนัยดังก่อน เห็นแจ้งเหล่าชมนาน...”

(กรมศิลปากร.มหาชาติสำนวนอีสาน. ๒๕๓๑ : ๘ - ๙)

ธูงในจิตรกรรมท้องถิ่น

นอกจากนี้ เรื่องพระมาลัย ยังปรากฏในท้องถิ่นต่างๆ ในรูปของภาพเขียนหรืองานจิตรกรรม
พื้นบ้าน ซึ่งทางภาคอีสานเรียกว่า “**ธูงแต่้ม**” โดยวาดไว้ที่ผนังภายในหรือภายนอกอุโบสถ เป็นภาพพระมาลัยท่อง
นรกและโปรดสัตว์นรกต่างๆ ภาพพระอินทร์พบพระมาลัยและพบพระศรีอารียเมตไตรยบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์
ต่อจากนั้นเป็นการวาดภาพเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ซึ่งปรากฏในในลิมหลายแห่งในภาคอีสาน ใน
ธูงแต่้มนั้น มักปรากฏภาพธูงยาว ๑ คู่ เคียงข้างพระธาตุเจดีย์ เมื่อเป็นเนื้อหาเรื่องพระเวสสันดรชาดก มักมีรูป
ธูงตอนการเดินทางเป็นขบวนเช่น แห่งพระเวสสันดรเข้าเมือง แม้กระทั่งธูงแต่้มเกี่ยวกับประวัติพระพุทธเจ้าในลิม
ก็ปรากฏธูงแต่้มธูงขนาดยาว ข้างพระจิตกาธาร ดังรูป

ธูงแต่้มพระเจดีย์แก้วจุฬามณี บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ วัดสระบัวแก้ว
อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น แสดงให้เห็นการประดับธง ๑ คู่ข้างเจดีย์
(ณัฐพงศ์ มั่นคง บันทึกภาพ ๒๕๖๑)

ธูงแต่้มภายในลิมวัดโพธาราม บ้านดงบัง ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นรูป
ตอนทำงานพระบรมศพพระพุทธเจ้า มีการประดับธูงขนาดยาวภายในราชวัตร ใกล้พระเมรุมาศ สะท้อนโอกาสใน
การใช้ธูงประดับพิธีศพที่สำคัญ ดังรูป

stup เต็มภายในสิมวัดโพธาราม บ้านดงบัง ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

stup เต็มวัดโพธาราม มีจุ้งโบกสะบัด
เหนือกุฎิพระ

แห่พระเวสสันดรเข้าเมือง วัดป่าเลไลยก์ ตำบลดงบัง บ้านนอกพอก
โดยมีทหารถือธงนำหน้า

ขบวนช้าง ม้า ทหารถือธง ตอนแห่พระเวสสันดรเข้าเมือง
วัดมณีนิมิตวิทยาราม ตำบลบ้านลาน อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น
(ณัฐพงศ์ มั่นคง บันทึกภาพ ๒๕๖๑)

พระเวสสันดรมาถึงศาลากู่แก้ว
วัดโพธาราม บ้านดงบัง อำเภอนาดูน
(ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ บันทึกภาพ ๒๕๖๒)

นอกจากจิตรกรรมฝาผนังแล้ว ยังมีภาพจิตรกรรมบนตู้พระธรรมอีกด้วย

ตู้พระธรรมเก็บคัมภีร์ใบลาน วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม

ประเพณีเทศน์มหาชาติ พิธีกรรมและความเชื่อ

ประเพณีเทศน์มหาชาติเป็นประเพณีที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียง เพราะต่างมีความเชื่อร่วมกันว่า อาณิสสส์จากการร่วมงานนี้จะได้บุญมาก เป็นการเทศน์เรื่องเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นชาดกที่ยิ่งใหญ่ ประกอบด้วยคาถาพันคาถา จัดเป็นกัณฑ์ได้ ๑๓ กัณฑ์ ในภาคอีสานเรียกบุญนี้ว่า “บุญพระเวส” ปัจจุบันนิยมเขียนตามเสียงที่เปล่งออกมาคือ “บุญผะเหวด” คือเรียกตามชื่อพระเวสสันดรนั่นเอง ในหนังสือเล่มนี้จะเขียนว่า “บุญผะเหวด” เป็นหลัก ประเพณีเทศน์มหาชาติภาคอีสานจะกระทำในเดือน ๔ ข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้

ขั้นตอนของบุญผะเหวด

๑. เริ่มจากวัดซึ่งเป็นเจ้าภาพจัดงานจัดแบ่งหนังสือผูกคือหนังสือใบลานจากกัณฑ์ใหญ่ที่รวมในผูกออกเป็นกัณฑ์ย่อยเพื่อเชิญพระ เณร วัดต่างๆ รวมทั้งในวัดที่จัดงานมาเทศน์

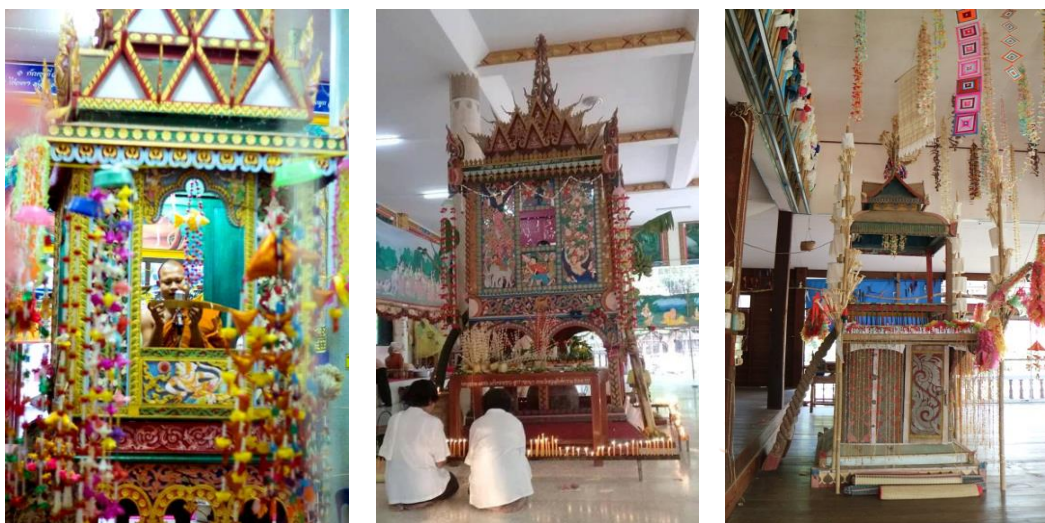

พระสงฆ์กำลังเทศน์มหาชาติ กัณฑ์สักบรรพ โดยใช้หนังสือใบลานตัวอักษรธรรม ในภาพจะเห็นการแบ่งหนังสือผูกออกเป็นกัณฑ์ (วีณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ๒๕๖๑)

๒. บุญผะเหวดในสมัยก่อนไม่ได้จัดทุกวัด มักจะรวมหลายหมู่บ้านจัดที่วัดใดวัดหนึ่ง หมุนเวียนกันไป ฉลาดิโยมหมู่บ้านต่างๆ ก็เดินทางไปร่วมงาน ทำให้วัดเจ้าภาพปลูกผามหรือปะรำไว้ต้อนรับพระ เณรและญาติโยมจากบ้านอื่นๆ

๓. ศาลาที่ใช้จัดงานจะประดับตกแต่งด้วยองค์ประกอบต่างๆ คือ “**ธรรมมาสน์**” สำหรับพระสงฆ์ผู้รับอาราธนาเทศน์แต่ละกัณฑ์ ในสมัยโบราณธรรมมาสน์สำหรับเทศน์นี้จะสร้างและตกแต่งด้วยฝีมือช่างด้วยลวดลายที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นธรรมมาสน์หลักตั้งอยู่กลางศาลา ภายหลังใช้แบบใหม่ที่มีผู้ศรัทธานำมาถวาย โดยตั้งธรรมมาสน์ ๒-๓ ธรรมมาสน์ เพื่อให้พระ เณร เทศน์โต้ตอบกัน ตามกัณฑ์ที่ได้รับ

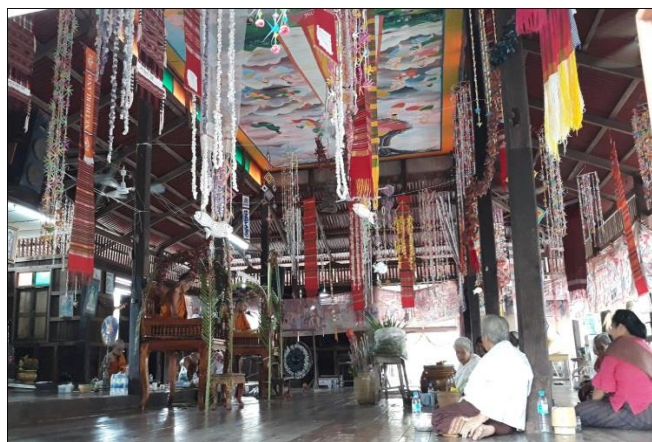
๔. การประดับตกแต่งรอบๆ ธรรมมาสน์จะมีราชวัตร ฉัตร ธง ดอกไม้ กล้าย อ้อย ข้าวสาร มะพร้าว เครื่องบูชาคาถาพัน ประกอบด้วยดอกไม้ เทียนพัน รูปพัน ต่อมาได้จัดทำเครื่องบูชาคาถาพันซึ่งเรียกว่า “**เครื่องฮ้อยเครื่องพัน**” รวมบรรจุในภาชนะที่ทำขึ้นจากไม้กลึง หรือผ้าขาว สังกะสี เรียกว่า “**เครื่องครุภัณฑ์**” ในบริเวณศาลา จะตกแต่งให้เหมือนป่าที่พระเวสสันดรและพระนางมัทรี กัณฑ์หา ซาลี ดำรงชีพอยู่นอกจากนี้ที่ขาดไม่ได้คือ หม้อน้ำมนต์ ราวเทียนสำหรับให้ญาติโยมเจ้าของคาถาหรือผู้มาร่วมงานจุดบูชากัณฑ์เทศน์

ธรรมมาสน์เทศน์แบบท้องถิ่นอีสาน

เครื่องครุภัณฑ์แบบต่างๆ

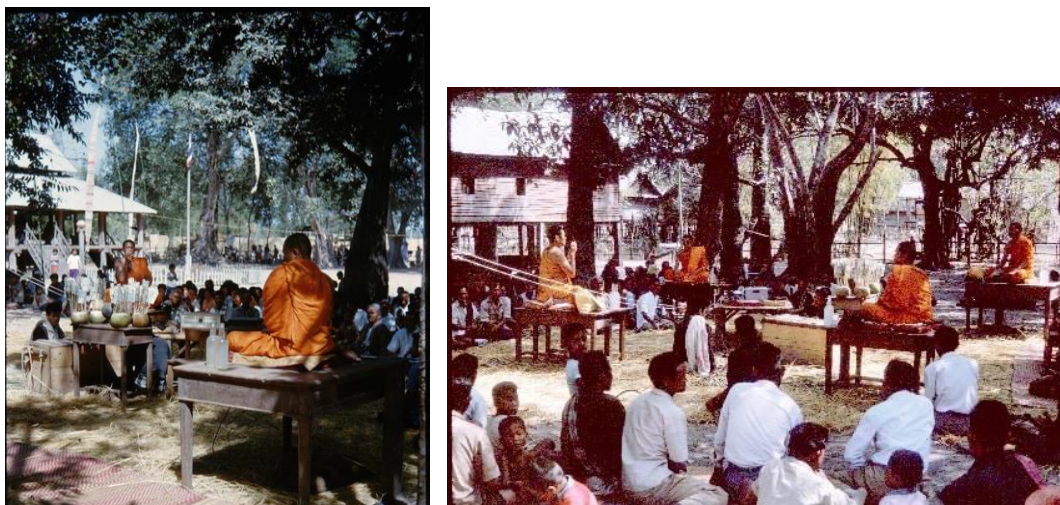
การตกแต่งธงผะเหวดในศาลา

การตกแต่งธงผะเหวดในศาลาของวัดต่างๆ

๑. ด้านนอกศาลาโรงธรรมหรือศาลาการเปรียญจะมีการปักธงขนาดยาว ๓ - ๕ เมตรที่มุมศาลา ๔ มุม บางแห่งปัก ๘ ทิศเป็นอย่างน้อย เรียกว่า “ธงผะเหวด” บางแห่งปักเป็นระยะตั้งแต่ประตูหน้าวัด เพื่อแสดงว่ามีงานเทศน์มหาชาติ ธงเหล่านี้แต่ละวัดได้มาจากการที่ชาวบ้านนำมาทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บุพการีหรือญาติผู้ล่วงลับ พร้อมกับเครื่องถวายอื่นๆ ในกองบุญ เมื่อถึงบุญผะเหวดก็จะนำมาแขวนและปักรายรอบบริเวณงาน อย่างไรก็ตามลักษณะของธงที่นำมาปักนี้ แต่ละท้องถิ่นจะมีทั้งลักษณะที่ตรงกันและลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษประกอบพิธีอัญเชิญพระอุปคุต ซึ่งถือว่าเป็นพระเถระผู้มีฤทธิ์ซึ่งไปถือศีลอยู่มหาสมุทรเพื่อมาปกป้องบริเวณงานและเพื่อความสวัสดิมิชัยให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยผู้จัดงานต้องสร้างห่ออุปคุตขึ้น ซึ่งในอดีตมักสร้างขึ้นโดยทำเป็นร้านไม้ไผ่ชั่วคราวกัน ๓ ด้านด้วยไม้ไผ่สานลายขัดแตะ และทำ

บุญผะเหวด พ.ศ.๒๕๐๖ ที่บ้านหนองต้น ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เทคนิคกลางลานวัด
(ชาร์ลส์ เอฟ โคลส์ บันทึกภาพ ๒๕๐๖)

พิธีอัญเชิญพระอุปัชฌาย์ขึ้นจากน้ำซึ่งมักเป็นหนองหรือสระประจำหมู่บ้าน

การเชิญพระอุปัชฌาย์นั้น อุปกรณในพิธีกรรมมีดังนี้

๑) จัดเตรียมห่ออุปัชฌาย์ โดยสร้างจากไม้ไผ่ให้เป็นหอสี่เสา มีฝาปิดสามด้านสูงเพียงตา
แล้วนำต้นกล้วย ต้นอ้อยจำนวนสี่ต้นนำมามัดตามเสา อย่างละต้น

๒) แต่ง ชั้น ๕ ชั้น ๘ และ ชั้นหมากเบ็ง ๑ คู่

๓) บาตร กาน้ำ ร่ม รองเท้า ผ้าไตร ๑ ชุด และไม้เท้า

๔) ลำดับการเชิญพระอุปัชฌาย์มีดังนี้

เมื่อเดินทางไปยังสถานที่ ที่จะเชิญพระอุปัชฌาย์ จัดเตรียมสถานที่ให้พระภิกษุที่นั่ง
ยังอาสนะ ใหว่พระสวดมนต์รับศีลจากพระคุณเจ้าที่อารธนา

เมื่อรับศีลแล้ว ผู้พาทำพิธีจะพาดำเนินการกล่าวเชิญ เทวดาให้มาร่วมงานกล่าว
เชิญพระอุปัชฌาย์ เพื่อจะไปปกปักรักษาในงาน

เมื่อกล่าวเชิญเทวดาแล้ว จึงกล่าวคำเชิญพระอุปัชฌาย์ ซึ่งมีเนื้อความว่า

“อุกาสะ อุกาสะ ผุ่งข้าทั้งหลายภายในมีพระสงฆ์เป็นเค้า ภายนอก
มีออกตมเป็นประธาน พวกกันจัดเครื่องสักการะมาราบไหว้ แก่ยอด
ให้พระอุปัชฌาย์เถร ตนมีฤทธิ์อองอาจ นิรมิตรประสาทแก้วกุฎิ กลางนที
แม่น้ำใหญ่ มักใคร่ด้วยพรหมจรรย์ อยู่สุขขิวิโสภณเสวรา บัดนี้ผุ่งข้าพเจ้า
ทั้งหลาย พร้อมกัน ขอเชิญเจ้ากุดทรงคุณธรรมมาก เป็นอาชแพ้แก่ผี
ในจักรวาท ขอจงไปปราบมารทั้ง ๕ อันจะมาเบียดเบียนผุ่งข้าทั้งหลาย
ให้หายโภยภัยอันตรายทุกสิ่ง พร้อมพร้าถั่ววันทุกประการ ก็ข้าเทอญ”

(ภูวดล อยู่ปาน ให้ข้อมูล)

พอเสร็จแล้ว ให้ตีฆ้องป่าวเดิน ไปยังบริเวณจัดงาน เมื่อถึงมือของทั้งหลายที่ กล่าวมาข้างต้น ทั้งไตรจีวร ทั้งบาตร เวียน ๓ รอบแล้ว เอาสิ่งของถือนั้นวางในห่ออุปคุต

๑. ต่อจากนั้นเป็นพิธีอัญเชิญพระเวสสันดร พระนางมัทรี กัณหา ซาลี เข้าเมือง โดยมีการสมมุติให้บุคคลที่เหมาะสม ซึ่งมักเป็นผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือของบุคคลทั่วไป แต่งตัวเป็นพระเวสสันดร พระนางมัทรีไปอยู่ในบริเวณที่สมมุติเป็นป่า และชาวบ้านจัดขบวนแห่ออกไปเชื้อเชิญเข้าเมือง โดยนิมนต์พระสงฆ์นั่งเสลี่ยงนำขบวนไปด้วย ในบริเวณป่า จะนิมนต์พระสงฆ์ไปเจริญพระพุทธมนต์ พระนักเทศน์ เทศน์ฉัตตยัมบันเชิญพระเวสสันดรเสวยเมือง

ห่อพระอุปคุตแบบต่างๆ

๒. จบแล้วหามเตียงพระไปก่อนตามด้วยขบวนชาวบ้าน บางแห่งมีขบวนช้างให้พระเวสสันดร พระนางมัทรี กัณหา ซาลีนั่งบางแห่งใช้การเดิน และในขบวนเชิญพระเวสสันดรเข้าเมืองนี้ จะมีการนำผ้าผะเหวด ซึ่งเป็นภาพจิตรกรรมเรื่องพระเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ฝีมือช่างท้องถิ่นมาแห่ในขบวนด้วย เมื่อถึงศาลาโรงธรรมที่จัดงานจะเดินเวียนขวา ๓ รอบ นำดอกไม้ไปวางในที่จัดไว้ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ สวดชัยน้อย ไชยใหญ่ เทศน์บันตั้น โพรธัสต์ว อิติปิโส วัตตโส มาลัยหมื่น มาลัยแสน ฉลองมหาเวสสันดร ตอนกลางคืนดี กลองโสมลงวัด ถือว่าเสร็จพิธีในวันแรกซึ่งเรียกว่า วันโสม (พระมหาปริชา ปริญาโณ ป.๘ ,๒๔๙๕ : ๗๗-๗๘)

ขบวนแห่ผ้าผะเหวด วัดศรีนวลสว่างอารมณ์ บ้านชีทวน อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี

ขบวนแห่พระอุปคุต ในบุญเทศน์มหาชาติ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปี พ.ศ. ๒๕๖๒

ขบวนแห่ผ้าผะเหวด มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ไปยังบริเวณพิธีเทศน์มหาชาติ ปี พ.ศ. ๒๕๖๒

(วิภา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ปี ๒๕๖๒)

๓. การแห่ข้าวพันก้อน ตอนรุ่งเช้ามากประมาณตี ๓ ทายก ทายิกาจะนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว ปั้นเป็นก้อนมารวมกันทำพิธีแห่ข้าวรอบๆ ศาลา การแห่ข้าวพันก้อนนี้เหตุผลที่มาของการแห่ตามทัศนะของการบอกเล่าสืบทอดมาอย่างน้อย ๒ แนวทางคือ

เพื่อเป็นการถวายเป็นพุทธบูชาเพราะเดือนสี่เป็นงานบุญที่ต่อเนื่องมาจากการทำบุญคุณลาน บุญข้าวจี๋ ดังนั้นก่อนเริ่มบุญผะเหวดการถวายข้าวพันก้อนเป็นการถวายเพื่อบูชาคาถาพันนั่นเอง เพื่อทำบุญให้ทานแก่สัตว์ต่างๆ ที่กินข้าวเป็นอาหาร เช่น นกต่างๆ เป็นต้น อนึ่งในการนำข้าวมาถวายวัดในบุญผะเหวดเทศน์มหาชาตินี้ ชาวบ้านผู้มาทำบุญจะนำข้าวต่างๆ มาถวายวัด เช่น ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวตอกแตกและข้าวเหนียวนึ่งสุกปั้นเป็นก้อน เป็นเหตุให้ในปัจจุบันคณะกรรมการวัดบางหมู่บ้าน จัดให้มีธนาคารข้าวขึ้นในวัดและถือโอกาสทำบุญกุ่มข้าวใหญ่พร้อมกับบุญผะเหวด เช่น บ้านโพนทราย ตำบลบ้านไทย จังหวัดอุบลราชธานี ได้ใช้วัดบ้านโพนทรายตั้งธนาคารข้าวขึ้น เพื่อให้ผู้ขาดแคลนข้าวเปลือกยืมไปใช้เพาะปลูก เมื่อเก็บเกี่ยวได้แล้ว ก็ถือโอกาสนำมาคืนธนาคารข้าวและนำข้าวเปลือกบรรจุถุงหรือตะกร้า มีดอกไม้ ธูป เทียน บูชาและเขียนชื่อบุคคลในครอบครัวมาวางในพิธีสู่ขวัญข้าว และนำไปหว่านตามฤดูกาล

๔. การเทศน์สังกาศ วันรุ่งขึ้น ประมาณ ๔ นาฬิกา ทายก ทายิกามารวมกันที่ในศาลาโรงธรรมที่จัดงาน หัวหน้าป่าวสักเคเววดา ทำวัตรเช้า และเทศน์สังกาศ การเทศน์สังกาศนั้นเป็นการเทศน์เกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้า กล่าวถึงศาสนาของพระพุทธองค์มาถึงปีใดแล้ว ต่อด้วยการกล่าวอาราธนาเทศน์ผะเหวดซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับ การเชิญเทวดาในทิศแต่ละทิศและที่สถิตในที่ต่างๆ ให้มาอยู่ในบริเวณงานที่พุทธศาสนิกชนได้จัดเครื่องบูชา รวมทั้งธุงและข้าวพันก้อนไว้บูชาแล้ว และกล่าวว่าในแต่ละกัณฑ์มีจำนวนคาถาเท่าใด หลังจากนั้นเป็นการเริ่มเทศน์ผะเหวดกัณฑ์ต่างๆ ตามลำดับ

การแห่ข้าวพันก้อนในบุญผะเหวดบ้านโพนทราย ปี ๒๕๖๒

(ณัฐพงศ์ มั่นคง.บันทึกภาพ ,๒๕๖๒)

ระหว่างการเทศน์กัณฑ์ต่างๆ นั้น เจ้าภาพแต่ละกัณฑ์จะจุดเทียนบูชากัณฑ์และหว่านข้าวสารรอบๆ ธรรมาสน์เทศน์ ซึ่งการหว่านข้าวสารนี้ ได้มีผู้ตีความว่าเปรียบเสมือนฝนโบกขรพรรษที่โปรยลงมาสาธุการบุญกุศลในครั้งนี้ บางคนมองว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองและข้าวสารเป็นตัวแทนของความบริสุทธิ์สะอาดประดุจสีของเมล็ดข้าวสาร เหมือนบุคคลที่บำเพ็ญบุญ มักมีโอกาสชำระจิตใจให้บริสุทธิ์

เมื่อเทศน์จบน้ำมนต์และด้ายสายสิญจน์ในงานถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ สามารถกันสิ่งอัปมงคลได้ จึงมักนำไปใช้ประพรมและผูกแขนให้บุตรหลานเพื่ออยู่เย็นเป็นสุข

สุดท้ายก็มีการเทศน์ขอขมาพระภิกษุสงฆ์ที่มาเทศน์ หากผู้มาร่วมงานทำสิ่งไม่ดียังมาไม่เหมาะสม เรียกว่า การเทศน์ล้างธรรมาสน์ (ภูวดล อยู่ปาน ให้สัมภาษณ์ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒)

การถวายธูปผะเหวด

จากการที่พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อหลายประการว่า การถวายธูปจะได้อันสงฆ์มากไม่แพ้การถวายสิ่งต่างๆ และอันสงฆ์นั้นเกิดทั้งกับตัวผู้ถวายและผู้ได้รับส่วนกุศลจากการถวายคือผู้ล่วงลับไปแล้ว ทำให้เมื่อมีกองบุญต่างๆ ทั้งบุญกฐินหรือบุญอุทิศส่วนกุศลถึงบุพการีหรือญาติผู้ล่วงลับโดยตรง ชาวอีสานส่วนใหญ่จึงมักนำธูปที่ทอเอง หรือว่าจ้างผู้มีฝีมือในชุมชนและ นอกชุมชนที่เป็นช่างทอผ้าแต่สามารถทอธูปได้มาถวายวัดในหมู่บ้านหรือวัดที่ไปทำบุญดังกล่าว และเมื่อถึงงานบุญประเพณีเทศน์มหาชาติ ทางวัดและชาวคุ้มจึงนำธูปที่ชาวบ้านถวายมาแยกเสกปักในวัด ทั้งเป็นการประดับประดาสร้างบรรยากาศและสีสังฆานบุญใหญ่ของชาวพุทธและเป็นโอกาสส่งบุญกุศลไปถึงผู้มีชื่ออยู่ในธูปนั้นๆ ตามเจตนารมณ์หลักของผู้ถวาย ทำให้ธูปที่นำไปปักหรือแขวนในศาลาซึ่งมีจำนวนมากว่าบุญอื่นๆ จึงมีชื่อเรียกว่า “ธูปผะเหวด” แต่ในสมัยปัจจุบันบางวัดก็นำมาแขวนในศาลาเป็นการถาวรหรือแขวนบนเสาในงานบุญต่างๆ ตามโอกาส แม้แต่สถานศึกษาหรือบางหน่วยงานก็นำไปใช้ในการประกอบงานบุญต่างๆ ทำให้ธูปผะเหวดเป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้น

เนื่องจากการถวายธูปได้อันสงฆ์ จึงมีการผูกค้ำกล่าวในการถวายธูปเป็นภาษาบาลี ใช้เปล่งวาจาตอนถวาย ซึ่งปรากฏในประเทศเพื่อนบ้านคือ สปป.ลาวด้วย กล่าวคำถวายธูป

คำถวายธงของไทย

“มะยัง ภันเต อิมินา ระชะปะฎาเกณะ ระตะนัตตะยัง อภิปุชมะ
อะยัง ระชะปะฎาเกณะ ระตะนัตตะยะบุชา อัมหากัง
ทีฆะรัตตัง หิตายะ พุชายะ สังวัตตะตุ ฯ
ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถวายบูชาซึ่งพระรัตนตรัยด้วยแผ่นผ้านี้
การบูชาพระรัตนตรัยด้วยแผ่นผ้านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย จงเป็นไปเพื่อประโยชน์
เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ”

(ประทับใจ สิกขา .ธุงฮีสาน ,๒๕๕๔)

คำถวายธงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

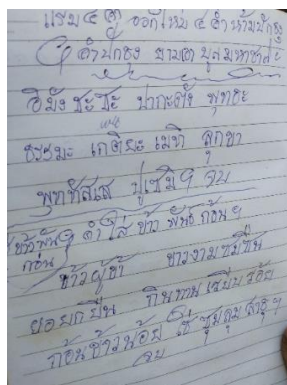
“มะยังพันเต อิเมหิ ทะชะปะตาเกหิ ลัตตะนัตตะยัง อะพิปุชมะ มะยัง พันเต
ทะชะปะตาเกหิ ลัตตะนัตตะยัตตะสะปูชา อัมหากัง ทีคะลัตตัง หิตายะ สุขายะ
ข้าแต่ท่านผู้จะเลิน ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขันบูชาพะลัตตะนะไต ด้วยทุงเหล่านี้
ขอกานบูชา พะลัตตะนะไตด้วยทุง ของข้าพเจ้าทั้งหลาย จังเป็นไป เพื่อปะโฮยด
และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทิน”

(มะหาบุนเลิต ทำมะจักและคณะ.ฮีตคองปะเพณีสูยาน, ๒๕๓๐)

การปักและยกเสาธง

ก่อนยกธงหมวดในงานบุญเทศน์มหาชาติ ผู้เฒ่าผู้แก่จะมารวมกันที่บริเวณวัด เพื่อประกอบพิธี
ยกเสาธงหมวดรอบๆ ศาลาที่ประกอบพิธีเทศน์มหาชาติ โดยกำหนดเวลาที่จะปักธงนั้น มักปักก่อนวันงาน แต่
ห้ามปักในวันแรม ๔ ค่ำ ออกใหม่ ๔ ค่ำ (ขึ้น ๔ ค่ำ) ผู้อาวุโสจะเป็นผู้นำกล่าวคำปักธง ดังนี้

“อิมัง ระชะ ปากะตัง พุทธะ ธรรมะ เกติยะ เมทริกขุชา พุทธัสเส ปุชมิ” (ให้กล่าว ๙ จบ)

นายสวัสดิ์ พิเมย อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๕. บ้านฮ่องไฉ่ ตำบลกำแพง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม (ผู้นำกล่าวคำยกธง)

การยกธงพะเหวดบ้านฮ่องไผ่ ตำบลกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม
(อภิชาติ คำวิเลิศ. บันทึกภาพ : ๒๕๖๒)

การยกธงชนะมารหรือธงอุปคุตในวันธรรมทอ้งถิ่นไทยเขมร

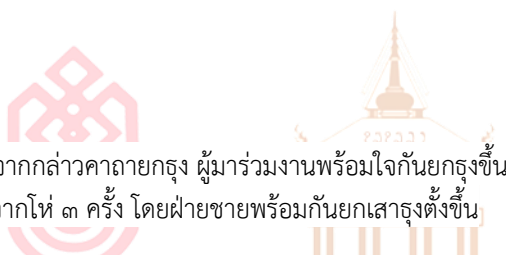
ในวันธรรมเขมรถิ่นไทย จังหวัดสุรินทร์ มีการใช้ธงในงานบุญเช่นเดียวกับท้องถิ่นต่างๆ และทุกงานที่มีการเจริญพระพุทธมนต์ ต้องมีธงที่สำคัญคือ ธงชนะมารหรือธงอุปคุต เพื่อปกป้องคุ้มครองไม่ให้มารหรือสิ่งชั่วร้ายมากล้ำกรายในงานได้ ตัวอย่างเช่น งานอุปสมบทนายพงศธร ยอดดำเนิน ที่บ้านขาม ตำบลเป็นสุข อำเภोजอมพระ ยังคงยึดถือขนบการยกธงชนะมารหรือธงอุปคุต ซึ่งธงนี้พบจำนวนมากที่วัดต่างๆ และวัดแจ้งบูรพา ซึ่งเป็นวัดที่นาคอุปสมบท ในจังหวัดสุรินทร์

๑. หออุปคุตหรือหอเทวดา

๒. นำดอกไม้ ธูป เทียน ข้าวต้ม ขนม ปัจฉัย ใส่กระเป่าผ้าที่ชายธง

๓. หลังจากกล่าวคาถายกธง ผู้มาร่วมงานพร้อมใจกันยกธงขึ้น

๔. หลังจากโท้ ๓ ครั้ง โดยฝ่ายชายพร้อมกันยกเสาธงตั้งขึ้น

๕. หลังจากนั้น นำเสาสูงมาผูกกับหออุปคุต แสดงว่าพระอุปคุตได้มาคุ้มกันผองภัยตลอดงาน

ปัจจุบันการปักและยกเสาสูง หลายท้องถิ่นไม่เข้มงวดในเรื่องนี้ ซึ่งเดิมอาจมีและเลือนหายไปเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดและพาทำ

การทอธงผะเหวดในภาคอีสาน

การทอธงในภาคอีสานนั้น ส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้หญิงในหมู่บ้าน ที่มีความสามารถทางการทอผ้าชนิดต่างๆ เป็นพื้นฐานอยู่แล้วเป็นผู้ทอ เช่น ทอผ้าขาว ผ้าขาวม้า ผ้าวา ผ้ายาว ผ้าเชิง ฯ ซึ่งก็คือผ้าหางกระรอกนั่นเอง ผ้าชิ้นมัดหมี่ ผ้าขีดหมอน ผ้าสบไป ผ้าตุ้ม เป็นต้น เมื่อถึงคราวที่ต้องทอธงก็จะใช้ศักยภาพในการทอผ้ามาทอธงเพื่อถวายวัดในโอกาสต่างๆ

เหตุปัจจัยในการทอธงผะเหวดภาคอีสาน มีดังนี้

๑. วัดในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาสวัด หรือผู้นำในชุมชนมีดำริให้ทอเพื่อนำมาใช้ปักในงานบุญเทศน์มหาชาติ และเรียกชื่อธงว่า “ธงสามัคคี” โดยปักเป็นตัวอักษรแสดงให้เห็นว่า เป็นความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนทั้งชายและหญิงมาช่วยกันทอและทำให้เกิดเป็นธงของบ้าน หรือชุมชนขึ้น สะท้อนว่าเป็นธงที่ร่วมกันสร้างขึ้น ทุกคนมีส่วนร่วมในกองบุญนี้ โดยใช้

วัสดุที่ใช้

ในกรณีที่วัดดำริให้สร้าง มักนำมาจากไหม หรือฝ้ายที่ใช้ในการจุงศพเข้าวัดที่มีสะสมไว้จำนวนมากในวัด ให้ชุมชนนำไปทอเป็นธงสามัคคี

ในกรณีชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น แต่ละคนในชุมชนนั้นก็ให้นำไหม ฝ้าย หรือด้ายสีต่างๆ มาให้ช่างทอ ๓ - ๔ คนร่วมกันทอ ฝ้ายชายก็จะเป็นเตรียมไม้ไผ่เป็นรูปต่างๆ เพื่อนำมาสอดเป็นรูป ลวดลายต่างๆ และทำไม้สำหรับหิ้วธงเพื่อแขวนและเสาไม้ไผ่

๒. การทอดด้วยตนเองเพื่อทำบุญ การทอดลักษณะนี้ มักเป็นความประสงค์ของช่างทอที่ต้องการทอดเพื่อถวายวัด เพื่อสร้างบุญสร้างกุศลแก่ตนเองและครอบครัว ในหนึ่งช่วงชีวิตอาจทอดเพียงครั้งเดียว หรือตามสภาพร่างกายอำนวย
๓. การทอดให้บุคคลอื่นที่มาว่าจ้าง การทอดลักษณะนี้เป็นพัฒนาการที่ขึ้นในตอนหลังในสังคมอีสาน เนื่องจากการทอดสูงและทอดผ้า สตรีในชุมชนไม่สามารถทอดได้ทุกคนแบบสังคมสมัยก่อน เป็นความสามารถเฉพาะบุคคล ทำให้ผู้ประสงค์จะทำบุญด้วยจะต้องมาว่าจ้างทอ ทำให้ช่างทอผ้าอยู่เดิมต้องทอดสูงตามการว่าจ้างและสัมพันธ์กับช่างอื่นๆ เช่นช่างปักตัวอักษร เพราะต้องระบุชื่อผู้ว่าจ้าง ชื่อผู้ตายที่ผู้ถวายสูงต้องการอุทิศให้ เพื่อให้เทวดารับทราบเจตนาของผู้ทำบุญ และอุทิศผลบุญนั้นแก่ผู้ล่วงลับ

ลักษณะของสูงผะเหวดอีสานและเทคนิคการทอ

ลักษณะทั่วไปของสูง

สูงผะเหวด บางท้องถิ่นเรียกว่าสูงไชย ทางอีสานใต้เช่น จังหวัดสุรินทร์ เรียกสูงชนะมาร หรือสูงอุปคุต คือเรียกตามโอกาสและจุดประสงค์ในการใช้แต่ละงานเป็นสำคัญ เป็นสูงที่มีทำด้วยผ้า หรือเส้นฝ้าย เส้นไหม หรือเส้นด้าย เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ๑๘-๒๐ นิ้วโดยประมาณ บางแห่งกว้างถึง ๒๘ นิ้วตามหน้าฟืมที่มีอยู่ ความยาวของสูง

ความยาว ลวดลายของสูงและเทคนิคการทอ

การทอสูง

จากการสอบถามคุณยายสายทอง โพธิ์พยัคฆ์ อายุ ๘๙ ปี ชาวอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้ที่เคยทอสูงผะเหวด ได้ให้ข้อมูลว่า คตินิยมในการทอสูง มักจะทอความยาวเป็นเลขคี่ คือ ๕ เมตร กว้าง ๘ นิ้ว ไม่นิยมทอเลขคู่ เพราะมีเคล็ดว่า “คิกอยู่ คู่หนี” หมายถึง เลขคี่ทำให้ผู้ทอหรือผู้ถวายมีอายุยืน เลขคู่มีกอายุไม่ยืนต้องจากโลกนี้ไป ลวดลายในการทอมักเป็นลายชั้น ๕ ลายชั้น (พาน) ลายเจดีย์ ข้างล่างชายสูงทอเป็นลาย **ช้าง ม้า และพานรัฐธรรมนูญ** การทอสูงจะเป็นงานที่ทำร่วมกัน โดยตั้งที่บ้านคุณยายสายทอง และมีผู้ศรัทธานำด้ายมาร่วมบุญ ฝ่ายชายเป็นผู้เตรียมไม้ฝៃ เป็นรูปต่างๆ เพื่อสอดเป็นลวดลาย และสีที่นิยมใช้มักเป็น สีเหลือง สีขาว (อภิชาติ คำวิเลิศ ผู้สัมภาษณ์ ๒๕๖๒)

นอกจากนี้ยายเปี่ยน เหล่าบ้านคือ อายุ ๘๐ ปี อยู่บ้านทุ่งโป่ง ตำบลทุ่งโป่ง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นผู้มีฝีมือในการทอผ้าไหม มัดหมี่ และเก็บขิดทุกอย่าง คุณยายเล่าอย่างภาคภูมิใจ ถึงความสามารถด้านการทอผ้าของตนเอง ส่วนการทอสูงผะเหวดนั้นคุณยายเล่าว่า

“ใช้วิธีการเอาดอกย้อมสีเก็บเป็นลายต่างๆ เคยทอถวายวัดทั้งหมด ๗ ผืน มีคนมาว่าจ้างให้ทอสูง เพื่อนำไปอุทิศส่วนกุศลหาผู้ตาย เวลา มีงานบุญในหมู่บ้าน คุณยายก็จะเห็นฝีมือตนเองแขวนรอบศาลาทั้ง ๘ ทิศ คุณยายใช้วิธีการสังเกต เรียนรู้ด้วยตนเองแล้วสร้างสรรค์ ผลงานขึ้นจากจินตนาการและจากประสบการณ์ ท่านเล่าว่าไม่มีใคร

สนใจสืบทอด ลูกหลานก็มีแต่ผู้ชาย คือบ่มาแต่แม่สายตาดีๆ แหน่
สมัยก่อนแม่บ่เหมื่อยปล้ำเลย เดียวนี้แม่เฮ็ดบ่ได้แล้ว..”

(อภิชาติ คำวิเลิศ ผู้สัมภาษณ์ ๒๕๖๒)

ในชุมชนบ้านทุ่งโป่ง นอกจากฝีมือของยายเปียนแล้ว ยังมีรุ่นของคนอื่นอีกหลายฝืนที่เกาชาดและใช้เทคนิคเก็บ
ชิตแตกต่างกันออกไปในการทอ

วัสดุที่ใช้

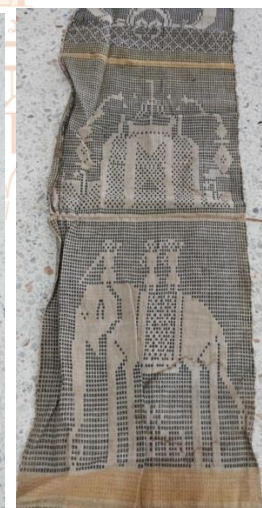
การทอธงผะเหวดในภาคอีสานมีพัฒนาการมาตามยุคสมัย โดยมีค่านิยมและ
สิ่งแวดล้อมทางสังคมเป็นตัวกำกับ ในยุคที่ชาวบ้านต้องปลูกหม่อนเลี้ยงไหม หรือปลูกฝ้ายเพื่อเอาเส้นใยมาทอผ้า
ใช้ในชีวิตประจำวัน วัสดุที่ใช้ทอธงก็คือวัสดุธรรมชาติเหล่านี้ จากการศึกษาภาคสนามในชุมชนต่างๆ จึงพบว่า ธง
รุ่นเก่าของวัดที่เก็บรักษาไว้และไม่ค่อยได้นำมาใช้คือ ธงที่ทอจากเส้นฝ้ายพื้นเมือง ฝ้ายสีตุ่นพบน้อยเช่น ธงผะเหวด
บ้านทุ่งโป่ง อำเภอบุรบือ จังหวัดขอนแก่น ธงบ้านยาง วัดยางทวงวราราม อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ธง
วัดนาซาว ธงวัดอุมังคการาม บ้านนาเรียง อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น และหลายชุมชนเลี้ยงไหม
ก็นำเส้นไหมมาทอธงถวายวัด ระยะเวลาที่มีด้ายสำเร็จจากโรงงานและมีร้านขายเส้นด้ายเหล่านี้ การใช้ฝ้าย ไหม
จากการทำเส้นใยเอง ก็กลายเป็นซื้อด้ายจากร้านและสุดท้ายก็เป็นด้ายสังเคราะห์คือด้ายโทเร ดังรูป

การทอธงจากฝ้ายสร้างลายด้วยการสอดไม้ไผ่ และตกแต่งด้วยลายชิต

ธงฝ้ายสอดไม้ไผ่ แต่งลายชิต บ้านทุ่งโป่ง ตำบลทุ่งโป่ง อำเภอบุรบือ จังหวัดขอนแก่น

(อภิชาติ คำวิเลิศ บันทึกภาพ ๒๕๖๒)

ชุดผ้ายวดยางทวงวราราม อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

(วีณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ พ.ศ. ๒๕๖๑)

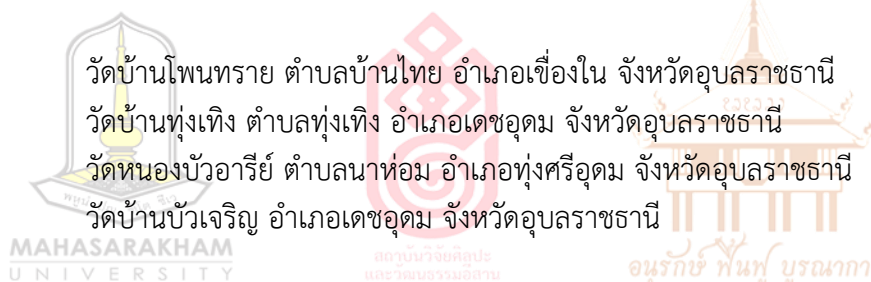
ชุดผะเหวดอีสาน กรณีจังหวัดอุบลราชธานี

ชุดผะเหวดจังหวัดอุบลราชธานี แต่ละอำเภออาจมีเอกลักษณ์หรือได้รับอิทธิพลในการสร้างชุดแตกต่างกัน ตามแต่ชาติพันธุ์ที่ส่งสมมาทั้ง ไทยลาว ไทยส่วย ผู้ไท ไทยใหญ่ (กูลา) และบางครั้งก็อาจซื้อมาจากร้านสั่งหมักนึ่ง ซึ่งส่งมาจากที่อื่น ทำให้การใช้ชุดในงานบุญผะเหวดแตกต่างกันไป บางวัดในเขตอำเภอเมืองไม่ได้เน้นการประดับตกแต่งมากนัก แต่มีขนบขั้นตอนหลักที่พึงปฏิบัติตามกระบวนการที่เคยถือปฏิบัติสืบมา คือเน้นการ

เทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ การแห่ต้นเงินมาถวายวัด สำหรับการปักธงพะเหวดในงานบุญนั้น ก็มักนำธงที่ผู้มาทำบุญ ถวายในโอกาสต่างๆ มาประดับตกแต่ง เพื่อเป็นสัญญาณว่า เข้าสู่เทศกาลบุญเทศน์มหาชาติเท่านั้น

ธงพะเหวดที่ปรากฏในงานบุญเทศน์มหาชาติจังหวัดอุบลราชธานีนั้น ในเขตอำเภอเมืองไม่ปรากฏ ว่า มีการขอให้ปรากฏแก่สาธารณชน แต่มีการประดับธงชนิดต่างๆ อยู่บ้างเพื่อแสดงว่ามีงานบุญในชุมชน แต่เมื่อ เดินทางไปเขตอำเภอต่างๆ รอบนอกพบว่า ในวัดวาอารามต่างๆ มีธงพะเหวดที่คนรุ่นก่อนๆ ในชุมชนนำมาถวายวัด และใช้ปักในเวลาที่มีงานบุญต่างๆ เมื่อเสร็จงานก็เก็บ ธงผืนเก่าก็ไม่ค่อยนำมาใช้เนื่องจากชำรุด คือขาดและเสื่อม สลายไปเพราะการใช้งาน บางหมู่บ้านเคยมีช่างทอสีบทอดมายังรุ่นลูก รุ่นหลาน บางหมู่บ้านสีบทอดมาถึงรุ่นลูก บางหมู่บ้านได้ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่และกลายเป็นสิ่งสร้างรายได้มาจนเจือจรรอบครัว แต่ที่สำคัญ ความสวยงามของธงที่ ทอขึ้น ได้สะท้อนความสามารถเชิงช่างเป็นอย่างยิ่งและแสดงให้เห็นถึง **“งานพุทธศิลป์ ที่มีศรัทธาเป็นแรงบันดาลใจ นำสู่ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าด้านการทอของชุมชน”** จากการศึกษาวัดในเขตรอบนอกจังหวัดอุบลราชธานี ได้ พบว่า ยังคงมีช่างฝีมือด้านการทอธงแฝงอยู่ในชุมชน..เพียงแต่เราต้องแสวงหาและค้นให้พบเท่านั้นเอง

ในการศึกษาเรื่อง ธงพะเหวด จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า แหล่งที่มีธง อันมีเอกลักษณ์ซึ่งทอโดย บุคคลในชุมชน มีทั้งธงรุ่นเก่าประมาณ ๒ ช่วงอายุคน พบหลงเหลือในวัดและเป็นงานพุทธศิลป์ที่สวยงาม จึงได้ เลือกรับศึกษาจากแหล่งต่างๆ ที่มีความโดดเด่นดังนี้คือ

ในชุมชนทั้ง ๔ แห่งของจังหวัดอุบลราชธานีนี้ ถือได้ว่า เป็นแหล่งที่ยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับธง พะเหวด มีการนำมาประดับตกแต่งในบุญพะเหวด เทศน์มหาชาติ มีผู้ศรัทธา นำธงมาถวายวัด ในโอกาสทำบุญ ต่างๆ และในชุมชนยังมีผู้ทอธงพอสมควร ผู้เขียนจึงตระหนักว่า งานพุทธศิลป์เช่นธงพะเหวดนี้ ยังไม่ได้รับการ ศึกษา เผยแพร่และต่อยอดในด้านต่างๆ มากนัก ทำให้ศิลปะด้านนี้เริ่มเลือนหายไปจากความสนใจของผู้คน และเกิดวัฒนธรรมการซื้อธงจากที่อื่น เอกลักษณ์ ความสามารถด้านฝีมือที่เคยสร้างสรรค์ลวดลายบนผืนธง ไม่ได้ รับการสืบสาน วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์รวมแห่งพลังศรัทธาและงานพุทธศิลป์เริ่มอ่อนแรงในการขับเคลื่อน หนังสือเล่มนี้ จึงต้องการเปิดโลกทัศน์ของผู้อ่าน ให้มองเห็นงานฝีมืออันงดงาม น่าทึ่ง ที่ช่างพื้นบ้านสร้างสรรค์ขึ้น และท่านจะรู้ ว่า หากไม่มีความศรัทธาเป็นเครื่องนำทางแล้ว งานงามๆ เช่นนี้มีอาจเกิดขึ้นได้ ดังรายละเอียดในบทต่อไป

“พุทธศิลป์ถิ่นอีสาน งานงามของอุบลราชธานี”

บทที่ ๓

บุญผะเหวดบ้านโพนทราย

บุญผะเหวดบ้านโพนทราย ปี พ.ศ. ๒๕๕๙, ๒๕๖๑

ประวัติบ้านโพนทราย

บ้านโพนทราย ก่อตั้งเมื่อใดมิอาจระบุได้แน่นอน แต่เดิมนั้นชาวบ้านโพนทรายนี้เคยตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านหนองแก้ว หนองแวงและบ้านเปือย อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ต่อมาด้วยเหตุผลหลายประการได้แก่ คนในชุมชนต้องเผชิญกับโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ คือ โรคห่า โรคฝีดาษ และแหล่งทำมาหากินเริ่มลดจำนวนลง จึงพากันหาทำเลใหม่ (นายบุญธรรม กากแก้วให้สัมภาษณ์) ดังนั้นหากพิจารณาการเกิดของบ้านโพนทรายโดยอิงจากการตั้งอำเภอกันทรารมย์พ.ศ.๒๔๑๕ และเมื่อตั้งอำเภอแล้ว ประมาณปี๒๔๒๑ ราษฎรมีความเดือดร้อนจากโจรผู้ร้ายชุกชุมมาก รวมทั้ง ในช่วง พ.ศ.๒๔๒๑ - ๒๔๔๙ มีการปรับเปลี่ยนการขึ้นสังกัดโดยตลอด คงทำให้ชาวบ้านหนองแก้ว หนองแวงและบ้านเปือยไม่มีความสุขในถิ่นเดิม ดังนั้นโดยการนำของคุณพ่อสุชาและ

คุณแม่แน่น กากแก้ว จึงได้พากันอพยพจากถิ่นเดิมมาพบพื้นที่เป็นสันดินทราย จึงเลือกตั้งบ้านอยู่บริเวณดังกล่าว น่าจะราวๆ ปี ๒๔๓๕ และให้ชื่อบ้านว่า “บ้านโพนทราย” บางท่านกล่าวว่าเดิมเรียกว่า บ้านโนนทราย โดยมีผู้นำหมู่บ้านตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันดังนี้

หมู่ ๓

๑. นายเสื่อ วงศาสนธิ์
๒. นายเคน กากแก้ว
๓. นายสมัย ประดับศรี
๔. นายวิเชียร ปลื้มชนะ
๕. นายบุญเที่ยง ทัดทาน
๖. นายสมบัติ ประกอบศรี
๗. นายวรจักร ประกอบศรี (คนปัจจุบัน)

หมู่ ๔

๑. นายถนัด วงศาสนธิ์
๒. นายละมัย หวังสุข
๓. นายแสง หวังสุข
๔. นายสมภาร วงศาสนธิ์
๕. นายบัณฑิต งามวิไล (คนปัจจุบัน)

ลักษณะการปกครอง

บ้านโพนทราย ขึ้นอยู่กับการปกครององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไทย มีนายบุญเลิศ ผ่องราศี เป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล นางเสมอใจ มีดี ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล มีจำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งหมดบ้าน จำนวน ๑๒ หมู่บ้าน ดังนี้คือ บ้านไทย (หมู่ ๑,๒) บ้านโพนทราย (หมู่ ๓,๔) บ้านชาติ (หมู่ ๕) บ้านโพนทอง (หมู่ ๖,๗,๑๑,๑๒) บ้านทุ่งใหญ่ (หมู่ ๘,๙) และบ้านโนนคู่ (หมู่ ๑๐)

บ้านโพนทราย แบ่งออกเป็น ๑๖ คุ่มได้แก่

๑. คุ่มสว่างจิตร์	๒. คุ่มบึงบัวบาน
๓. คุ่มศรีบูรพา	๔. คุ่มอาทิตย์อุทัย
๕. คุ่มประกอบกิจ	๖. คุ่มรวงทอง
๗. คุ่มร่มบากแสนสำราญ	๘. คุ่มทรายทอง
๙. คุ่มสุขสวัสดิ์	๑๐. คุ่มผาสูก
๑๑. คุ่มหนองพระยาราช	๑๒. คุ่มเกษมสุข
๑๓. คุ่มใต้มิตรภาพ	๑๔. คุ่มวัดป่าสามัคคี
๑๕. คุ่มตะวันลับฟ้า	๑๖. คุ่มใต้ทักษิณพชร

ที่ตั้งหมู่บ้าน

บ้านโพนทราย ตั้งอยู่ในเขตตำบลบ้านไทย หมู่ที่ ๓ อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ ๓,๖๐๐ ไร่ โดยแบ่งเป็นที่อยู่อาศัย ๒๕๐ - ๓๐๐ ไร่ ที่ทำการเกษตร ๒,๓๐๐ ไร่ ที่สาธารณะ

๑,๒๐๐ ไร่ แต่ไม่มีป่าไม้ ระยะทางจากบ้านโพนทรายถึงอำเภอเชียงใน ๑๖ กิโลเมตรและถึงจังหวัดอุบลราชธานี ๕๕ กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	จดบ้านนาแก้ว ตำบลบ้านกอก อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี
ทิศตะวันออก	จดบ้านผักแว่น ตำบลยางซึก อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี
ทิศตะวันตก	จดบ้านไทย ตำบลบ้านไทย อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี
ทิศใต้	จดบ้านค้อทอง ตำบลค้อทอง อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี

ประชากรส่วนใหญ่ มีชาติพันธุ์ไทยลาว บางส่วนเป็นไทยส่วย (ไทยอีสาน) จำนวนประชากรสำรวจเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีจำนวน ๖๘๕ คน เป็นชาย ๓๓๘ คน หญิง ๓๔๗ คน จำนวน ๑๕๖ ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมคือ ทำนา

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านโพนทรายมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม อุดมสมบูรณ์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่นา

จำนวนประชากร/จำนวนครัวเรือน

ประชากรส่วนใหญ่มีชาติพันธุ์ไทยลาว บางส่วนเป็นไทยส่วย (ไทยอีสาน) จำนวนประชากรสำรวจเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐ มีจำนวน ๖๘๕ คน เป็นชาย ๓๓๘ คน หญิง ๓๔๗ คน จำนวน ๑๕๖ ครัวเรือน ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมคือทำนา ๑๔๙ ครัวเรือนค้าขาย ๑๐ ครัวเรือนรับราชการ ๑๐ ครัวเรือนและรับจ้าง ๒๐ ครัวเรือน

งานด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของหมู่บ้าน

จากการศึกษาข้อมูลชุมชนทั้งในวัดบ้านโพนทรายและคุ้มต่างๆ พบว่า บ้านโพนทรายเป็นหมู่บ้านหนึ่งของอำเภอเชียงใน ที่มีชาวบ้านในชุมชนมีความสามารถทางงานศิลปหัตถกรรมและงานช่างฝีมือหลายแขนง ที่โดดเด่นมากมีดังนี้ คือ

๑. งานด้านหัตถกรรมการทอผ้า ได้แก่ การทอผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ผ้าตุ้ม ผ้าเปียง ผ้าขาวม้า ทั้งไหมและฝ้ายใช้ในชุมชน แม้ปัจจุบันช่างทอจะอายุมาก ก็ยังทออยู่หลายคน และเมื่อ พิจารณาจากการประดิษฐ์ผ้าห่อคัมภีร์ที่พบในวัดบ้านโพนทรายพบว่า ผ้าทอในชุมชนที่ถวายเป็นพุทธบูชาเพื่อห่อคัมภีร์ไบเบิล มีหลายประเภททั้งผ้าชิ้นคั้นมีหัวมีตีน ทั้งไหมและฝ้าย ผ้าขาว ผ้าตุ้ม ผ้าเปียง ผ้าขิดรองด้วยแคร่ไม้ไผ่สาน ผ้าขิดรองด้วยหญ้าหางหมาว้อ ล้วนมีลวดลายสวยงามที่สวยงาม ในตอนหลังคนในชุมชนได้สร้างรายได้ด้วยการทอหมอนขิด ซึ่งมีเอกลักษณ์ของบ้านโพนทรายคือหมอนขิดไหม จนเกิดกลุ่มสตรีทอหมอนขิดจำหน่ายในชุมชน และเสื้อผ้าสำเร็จรูป

ด้านการทอสูงปราสาทหรือสูงพะเหวดนั้น ในอดีตแม่บ้านที่ทอผ้าต่างทอสูงเพื่อถวายวัดในโอกาสทำบุญต่างๆ ทั้งบุญกุฐิน บุญอุทิศหาผู้วายชนม์และบุญพะเหวด จนทำให้วัดบ้านโพนทรายมีสูงเป็นจำนวนมากและล้วนสะท้อนฝีมือของผู้หญิงบ้านโพนทรายในอดีต ซึ่งมีความสามารถในการทอผ้า ทอสูง ทอขิดหมอน ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับการทอสูงต่อไป

๒. งานช่างฝีมือ พบงานช่างเครื่องสดประเภทการแทงหยวก การทำปราสาทผึ้งแบบโบราณ และการทำดอกผึ้ง โดยมีกลุ่มช่างแทงหยวกประมาณ ๑๒ คนในชุมชน มีนายถู่ นิลจิตต์ เป็นหัวหน้ากลุ่มช่างและมีการสืบสานมายังนักเรียนและเยาวชนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น จนในปี พ.ศ.๒๕๕๘ ด้วยความสามารถในการอนุรักษ์และสืบสานการแทงหยวก กลุ่มช่างแทงหยวกบ้านโพนทรายได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินพื้นบ้านอีสาน ได้รับรางวัลนาคราช จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม สาขาช่างฝีมือการแทงหยวก สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนโพนทราย

และเป็นที่รู้จักของวงการภายนอกว่า งานแทงหยวกในจังหวัดอุบลราชธานียังคงเหลืออยู่ หลังจากที่หลายคนคิดว่าสูญหายไปจากอุบลแล้ว

๓. ด้านภาษาและอักษรโบราณ พบหลักฐานจากคัมภีร์ใบลานที่วัดบ้านโพนทรายว่า มีการจารตัวอักษรธรรม อักษรไทยน้อยลงในใบลานเพื่อให้พระสงฆ์ศึกษาเล่าเรียนและเก็บในตู้คัมภีร์แบบลงรักปิดทองเป็นจำนวนมาก สะท้อนว่า ชุมชนบริเวณนี้มีช่างด้านงานลงรักปิดทอง เพราะพบว่า มีศิลปะการลงรักปิดทอง เป็นหลักฐานจากตู้สำหรับเก็บคัมภีร์ใบลานซึ่งระบุปี พ.ศ. ที่สร้างว่า ปี พ.ศ. ๒๔๒๑

๔. ด้านการเกษตรกรรม ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำนาเป็นหลัก และหลายครอบครัวได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ เช่นการทำเกษตรแบบผสมผสาน

๕. ด้านประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีตามฮีต ๑๒ คือประเพณีใน ๑๒ เดือน แต่ประเพณีหลักที่เด่นชัดอยู่ ๓ ประเพณีคือ ประเพณีบุญผะเหวดในเดือน ๔ ประเพณีบุญบั้งไฟเพื่อขอฝนในเดือน ๖ และประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในบุญออกพรรษาเดือน ๑๑

สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน

๑. วัด ในหมู่บ้าน มี ๓ วัด คือ วัดเก่าหนองบัว วัดบ้านโพนทราย วัดป่าบ้านโพนทราย

๒. ศาลปู่ตา มีศาลปู่ตาที่สำคัญอยู่ ๒ ที่ คือศาลปู่ตาด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านและศาลปู่ตาริมหนองสามงา

ประวัติวัดบ้านโพนทราย

วัดบ้านโพนทราย ถือว่าเป็นศูนย์กลางของการทำบุญประเพณีสำคัญทั้ง ๓ ประเพณี ตั้งอยู่ที่บ้านโพนทรายหมู่ที่ ๔ ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดคณะมหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๔ ไร่ ๒ งาน ๔๔ ตารางวา วัดบ้านโพนทรายหรือวัดโพธิ์ศรีอาราม (ชื่อเดิม) ตั้งขึ้นเมื่อใดนั้นไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดจากคำบอกเล่าสันนิษฐานว่าน่าจะตั้งขึ้นพร้อมกับการตั้งบ้านโพนทรายคือประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๔ หรือหลังจากนั้น

อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย

๑. พระอุโบสถ กว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๙ เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร

๒. หอสวดมนต์ กว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๒ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕

๓. ศาลาอเนกประสงค์ กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒

๔. หอระฆัง

๕. เมรุ

๖. ศาลาพักรุก

๗. หอพระอุปัชฌาย์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕

๘. หอรูปเหมือนอดีตเจ้าอาวาส หลวงปู่เคน จนโท สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๖

๙. ศาลาการเปรียญ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘

๑๐. ชุมประตู่โขง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๕

ใจ ดังนี้

การบริหารการปกครอง มีเจ้าอาวาสปกครองวัดถึงปัจจุบันมี ๗ รูปและรูปที่สำคัญเป็นศูนย์รวม

รูปที่ ๑ พระพรมมา

รูปที่ ๒ พระเคน จนโท

รูปที่ ๓ พระพันธ์

รูปที่ ๔ พระพุทธา

รูปที่ ๕ พระเฮือง สุวณโน

รูปที่ ๖ พระอธิการสะอาด

รูปที่ ๗ พระอธิการสิงห์ ปรีองาม ฉายา อนุตตโร (เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน)

บ้านโพนทราย มีวัดบ้านโพนทรายเป็นศูนย์รวมกิจกรรมทางพุทธศาสนา มีเจ้าอาวาสรูปสำคัญที่เป็นศูนย์รวมใจและเป็นที่พักของชาวบ้านและมีชื่อเสียงทางด้านวิชาอาคมคือ เจ้าอาวาสรูปที่ ๒ **หลวงปู่เคน จนโท** ท่านเป็นเจ้าอาวาสและจำพรรษาที่วัดบ้านโพนทรายถึง ๒๑ พรรษา ดังนั้นท่านคือ ผู้พัฒนาวัดบ้านโพนทรายให้เจริญและท่านเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านทั้งใกล้และไกล จึงขอเสนอประวัติของท่านโดยสังเขปดังนี้

ประวัติหลวงปู่เคน จนโท

หลวงปู่เคน จนโท เกิดวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ ที่บ้านโพนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี เป็นบุตรของคุณพ่อทา – คุณแม่ไฉ อำไพพิศ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๗ คน ท่านเป็นบุตรคนโต ดังนี้

๑. นายเคน อำไพพิศ (หลวงปู่เคน)
๒. นางใบ อำไพพิศ
๓. นางลือ อำไพพิศ
๔. นายไม้ อำไพพิศ
๕. นายหุย อำไพพิศ
๖. นายฮุย อำไพพิศ
๗. นางหล้า อำไพพิศ

ทั้งหมดได้เสียชีวิตแล้ว

การศึกษา

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ที่โรงเรียนบ้านไทย ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
การครองเรือน

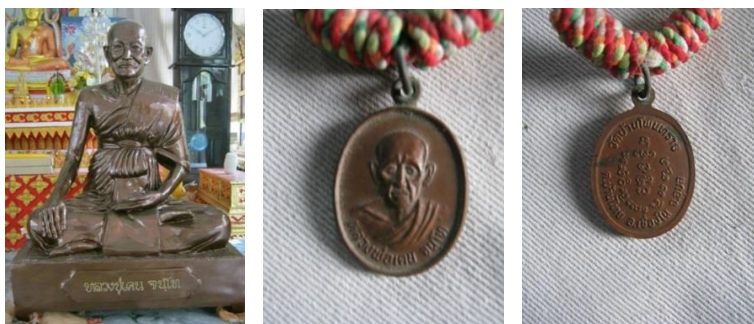
ช่วงอายุ ๑๗ ปี ได้แต่งงานกับแม่หลอด วงศาสนธิ์

การอุปสมบท

เมื่อหลวงปู่เคน แต่งงานอยู่กับแม่หลอด ได้มาประมาณ ๓ - ๔ ปี คุณแม่ไว อำไพพิศแม่ของหลวงปู่เคนได้ได้เสียชีวิตไป ท่านจึงได้ตัดสินใจเข้าอุปสมบท บวชครั้งแรกที่บ้านโพนทอง โดยมีพระอุปัชฌาย์พรหมเป็นผู้บวชให้ แล้วลาสิกขาและกลับมาบวชใหม่อีกครั้งเมื่ออายุได้ ๒๐ ปี จำพรรษาที่วัดบ้านสังข์ ตำบลกุดน้ำใส อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร อยู่ประมาณ ๒ พรรษา หลังจากนั้นได้กลับมาจำพรรษาที่วัดบ้านค้อทอง ตำบลค้อทอง อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี อยู่จำพรรษาที่นั่นเป็นเวลา ๓๐ พรรษา หลวงปู่เคน เป็นผู้หนึ่งที่มีความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก ท่านจึงได้ก่อตั้งโรงเรียนขึ้น ชื่อโรงเรียนค้อทองอำเภอไพพิทยาคาร ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาถึงลูกหลานและชาวบ้านค้อทองจนถึงทุกวันนี้ หลังจากนั้นย้ายไปจำพรรษาที่อำเภอบัวใหญ่จังหวัดนครราชสีมา ๒ พรรษาต่อมาได้เดินทางไปจำพรรษาที่อำเภอแก่งคอยจังหวัดสระบุรีกับพระปลัดลาผู้เป็นอาจารย์ ต่อมาย้ายไปจำพรรษาที่อำเภอหนองบัวลำภูจังหวัดอุดรธานี (ปัจจุบันเป็นจังหวัดหนองบัวลำภู) ประมาณ ๕ พรรษา ต่อมาท่านได้เดินทางข้ามแม่น้ำโขงไปบำเพ็ญเพียรที่ภูเขาควายประเทศลาว ๒ พรรษา และกลับมาที่บ้านค้อทองอีกครั้งและจำพรรษาอยู่ที่นั่น ในระหว่างนั้นบ้านโพนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ไม่มีเจ้าอาวาสวัด ชาวบ้านโพนทรายจึงพร้อมใจกันไปกราบอาราธนาหมื่นต๋านกลับมาจำพรรษาและเป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านโพนทรายซึ่งเป็นบ้านเกิดของท่านและจำพรรษาที่นั่นตลอดมา นานได้ ๒๑ พรรษาท่านจึงมรณภาพ เมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๒๖ สิริอายุ ๘๖ ปี พรรษา ๖๐ ด้วยความศรัทธาถึงคุณงามความดี ศิษยานุศิษย์พร้อมชาวบ้านจึงได้ร่วมใจกันสร้างรูปเหมือนท่าน และสร้างวิหารประดิษฐานรูปเหมือนของท่าน ไว้ที่วัดบ้านโพนทรายเพื่อเป็นที่สักการะบูชากราบไหว้ของลูกหลานสืบไป สำหรับประวัติของหลวงปู่เคนจนุโชนั้น ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ได้สืบจากชาวบ้านและลูกหลานของท่านก็ไม่ทราบสืบเลือนกันไปบ้าง แต่ยังมีศิษย์เอกของท่านอยู่ที่อำเภอ สตึก จังหวัดบุรีรัมย์ชื่อว่า ญาท่านเซย ที่เคยศึกษาวิชาและร่วมธุดงค์ด้วยกันกับหลวงปู่บุญมา ญาท่านวัดบ้านทุ่งใหญ่ ที่เป็นที่เคารพศรัทธาในย่านนั้น ก็เป็นศิษย์ของหลวงปู่เคน จนุโท และยังมีอีกท่านหนึ่งที่เป็นศิษย์น้องร่วมอาจารย์เดียวกันกับหลวงปู่เคน คือหลวงปู่จันทร์ คัมภีร์ปัญญา วัดบ้านจานเขื่อง ตำบลเขื่องใน นั้นเป็นศิษย์รุ่นน้อง ซึ่งมีวิชาหมากินความคิดกับวิชาร้อยโคตร โดยเรียนจากพระอาจารย์ชาวเขมร ข้อมูลเหล่านี้ลูกหลานหลวงปู่ได้เล่าต่อมา

วัตถุมงคลของหลวงปู่เคน จนุโท

วัตถุมงคลของหลวงปู่เคน จนุโท เด่นทางด้านแคล้วคลาด อย่างกรณีเกิดอุบัติเหตุรถยนต์ พลิกคว่ำจนรถยนต์พังยับยั้งคัน คนในรถคลานออกมาจากรถโดยไม่บาดเจ็บใดๆ รถคันดังกล่าวมีรูปภาพของหลวงปู่เคน ห้อยอยู่ที่หน้ารถ และอีกกรณีชาวบ้านไปขายข้าว แล้วถูกโจรปล้นระหว่างทาง โดยโจรหมายเอาชีวิตเจ้าทรัพย์ยิงใส่ในระยะประชิดหลายนัด ปืนยิงออกแต่ไม่โดน เนื่องจากคนผู้นั้นห้อยตะกรุดของหลวงปู่เคน หรือโจรยิงไม่แม่นก็ไม่อาจจู่ได้ ซึ่งเป็นเพียงคำบอกเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับวัตถุมงคลของหลวงปู่เคน นอกจากนี้หลวงปู่เคนยังมีวิชาด้านการขับไล่ภูตผีวิญญาณอีกด้วย และหากใครจะถ่ายรูปท่านแล้วต้องขออนุญาตท่านก่อน ถ้าท่านไม่อนุญาตก็จะถ่ายไม่ได้

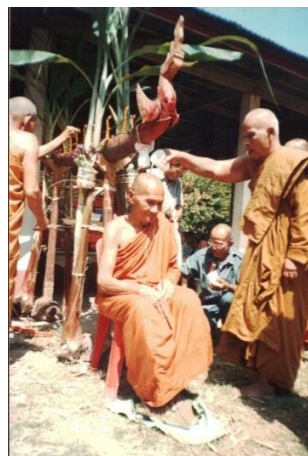
ปัจจุบันในวัดบ้านโพนทรายมีคัมภีร์ใบลานเก่าเก็บจำนวนมาก และผ้าห่อคัมภีร์กิ่งดงาม มีตู้ลายรดน้ำเก็บคัมภีร์ใบลาน ผ้าผะเหวด ชูษะเหวด และฮางหดสรง ซึ่งเข้าใจว่า เป็นเพราะหลวงปู่เคนเห็นความสำคัญของการศึกษาดังกล่าวมาแล้ว จึงได้สร้างและรวบรวมไว้ สะท้อนให้เห็นบารมีทั้งทางธรรมและความเข้มขลังของท่านเป็นอย่างดี กล่าวได้ว่า วัดบ้านโพนทรายมีหลวงปู่เคน จนโท เป็นศูนย์รวมแห่งพลังศรัทธาอย่างแท้จริง

ตู้คัมภีร์ใบลานวัดบ้านโพนทราย

ผ้าผะเหวดผืนเก่าแก่ของวัดบ้านโพนทราย

ฮางหดสรงวัดบ้านโพนทราย ที่สะท้อนถึงการธำรงรักษาประเพณีหดสรงในชุมชน

ประวัติเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันคือพระอธิการสิงห์ ปรี่องาม ฉายา (อนุตตโร) วิทยฐานะนักธรรมโท อายุ ๗๗ ปี ๒๐ พรรษา พระอธิการสิงห์ ปรี่องาม (อนุตตโร) เกิดเมื่อวันที่ ๒๑ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ปี ชวด ที่บ้าน โพนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี อุปสมบทเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ พระอุปัชฌาย์คือพระ อธิการสา ปภสฺสโร เจ้าอาวาสวัดบ้านกกกอก ตำบลกกกอก อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

วัดบ้านโพนทราย ปัจจุบันมีพระภิกษุเจ้าจำพรรษาจำนวน ๖ รูป คือ

รูปที่ ๑ พระอธิการสิงห์ ปรี่องาม ฉายา อนุตตโร ตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดบ้านโพนทราย วิทยฐานะ นักธรรมโท อายุ ๗๗ ปี ๒๐ พรรษา

รูปที่ ๒ พระแสง แสงทอง ฉายา รตติโก ตำแหน่งรองเจ้าอาวาส วัดบ้านโพนทราย และดำรงตำแหน่งเลขานุการเจ้าคณะตำบลบ้านไทยวิทยฐานะนักธรรมโท อายุ ๔๗ ปี ๘ พรรษา (มรณภาพแล้ว)

รูปที่ ๓ พระสังข์ทอง บุญเอก ฉายา มานิต์ อายุ ๗๗ ปี ๘ พรรษา (มรณภาพแล้ว)

รูปที่ ๔ พระเสาร์ อนุสาร ฉายา อนุสาโร อายุ ๖๓ ปี ๕ พรรษา

รูปที่ ๕ พระเดช ปาสันโน

พระอธิการสิงห์ได้สืบสานและพัฒนานาวัดบ้านโพนทรายร่วมกับคณะกรรมการวัดและชุมชน อย่างต่อเนื่อง สนับสนุนงานบุญประเพณีต่างๆ และยังคงเป็นแหล่งรวมใจของชุมชนด้านทางกิจกรรมทางศาสนา และประเพณีต่างๆ

ประเพณีบุญบั้งไฟที่ชาวบ้านโพนทรายจัดประจำปี ที่แสดงให้เห็นพลังความสามัคคีของชาวคุ้มต่างๆ

ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งบ้านโพนทราย ปี ๒๕๕๘ และ ปี ๒๕๖๐

(ณัฐพงศ์ มั่นคง บันทึกภาพ)

MAHASARAKHAM
UNIVERSITY

สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสาน

อนรักษ์ พันธุ์ บุรณการ

บุญผะเหวดในชุมชนบ้านโพนทราย

บ้านโพนทราย ได้ชื่อว่าเป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่และเป็นหมู่บ้านที่ยึดถือจารีตประเพณีทางศาสนาอย่างเหนียวแน่นหมู่บ้านหนึ่ง โดยปฏิบัติตามฮีต ๑๒ หรือประเพณี ๑๒ เดือน แต่ประเพณีที่ยึดเป็นหลักของหมู่บ้านและบรรดาลูกหลานทั้งทางใกล้และทางไกลจะต้องพยายามมาให้ได้มี ๓ ประเพณี คือ ประเพณีบุญพระเวสหรือบุญผะเหวดในเดือน ๔ ประเพณีบุญบั้งไฟเพื่อขอฝนในเดือน ๖ และประเพณีแห่ปราสาทผึ้งในบุญออกพรรษาเดือน ๑๑ ซึ่งทั้ง ๓ ประเพณีนี้นอกจากจะสะท้อนให้เห็นความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชาวโพนทรายแล้ว ในงานทั้ง ๓ ประเพณี เป็นโอกาสที่ช่างฝีมือด้านต่างๆ ในหมู่บ้านได้รวมใจกันสร้างสรรค์และแสดงออกให้ปรากฏ เช่น บุญบั้งไฟเดือน ๔ แต่ละคุ้มจะตกแต่งบั้งไฟประจำคุ้มด้วยการสับลายกระดาษตกแต่ง บั้งไฟ บรรดาผู้หญิงทุกช่วงอายุจะพ้อนรำในขบวนแห่ นักดนตรีอาวุโสจะตีกลองต๋มนำขบวนพ้อน ทุกคนมีโอกาสแสดงออกอย่างสนุกสนาน ในประเพณีแห่ปราสาทผึ้งนั้น ช่างแทงหยวกคุ้มต่างๆ ได้ช่วยกันแทงหยวกทำปราสาท ให้ฝ่ายหญิงทำดอกผึ้งเพื่อประดับตกแต่งอย่างสวยงาม และงานนี้ทำให้วงการภายนอกได้ทราบว่ามีช่างแทงหยวกที่มีฝีมือของจังหวัดอุบลราชธานีอยู่ที่บ้านโพนทรายหลายคน ทำให้ชื่อเสียงของบ้านโพนทรายเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางเพิ่มขึ้น ส่วนบุญผะเหวด เทศน์มหาชาตินั้น วัดบ้านโพนทรายได้จัดเป็นประจำทุกปี และงานนี้เองบรรดาธูทั้งหลายที่ผู้ศรัทธาได้นำมาถวายวัด ถูกลำมาปัก ๔ มุมของหอแจก และด้านในหอแจกซึ่งเป็นสถานที่เทศน์มหาชาติจะได้รับ

การประดับตกแต่งด้วยและธูปะแหวดจำนวนมาก เพื่อให้ผู้ถวายธูปได้รับอานิสงส์และส่งผู้ที่ล่วงลับให้ถึงสรวงสวรรค์ตามเจตนารมณ์ของการถวายธูป

การจัดงานบุญแหวดบ้านโพนทรายนั้น จากการศึกษาภาพเก่าประมาณ ๒๕ ปีที่ผ่านมา พบว่ามีการประดับตกแต่งศาลาการเปรียญหลังเดิมด้วยธูปะแหวด พร้อมตกแต่งผ้าแหวดรอบๆ ศาลาการเปรียญด้านบน มีบรรดาผู้เฒ่า ผู้แก่งฟังเทศน์และชาวคุ้มต่างๆ แห่ต้นเงินมาถวายวัด สะท้อนพลังบุญและพลังศรัทธาที่ไหลรินสืบเนื่องมามีได้ขาด

MAHASARAKHAM
UNIVERSITY

สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสาน

อนรักษ์ พันพ บรรณาการ

บุญแหวดบ้านโพนทราย ปี พ.ศ. ๒๕๓๓

(ประจักษ์ บุญอารีย์. บันทึกภาพ ๑๙ มีนาคม ๒๕๓๓)

ส่วนบุญผะเหวดในปัจจุบัน บรรยากาศสีสันของงานบุญยังคงอยู่ เพียงแต่คนรุ่นก่อนต่างถึงแก่กรรมจากโลกไป คนรุ่นใหม่และคณะกรรมการหมู่บ้านได้นำในการทำบุญและหลอมรวมใจสืบทอดประเพณีนี้มิได้ขาด ชุมชนเดิมและชุมชนใหม่ได้รับการนำมาตกแต่งเพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของผู้ถวาย ส่วนผ้าผะเหวดผืนเดิมยังคงอยู่ แต่ไม่ได้นำมาประดับเพราะได้วาดภาพมหาชาติชาดกบนผนังด้านบนแล้ว ดังรูป

การปักธงก่อนวันงาน

หอพระอุปัชฌ์

การเชิญพระเวสสันดรเข้าเมืองและการแห่ข้าวพันก้อน
บุญผะเหวดบ้านโนนทราย ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๕๙ - ๒๕๖๒

(วิณา วีสเพ็ญ, ณิชพงศ์ มั่นคง บันทึกภาพ)

บุญผะเหวดบ้านโพนทราย ปีพ.ศ. ๒๕๕๙ และ ๒๕๖๑

(วิณา วิสเพ็ญ, ณัฐพงศ์ มั่นคง บันทึกภาพ)

อย่างไรก็ตามในงานบุญผะเหวดนี้ บ้านโพนทรายได้มีการนำบุญกุ่มข้าวใหญ่มาจัดรวมด้วยนั่นคือ ก่อนเอาข้าวขึ้นเล่าหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว จะทำบุญสู่ขวัญข้าวในหมู่บ้าน แต่บ้านโพนทรายได้ถือโอกาสสร้างธนาคารข้าวในวัด โดยทุกหลังคาเรือนจะนำข้าวเปลือกของตนเองมาร่วมพิธี อีกส่วนหนึ่งจะบริจาคเข้าธนาคารข้าว เพื่อให้มีพันธุ์ข้าวในชุมชนและมายืมได้ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการงานบุญที่เน้นให้ผู้มาทำบุญสร้างทานบารมี

ความเป็นมาของการทอธงในชุมชน

การทอธงผะเหวดบ้านโพนทรายจะมีมาแต่เมื่อไรนั้น มีอาจทราบแน่นอนได้ แต่ผู้คนในชุมชนมักกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า เกิดมาก็เห็นมีการประดับธงในงานบุญต่อเนื่องมาโดยตลอด มีทั้งธงรุ่นเก่าที่ทางวัดบ้านโพนทรายเก็บรักษาไว้ ซึ่งในผืนธงนั้นจะปรากฏชื่อช่างทอ ชื่อผู้อุทิศหรือผู้สร้างธง ชื่อบุพการีที่ผู้สร้างธงอุทิศถึง ปัจจุบันเมื่อมีงานบุญผะเหวดคณะกรรมการวัดจะนำธงใหม่ซึ่งทำจากด้ายไทเร สีสันสดใสมาประดับภายในศาลา

การเปรียญซึ่งเป็นบริเวณจัดงาน เมื่อพิจารณาจากภาพงานบุญที่ปรากฏในชุมชนบ้านโพนทราย ปี พ.ศ.๒๕๓๓ ในงานบุญแห่ของหมู่บ้าน จะเห็นบรรยากาศการแขวนผ้าผะเหวด การประดับธง ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนมาร่วมงาน สะท้อนความศรัทธาที่ไม่เสื่อมคลายมาแต่อดีตถึงปัจจุบัน

หากพิจารณาจำนวนธงผะเหวดของบ้านโพนทรายเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นๆ นั้น จัดว่าเป็นชุมชนที่มีธงผะเหวดจำนวนมาก ทั้งรุ่นเก่าและรุ่นที่ทอในปัจจุบัน แต่เมื่อสำรวจช่างฝีมือที่ทอธงในปัจจุบันและทอสมัยก่อน กลับพบว่ามีความน้อย เนื่องจากสูงอายุ ตามองไม่ค่อยเห็นและไม่สามารถจูงใจให้คนรุ่นปัจจุบันหันมาสืบสานงานที่ยายหรือแม่เคยทำได้ เมื่อสอบถามนายบุญธรรม กากแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโพนทราย ได้ให้คำตอบว่า เดิมนั้น ผู้ที่ทอธงผะเหวดในชุมชนโพนทรายก็คือ ผู้ที่ทอผ้าเป็นอยู่แล้วในชุมชนโดยทอทั้งผ้าซิ่น ผ้าวา ผ้าขาวม้า ผ้าขิดหมอน ผ้าเปียงขิด ผ้าพัน เป็นต้น เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันนั่นเอง

บ้านโพนทรายได้ชื่อว่า เป็นหมู่บ้านหนึ่งของตำบลบ้านไทย ที่มีการทอผ้าในชุมชนจำนวนมากในอดีต ทั้งทอเพื่อใช้เองและรับจ้างทอจากบุคคลทั้งภายในและนอกชุมชน สามารถทอผ้าได้ทุกชนิดรวมทั้งทอลายขิด จนมีหมอนขิดมีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของบ้านโพนทรายขึ้น ในอดีตเมื่อ ๙๐ ปีที่ผ่านมา ชุมชนโพนทรายมีผลงานที่เกิดจากการทอผ้าของผู้หญิงในชุมชนและทอธุงถวายวัดเพื่อเป็นการทำบุญของตนเอง รวมทั้งมีผู้ว่าจ้างทอ หากถามว่า ช่างทอธุงบ้านโพนทรายมีจำนวนเท่าใดนั้น จากการสอบถามผู้รู้ในชุมชนต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า ช่างทอธุงรุ่นก่อนๆ มีหลายคน แต่ล้วนเสียชีวิตแล้วเป็นส่วนมาก ยังคงเหลือรุ่นที่มีอายุประมาณ ๖๐ ปี และมีจำนวนไม่มากนัก

เมื่อพิจารณาจำนวนธุงของบ้านโพนทราย เปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ พบว่า มีจำนวนมาก ทั้งรุ่นเก่าที่ทางวัดไม่ใช้ เนื่องจากมีธุงที่ผู้ศรัทธานำมาถวายตามโอกาสต่างๆ จำนวนมากของเดิมเลยเก็บไว้ นับเป็นความโดดเด่นด้านหนึ่งของวัดที่ได้เก็บรักษาธุงที่มีผู้ถวายไว้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเวลาจัดงานเทศน์มหาชาติในระยะ ๕ ปีที่ผ่านมา คณะกรรมการวัดได้นำเฉพาะธุงใหม่ที่สวยงามประดับเท่านั้น ในปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ผู้เขียนได้ทราบจากนายณัฐพงศ์ มั่นคง เยาวชนบ้านโพนทรายว่า มีงานหัตถกรรมคู่มากับชุมชนที่สะท้อนความสามารถทางฝีมือช่างคือการแทงหยวกและมีธุงผะเหวดเก่าที่มีลวดลายเรื่องราวบนผืนธงแตกต่างจากที่เคยเห็นทั่วไป ทำให้เริ่มสนใจและขอยืมธุงผะเหวดบ้านโพนทราย ไปถ่ายสภาพดิจิทัลที่สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นฐานข้อมูลงานหัตถกรรมของชุมชน และเริ่มสนใจเกี่ยวกับธุงผะเหวดในแหล่งอื่นๆ นับแต่นั้นมา

จากการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านคือ นายบุญธรรม กากแก้ว ซึ่งถือว่าเป็นผู้รู้ในชุมชนที่มีโอกาสพบเห็นบรรยากาศการทอผ้าในชุมชนได้ให้ข้อมูลว่า ธุงที่มีในวัดบ้านโพนทรายนั้น เป็นธุงที่ทอในชุมชนโพนทรายเอง ไม่ได้มาจากที่อื่นและสามารถสืบสาวถึงช่างทอได้ว่า เป็นผู้ใดบ้าง โดยนับย้อนหลังไปได้ประมาณ ๒ ช่วงอายุคน ช่างทอเหล่านี้ ได้ทำหน้าที่สร้างสรรค์งานหัตถศิลป์เพื่อการศาสนาได้อย่างประณีต สวยงาม ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับเทคนิคและลวดลายที่ปรากฏในตอนหลัง

ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นต้นมา คณะทำงานจากกลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้เข้ามาศึกษาและเก็บข้อมูลด้านวัฒนธรรมต่างในชุมชนบ้านโพนทรายและบ้านใกล้เคียงอย่างต่อเนื่อง เช่น การแทงหยวกของกลุ่มช่างแทงหยวก โดยมีนายถู่ นิลจิตต์เป็นหัวหน้า จนได้รับรางวัลศิลปินพื้นบ้าน “รางวัลนาคราช” จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในปีพ.ศ ๒๕๕๘ และบุคลากรจาก

งานอนุรักษ์เอกสารโบราณ มีกิจกรรมในชุมชนนี้อย่างต่อเนื่อง เช่นได้รับเชิญให้สำรวจและจัดระบบคัมภีร์โบราณให้วัดบ้านโพนทราย เข้าร่วมงานบุญเทศน์มหาชาติในปี พ.ศ ๒๕๕๙ งานบุญบั้งไฟ เป็นต้น

พระแสง รตติโก อติตรองเจ้าอาวาส วัดบ้านโพนทรายและอติตเลขาณาการเจ้าคณะ ตำบลบ้านไทย อายุ ๔๗ ปี ๘ พรรษา (ปัจจุบัน มรณภาพแล้ว) นำธงผะเหวดเก่าวัดโพนทรายมาให้ผู้เขียนชมและยืมไปบันทึกภาพที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (วิภา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ๒๕๕๗)

ในปี พ.ศ.๒๕๖๒ นี้เอง เมื่อมหาวิทยาลัยให้งบประมาณสนับสนุน ให้ดำเนินการโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแบบมุ่งเป้า จึงได้เลือกเสนอเรื่องธงผะเหวดอีสาน ซึ่งเป็นความงดงามด้านผ้าแพรพรรณ ทางศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี บ้านโพนทรายจึงเป็นแหล่งข้อมูลหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานีและในการเก็บข้อมูลล่าสุด ได้เน้นการบันทึกวิถีทัศน์วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๒ โดยได้รับความอนุเคราะห์ อำนวยความสะดวกจาก นายบุญธรรม กากแก้วและตัวแทนชุมชนเป็นอย่างดี

นายบุญธรรม กากแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโพนทรายและคณะ นำธงของวัดโพนทรายออกแขวน เพื่อให้คณะทำงานจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามบันทึกภาพนิ่งและวิดีโอทัศน (เพื่อเผยแพร่ ไซยสงคราม, วิชระ พิมพ์จันทร์ บันทึกภาพ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

การบันทึกภาพผนังและวิจิตรทัศน์เกี่ยวกับบุรุษผะเหวดบ้านโพนทราย ณ ศาลาการเปรียญของวัด
(เพื่อเผยแพร่ ไซยสงครามและพัชรินทร์ ประทุมชาติ บันทึกภาพ ๙ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

โครงสร้างและองค์ประกอบของบุรุษผะเหวดบ้านโพนทราย

บุรุษบ้านโพนทราย หากแบ่งตามขนาด เส้นใยที่ใช้ทอ ลวดลายและเทคนิคการทอ ตามข้อมูล
ที่วัดบ้านโพนทรายมีทั้งบุรุษลายชนิดแบบดั้งเดิมและบุรุษผะเหวดที่นิยมทอแบบปัจจุบัน มีรายละเอียด
ดังนี้

๑. **ขนาดของบุรุษ** กว้างประมาณ ๒๐ - ๒๕ นิ้ว ยาวตั้งแต่ ๒ - ๔ เมตร แล้วแต่ช่างทอจะกะ
ขนาดและความพอดีของบุรุษ บางทีก็ขึ้นอยู่กับฟืมเดิมที่ทอผ้าอยู่ ทำให้บุรุษบ้านโพนทราย มี
หน้ากว้างมากกว่าบ้านอื่นๆ
๒. **โครงสร้างของผืนบุรุษ** ประกอบด้วย ๓ ส่วนประกอบด้วย หัวบุรุษ ผืนบุรุษและชายบุรุษ

ส่วนหัวรุ่ง เป็นส่วนที่สอดไม้ไผ่เหลาแบนกว้างประมาณ ๑ เซนติเมตรผูกหัวท้ายด้วยด้ายที่พันเป็นเกลียวเพื่อใช้แขวน

ผืนรุ่ง เป็นส่วนที่ยาวที่สุด ผู้ทอจะสร้างสรรค์ลวดลายต่างๆ ซึ่งจะไม่ซ้ำกัน แต่ละลายจะคั่นด้วยลายเส้นสีต่างๆ และมีตัวอักษรระบุชื่อผู้สร้างรุ่ง คำอุทิศ เจตนาของการอุทิศ ปักเป็นตัวอักษรบนผืนรุ่ง ทั้งปักด้วยมือและปักด้วยจักร

ชายรุ่ง สอดด้วยไม้ไผ่เช่นเดียวกับด้านบน และร้อยลูกปัดสลัปลีต่างๆ หรือการตัดไม้ซางเล็กๆ คล้ายหลอดผูกติดกับชายรุ่งเพื่อถ่วงไม่ให้รุ่งสะบัดแรงเกินไปทั้งเป็นการเพิ่มความงามแก่รุ่งด้วย

๓. **เส้นใยที่ใช้ทอ** รุ่งบ้านโพนทรายรุ่งเก่าใช้ฝ้ายในการทอทั้งเส้นยืนและเส้นพุ่ง และอาจใช้ไหมทอลายขีดบ้างบางผืน รุ่งรุ่งกลางจะเริ่มมีการใช้ด้ายระหัน ด้ายโทเรเป็นส่วนใหญ่ การใช้ฝ้ายแบบเดิมน้อยลง ส่วนรุ่งรุ่งปัจจุบันส่วนมากใช้ด้ายโทเรเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากการปลูกฝ้ายหรือเลี้ยงไหมหายไปจากชุมชน การซื้อด้ายมาทอสะดวกและรวดเร็วกว่าวิถีแบบเดิม สีของผืนรุ่งนิยมใช้สีแดงเป็นหลัก ส่วนเส้นพุ่งที่ขิดลายนิยมหลากหลายสี ส่วนใหญ่เป็นที่สไลเซเช่น เหลือง เขียว น้ำเงิน เป็นต้น

๔. **เทคนิคการทอและลวดลาย ใช้เทคนิคการขิดเป็นหลัก** การทอด้วยเทคนิคขิดของบ้านโพนทรายนี้ เป็นการขิดที่เรียกว่า “เก็บทิ้ง” คือต้องสอดไม้ทับเส้นเก็บลายใหม่ทุกครั้ง ไม่ใช่ไม้คั่นเก็บลายไว้ เพราะแต่ละช่วง ลายจะไม่เหมือนเดิม คือ ๑ ช่วง ๑ ลาย ยกเว้นการทอขิดลายเดียวทั้งผืน จะใช้ไม้คั่นลายไว้ ทำให้ทอได้รวดเร็ว

ลักษณะเด่นที่รุ่งบ้านโพนทรายแตกต่างจากที่อื่นๆ ก็คือ การเก็บลายขิดเป็นรูปต่างๆ ใต้ดงาม สอดแทรกเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระเวสสันดรไว้เกือบทุกผืนรุ่ง โดยหยิบยกตอนสำคัญๆ มาทำเป็นลวดลายเช่น กัณฑ์นางมัทรี ตอนนางกลับจากป่าหาผลไม้ มีเสือโคร่ง เสือเหลือง สิงห์ยืนขวางทาง ตอนพราหมณ์ชุกมาขอภักษา ชาลีและพระเวสสันดรทานให้ ตอนนางมัทรีตามหากัณฑ์ ชาลี เป็นต้น สะท้อนจุดมุ่งหมายอย่างเด่นชัดของการทอรุ่งเพื่อร่วมในกองบุญเทศน์มหาชาติ นอกจากนี้ช่างยังทอรูปพานรัฐธรรมนูญไว้บนรุ่ง ทั้งยังปักตัวอักษรระบุไว้อย่างชัดเจน อาจจะเป็นเพราะว่า ช่วงนั้นความรู้เรื่องประชาธิปไตยแผ่ขยายเข้ามาสู่ชนบทมากแล้ว ทำให้ช่างถือเป็นสิ่งสำคัญว่า นอกจากศาสนาแล้ว เรื่องของชาติ ซึ่งมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยก็เป็นเรื่องสำคัญ กลายมาเป็นลายหลักที่ปรากฏบนผืนรุ่ง ลวดลายผ้ารุ่งสมัยปัจจุบันนั้น ก็ไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก เพราะช่างทอจะยืมรุ่งเก่ามาจากวัดเพื่อเป็นแบบลายในการทอ แต่อย่างไรก็ตาม ช่างทอบางคนก็ได้สร้างสรรค์ลวดลายให้แปลกไปจากเดิม เช่น ลายนกหรือหงส์ ลายปราสาท ลายศาลา เป็นต้น

การทอรุ่งที่บ้านโพนทรายนี้ คาดว่าเริ่มทอในชุมชนมา ประมาณปลายปี พ.ศ.๒๔๗๐ และนิยมทอกันมากในหมู่บ้านประมาณ พ.ศ.๒๕๐๐ เป็นต้นมา เส้นใยที่นำมาทอคล้ายชุมชนอื่นๆ คือ ใช้ฝ้ายและไหมในท้องถิ่น ต่อมาก็เหลือเพียงใช้ด้ายจากโรงงานคือ ด้ายโทเร เป็นสำคัญ นอกจากนี้ช่างยังทอรูปพานรัฐธรรมนูญไว้บนรุ่งทั้งยังปักตัวอักษรระบุไว้ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าช่วงนั้นความรู้เรื่องประชาธิปไตยแผ่ขยายเข้ามาสู่ชนบทมากแล้ว ลวดลายผ้ารุ่งสมัยปัจจุบันนั้น ก็ไม่แตกต่างจากอดีตมากนัก โดยช่างทอจะยืมรุ่งเก่ามาจากวัดเพื่อเป็นแบบ

ลายในการทอ ซึ่งบางทีก็มีบางลายที่ช่างทอคิดค้นเพิ่มเติมเสริมแต่งขึ้นจากเดิม เช่น ลายนก/หงส์ ลายปราสาท ลายศาลา เป็นต้น

อีกประการหนึ่งคือ รุ่งเก่าแก่ที่เก็บรักษาไว้มีจำนวนค่อนข้างมากนั้น แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่อง อานิสงส์ในการถวายรุ่งยังคงอยู่ในสังคม แม้ช่างทอผ้ารุ่งจะเหลือน้อยและเลิกทอแล้วก็ตาม การถวายรุ่งก็ยัง ปรากฏอยู่เสมอ คือ โดยเอาผ้าซิดหมอนทอให้ยาวเป็นรุ่ง มาถวายแทน

ลวดลายในรุ่งผะเหวดบ้านโพนทราย

รุ่งบ้านโพนทรายหากจำแนกตามความเก่าแก่ของเส้นใยรุ่งและตามเลขปีพุทธศักราชที่ทอ ซึ่ง ปรากฏในผืนรุ่ง สามารถแบ่งได้เป็น ๓ รุ่นคือ

รุ่งรุ่นเก่า ช่วงประมาณ พ.ศ ๒๕๐๐ - ๒๕๑๔ มีจำนวน ๑๕ ผืน

รุ่งรุ่นกลาง ช่วงประมาณ พ.ศ ๒๕๑๕ - ๒๕๒๖ มีจำนวน ๑๐ ผืน

รุ่งรุ่นปัจจุบัน ช่วงประมาณ พ.ศ ๒๕๒๗ - ๒๕๖๒ มีจำนวน ๓๐ ผืน

รุ่งรุ่นปัจจุบันนี้จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นตามการถวายของผู้ทำบุญ

ลายหลักที่ปรากฏบนผืนรุ่งบ้านโพนทราย มีดังนี้

๑. ลายธาตุเจดีย์และเทพเทวดา

๒. ลายต้นดอกไม้/กระถางดอกไม้

๓. ลายนางธรรณี (แม่ธรรณีปีบมวยผม)

๔. ลายนางมัทรีกลับจากป่า ถูกลีลา สิงห์ขวางทาง

๕. ลายนางมัทรีตามหากัณหา ชาลี

๖. ลายพราหมณ์มาขอกัณหา ชาลากับพระเวสสันดร

๗. ลายพราหมณ์ชูชกจูงกัณหาชารี

๘. ลายมอม

๙. ลายกินรี กินนร

๑๐. ลายเทวดาถือดอกไม้/คนถือดอกไม้

๑๑. ลายทหาร

๑๒. ลายศาลา

๑๓. ลายช้าง/ม้า

๑๔. ลายพระบฏ

๑๕. ลายพานรัฐธรรมนูญ

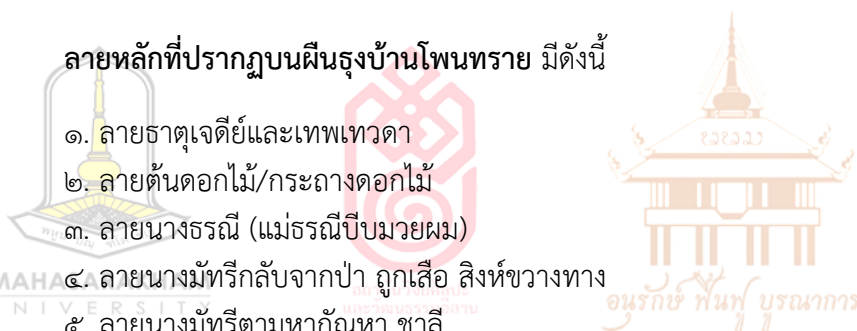
๑๖. ลายชั้นหมากเบ็ง/ลายปราสาทผึ้ง

๑๗. ลายคนขี่ช้าง/ม้า

๑๘. ลายกวาง

๑๙. ลายนก

๒๐. ลายประตู่ไข่ง

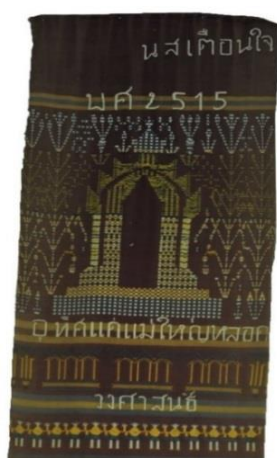
ลายที่ปรากฏรองลงมา คือ ลายขิดรูปทรงต่าง ๆ เช่น ขิดดอกแก้ว ขิดคันทอง ขิดตามน เป็นต้น

๕. **ตัวอักษรบนผืนธง** การปักตัวอักษรบนผืนธง เป็นสิ่งที่มีจะขาดไม่ได้ เพราะชุมชนจะมีความเชื่อและศรัทธา เรื่องการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้เสียชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุพการี ญาติพี่น้องให้ไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พบพระศรีอารีย์ ตามที่มาของการทำบุญมหาชาติ ซึ่งได้กล่าวมาแล้วให้ตอนต้น ซึ่งทั้งผู้สร้างธง ผู้ทอธง ต่างล้วนได้รับอานิสงส์ทั้งสิ้น จึงเป็นความเต็มใจ ความศรัทธาของผู้ทำบุญทุกคน ตัวอักษรนั้น รุ่นเก่าจะปักด้วยมือ ต่อมาเป็นการปักด้วยจักร มีบางส่วนเขียนด้วยฟู่กัน ตัวอย่างคำอุทิศบางส่วนมีดังนี้

ตัวอย่างผู้สร้างธงและคำอุทิศที่ปักด้วยมือ

สวัสดิ์ใจขอความสุขและความเจริญจงมีแก่ข้าพเจ้านางเดือน แม่ติว วงศาสนธิ์ อุทิศแด่แม่ใหญ่ทอง อุ่นจิตร
แม่และพี่น้องทุกคนเถิด ผู้ได้สร้างธงไว้ในพุทธศาสนา
แต่เมื่อ พ.ศ. สองพันห้าร้อย

น.ส. เตือนใจ อุทิศแด่แม่ใหญ่ทอง วงศาสนธิ์ ๒๕๑๕

สร้างอุทิศแด่ แม่สี ทิพย์สุข

คุณแม่บุ กากแก้วและลูกหลานสร้างธงเมื่อ 2526 อุทิศแด่ คุณหมาย กากแก้ว

ตัวอย่างธงพะเหวดบ้านโนนทรายเต็มผืน แสดงลวดลายธงและคำอุทิศ
อธิบายลวดลายจากบนลงล่าง

๑. ลายขีดดอกแก้ว พระเจดีย์มีเทวดาถือดอกไม้ล้อมรอบ ต้นดอกไม้ ทหาร ต้นดอกไม้ นางธรรณี พานรัฐธรรมนูญ ต้นดอกไม้ ทหาร พราหมณ์ชูชกจูงกัณหาซาลี พระบฏ ม้า คนขี่ช้าง ชื่อผู้สร้างทุ่ง ลายขีด ลายเสาชายทุ่ง
๒. ลายขีดดอกแก้ว พระเจดีย์มีเทวดาถือดอกไม้ล้อมรอบ ต้นดอกไม้ ทหาร นางธรรณี พานรัฐธรรมนูญ พระบฏ ชื่อผู้สร้าง ทหาร มอม คนขี่ช้าง ลายขีดดอกแก้ว ลายเสาชายทุ่ง
๓. นางมัทรีตามหากัณหาซาลี พราหมณ์ชูชกจูงกัณหาซาลี ต้นดอกไม้ ทหาร พระเจดีย์มีเทวดาและดอกไม้ล้อมรอบ นางธรรณี พานรัฐธรรมนูญ ทหาร คนขี่ม้า พระบฏ คนขี่ช้าง มอม ลายขีดดอกแก้ว ลายเสาชายทุ่ง

ธงผะเหวดบ้านโพนทรายแต่ละรุ่น
 ธงรุ่นเก่า ช่วงประมาณ พ.ศ ๒๕๐๐ - ๒๕๑๔
 อธิบายลวดลายจากบนลงล่าง

๑

๒

๑. แม่เฒ่าเพง สมสิน ได้สร้างธงบูชาหนึ่งดวง ลายกระถางต้นดอกไม้ กิณรีกีนร ทหาร คน ช้าง มอม พระเจดีย์มีกระถางดอกไม้และเทวดาล้อมรอบ กระถางดอกไม้ นางธรณี พานรัฐธรรมนูญ ต้นดอกไม้ นางธรณี ลายขีดเสาชายจริง

๒. น.ส. คำ ได้สร้างธงให้แม่ใหญ่คำมี นางมีตรีตามหากัณหาขาลี พราหมณ์ชุกชุกงักัณหาขาลี ต้นดอกไม้ ทหาร พระเจดีย์มีเทวดาและดอกไม้ล้อมรอบ นางธรรณี พานรัฐธรรมนูญ ทหาร คนขี่ม้า พระบฏ คนขี่ช้าง มอม ลายขีดดอกแก้วลายเสาชายธง

๓

๔

๓.น ส พ (นางสมพร) อุทิศแต่แม่สา พระเจดีย์มีเทวดาและดอกไม้ล้อมรอบ ทหาร นางธรรณี พานรัฐธรรมนูญ คนขี่ม้า พระบฏ คนขี่ช้าง มอม ลายขีดดอกแก้ว ลายเสาชายธง

๔. แม่น้อย แม่ผม ฝีมื้อ นางสาวดี พระเจดีย์มีเทวดาและดอกไม้ล้อมรอบ ทหาร คนขี่ช้าง ต้นดอกไม้ ชิดดอกแก้ว นางธรรณี พานรัฐธรรมนูญ กระจ่างดอกไม้ ทหาร มอม พระบฏ ม้า คนขี่ช้าง มอม ลายขีด ลายเสาชายรุ้ง

๕

๖

๗

๕ . ฝีมื้อ น.ส.เดือน น.ส. แสง แม่ลาได้สร้างธงให้แม่ผม ลายพระเจดีย์มีเทวดาและดอกไม้ล้อมรอบ นางธรรณี พานรัฐธรรมนูญ ทหาร คนขี่ช้าง พระบฏ คนขี่ช้าง คน ข้าง มอม ชิดดอกแก้ว ช้าง

๖ . สวัสดิ์ขอความสุขและความเจริญจงมีแก่ข้าพเจ้านางเดือน แม่และพี่น้องทุกคนเกิด ผู้ได้สร้างธงไว้ในพุทธศาสนา แต่เมื่อ พ.ศ. สองพันห้าร้อยสี่ พระเจดีย์มีเทวดาและดอกไม้ล้อมรอบ ต้นดอกไม้ ทหาร นางมัทรีตามหากัณหาชาติ นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง พราหมณ์มาขอแก้หนทางชาติกับพระเวสสันดร พระบฏ นางธรรณี พานรัฐธรรมนูญ กวาง พราหมณ์ชูชกจูง กัณหาชาติ มอม พระบฏ คนขี่ม้า คนขี่ช้าง ลายช้าง ต้นดอกไม้ ลายขีด ลายเสาชายรุ้ง

๗ . สร้างเมื่อ 2510 อุทิศแก่ แม่บัว วงตรี น.ส. ปึก ผู้สร้าง นางธรรณี พระเจดีย์มีเทวดาและดอกไม้ล้อมรอบ
นางธรรณี พานรัฐธรรมนูญ พระบฏ ช้าง ชิดดอกแก้ว คนขี่ช้าง มอม ชิดตามน มอม ชิดคั่นก่อง ลายเสาชายธง

๘

๙

๘. นางถวิล วงศ์ตรี อุทิศให้แม่ใหญ่บุญ อุ้นจิต ๒๕๑๔ ชิดตามน กิณรีกินร นางธรรณี พระบฏ ช้าง ม้า นก
ต้นดอกไม้ ชิดดอกแก้ว

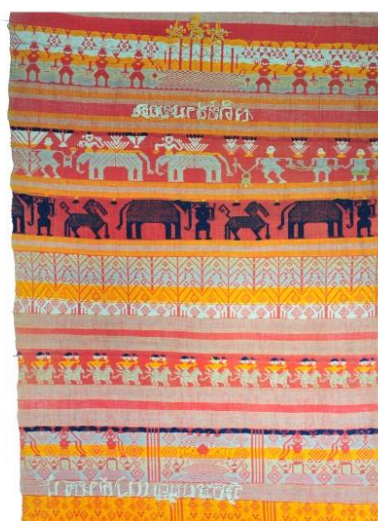
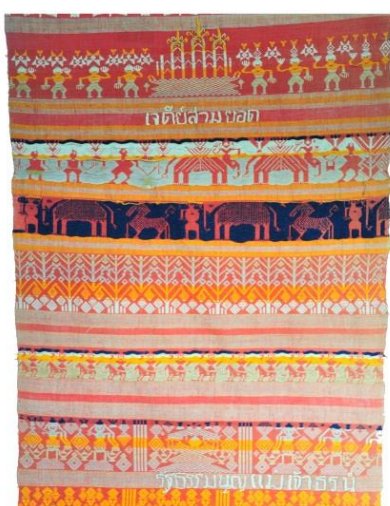
๙. ลายริ้วสลับสี ขิดดอกแก้ว พระเจดีย์มีเทวดาและต้นไม้ล้อมรอบ คนขี่ช้างขี่ม้า อุทิศให้แม่บุญ แสงทอง ต้นดอกไม้ ลายเสาชายสูง

ในจำนวนรุ้งผะเหวดรุ่นเก่าซึ่งส่วนใหญ่เป็นลายขิดรูปต่างๆ มีรุ้งผืนหนึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างกว่าผืนอื่นนั่นคือ ใช้เทคนิคการขิดผสมกับเทคนิคการจก และมีฝีมือละเอียดสวยงาม แม้จะเป็นลายขิดก็สามารถมองลายได้ทั้งสองด้าน การปักตัวอักษร จะปักทั้งสองด้าน สะท้อนเจตนาของช่างทอที่มุ่งจะให้รู้ว่า รุ้งผืนนี้เมื่อสะบัดตามสายลม สามารถมองดูงามทั้งสองด้าน ดังรูป

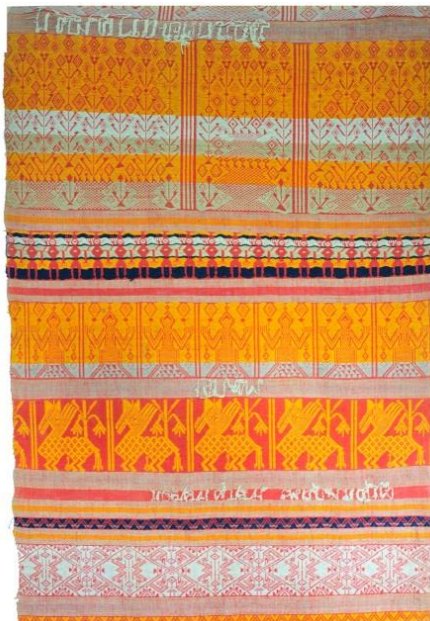
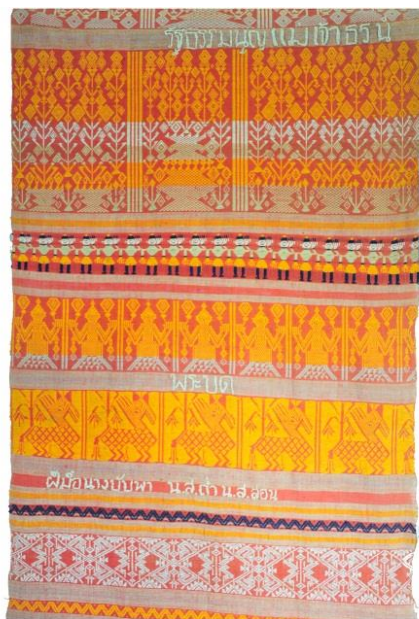
ลายขิดรูปเจดีย์ เทวดา ต้นดอกไม้ มอม (ด้านหน้า)

อนรัก ด้านหลัง

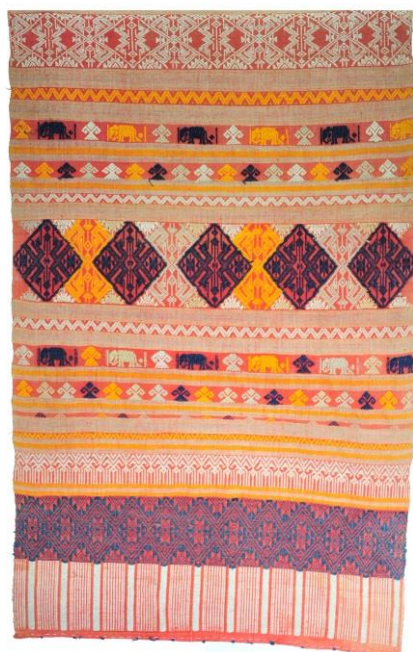

ลายเจดีย์สามยอด คนขี่ช้าง ต้นดอกไม้ คนขี่ม้า
รัฐธรรมนุญ แม่เจ้าธรณี (ด้านหน้า)

ด้านหลัง

ลายกระถางต้นดอกไม้ ทหาร พระบฏ มอม
ฝีมือนางบัวพา น.ส.ถ้ำ น.ส.สอน ชิดนาค (ด้านหน้า)

ชิดนาค ช้างสลับทันไม้เทคนิคการจก
ลายขีดเสาชายรุ้ง (ด้านหน้า)

ด้านหลัง

ธงรุ่นกลาง ช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๕- ๒๕๒๖

๙

๑๐

๑๑

๙. น.ส. เตือนใจ พ.ศ. 2515 อุทิศแด่แม่ใหญ่ตลอด วงศ์วานนี้ ลายเจดีย์มีต้นดอกไม้ล้อมรอบ ทหาร ขิดนาค นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง กระจ่างดอกไม้ นางธรรณี คนขี่ม้า นก กิณรีกินร กระจ่างดอกไม้ ช้าง กระจ่างดอกไม้ ขิด ดอกแก้ว ลายเสาชายธง

๑๐. พระเจดีย์มีเทวดาและดอกไม้ล้อมรอบ ขอความสุขสวัสดิ์จึงมีแก่ข้าพเจ้าแม่ใหญ่สี่ กากแก้ว ได้สร้างธงไว้ในพุทธศาสนาแต่เมื่อ พ.ศ.สองพันห้าร้อยสิบเจ็ด อุทิศแด่แม่ใหญ่ของ กากแก้ว คนสลับต้นไม้ นางมัทรีตามหากันหาขาลี นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง พราหมณ์มาขอกันหาขาลีกับพระเวสสันดร พระบฏ นางธรรณีปีบมวยผม กิณรีกินร คนขี่ม้า ช้าง ต้นดอกไม้ ลายขิดเสาชายธง

๑๑. พระเจดีย์มีเทวดาล้อมรอบ คุณแม่บุญ กากแก้วและลูกหลาน สร้างธงเมื่อ 2526 อุทิศแด่คุณหมวย กากแก้ว ทหาร นางมัทรีตามหากันหาขาลี นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง พราหมณ์มาขอกันหาขาลีกับพระเวสสันดร พระบฏ กวาง มอม คนขี่ม้า คนขี่ช้าง ช้าง นกและต้นดอกไม้ ลายขิดเสาชายธง

๑๒

๑๓

๑๔

๑๒. พระเจดีย์มีต้นดอกไม้ล้อมรอบ กระจ่างดอกไม้ ทหาร ขอความสุขสวัสดิ์ดังมีแก่ข้าพเจ้า น.ส. พยอม แสงทองและพ่อแม่เกิด ผู้ได้สร้างโรงไว้ในพุทธศาสนาแต่เมื่อ พ.ศ. สองพันห้าร้อยสิบเจ็ด พราหมณ์มาขอค้นหาชาลิกกับพระเวสสันดร นางธรรณีบีบมวยผม กวาง กิรกีริน พระบุญ คนขี่ม้า คนขี่ช้าง ช้าง ต้นดอกไม้ ลายขีด ลายเสาชายรุ้ง

๑๓. พระเจดีย์มีเทวดาและต้นดอกไม้ล้อมรอบ ทหาร แม่ตัว วงศาสนธิ อุทิศแด่แม่ใหญ่ทอง อุ่นจิตร์ นางธรรณี นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง พราหมณ์มาขอค้นหาชาลิกกับพระเวสสันดร พระบุญ กิรกีริน มอม พระบุญ คนขี่ม้า คนขี่ช้าง ช้าง ต้นดอกไม้ ลายขีดเสาชายรุ้ง

๑๔. ต้นดอกไม้ พระเจดีย์มีเทวดาและต้นดอกไม้ล้อมรอบ นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง ม้า นางชมศรี วงศาสนธิ อุทิศแด่แม่ใหญ่หล้า กากแก้ว กวาง มอม พระบุญ กิรกีริน นก ช้าง ต้นดอกไม้ ลายขีดเสาชายรุ้ง

๑๕

๑๖

๑๗

๑๕. พระเจดีย์มีต้นดอกไม้ล้อมรอบ ชิด ศาลา นางธรรณีปีบมวยผม นก ช้าง กินรีกินร ช้าง คนขี่ม้า กระจ่าง ดอกไม้ ทหาร ชิดนาค ชิดเสาชายสูง น.ส.ดวงใจ แม่ใหญ่สี่ อุทิศให้พ่อใหญ่จันทร์

๑๖. พระเจดีย์ ดาว มีต้นดอกไม้ ๒ ต้นและนก ประตู่โขง ทหารถือธงชาติ ช้าง นางมัทรีทามผลไม้ในป่า นก ต้นดอกไม้ ชิดชายสูง พ่อทองสุข แม่จันทา ประดับศรี อุทิศแก่ แม่ใหญ่สี่ดา งามวิไล

๑๗. พระเจดีย์มีเทวดาและต้นดอกไม้ล้อมรอบ ประไพ กากแก้ว ได้สร้างธงไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ อุทิศแด่แม่ใหญ่ท่า วงศาสน์ ต้นดอกไม้ นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง พราหมณ์มาขอแก้มหาชาติกับพระเวสสันดร นางธรรณี กินรี กินร กวาง ทหาร พระบฏ ทหาร คนขี่ม้า คนขี่ช้าง ช้าง ต้นดอกไม้ ลายชิดดอกแก้ว ลายเสาชายสูง

ธงรุ่นปัจจุบัน ช่วงประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๗ - ๒๕๖๒

๑๘

๑๙

๒๐

๑๘. ขิดตามน นางทองใบ วราพุดม บริจาค 2551 ชายประดับด้วยลูกปัดแก้ว

๑๙. ขิดตามน นายเชย นางสมใจ กากแก้ว สร้างอุทิศแด่ คุณแม่เนลิ บุญรินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๑ ขิดตามน ชายประดับด้วยลูกปัดแก้ว

๒๐. ขิดตามน พ่อเชย แม่สมใจ กากแก้ว อุทิศแด่ คุณพ่อใหญ่แยง บุญรินทร์ ขิดตามน

๒๑

๒๒

๒๓

๒๑. พระเจดีย์มีเทวดาล้อมรอบและต้นดอกไม้ ศาลา ทหาร นางธรรณี พราหมณ์มาขอแก้หาขาลีกับพระเวสสันดร นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง คนขี่ม้า พระบฏ มอม ช้าง คุณพ่อสุนทร กากแก้ว คุณแม่ทองสุข กากแก้ว พร้อมบุตรธิดาได้อุทิศให้แก่คุณพ่อใหญ่เขียว กองแก้ว เมื่อปี พ.ศ. สองพันห้าร้อยสี่สิบเอ็ด ต้นดอกไม้ ลายปราสาทผึ้งชายสูง

๒๒. พระเจดีย์มีเทวดาล้อมรอบและต้นดอกไม้ ศาลา ทหาร นางธรรณี พราหมณ์มาขอแก้หาขาลีกับพระเวสสันดร นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง คนขี่ม้า พระบฏ มอม ช้าง แม่ใหญ่เจียมใจ ทองยี่นพร้อมกับนายยุทธนา ทองยี่น ได้อุทิศครั้งนี้ให้แก่คุณพ่อใหญ่คำภา ทองยี่น สร้างเมื่อ พ.ศ. สองพันห้าร้อยสี่สิบสอง ต้นดอกไม้ ลายปราสาทผึ้งชายสูง

๒๓. พระเจดีย์มีเทวดาล้อมรอบและต้นดอกไม้ ศาลา ทหาร นางธรรณี พราหมณ์มาขอแก้หาขาลีกับพระเวสสันดร นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง คนขี่ม้า พระบฏ มอม ช้าง ต้นดอกไม้ ลายปราสาทผึ้งชายสูงที่ระลึกงานกฐิน คุณแม่ราตรี วงศาสน์ พร้อมบุตรหลาน อุทิศให้คุณพ่ออุดร วงศาสน์ 25 ตุลาคม 2553

๒๔

๒๕

๒๖

๒๔. พระเจดีย์มีเทวดาล้อมรอบและต้นดอกไม้ ศาลา ทหาร นางธรรณี พรหมณ์มาขอแก้หาชาติกับพระเวสสันดร นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง คนขี่ม้า พระบฏ มอม ช้าง สร้างถวายในงานกฐิน อุทิศแด่ คุณพ่อจันทร์-คุณแม่จันทร์ ประกอบศรี 20 ต.ค 44 ต้นดอกไม้ ลายปราสาทผึ้ง ลายเสาชายรุ่ง

๒๕. พระเจดีย์มีเทวดาล้อมรอบและต้นดอกไม้ ศาลา ทหาร นางธรรณี พรหมณ์มาขอแก้หาชาติกับพระเวสสันดร นางมัทรีกลับจากป่าถูกเสือสิงห์ขวางทาง คนขี่ม้า พระบฏ มอม ช้าง แม่ไข พร้อมญาติ แม่เขียนพ้อเรียนแม่เฒ่า ทับทิม หิน ได้อุทิศให้แด่แม่คำ ทับทิมหิน เมื่อ พ.ศ.สองพันห้าร้อยสี่สิบแปด ต้นดอกไม้ ลายปราสาทผึ้ง ลายเสาชายรุ่ง

๒๖. ช้าง ทหาร ต้นดอกไม้ ปราสาทผึ้ง พระเจดีย์ ทหาร กิณรีกนิร ทหาร ม้า ปราสาทผึ้ง ช้าง สร้างอุทิศแด่ แม่สี ที่บสุข ขิดนาคหางทุ่ง

การเทียบเคียงลายรุ้งผะเหวดบ้านโพนทรายกับผ้าผะเหวด

การร่วมงานบุญประเพณีเทศน์มหาชาติและการได้ฟังเทศน์ทั้ง ๑๓ กัณฑ์จบในวันเดียว จะได้รับอานิสงส์มาก อันเป็นความเชื่อที่ทราบกันแล้วนั้น ยังมีงานพุทธศิลป์อีกประเภทหนึ่งที่มีมักจะขาดไม่ได้ นั่นคือ การเขียนเรื่องมหาเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ลงในผืนผ้า เรียกว่า “ผ้าผะเหวด” เพื่อใช้แห่ตอนเชิญพระเวสสันดรพระนางมัทรี กัณฑ์และชาติเข้าเมือง และนำมาแขวนที่ศาลาโรงธรรมอันเป็นสถานที่จัดงาน โดยวัดต่างๆ ในภาคอีสานและชุมชนได้ร่วมกันสร้างขึ้น ทำให้ช่างที่มีฝีมือด้านการเขียน “ฮูปแต้ม” (ภาพวาด) ในอดีตและปัจจุบัน ได้แสดงความสามารถเชิงช่างด้านจิตรกรรมท้องถิ่น และมักถือเป็นสิ่งสำคัญที่แต่ละวัดจะต้องพยายามจัดให้มี “ผ้าผะเหวด” อย่างน้อย ๑ ผืนเสมอ ผลงานจิตรกรรมบนผืนผ้าเรื่องพระเวสสันดรของแต่ละท้องถิ่นจึงมักสะท้อนให้เห็น ความคิด จิตวิญญาณ ศรัทธาองค์ประกอบทางศิลปะและสภาพสะท้อนทางสังคมในผืนผ้าเป็นอย่างดี ดังนั้น เพื่อเปรียบเทียบและเชื่อมโยงงานพุทธศิลป์ด้านการทอสูงกับศิลปะการวาดรูป จึงขอเทียบเคียงลายรุ้งผะเหวดวัดบ้านโพนทรายกับผ้าผะเหวดเรื่องพระเวสสันดร ที่ปรากฏทั่วไปตามวัดต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรม กับการถ่ายทอดออกมาเป็นลวดลายบนผืนรุ้งและการใช้เส้น สี ลีลาในภาพเขียน ดังนี้

รุ้งชนิดรูปพระธาตุเกศแก้วจุฬามณีบนผืนรุ้งบ้านโพนทราย เทียบกับฮูปแต้มผ้าผะเหวดรูปพระธาตุเกศแก้วจุฬามณี
ในกัณฑ์ทศพร วัดบ้านกอก ตำบลบ้านกอก อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

รุ้งชนิดกัณฑ์มัทรี วัดบ้านโพนทราย เทียบกับผ้าผะเหวดกัณฑ์มัทรี วัดบ้านกอก ตำบลบ้านกอก อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี

ชุงชิดกัณฑ์นคร วัดบ้านโพนทราย เทียบกับผ้าผะเหวดกัณฑ์นคร วัดบ้านกอก ตำบลบ้านกอก อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี

จากการเปรียบเทียบจะเห็นว่า ช่างทอชุงและช่างเขียนผ้าผะเหวดได้ยึดเรื่องราวของมหาเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ในการสร้างงานของตนเองเป็นหลักสำคัญ แม้ว่าการทอชุงซึ่งมีด้ายเส้นยืนและเส้นพุ่งทำให้การสร้างรูปคน สัตว์ ฉาก เหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่อง ทำได้ไม่เหมือนการวาดภาพก็ตาม แต่จากการเทียบผ้าผะเหวดและชุงข้างต้นก็ได้สะท้อนเจตนาของช่างทอชุงได้เป็นอย่างดีว่า ช่างทอชุงบ้านโพนทรายส่วนใหญ่มีขนบในการสร้างลวดลายที่ชัดเจน และสืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่น แม้ว่า ฝีมือของช่างแต่ละรุ่นจะละเอียดละออและให้สีแตกต่างกันก็ตาม นับได้ว่า เรื่องมหาเวสสันดรชาดกยังเป็นแกนสำคัญ ของการสร้างชุงเพื่อนำมาประดับในงานบุญเทศน์มหาชาติ สร้างอานิสงส์ให้เกิดแก่ผู้สร้าง ผู้ทอ และผู้ที่ได้รับการอุทิศถึง อันเป็นขนบ ความเชื่อที่สำคัญของประเพณีเทศน์มหาชาติ

MAHASARAKHAM
UNIVERSITY

สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสาน

อนุรักษ์ ฟื้นฟู บูรณาการ

ช่างทอชุงบ้านโพนทราย

ช่างทอชุงบ้านโพนทรายที่มีฝีมือรุ่นเก่านั้น ต่างถึงแก่กรรมหมดแล้ว อย่างไรก็ตามควรบันทึกชื่อไว้เพื่อเป็นเกียรติแก่ผู้สร้างงานอันมีคุณค่า จึงได้รวบรวมชื่อช่างทอจากที่ปักไว้ในผืนชุงเป็นสำคัญ ส่วนผู้ที่ยังมีชีวิต และได้ทอชุงอยู่บ้างตามโอกาสก็มีจำนวนหนึ่ง รายชื่อช่างทอทั้งในอดีตและปัจจุบัน จำแนกเป็นกลุ่มได้ดังนี้

ช่างทอชุงบ้านโพนทรายที่เสียชีวิตแล้ว โดยคัดชื่อจากผืนชุง มีจำนวน ๑๘ คน ได้แก่

๑. น.ส. คำ (วงศาสนธิ์)
๒. นางสาวเพ็ง (เขียวแดง)
๓. นางบัวพา (กากแก้ว)
๔. น.ส.ถ้ำ (หวังสุข)
๕. น.ส.สอน (สอดเสน)
๖. แม่กรม (วงศ์ตรี)
๗. แม่ทา
๘. แม่พันนาง
๙. แม่เพง สมสิน

๑๐. น.ส. สวัสดิ์
๑๑. น.ส.เดือน (บุญครอง)
๑๒. น.ส.แสง (อำไพพิศ)
๑๓. แม่ลา (แสงทอง)
๑๔. น.ส. ปุก (สมสิน)
๑๕. แม่ใหญ่สี (กากแก้ว)
๑๖. น.ส.ดวงใจ
๑๗. นางผัน (ทับทิมหิน)
๑๘. นางน้อย พงษ์สถิต

ชื่อผู้ทอช่ข้างต้นนี้ ส่วนใหญ่จะปักเฉพาะชื่อ ไม่ปรากฏนามสกุล จากการสัมภาษณ์ นายบุญธรรม กากแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโพนทราย จึงทราบนามสกุลของบุคคลดังกล่าว และได้ระบุไว้ในวงเล็บ หากพิจารณาชื่อที่ปรากฏพบว่า ผู้ทอมีทั้งคนรุ่นสาวยังไม่มีครอบครัวและผู้ที่มีครอบครัวแล้ว สัดส่วนจำนวนใกล้เคียงกัน สะท้อนให้เห็นภาพของชุมชน ที่ผู้หญิงได้ทำหน้าที่เพื่อศาสนาโดยใช้ความสามารถด้านการทอผ้ามา ทอช่เพื่อถวายวัดต่อเนื่องมาโดยตลอดช่วงอายุ เมื่อศึกษาเรื่องผ้าประเภทต่างๆ ในวัดบ้านโพนทราย จึงปรากฏทั้ง ผ้าห่อคัมภีร์โบราณที่สวยงาม หลายผืนหลายแบบ ทั้งผ้าชิ้น ผ้าโสร่งไหม ผ้าวา ผ้าขีดเป็นต้น สะท้อนความเป็น ชุมชนเก่าแก่ที่ผู้หญิงได้รับการฝึกฝนทอผ้ามาเป็นอย่างดี และเมื่อประสงค์จะทำบุญด้วยช่ เข้าใจว่า คงไม่แตกต่าง จากหมู่บ้านอื่น ที่ช่างทอผ้าบ้านโพนทรายได้หันมาทอช่ด้วยตนเอง เพื่อถวายวัดในการทำบุญโอกาสต่างๆ ทั้งบุญ กฐิน บุญอุทิศถึงญาติพี่น้องที่เสียชีวิต ดังปรากฏข้อความในผืนช่แต่ละผืน

รายชื่อช่างทอช่บ้านโพนทรายที่ยังมีชีวิตอยู่

๑. แม่สี กากแก้ว อายุ ๙๐ ปี
๒. นางทองสุข แสงทอง อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๐ หมู่ ๓
๓. นางประไพ กากแก้ว อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ ๓
๔. นางไข่วง ศาสนธิ์ อายุ ๖๘ ปี
๕. นางสุวรรณ อนุสาร อายุ ๖๘ บ้านเลขที่ ๙๓ หมู่ ๓
๖. นางสมศรี วงศ์ตรี อายุ ๖๖ ปี เลขที่ ๒ หมู่ ๓
๗. นางเดือนใจ กากแก้ว อายุ ๖๕ เลขที่ ๑๑๐ หมู่ ๓
๘. นางถวิล วงศ์ตรี อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๔๕ หมู่ ๔ ตำบลบ้านไทย
๙. นางสมใจ กากแก้ว อายุ ๖๐ ปี บ้านเลขที่ ๗๓ หมู่ ๔

ในรายชื่อช่างทอช่ที่ยังมีชีวิตอยู่ข้างต้น ส่วนใหญ่ได้เลิกทอผ้าและทอช่แล้ว เนื่องจากอายุมากและมีปัญหาทางด้านสายตา ปัจจุบันช่างที่ยังทอช่บ้าง ในกรณีที่มีผู้มาสั่งทอ มีเพียง ๒ คนคือ นางเดือนใจ กากแก้ว และนางสมศรี วงศ์ตรี ซึ่งจะได้นำกล่าวถึงประสบการณ์ของช่างทั้งสองต่อไป

ช่างทอช่บ้านโพนทรายที่ยังคงมีชีวิตอยู่และยังทอผ้าอยู่บ้าง มีจำนวน ๙ คน แต่มีเพียง ๒ คนที่ยังทอช่อยู่ โดยจะรับทอเมื่อมีผู้มาจ้างวานเท่านั้น ได้แก่ นางสมศรี วงศ์ตรี และนางเดือนใจ กากแก้ว จากการสัมภาษณ์ประวัติและประสบการณ์ด้านการทอผ้า ทั้งสองคนให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทอผ้าและทอช่ ดังนี้

๑.นางสมศรี วงศ์ตรี อายุ ๖๖ ปี

นางสมศรี วงศ์ตรี อยู่บ้านเลขที่ ๒ หมู่ ๓ บ้านโพนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอเมืองใน จังหวัดอุบลราชธานี มีอาชีพทำนา หมายเลขติดต่อ ๐๙๓-๓๔๕๒๘๓๐ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุญผะเหวดนั้น ได้ไปร่วมงานที่วัดเกือบทุกปีและไปช่วยเหลือการจัดเตรียมงานร่วมกับคนอื่นๆ ในหมู่บ้าน ส่วนการทอธงผะเหวด ได้หัดทอมาตั้งแต่อายุ ๒๐ ปี ไม่มีใครสอน ได้หัดทอเองโดยการนำแบบมาดูและทอตาม ลวดลายที่ใช้ทอมีลาย ขิด ตามน ขิดคั่นก่อง ขิดดอกแก้ว ขิดขอ ขิดมอน ขิดตาไก่ ขิดรูปต่างๆ เช่นรูปคน ทหาร นางมัทรี พระเวสสันดร ชูชก เป็นต้น ความยาวของธงที่เคยทอประมาณ ๒.๕ เมตรและ ๓ เมตร เพราะขนาดยาวประมาณนี้ กำลังพอดีพองาม ไม่ยาวหรือสั้นเกินไป ในการทอธงผะเหวดสมัยก่อนนั้น ธงผะเหวด ๑ ผืน เมื่อทอเสร็จก็จะร้อยลูกปัดเป็นตาข่ายใส่ หรือหาไม้เป็นหลอดมัดให้ย้อยลงมาเพื่อความสวยงาม

ราคาธงสมัยก่อนประมาณหางละพันกว่าบาท ปัจจุบันได้เว้นจากการทอธงมานาน เพราะมีปัญหาทางสายตา ส่วนมากทอผ้าชิ้นรับจ้าง นอกจากจำเป็นจริงๆ เช่น ญาติพี่น้องมาขอร้องจึงทอ ส่วนมากคนที่มาจ้างทอนั้นเป็นญาติกันในหมู่บ้านและเป็นพ่อค้า แม่ค้าจากหมู่บ้านอื่น ปัจจุบันจะทอผ้าชิ้นเป็นส่วนใหญ่

นายบุญธรรม กากแก้ว พาผู้เขียนไปชมการทอธงผะเหวด ที่บ้านนางสมศรี วงศ์ตรี อายุ ๖๖ ปี
ที่บ้านเลขที่ ๒ หมู่ ๓ ในปี ๒๕๖๐

(วิณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ปี ๒๕๖๐)

๒.นางเตือนใจ กากแก้ว อายุ ๖๕ ปี

นางเตือนใจ เริ่มหัดทอผ้ามาแต่อายุ ๑๔ ปี ย่าและยายเป็นคนสอน ใช้เวลาที่หัดไม่นานมากนักประมาณ ๒- ๓ วัน ก็ทอเป็น โดยตอนแรกจะทอผ้าพื้นทั่วไปก่อน ส่วนการทอธงนั้น ได้หัดช่วงต่อมา ลวดลายที่ใช้ทอมีรูปคน ทหาร พระนางมัทรี พระเวสสันดร ชูชกลากจูงกัณหา ขาลี ราชวัง ป่า ดอกไม้ ช้าง ม้า กินรี กินนร โดยมีการทอลายเส้นที่ใช้คันด้วย ซึ่งลวดลายมีหลากหลายแล้วแต่ช่างทอจะใช้ การเลือกสีที่ใช้ทอมักเลือกสีที่ตัดกับสีเครื่องทอเพื่อให้โดดเด่น ลวดลายส่วนมากที่ทอ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดร นางเตือนใจได้ทอผ้าและธงเป็นอาชีพตั้งแต่อายุ ๒๐ ปีเป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน

ความยาวของธงที่เคยทอ ประมาณ ๒.๕๐ เมตรและ ๓ เมตร ปัจจุบันด้วยปัจจัยหลายประการ บ้านโพนทรายจึงเหลือเพียงการทอลายขีด ลักษณะเป็นแพรยาวมาถวายเท่านั้น

นางเตือนใจ กากแก้ว อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๐ หมู่ ๓

นางเตือนใจ กากแก้วและนางสมศรี วงศ์ตรี พิจารณาธงเก่าบ้านโพนทราย
(วัชระ พิมพจันทร์ บันทึกภาพ ปี ๒๕๖๒)

ความคงอยู่ในปัจจุบัน

หากจะถามว่า บ้านโพนทรายเป็นหมู่บ้านที่มีฐานะหวัดสวยงามด้วยฝีมือเชิงช่างจำนวนมาก และยังคงเก็บไว้อย่างดีที่วัดบ้านโพนทราย แต่เหตุใดจึงเหลือผู้ทอเพียง ๒ คน ที่ยังทอสืบสานต่อลมหายใจของงานที่งดงามนี้อยู่บ้าง มีวิธีใดที่จะนำงานหัตถศิลป์ที่สวยงามนี้มาสู่คนรุ่นหลัง ทั้งเด็ก เยาวชนหรือนักเรียนในระบบโรงเรียนได้ นี่คือ สิ่งที่ต้องช่วยกันหาช่องทางสืบสานหรือหาทางออกในปัจจุบันของบ้านโพนทราย

ในทัศนะของช่างทอทั้งสองนั้น มีความเห็นว่า เป็นเรื่องยาก แม้ตนเองอยากจะสืบทอดเพียงใดก็ตาม เพราะ เด็กทุกวันนี้ ไม่สนใจสิ่งเหล่านี้แล้ว สื่อภายนอก เช่นวิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือดึงความสนใจไปหมด และมุ่งเรียนหนังสือในระบบโรงเรียนอย่างเดียว การเรียนรู้งานหัตถกรรมต่างๆ รวมทั้งงานทอผ้า ทอถุงจิ้งนั้ววันจะหายไปจากชุมชน สังคมเปลี่ยนไปแล้วจริงๆ

แต่ระยะเวลาที่ผ่านมา ชุมชนบ้านโพนทรายได้สร้างชื่อเสียงและสืบสานงานด้านการแทงหยวกให้ปรากฏ และนำเข้าสู่การเรียนรู้ในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาคือ โรงเรียนบ้านไทยโพนทรายและโรงเรียนบ้านไทย จนมีนักเรียนสามารถทำได้และเป็นความสามารถติดตัวที่สร้างความชื่นชม สร้างชื่อเสียงแก่บ้านโพนทรายมาแล้ว โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไทยเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณในการสืบทอด จนมีช่างแทงหยวกเพิ่มจากรุ่นผู้อาวุโส มาเป็นรุ่นหนุ่มและรุ่นเยาวชน สามารถรับงานแทงหยวกในงานบุญต่างๆ เช่น งานกฐิน งานแห่เทียนเข้าพรรษา งานบุญแห่ปราสาทผึ้งออกพรรษา งานแทงหยวกเชิงตะกอน เป็นต้น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโพนทราย คือนายบุญธรรม กากแก้ว ได้แสดงความเห็นว่า ในเรื่องการทอถุงหะหวัดนี้ มีความสำคัญอีกสาขาหนึ่งและสามารถเป็นอาชีพ สร้างรายได้ เพราะ トラบใดที่ยังมีผู้ศรัทธานำธูปไปทำบุญถวายวัดในโอกาสต่างๆ トラบนั้นก็สามารสร้างเป็นอาชีพได้แน่นอน จึงเห็นความจำเป็นต้องสืบสานอย่างยิ่ง ในฐานะเป็นกรรมการ ก็จะพยายามขับเคลื่อนสู่การเรียนรู้อีกงานหนึ่ง ทั้งนี้โรงเรียนในชุมชนก็ต้องตระหนักในความสำคัญและรู้คุณค่าของภูมิปัญญาด้านนี้ด้วย จึงจะนำไปสู่การเรียนรู้ในโรงเรียนอย่างเป็นระบบได้

อย่างไรก็ตาม ชื่อเสียงและความสวยงามของธุงหะหวัดบ้านโพนทราย ได้ปรากฏต่อสายตาของนักวิชาการวัฒนธรรม นิสิต นักศึกษา ปลูกการรับรู้และตระหนักในงานฝีมือของช่างทออย่างเป็นรูปธรรม เมื่อสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้จัดแสดงนิทรรศการธุงหะหวัดอีสานและเชิญช่างทอจากบ้านโพนทราย กรรมการชุมชน ผู้อาวุโสของชุมชน มาเป็นวิทยากรขึ้นเวทีเสวนาเรื่อง “ธุงหะหวัดบ้านโพนทราย” พร้อมจัดแสดงนิทรรศการธุงหะหวัดทั้งรุ่นเก่า จนถึงรุ่นปัจจุบันของบ้านโพนทรายในงาน สร้างความตื่นตา ตื่นใจ สร้างการรับรู้ในฝีมือการทอธุงของคนรุ่นก่อนในหมู่นิสิต นักวิจัย นักวิชาการสาขาต่างๆ ที่มาร่วมงาน นับเป็นการเปิดโลกทัศน์ ของช่างทอและผู้ร่วมงานให้รู้ว่า งานทอธุงหะหวัดในจังหวัดอุบลราชธานี ยังคงมีอยู่ในชุมชนและเป็นมรดกภูมิปัญญาที่มีคุณค่า ควรแก่การร่วมกันศึกษา รวมทั้งสืบสานอีกสาขาหนึ่ง

บทที่ ๔

ธงผะเหวดบ้านทุ่งเทิง

ประวัติบ้านทุ่งเทิง MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสาน

อนุรักษ์ ฟื้นฟู บูรณภาพ

บ้านทุ่งเทิง ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม มีพัฒนาการของการตั้งชุมชนมา ๓ ช่วง นั่นคือชุมชนตั้งขึ้นครั้งแรกระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๗-๒๔๘๙ เดิมเป็นหมู่บ้านเล็กๆ เกิดจากการอพยพของชาวบ้านจากต่างถิ่นคือ อำเภอกันทรารมย์ จากบ้านน้ำเกลือ บ้านสร้างโห่ง และมาจากอำเภอสำโรงมาตั้งถิ่นฐาน เพราะบ้านที่คุ้มทิศได้ภาษาพูดเป็นภาษาส่วยหลายหลังคาเรือน โดยช่วงแรกนี้ขึ้นกับตำบลแก้ง ต่อมาครั้งที่ ๒ ขึ้นตำบลสมสะอาด และครั้งที่ ๓ ทางการได้แบ่งส่วนการปกครองใหม่ จึงขึ้นกับตำบลทุ่งเทิง ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่เดินทางมาจากบ้านสร้างโห่ง บ้านน้ำเกลือ อำเภอวารินชำราบ (ปัจจุบันคืออำเภอสำโรง) โดยมีตระกูลทองรส คือ คุณพ่ออิน ทองรส เป็นคนแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน ภายหลังก็มีผู้อพยพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากขึ้นเช่น มาจากอำเภอกันทรารมย์ อำเภอตระการพืชผล อำเภอเชียงโน เป็นต้น พื้นที่ตั้งบ้านแห่งนี้แต่ดั้งเดิมเป็นดงเป็นป่าหรือโคกที่มีขนาดกว้างใหญ่มาก มีสัตว์ป่าต่างๆ อยู่อาศัย เช่น เก้ง กวาง หมูป่า กระต่าย บ่าง กระแต นกหนู ไก่ป่า มากมาย พรรณไม้ประกอบด้วยเต็ง รัง กุง ชาด (พลวง หรือเหียง) โจด เพ็ก สมัยนั้นยังไม่มีบ้านบัวเจริญ บ้านหนองซี้เห็น บ้านนาหอม บ้านโนนจันทร์ (โนนหมากคอม) และบ้านหนองยาว บริเวณที่ตั้งบ้านทุ่งเทิงขณะนั้น มีความเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากว่างเปล่าไม่มีเจ้าของ และเหมาะแก่การทำไร่นาจับปศุสัตว์ เนื่องจากสองฟากฝั่งห้วยอารีย์ ทำนาข้าวแล้วงามมาก ประชาชนจากหมู่บ้านและตำบลอื่นๆ จึงอพยพมาอยู่มากขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ บ้านทุ่งเทิง มีหนองน้ำอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน จึงเรียกชื่อหมู่บ้านตามชื่อหนองน้ำสาธารณะ

ว่า “บ้านทุ่งเทิง”

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จดโรงเรียนทุ่งเทิงยิ่งวัฒนาและหนองน้ำสาธารณะบ้านทุ่งเทิง
ทิศใต้	จดบ้านหนองบัวอารีย์
ทิศตะวันออก	จดบ้านหนองบอน
ทิศตะวันตก	จดบ้านโนนจันทร์

สภาพพื้นที่

สภาพทั่วไปเป็นที่ดอน ลักษณะดินร่วนปนทราย ชาวบ้านมีอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ โดยอาศัยน้ำจากฝนตามธรรมชาติ ในการประกอบอาชีพ

วิถีชีวิตและชุมชนบ้านทุ่งเทิง

ชาวบ้านทั้งหมดในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธ ใช้ภาษาอีสานเป็นภาษาหลักในการติดต่อสื่อสาร มีพิธีกรรม ความเชื่อ การละเล่น ขนบธรรมเนียม และประเพณีเหมือนกับชาวอีสานโดยทั่วไป คือ ยึดถือปฏิบัติตามฮีต ๑๒ คอง ๑๔

สถานที่สำคัญ

บ้านทุ่งเทิงมีสถานที่สำคัญ ซึ่งเป็นองค์ประกอบทางสังคมของชุมชนที่สำคัญประกอบโรงเรียนและวัด ดังนี้

๑. โรงเรียนบ้านทุ่งเทิง

โรงเรียนบ้านทุ่งเทิง เป็นโรงเรียนประถมศึกษาประจำหมู่บ้าน อยู่ด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน มีนักเรียนพื้นที่บริการคือ บ้านทุ่งเทิง บ้านทุ่งเจริญ บ้านหนองมอน บ้านโนนจันทร์ และบ้านโนนบางส่วน

๒. โรงเรียนทุ่งเทิงยิ่งวัฒนา

โรงเรียนทุ่งเทิงยิ่งวัฒนา ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งเทิง ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ประจำตำบลทุ่งเทิง ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ๔ มิถุนายน ๒๕๑๙ โดยการริเริ่มของพระครูกิตติญาณสุนทร (หลวงพ่อใหญ่เวียง กิตติญาณ สกุลเดิม เจริญวัน) อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งเทิง เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้ง โดยนำชาวบ้านร่วมกันก่อตั้งจนสำเร็จ ได้ตั้งชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนทุ่งเทิงยิ่งวัฒนา” โดยมีที่มาดังนี้

“ทุ่งเทิง”	มาจากชื่อหมู่บ้านทุ่งเทิงที่เป็นสถานที่ตั้งของสถานศึกษา
“ยิ่ง”	มาจากนามสกุลของพ่อใหญ่โฮม ยิ่งยง ผู้บริจาคที่ดินในการสร้างโรงเรียน
“วัฒนา”	เป็นคำสร้อยที่มีความหมายนัยสำคัญวัฒนาถาวร คือ ความเจริญรุ่งเรือง เป็นปึกแผ่นมั่นคง

ความหมายของชื่อ โรงเรียนทุ่งเทิงยิ่งวัฒนา คือ “สถานศึกษาอันมีความเจริญรุ่งเรือง เป็นปึกแผ่นมั่นคง เคียงคู่ชุมชนตำบลทุ่งเทิง”

ปัจจุบันโรงเรียนทุ่งเทิงยิ่งวัฒนา เปิดสอนในระบบสหศึกษา เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๑-๖รวม ๒๐ห้องเรียน จำนวนนักเรียน ๗๒๘ คน ครูและบุคลากรทางการศึกษารวมลูกจ้าง มี

จำนวน ๔๓ คน มีอาคารเรียนถาวรจำนวน ๒ หลัง โรงฝึกงานจำนวน ๒ หลัง ๓ หน่วย (โรงฝึกงานคหกรรม อุตสาหกรรมศิลป์และงานเกษตรกรรม) อาคารหอประชุมกิตติญาโณจำนวน ๑ หลัง อาคารหอประชุมอนุสรณ์ เตี้ยสุ่ยชัย-อาม่าชูเชียง แซ่ลี่ จำนวน ๑ หลัง อาคารห้องสมุดจำนวน ๑ หลัง อาคารพุทธสถานบูชาจำนวน 1 หลัง และอาคารกิตติญาณธรรม (อาคารพระบูรพาจารย์) จำนวน ๑ หลังและอาคารอื่นๆ

โรงเรียนทุ่งเทิงยังวัดนามีผู้บริหารมาดูแล และจัดการเรียนการสอนตั้งแต่แรกตั้ง พ.ศ. ๒๕๑๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๖๒ ทั้งสิ้น ๑๒ ท่าน ผู้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่คนแรกคือ นายพุฒิกร แก่นทอง ดำรงตำแหน่ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๗ ปัจจุบันผู้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ คือนายทองเสาร์ แก้วกาหลง ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการ ตั้งแต่ ๑๑ พ.ค. ๒๕๖๑ ถึงปัจจุบัน ตราประจำโรงเรียน คือตรา “โรจนรัตน์” แปลว่า **สัญลักษณ์แห่งความรุ่งเรืองอันเกิดจากการศึกษาเรียนรู้** อักษรย่อของโรงเรียนคือ **ท.ว.**

๓. วัดทุ่งเทิง

วัดทุ่งเทิง ตั้งอยู่ที่บ้านทุ่งเทิง หมู่ที่ ๑ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ โดยมี **พระนาม** เป็นผู้นำชาวบ้านสร้างวัด โดยคงสร้างขึ้นหลังจากตั้งหมู่บ้านได้ไม่นาน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เป็นวัดที่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นรองนายกรัฐมนตรี ปัจจุบันมีหลวงพ่อพระครูวิมลวิริยกิจ (หลวงพ่อบุรณ ทักขญาโณ) ศิษย์เอกหลวงพ่อบุรณ กิตติญาโณ เป็นเจ้าอาวาส เขตวัดทางทิศเหนือติดกับที่ชาวบ้านเรียกว่า **ทุ่งหนองเทิง** มีเนื้อที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ ๗ ไร่ ๓๕ ตารางวา ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๐ เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ ศาลาการเปรียญ สร้างเมื่อพ.ศ. ๒๕๓๖ กุฏิสงฆ์จำนวน ๓ หลัง เป็นอาคารไม้ ๒ หลัง และเครื่องตกเครื่องไม้ ๑ หลัง กุฏิอนุสรณ์วีไล เชิงสะพาน ๑ หลัง เมรุเผาศพ ๑ แห่ง และศาลาอเนกประสงค์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ ปุชนิยัตถุมิพระประธาน ๑ องค์ และเจดีย์ ๑ องค์ ภายในวัดมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เปิดสอน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗

การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ

พระนาม พ.ศ. ๒๔๔๘ – ๒๔๗๐

พระครูกิตติญาณสุนทร (เวียง กิตติญาโณ เจริญวัน) พ.ศ. ๒๔๗๐ – ๒๕๒๗

พระครูวิมลวิริยกิจ (สุบรรณ ทักขญาโณ) พ.ศ. ๒๕๒๗ – ปัจจุบัน

ศาสนาคารที่สำคัญและโดดเด่นคือ **กุฏิกิตติญาณรังสฤษฎ์** เป็นกุฏิไม้หลังใหญ่สร้างจากไม้ตะเคียนทั้งหลัง ยกพื้นสูง รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่น มีบันไดขึ้นสองทาง มีนอกชานหลังคาคลุม หน่วยงานสร้างโดยหลวงปู่เวียง กิตติญาโณ และชาวบ้านทุ่งเทิง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ สร้างเสร็จ พ.ศ. ๒๕๐๖ ปัจจุบันใช้เป็นกุฏิสงฆ์ของวัดทุ่งเทิง มีพระสงฆ์สามเณรจำพรรษาในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก

บุคคลสำคัญ

๑. พระครูกิตติญาณสุนทร (หลวงพ่อบุรณ กิตติญาโณ สกุลเดิม เจริญวัน) อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งเทิง พระอุปัชฌาย์ และเจ้าคณะตำบลทุ่งเทิง เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดทุ่งเทิงเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนทุ่งเทิงยังวัดนา ก่อตั้งวัดป่าศรัทธาอนุสรณ์ สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่องค์แรกนามว่า “หลวงพ่อบุรณประชาชนุสรณ์” และเป็นผู้ขยายถนนและพัฒนาความเจริญในชุมชนและสงวนพื้นที่ไว้ใช้หนองน้ำสาธารณะเพื่ออุปโภคบริโภค ของผู้คนในชุมชนจนถึงปัจจุบัน

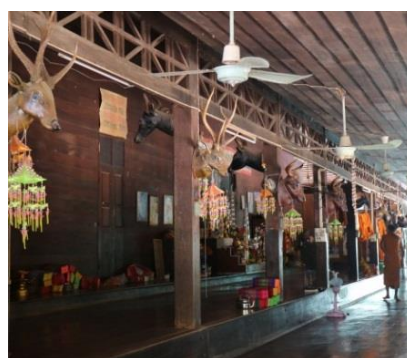
พระครูกิตติญาณสุนทร นามเดิมชื่อ เว้ง นามสกุลเจริญวัน เกิดเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ตรงกับวันพุธ แรม ๗ ค่ำ เดือน ๔ ปีระกา ที่บ้านเปือย ตำบลหนองแก้ว อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โยมบิดาชื่อ นายอ่อนสา โยมมารดาชื่อ นางบัว นามสกุล เจริญวัน มีพี่น้องร่วมบิดา มารดา ๕ คน ต่อมาครอบครัวได้อพยพไปอยู่บ้านหนองน้ำเต้า ตำบลคูน อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ พระคุณท่านอุปสมบทเมื่ออายุ ได้ ๒๐ ปี หลังจากอุปสมบทเกิดโรคระบาด อหิวาตกโรค ท่านจึงนำครอบครัวย้ายมาตั้งรกรากที่บ้านทุ่งเทิง และจำพรรษาที่วัดทุ่งเทิงมาตลอด

พระครูกิตติญาณสุนทร

พระศรีประชาชนุสรณ์

กุฎีกิตติญาณรังษฤษฎี (หลวงปู่เว้ง กิตติญาณ) เป็นกุฎีไม้ตะเคียนทั้งหลัง

ประตูโขง ธรรมาสน์และฮางหดสร้งในวัดทุ่งเท็ง

หลวงปู่เวียงเป็นพระภิกษุที่มีความขยันหมั่นเพียรมาก และมีพรสวรรค์ในการก่อสร้าง โดยเฉพาะด้านงานไม้ ท่านมีความชำนาญ ฝีมือประณีตมากการเข้าหน้าไม้ไม่ว่าจะเป็นพื้นกระดาน ประตู หน้าต่าง ทำสนิทกันเหมือนกระดานแผ่นเดียวและลงมือทำด้วยตัวเองตั้งกุฏิยาวด้านทิศเหนือของวัด ทำการก่อสร้างระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๗ - ๒๕๐๖ ขนาดกว้างยาวประมาณ ๒๕ เมตร สูงประมาณ ๔๐ เมตร สร้างด้วยไม้ตะเคียนทั้งหลังไม้ ยาวมากกั้นห้องเป็นสิบๆ ห้อง ยาวจากตะวันตกไปตะวันออก และมีการหักมุมเป็นอีกหลังหนึ่ง แต่สามารถเดินชาน กุฏิไปถึงกันได้หมด หลวงปู่เวียงจำพรรษาที่กุฏิหลังหักมุมด้านตะวันออก กุฏิหลังนี้ท่านเป็นผู้นำชาวบ้านสร้างเอง โดยไปตัดไม้เลื่อยไม้ในป่าใกล้ๆ มาสร้าง เนื่องจากสมัยนั้นไม้มีอยู่มาก ชาวบ้านจึงร่วมมือกันตั้งชื่อกุฏินี้ว่า “กุฏิ กิตติญาณรังสฤษฎ์ (หลวงปู่เวียง กิตติญาณโณ)” มาจนปัจจุบัน

ปฏิปทาของหลวงปู่เวียง เป็นพระนักพัฒนา ไม่เคยอยู่นิ่งเฉย ได้ขยายพื้นที่วัด นำชาวบ้าน สร้างศาลาการเปรียญ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๔๙๔ ดำเนินการขออนุญาตให้ที่พัทสงฆ์ทุ่งเท็ง เป็นวัดที่ถูกต้องตาม กฎหมาย จัดหาเครื่องปั่นไฟฟ้าชนิดไฟฟ้าขนาดใหญ่ ให้ชาวบ้านใช้อย่างทั่วถึง นำกำนันผู้ใหญ่บ้านประชาชนตัด ถนนเพื่อความสะดวกในหมู่บ้านพัฒนาจากทางเกวียนเดิม นำประชาชนขุดลอกสระหนองน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ใน หน้าแล้ง นำสร้างวัดป่าศรีประชาชนุสรณ์ ตลอดถึงหาทุนซื้อที่ดินเพื่อขยายโรงเรียนทุ่งเท็งยิ่งวัฒนา และสร้างอาคาร เรียน เป็นที่น่าสรรเสริญยิ่งนัก

งานด้านการปกครอง มีตำแหน่งหน้าที่ดังนี้

พ.ศ. ๒๔๘๙ เจ้าอาวาสวัดทุ่งเท็ง

พ.ศ. ๒๕๐๔ เจ้าคณะตำบลทุ่งเท็ง

พ.ศ. ๒๕๐๙ พระอุปัชฌาย์ เขตตำบลทุ่งเท็ง

พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร ในราชทินนามที่

พระครูกิตติญาณสุนทร และเป็นพระเถระรูปแรกของบ้านทุ่งเท็งที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์

พระครูกิตติญาณสุนทร (เวียง กิตติญาณโณ) ถึงแก่มรณภาพเมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ สิริอายุได้ ๗๗ ปี และจัดงานบำเพ็ญกุศล พระราชทานเพลิงศพ เมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยใช้ เมรุลอยพระราชทานเพลิงศพ ต่อมาได้จัดสร้างเจดีย์ย่อเหลี่ยมมูมไม้สิบสองบรรจุอัฐิต่างท่านไว้เป็นอนุสรณ์

เจดีย์ย่อเหลี่ยมมมไม้สิบสอง บรรจุอัฐิธาตุพระครูกิตติญาณสุนทร (เวียง กิตติญาณ)

๒. **พระครูวิมลวิริยกิจ** (หลวงปู่สุบรรณ ทกขญาโณ) สกุลเดิม แก่นลา พระผู้สืบทอด
เจตนารมณ์ด้านการศึกษาและพัฒนาศาสตร์ด้านต่างๆ สืบต่อจากหลวงปู่เวียง กิตติญาณ ผู้เป็นพระอาจารย์จนถึง
ปัจจุบัน

พระครูวิมลวิริยกิจ เดิมชื่อ สุบรรณ เกิดเมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ ที่บ้านโนน
ตำบลสมสะอาด อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี โยมบิดาชื่อนายขุน โยมมารดาชื่อนางสิว นามสกุล แก่นลา
อุปสมบทเมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ที่วัดหนองคู ตำบลโนนโพน อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
โดยมีพระครูโสภณวรศาสน์ วัดคูขาด เป็นพระอุปัชฌาย์ได้รับฉายาว่า “ทกขญาโณ” ท่านจบการศึกษาป.๔ โรงเรียน
วัดบ้านโนน จบนักธรรมเอก ที่ศาสนศึกษาวัดแสงเกษม

หลวงปู่สุบรรณ ขณะกำลังศึกษาอยู่ที่จังหวัดภูเก็ต ได้รับนิมนต์จากอาจารย์ของท่าน คือ
พระครูกิตติญาณสุนทร (เวียง กิตติญาณ) ให้กลับมาจำพรรษาดูแลวัดทุ่งเทิง ต่อจากท่าน โดยมอบหมายให้ กำนัน
ดาว อักโข คุณพ่อโฮม ยิงยง คุณพ่อทอง กัญญาสาย คุณพ่อตง แก้วคำปอดและคณะ เดินทางไปนิมนต์หลวงปู่
กลับมาจำพรรษา เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของหลวงปู่เวียง ซึ่งอาพาธ และมรณภาพในเวลาต่อมา

หลวงปู่สุบรรณ ได้พัฒนาวัดทุ่งเทิง และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ให้มีความเจริญรุ่งเรือง
สืบต่อมา ปัจจุบันพระครูวิมลวิริยกิจ (สุบรรณ ทกขญาโณ แก่นลา) อายุ ๗๖ ปี พรรษา ๕๖ ตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ
ของท่าน มีดังนี้

- พ.ศ. ๒๕๒๘ เจ้าอาวาสวัดทุ่งเทิง
- พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร
เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท ในราชทินนามที่ พระครูวิมลวิริยกิจ
- พ.ศ. ๒๕๔๓ เจ้าคณะตำบลทุ่งเทิง

พระครูวิมลวิริยกิจ (หลวงพ่อบุรณ ทกขญาโณ) เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

ประเพณีสำคัญ

บ้านทุ่งเทิง มีประเพณีสำคัญดังนี้

๑. ประเพณีลอยกระทงของทุกปี
๒. บุญกุ่มข้าวใหญ่ ทุกวันเพ็ญ เดือน 3
๓. กิจกรรมบรรพชา – อุปสมบทภาคฤดูร้อน ช่วงเดือนเมษายนของทุกปี

คำขวัญบ้านทุ่งเทิง

“ข้าวปลาอุดม ชื่นชมกฐิหลังใหม่ พิษไร้ระการตา แรงศรัทธาพระครูกิตติญาณสุนทร เกียรติ
ขจรสำราญ งานประเพณีลอยกระทง”

ปราชญ์ชาวบ้าน

บ้านทุ่งเทิงมีปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน ดังนี้

๑. นายบุญทอง คำศรี (สาขาเกษตรกรรม ผู้นำการปลูกยาพารา)
๒. นายพรมมา คำศรี (สาขาเกษตรกรรม ผู้ทำการประมงน้ำจืดในชุมชน)
๓. พ่อใหญ่หนู มีคำนิตย์ (สาขาหมอเป่าน้ำมนต์)
๔. พ่อใหญ่เสาร์ คำตัน (สาขาหมอสูตรขวัญ)
๕. พ่อใหญ่คุณ จันดีโพชน์ (สาขาสูตรขวัญ)

จะเห็นได้ว่า บ้านทุ่งเทิง เป็นหมู่บ้านที่ชุมชนทุกฝ่ายได้ร่วมพัฒนาทั้งบ้านและโรงเรียนโดยมีวัด
เป็นแหล่งหลอมรวมใจทุกด้านทั้งการศึกษา ประเพณี วัฒนธรรม ทำให้สังคมมีพลวัตอยู่เสมอ

บุญผะเหวดบ้านทุ่งเทิง

วัดทุ่งเทิงเป็นวัดที่เก่าแก่ของตำบลทุ่งเทิง และได้รับการพัฒนาและเป็นศูนย์รวมใจของชุมชนทุ่งเทิงมาโดย
ตลอดและมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ นำพาชาวบ้านประพฤติปฏิบัติธรรมและทำบุญประเพณีทางพุทธ
ศาสนาที่สำคัญมิได้ขาด โดยมีเจ้าอาวาสรูปสำคัญคือ พระครูกิตติญาณสุนทร (เว้ง กิตติญาโณ) นำพาทั้งด้านการ
ประกอบศาสนกิจและให้ความสำคัญทางการศึกษาสืบเนื่องมาจนถึงเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันคือ พระครูสุวรรณวิริยกิจ
ด้านการทำบุญผะเหวดนั้น แม้ทางวัดจะเน้นการทำบุญกุ่มข้าวใหญ่เพื่อฟื้นฟูงานบุญโบราณเกี่ยวกับข้าวให้คงอยู่

แต่ก็ได้ให้ความสำคัญแก่งานบุญผะเหวดด้วยโดยจัดประจำปี โดยมีชนบและชั้นตอนเช่นเดียวกับวัดต่างๆ คือ
 แห่งพระอุปคุต อัญเชิญพระเวสสันดรเข้าเมือง แห่งข้าวพันก้อน เทศน์มาลัยหมื่น มาลัยแสน เทศน์สังกาส เทศน์ ๑๓
 กัณฑ์ ส่วนการยกเสาธงผะเหวดนั้นนายคุณ จันดีโพชน์ อายุ ๖๔ ปี มีคนยกวัด ได้ให้ข้อมูลว่า เมื่อผูกผ้าธงที่ปลาย
 เสาแล้ว จะมีการผูกข้าวต้ม ดอกไม้ รูปเทียนบนเสาธงเพื่อบูชาก่อน แล้วค่อยยกเสาธงปัก และต้องปักก่อนไป
 เชิญพระเวสเข้าเมืองหรือปักก่อนงานบุญผะเหวด ๑ วัน และไม่ได้กล่าวคาถาใดๆ โดยนายคุณ จันดีโพชน์ เป็นผู้พา
 ยกเสาและปักธงที่มุมศาลาการเปรียญ ๔ มุม หลังวันงานบุญผะเหวดจึงเก็บเสาธง

บุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ บ้านทุ่งเทิงในอดีต

บุญผะเหวดเทศน์มหาชาติ บ้านทุ่งเทิงในปัจจุบัน

(ภาพประกอบโดย สวงนศักดิ์ พาสง่า)

ความเป็นมาของการทอธงในชุมชน

การทอธงในชุมชนบ้านทุ่งเทิ่งนั้น จากการสอบถามผู้นำชุมชนคือนายคุณ จันดีโพชน อายุ ๖๔ปี มีคนยกวัดทุ่งเทิ่งได้เล่าว่า เดิมมีอยู่หลายคน ผู้ใดทอผ้าได้ก็ตั้งทอธงได้ โดยนำลายชิตหมอนมาทอต่อเนื่องกัน เป็นผืนธง และมีการทอลายชิตเป็นลวดลายต่างๆ เมื่อพิจารณาจากธงที่มีในวัดทุ่งเทิ่งพบว่า มีธงเก่าอยู่ในวัดหลาย ผืนที่แสดงให้เห็นว่า มีผู้ศรัทธาได้นำธงมาถวายวัด และธงเก่านี้มีจำนวน ๖ ผืน เป็นธงใหม่เนื้อละเอียด ฝีมือทอสวยงาม มีทั้งเทคนิคลายชิตคั่นลายเส้นสีต่างๆ และลายชิตที่มีเรื่องราว รูปคน รูปสัตว์ต่างๆ ทราบชื่อผู้ทอเพียงคนเดียวเพราะปรากฏบนผืนธงคือ “นางหนู” และธงลักษณะนี้ มีที่วัดหนองบัวอารีย์ ๒ ผืนเข้าใจว่าเป็นช่างคนเดียวกัน ทอและนำมาถวายทั้งสองวัดในการทำบุญโอกาสต่างๆ แต่ธงใหม่ทั้ง ๖ ผืนนี้ ได้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการทอผ้า ในชุมชนบ้านทุ่งเทิ่งเป็นอย่างดีว่า ช่างทอมีความละเอียดละออ และความเพียรพยายามในการสร้างลวดลายเป็น อย่างยิ่ง เข้าขั้นเป็นงานหัตถศิลป์ชั้นเยี่ยมทีเดียว

ช่างทอธงบ้านทุ่งเทิ่งนั้น มีลักษณะคล้ายชุมชนอื่นคือ เป็นฝีมือของสตรีในหมู่บ้านที่พื้นฐานและมีความสามารถในการทอผ้าใช้เองในครอบครัวและทอเพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลาน แต่ได้ทอธงด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ จาก การให้ข้อมูลของนางบุญเริ่ม คำแพงมัท อายุ ๗๐ อดีตประธานกลุ่มแม่บ้านบ้านทุ่งเทิ่ง ได้เล่าเกี่ยวกับการทอธงใน ชุมชนทุ่งเทิ่งว่า การทอผ้าในบ้านทุ่งเทิ่งนั้น ส่วนใหญ่เรียนรู้กับครอบครัว แม่เป็นผู้สอน เด็กสาวมักหัดทอผ้าอายุ ประมาณ ๑๖ ปี ใช้เวลาหัดเป็นเดือนจึงทอได้ และในชุมชนมีผู้ทอเป็นอาชีพอยู่พอประมาณ เป็นผ้าพื้น ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า เป็นต้น

การทอธงบ้านทุ่งเทิ่งนั้น เนื่องจากในหมู่บ้านมีการจัดงานบุญต่างๆ และประเพณีเทศน์มหาชาติ ทุกปี พระครูกิตติญาณสุนทร (หลวงปู่เวียง) เจ้าอาวาสรูปแรก เห็นว่าไหมและฝ้ายที่จุงศพมาเผาที่วัดทุ่งเทิ่งมีจำนวนมาก จึงให้ชาวคุ้มนำไหมและฝ้ายนี้ไปทอธง มีลักษณะเป็นธงสามัคคี คือรวมกันทอที่บ้านใดบ้านหนึ่ง ผู้ใดมีความสามารถด้านใดจะมาช่วยกัน เช่นช่วยทอผ้าพื้น ทอลายชิต ทำชายธง ตามความถนัด ธงผะเหวดเมื่อทอเสร็จก็จะใส่ไม้สำหรับผูกเชือกแขวน หางธงนั้นก็ร้อยลูกปัดเป็นตาข่ายห้อย หรือหาไม้เป็นหลอดเช่น ลำป่อ มัดให้ย้อย ลงมาเพื่อความสวยงาม โดยฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายเตรียมไม้ไผ่ทำเสาธง ธงที่ทอแล้วเสร็จก็จะนำไปถวายวัด

ลวดลายที่ใช้ทอมีลายชิตจากหมอนแบบต่างๆ เช่น รูปคน ทหาร ดอกไม้ ช้าง ม้า มีรูปศาลา เจดีย์ และเรื่องพระเวสสันดร บางผืนไม่ได้ทอลายชิต แต่เป็นการทอพื้นเรียบสลับสีต่างๆ ด้านบนผืนธงและมีการ แทรกลายชิตจากช่วงกลางไปส่วนล่างของผืนธง ความยาวของธงที่เคยทอประมาณ ๓-๔ เมตร การทอธงในชุมชน ทุ่งเทิ่ง มุ่งทอเพื่อถวายวัดเท่านั้นมิได้ทอเพื่อจำหน่าย (นางบุญเริ่ม คำแพงมัท ให้สัมภาษณ์ ๑๙ เมษายน ๒๕๖๒)

ครูสงวนศักดิ์ พาสง่า แห่งโรงเรียนทุ่งเทิงยิ่งวัฒนา นำคณะทำงานกราบนมัสการพระครูวิมลวิริยกิจ
เจ้าอาวาสวัดทุ่งเทิงและสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนเกี่ยวกับการทอธงผะเหวด วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒
ประกอบด้วยมีคณาภวดี อดีตประธานกลุ่มแม่บ้านและช่างทอผ้า

สำรวจธงและนับจำนวนธงผะเหวดของวัด

นายคุณ จันดีโพชน์ อายุ ๖๔ ปี มีคณาภวดีวัดทุ่งเทิง

นางบุญเริ่ม คำแพงมัต อายุ ๗๐ อดีตประธาน
กลุ่มแม่บ้านผู้ให้ข้อมูล

รุงชิดใหม่และรุงชิดฝ้าย

รุงชิดลายพระราชทูเจดีย์

รุงชิดลายผสมผสวน

รุงผะเหวดหลากหลายสีสัน เทคนิคชิดในการสร้างลวดลาย

โครงสร้างและองค์ประกอบของรุงผะเหวดบ้านทุ่งเทิง

รุงบ้านทุ่งเทิง หากแบ่งตามขนาดเส้นใยที่ใช้ทอ พิจารณาลวดลายและเทคนิคการทอ ตามข้อมูล รุงที่วัดทุ่งเทิง พบว่า มีทั้งรุงลายชิดหมอนที่นำมาทอให้ยาวเป็นผืนรุง รุงลายธาตุเจดีย์ผสมลายชิด ซึ่งรุงเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นรุงที่ทอเองในชุมชน สามารถระบุผู้ทอได้ส่วนใหญ่ แต่บางส่วนไม่สามารถระบุชื่อผู้ทอได้ เนื่องจาก เป็นรุงเก่าซึ่งผู้ทออาจเสียชีวิตไปแล้ว อย่างไรก็ตาม โครงสร้างและองค์ประกอบของรุงวัดทุ่งเทิง มีความหลากหลาย กว่าบ้านอื่นด้านการใช้เส้นใยคือ มีทั้งไหม ฝ้าย ด้ายประดิษฐ์และส่วนลวดลายมีทั้งลักษณะคล้ายและแตกต่างจาก พื้นี่อื่นๆ อยู่บ้าง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๑. **ขนาดของรุง** กว้างประมาณ ๑๓ - ๑๕ นิ้ว ยาวตั้งแต่ ๑.๕๐ - ๔ เมตร
๒. **โครงสร้างของผืนรุง** ประกอบด้วย ๓ ส่วนประกอบด้วย หัวรุง ผืนรุงและชายรุง
 - ส่วนหัวรุง เป็นส่วนที่สอดไม้ไผ่เหลากลมกว้างประมาณ ๑ เซนติเมตรผูกหัวท้ายด้วย ด้ายที่พื้นเป็นเกลียวเพื่อใช้แขวน

ด้านบนทอเป็นริ้วสลับสีต่างๆ และมีมือการขีดสร้างลายจะละเอียดสวยงาม สะท้อนบุคลิก และมีมือของผู้ทอ มีจำนวน ๕ ผืน ดังรูป

๑

๒

๓

การทอเทคนิคขีดเรื่องมหาเวสสันดรชาดก

รูปที่ ๑ กัณฑ์ชูชก ตอนนางอมิตตดาถูกเพื่อนบ้านด่าว่า

รูปที่ ๒ กัณฑ์จุลพนตอนพราหมณ์ชูชก หลอกพราณเจตบุตรว่าเป็นผู้นำสารจากพระเจ้าสุยชัยไปให้
พระเวสสันดร

รูปที่ ๓ กัณฑ์กุมาร ตอนชูชกขอสองกุมารได้แล้วก็ลากดึงมาตามทาง ตอนกลางคืนชูชกขึ้นไปนอนบนต้นไม้
ปล่อยให้สองกุมารอยู่ข้างล่าง

การนำลายขีดหมอนมาทอต่อกันเป็นผืนจุง

ความโดดเด่นอีกประการหนึ่งของจุงไหมทั้ง ๖ ผืน คือการให้สีพื้นเป็นสีม่วงเข้มมะพร้าวและสร้างลวดลายด้วยการขีดเส้นไหมสีชมพูอ่อน สีเขียวน้ำทะเล สีเหลือง สีขาว ทำให้เกิดความกลมกลืนและมีจุดเด่นพองามในผืนผ้า สะท้อนความสามารถในการไล่เฉดสีและรสนิยมของช่างทอ ส่วนบนของผืนจุงทอสีสลับเป็นชั้นๆ เหมือนเป็นบันไดสู่สวรรค์ ดังรูป ๑-๔

จุงขีดฝ้าย

จุงฝ้ายเทคนิคการขีดมีเพียง ๑ ผืน แต่มีความโดดเด่นในการใช้เส้นฝ้ายเข็นสีพื้นน้ำเงินเข้ม ยกดอกด้วยการขีดด้วยฝ้ายสีครีม สีแสด เป็นรูปสัตว์ต่างๆ เช่น ช้าง ม้า ต้นไม้ คน ดังรูป ๘

ธงชิตด้ายโทเร

เป็นธงในยุคปัจจุบันที่นิยมใช้เส้นด้ายจากโรงงานคือด้ายโทเร เป็นธงที่ทอด้วยการชิตสร้าง ลวดลายต่างๆ สีที่ใช้สดใส มักเน้นสีตัดกัน แบ่งออกได้ ๒ กลุ่มคือ ชิตที่มีลายพระธาตุเจดีย์ รูปสัตว์ คนและอื่นๆ และธงลายชิตล้วนๆ สีพื้นของผืนธงมักเป็นสีแสด สีแดงเข้ม ชิตลายด้วยสีครีม สีเขียว สีเหลือง สีขาว สีน้ำเงิน ดังรูป ๑๐-๑๔

ช่างทอธงบ้านทุ่งเทิง

ช่างทอธงบ้านทุ่งเทิงในอดีตอาจมีหลายคน แต่ขาดช่วงไป มีหลงเหลือในปัจจุบันจำนวน ๔ คน โดยสามคนแรกนั้น ปัจจุบันไม่ได้ทอแล้ว มีเพียงคนที่ ๔ คือนางบุญมี มะคะลา ที่ยังทออยู่ตามโอกาส รายชื่อช่างทอ ได้แก่

๑. นางละไมล์ สมปาน อายุ ๗๙ ปี
๒. นางวันนา วงคำเกิด อายุ ๗๖ ปี
๓. นางตุ่น วงแสง อายุ ๗๔ ปี
๔. นางบุญมี มะคะลา อายุ ๕๒ ปี

นางละไมล์ สมปาน
บ้านเลขที่ ๑๒ หมู่ ๑

นางวันนา วงคำเกิด
บ้านเลขที่ ๘๕ หมู่ ๑

นางตุ่น วงแสง
บ้านเลขที่ ๒/๑ หมู่ ๑

นางบุญมี มะคะลา
ยังทอในปัจจุบัน

รุ่มบ้านทุ่งเทิงแบ่งตามการใช้เส้นใย
รุ่มไหม

๑

๒

๓

๔

๑-๓ รุ่มขิดไหม เรื่องมหาเวสสันดรชาดก

๔ รุ่มขิดไหมหลายคนขี่ม้าและลายหมอนขิดต่างๆ

ธงไหมและธงฝ้าย

M
Y

นากการ

๕

๖

๗

๕-๖ ธงขิดไหม ปลายหมอนขิด

๗ ธงขิดฝ้าย ปลาย คน ช้าง ม้า ปราสาท

ธงด้ายโทเร

๘

๙

๑๐

๑๑

๘-๙ ธงชิตด้ายโทเร ลายเชิง ลายช้าง พาน ต้นไม้ คนชูมือ คนขี่ช้าง ลายเจดีย์
 ๑๐-๑๑ ธงชิตด้ายโทเร ลายหมากเบ็ง ม้า ช้าง คนผู้หญิง คนผู้ชายจับมือ เจดีย์จุฬามณี
 ทั้ง ๔ ผืนนี้จะปักชื่อผู้สร้างและผู้ที่ถูกอุทิศถึงไว้ส่วนล่างของผืนธง

ธงด้ายโทเร

๑๒

๑๓

๑๔

๑๒-๑๔ ธงชิตด้ายโทเร ลายหมอนชิตสลับการทอพื้นเรียบสลับสีต่างๆ

การทอถุงบ้านทุ่งเทิงในอดีตนั้นเป็นการทอนำไปถวายวัดเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติหรือบุพการี ผู้ล่วงลับ ไม่ได้ทอขาย แต่จากการสัมภาษณ์ นางวันนา วงคำเกิด ได้เล่าว่า เริ่มทออายุ ๑๗ ปี แต่มาทอเป็นอาชีพเมื่ออายุมากแล้วตอนอายุ ๕๐ ปี มีคนในหมู่บ้านและต่างหมู่บ้านมาว่าจ้างทอ ความยาว ๓ เมตร ลวดลายที่ใช้ทอมีรูปคน ทหาร ดอกไม้ ช้าง ม้า ศาลา และลายขิด ลวดลายส่วนมากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดร ราคาถุงหางละ ๗๐๐ บาท ปัจจุบันหางละ ๑,๕๐๐ บาท มีคนในหมู่บ้านทอประมาณ ๕ คน หากถามว่า การทอถุงบ้านทุ่งเทิงสามารถทำเป็นอาชีพได้หรือไม่นั้น หากยังมีวัฒนธรรมการถวายถุงตามวัดต่างๆ และมีผู้สนใจมากขึ้น ก็สามารถทอเป็นอาชีพได้

ช่างทอถุงพร้อมกันที่บริเวณใต้ถุนกุฏิกิตติญาณรังษฤษฎ์ กุฏิไม้ตะเคียนเก่าแก่ของวัดทุ่งเทิง
วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒ เพื่อบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว

คณะทำงานได้สัมภาษณ์ช่างทอผ้า , ครูสงวนศักดิ์ พาสง่า และบันทึกวิถีทัศน์เพื่อเผยแพร่

ตัวแทนพระสงฆ์วัดทุ่งเทิงถ่ายภาพเป็นที่ระลึกร่วมกับ ช่างทอจุง, ครูสงวนศักดิ์ พาสง่า นักเรียนโรงเรียนทุ่งเทิงยิ่งวัฒนา คณะทำงานจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ความคงอยู่ในปัจจุบัน

เนื่องจากวัดทุ่งเทิงมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับโรงเรียนทุ่งเทิงยิ่งวัฒนา เพราะ พระครูกิตติญาณสุนทร (เว้ง กิตติญาโณ) เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียน จึงมีกิจกรรมทางศาสนาและการแสดงกตเวทิตาแก่ผู้ก่อตั้งโรงเรียนมาอย่างต่อเนื่อง และทางโรงเรียนได้ก่อตั้งชุมชนมโหสถสร้างสรรค์ ท.ว. โดยมีคุณครูสงวนศักดิ์ พาสง่า เป็นที่ปรึกษา ได้ฝึกฝนนักเรียนซึ่งเป็นสมาชิกชมรม ในการทำกิจกรรมจิตอาสาให้แก่โรงเรียนด้านประเพณีวัฒนธรรมและกิจกรรมทางศาสนา เช่น งานแห่เทียนเข้าพรรษาในปี ๒๕๖๑ ได้นำธูปของวัดทุ่งเทิงไปประดับตกแต่งและไปใช้ในขบวนแห่และดำเนินมาต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ทำให้ครู นักเรียน บุคคลทั่วไป รู้จักและเห็นความงดงามของธูปะหวัด รวมทั้งตระหนักว่า วัดในชุมชนตำบลทุ่งเทิง ทั้งบ้านทุ่งเทิง บ้านบัวเจริญหรือบ้านหนองบัวอารีย์ ซึ่งแยกไปขึ้นกับตำบลนาห่อม อำเภอทุ่งศรีอุดม มีช่างทอจุงที่มีฝีมืออยู่ในชุมชน จึงได้เริ่มออกศึกษาข้อมูลกับช่างทอจุงในเขตใกล้เคียงเพิ่มขึ้น เช่น บ้านบัวเจริญ และตระหนักในความสำคัญในบทบาทของโรงเรียนต่อการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่นของชุมชน ดังนั้นเพื่อให้งานหัตถกรรมที่สวยงามนี้คงอยู่ในปี ๒๕๖๑ ทางโรงเรียนจึงเชิญช่างทอจุงบ้านบัว

เจริญมาสอนนักเรียนทำธงแบบง่ายๆ ก่อน คือทำธงใยแมงมุมและนำธงผะเหวดลายขีดไปประดับในงานโรงเรียนหลายครั้ง เป็นการนำงานหัตถกรรมในชุมชนเข้าสู่โรงเรียน นับเป็นการให้การศึกษาโดยตรงและโดยอ้อม

กิจกรรมส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมของโรงเรียน ซึ่งได้นำธงผะเหวดร่วมในงาน

การนำธุงวัดบ้านทุ่งเทิงและวัดบ้านบัวเจริญมาใช้ในการงานต่างๆ ของโรงเรียนทุ่งเทิงยิ่งวัฒนา มีส่วนทำให้นักเรียนและชุมชน
รู้จักธุงพะเหวด รู้จักช่างทอธุงและเริ่มตระหนักในความงดงามที่ปรากฏในผืนธุง
(ภาพประกอบโดย สวงวนศักดิ์ พาสง่า)

ซึ่งคาดว่า หากโรงเรียนดำเนินบทบาทนี้อย่างต่อเนื่องและเข้มข้น ก็จะเป็นการทำให้องค์ความรู้ด้านนี้เข้าสู่
ระบบโรงเรียน สร้างโอกาสให้นักเรียนได้รู้จักสิ่งที่ดีงามด้านหัตถกรรมรุ่นต่อรุ่น ธุงพะเหวดคงมีโอกาสไปอยู่ใน
การสร้างสรรคของเด็ก เยาวชน คนหนุ่มสาวก็เป็นได้ โอกาสของธุงจะคงอยู่ในชุมชน ก็เพราะโรงเรียนใน
ชุมชนได้เชื่อมโยงสิ่งดีงามของบ้าน วัดและโรงเรียนเข้าหากันอย่างเข้มข้น..นี่เอง

บทที่ ๕

ธงพะเหวดบ้านหนองบัวอารีย์

ประวัติบ้านหนองบัวอารีย์

มูลเหตุการตั้งชื่อหมู่บ้าน

สาเหตุที่ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า **หนองบัวอารีย์** ก็เพราะหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของลำห้วยอารีย์ซึ่งเป็นลำห้วยสายสำคัญของอำเภอทุ่งศรีอุดม ประกอบกับข้างๆ ลำห้วยมีหนองน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งมีดอกบัวขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นชูช่อดอกบานสะพรั่งมองดูสวยงามมาก (ปัจจุบันหนองน้ำนี้ได้ขุดลอกเป็นสระน้ำสาธารณะประโยชน์ตามโครงการสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท)

ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณ พ.ศ.๒๔๘๐ ชาวบ้านผ่า ตำบลสำโรง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี (ปัจจุบันบ้านผ่า อยู่ในเขตตำบลโคกก่อ อำเภอสำโรง) ได้อพยพมาสร้างบ้านเรือนอยู่ที่บ้านทุ่งเทิง ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม แล้วจับจองที่ทำไร่นาอยู่ทางด้านทิศใต้ของลำห้วยอารีย์ ต่อมาเห็นว่าการเดินทางไปมาระหว่างหมู่บ้านและที่ทำกินลำบากเพราะต้องข้ามห้วยอารีย์ นายเล็ง จันทะมุดและญาติพี่น้องประมาณ ๗-๘ ครอบครัว จึงพากันอพยพครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ บริเวณที่ทำกินของตนเอง หลังจากนั้นก็มีญาติมิตรและชาวบ้านจาก

หมู่บ้านต่างๆ อพยพมาอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้น จนในปีพ.ศ.๒๔๘๔ จึงได้จัดตั้งเป็นหมู่บ้านและชาวบ้านได้เลือกนายธรรมมา พรมรัตน์ ขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก โดยมีผู้นำชุมชนตามลำดับดังนี้

- ๑.นายเล็ง จันทะมุด ผู้นำตามธรรมชาติ
- ๒.นายธรรมมา พรมรัตน์ ผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๘
- ๓.นายทอน โลมะบัญ ผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.๒๕๐๔-๒๕๐๖
- ๔.นายทูล สุธา ผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.๒๕๐๖-๒๕๑๖
- ๕.นายคำ ลาดูลี ผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.๒๕๑๗-๒๕๓๗
- ๖.นายสำราญ แก้วคำปอด ผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.๒๕๓๗-๒๕๔๑
- ๗.นายน้อย จันทร์หอม ผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.๒๕๓๗-๒๕๔๑
- ๘.นายบุญ พรหมทา ผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.๒๕๔๑-๒๕๔๕
- ๙.นายสุพรรณ สองเมือง ผู้ใหญ่บ้าน พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๔๙
- ๑๐.นายวิทยา ปัดสาสิงห์ กำนัน ปี พ.ศ.๒๕๔๙-ปัจจุบัน

อาณาเขตของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ จดลำห้วยอารีย์ (บ้านหนองบอน ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี)

ทิศใต้ จดบ้านนาหอม ตำบลนาหอม

ทิศตะวันออก จดบ้านหนองจิก ตำบลนาหอม

ทิศตะวันตก จดบ้านตาโท ตำบลนาหอม

สภาพพื้นที่

บ้านหนองบัวอารีย์ ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๘ กิโลเมตร มีสภาพเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ที่ราบสูงกลางทุ่งนา มีเส้นทางคมนาคมเชื่อมต่อกับหมู่บ้านและตำบลต่างๆ ได้หลายเส้นทาง ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย ไม่อุ้มน้ำ มีเนินดินลูกทุ่งสูงชันทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน จะเป็นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์และที่เหลียงยังพอเป็นสภาพป่าอยู่บ้าง ชาวบ้านเรียกบริเวณนี้ว่าป่าช้าควาย เพราะเหตุว่าในอดีตชาวบ้านในละแวกหมู่บ้านและตำบลใกล้เคียงจะนำควายและสัตว์เลี้ยงที่ตายด้วยโรคระบาดมาฝังกลบที่บริเวณป่าช้าควายแห่งนี้ เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรค จึงเป็นเหตุให้เรียกชื่อที่ทำเลเลี้ยงสัตว์แห่งนี้ว่าป่าช้าควาย

วิถีชีวิตของชุมชน

บ้านหนองบัวอารีย์เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ที่มีประวัติการก่อตั้งมายาวนาน มีวัด ๑ แห่ง โรงเรียน ๑ แห่ง ประกอบกับมีเส้นทางคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านและตำบลต่างๆ อย่างสะดวกสบาย ทำให้กลายเป็นหมู่บ้านที่มีสมาชิกได้รับการศึกษาสูงและมีอาชีพรับราชการเป็นจำนวนมากแต่ก็ยังมีอีกหลายครอบครัวประกอบอาชีพ ทำนาและทำสวน โดยอาศัยน้ำจากลำห้วยอารีย์และน้ำจากธรรมชาติ

ภาษาที่ใช้คือ ภาษาไทยอีสานและนับถือศาสนาพุทธ จึงทำให้ขนบธรรมเนียมประเพณี ทัศนคติ ความเชื่อ การละเล่น ตลอดจนการดำรงชีวิตเหมือนกับชาวอีสานทั่วไป

ชาวบ้านหนองบัวอารีย์ยกย่องและนับถือ นายเล็ง จันทะมุด เพราะเป็นผู้นำในการบุกเบิก ตั้งหมู่บ้านและยังได้ร่วมมือกับนายทูล สุธาในการบริจาคที่ดินในการสร้างโรงเรียนบ้านหนองบัวอารีย์ ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนมาจนปัจจุบัน

สถานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

๑.หนองบัวอารีย์ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ปัจจุบันถูกขุดลอกพัฒนาเป็นสระน้ำ สาธารณะประโยชน์ของชุมชน

๒.วัดหนองบัวอารีย์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน

๓.โรงเรียน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านอยู่กึ่งกลางระหว่างบ้านตาโทและบ้านหนองบัวอารีย์

๔.ป่าช้าควาย ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน บริเวณดังกล่าวใช้เป็นที่ฝังควายที่ตายเพราะติดเชื้อโรคแอนแทรกซ์

ประวัติวัดหนองบัวอารีย์

วัดหนองบัวอารีย์ ตั้งอยู่ที่บ้านหนองบัวอารีย์ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาหอม อำเภอทุ่งศรีอุดม จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย วัดหนองบัวอารีย์ ตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยได้รับบริจาคที่ดินจาก นายธรรมมาพรมรัตน์ให้สร้างวัดและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่๙กุมภาพันธ์พ.ศ.๒๕๑๖เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๒๕ เมตร ยาว ๔๐ เมตร ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๖ ไร่ ๒ งาน อาณาเขต ทิศเหนือ จดทุ่งนา ทิศใต้ จดทุ่งนา ทิศตะวันตก จดหมู่บ้าน อาคารเสนาสนะประกอบด้วยอุโบสถ กว้าง ๕.๕๐ เมตร ยาว ๑๐.๕ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ศาลาการเปรียญกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๘ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ กุฏิสงฆ์จำนวน ๒ หลัง เป็นอาคารไม้ ๑ หลัง ครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑ หลัง คือ กุฏิพระครูสุขุมพัฒนกิจจานุสรณ์ ศาลาอเนกประสงค์กว้าง ๙.๘๐ เมตร ยาว ๑๒.๕๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ และศาลาบำเพ็ญกุศลจำนวน ๑ หลัง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ปูนียัตถุ มี พระประธาน ขนาดหน้าตักกว้าง ๑.๓๐ เมตร สูง ๑.๕๐ เมตร ชื่อ “พระเจ้าใหญ่สองตระกูล” สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ และมีพระพุทธรูปต่างๆ

อุโบสถวัดหนองบัวอารีย์

พระพุทธรูปสำคัญของวัด

พระครูสุขุมพัฒนกิจ
อดีตเจ้าอาวาสวัดบ้านบัวอารีย์
เจ้าอาวาสรูปที่ ๑

พระอธิการบุญมา คมภีร์ปณฺโญ
เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

กุฏิพระครูสุขุมพัฒนกิจจานุสรณ์

ลำดับเจ้าอาวาส

๑.พระครูสุขุมพัฒนกิจ (อ่อน)

พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๔๑

๒.พระครูปฐมสมราณุกิจ (ทัน)

พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๕๓

๓.พระอธิการบุญมา คมภีร์ปณฺโญ

พ.ศ. ๒๕๖๐ - ปัจจุบัน

หอรระฆังของวัด

พระสงฆ์ย่าซ้อง กลองตอนเย็น

ความเป็นมาของการทอธุงในชุมชน

การทอธุงบ้านหนองบัวอารีย์นั้น มีลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนอื่น นั่นคือ เรียนรู้จากบุคคลในครอบครัวคือ ยาย หรือแม่ เป็นผู้สอนให้ โดยเริ่มจากเห็นบ่อยๆ และเกิดความอยากลองทอบ้าง แม้ผู้ใหญ่ไม่ยอมให้ทำเพราะกลัวสอดกระสวยผิดและต้องแก้ไขทีหลัง แต่สุดท้ายสรุปได้ตรงกันคือ เรียนรู้จากครอบครัว โดยทอผ้าประเภทต่างๆ เพื่อใช้ในครัวเรือนก่อน ต่อจากนั้นจึงมาทอธุงพะเหวดเพื่อถวายวัด จากการสัมภาษณ์ยายหม่อม วงศ์ษาบุตร อายุ ๗๗ ปี ช่างทอธุงผู้อาวุโส ของบ้านหนองบัวอารีย์ ได้ให้ข้อมูลว่า การทอธุงพะเหวดของนางนั้นสามารถทอได้ทั้ง ธุงฝ้ายและธุงไหม ได้แบบมาจากบุคคลในชุมชนคือ

การทอธุงฝ้าย แม่ใหญ่จอม ศรีพารา เป็นต้นแบบในการทอ

การทอธุงไหม แม่ใหญ่หงส์ ลารุรี เป็นต้นแบบในการทอ

ซึ่งธุง ๒ ประเภทนี้ ยังคงมีให้เห็นบ้างในวัด แม้ปัจจุบันจะไม่ได้ใช้แล้วก็ตามเนื่องจากเก่าและชำรุด แต่ก็ยังเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นความเป็นมาของการใช้วัสดุทอธุงของบ้านหนองบัวอารีย์ว่า ใช้ฝ้ายและไหม ที่มีในชุมชนมา

ทอเพื่อถวายวัด มีพัฒนาการเช่นเดียวกับบ้านทุ่งเทิง นั่นคือรวมกันทอที่บ้านใดบ้านหนึ่ง มีลักษณะเป็นรุ้งสามัคคี คือผู้ที่มีความสามารถด้านทอผ้าด้านเก็บลายขีดจะมารวมกันทำ รุ้งหมวดดังกล่าวเหลือตกทอดถึงปัจจุบันจำนวนไม่มากนัก พบรุ้งใหม่จำนวนเพียง ๒ ผืน รุ้งฝ้าย ๒ ผืน นอกนั้นเป็นรุ้งจากด้ายโทเรจำนวน ๘ ผืน รุ้งเหล่านี้เก็บไว้ที่ศาลาการเปรียญ เมื่อมีงานบุญก็นำรุ้งผืนที่ไม่ชำรุดออกมาใช้ประดับในงาน ช่างทอรุ้งในชุมชนบ้านหนองบัวอารีย์นั้น ปัจจุบันสูงอายุมากแล้ว ชาวคนทอรุ่นหนุ่มสาว ซึ่งน่าเป็นห่วงอย่างยิ่งว่า การทอรุ้งแบบดั้งเดิมจะหายไป

วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒ สัมภาษณ์ช่างทอรุ้งบ้านหนองบัวอารีย์
โดยมีเจ้าอาวาสวัดหนองบัวอารีย์ ดูแลอำนวยความสะดวกอย่างใกล้ชิด

วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒ คณะทำงานได้บันทึกวีดิทัศน์การสัมภาษณ์นางหม่อม วงษาบุตร
ตัวแทนช่างทอหมู่บ้านหนองบัวอารีย์ เพื่อนำไปเผยแพร่

ชุดผะเหวดบ้านหนองบัวอารีย์แบบต่างๆ

โครงสร้างและองค์ประกอบของธงผะเหวดบ้านหนองบัวอารีย์

ธงบ้านหนองบัวอารีย์ มีจำนวนไม่มากนัก เมื่อพิจารณาเส้นใย ลวดลาย เทคนิคการทอ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือ

๑. ธงดั้งเดิม

๒. ธงปัจจุบัน

ธงดั้งเดิม คือธงที่ทอจากฝ้ายและไหมที่ขึ้นเอง ย้อมสีเอง มีลวดลายที่มีเอกลักษณ์และสวยงาม มีร่องรอยของการใช้งานมานานพอสมควร จนเส้นใยเริ่มเปื่อยและขาดบางส่วน

ธงปัจจุบัน คือธงที่ทางวัดยังนำมาใช้ในงานบุญ ส่วนใหญ่เป็นธงที่ทอจากด้ายประดิษฐ์ คือ ด้ายโทเร

ธงบ้านหนองบัวอารีย์ มีปรากฏการณ์คล้ายกับธงบ้านทุ่งเทิง นั่นคือ มีธงที่ทำจากเส้นฝ้าย และเส้นไหมเป็นธงรุ่นเก่า มีร่องรอยการชำรุดและขาดมาก ส่วนธงฝ้ายอยู่ในสภาพดีปานกลางมีชำรุดที่ชายธงบ้าง เมื่อพิจารณาทั้งธงไหมและธงฝ้ายเปรียบเทียบกับวัดทุ่งเทิงทั้งด้านสีและเทคนิคขีดสร้างลวดลายแล้ว น่าจะเป็นช่างคนเดียวกันทอถวายวัดทั้งสอง ธงที่มีมากและยังใช้ประดับในปัจจุบันคือ ธงที่ทำจากด้ายโทเร ซึ่งมีรายละเอียดแต่ละประเภทดังนี้

๑. **ธงไหม** เป็นฝีมือทอของแม่ใหญ่หงษ์ ลาดูรี เป็นธงที่ทอจากไหมน้อยมีเส้นเล็ก นุ่มเบา มีจำนวน ๒ ผืน

ผืนแรก มีขนาดความกว้าง ๔๗ เซนติเมตร ยาว ๔ เมตร ๔๐ เซนติเมตร ชายธงพื้น เป็นเกลียวมีสีม่วงอ่อนสลับม่วงเข้ม เทคนิคการทอเป็นเทคนิคขีดสร้างลวดลายแต่ละช่วงของผืนธงแตกต่างกันไม่ซ้ำลาย หากนับจากบนลงล่าง ลวดลายจะมีลักษณะดังนี้ ลายธาตุเกศแก้วจุฬามณีประดับดวงดาว ลายปราสาทฝั่ง ๓ หลัง ลายต้นดอกไม้ ลายรูปคนยืนใต้ซุ้มประตู ๓ ซุ้ม ลายอาศรมพระเวสสันดร ลายปราสาทประกอบด้วยต้นไม้อยู่ด้านข้าง มีคนอยู่ในปราสาท ๑ คนและคนยืนใต้ต้นไม้เรียงราย ๔ คน ลายช้าง ๒ เชือกมีคนยืนข้าง มีต้นไม้ระหว่างกลาง ลายคนยืนเรียงแถว ๑๓ คน ลายนางมัทรีกับกัณหาชालี ในป่า ลายพระธาตุเจดีย์ คน สัตว์ต่างๆ และต้นไม้ ลายช้าง ๓ เชือก ลายพระธาตุเจดีย์ ต้นไม้ คน เครื่องสูง ลายเทวดา ๓ องค์ขี่ม้า ลายขันกะหย่อง (พาน) และลายขอบัว รวมทั้งหมด ๑๕ ลาย โดยมีเผ่า (ขีด ๒ ไม้) คั่นเป็นระยะๆ ดังรูป ๑

ผืนที่สอง มีขนาดกว้าง ๔๗ เซนติเมตร ยาว ๔ เมตร ๘๐ เซนติเมตร ชายธงพื้น เป็นเกลียว เทคนิคขีดทั้งผืน ลวดลายนับบนลงล่าง ประกอบด้วย เจดีย์ ๓ องค์มีต้นไม้ยืน ๔ ต้น ลายต้นดอกไม้ ลายผู้หญิงสวมกระโปรงยืนพ้อน ๘ คน ลายพราหมณ์ชุกจุกัณหาชาลีในป่า ลายพระเวสสันดร พระนางมัทรีกับกัณหา ชาลีที่ศาลากลางป่า ลายพราหมณ์ขอราชรถจากพระเวสสันดร ลายปราสาท ลายพานรัฐธรรมนูญ ลายช้าง ๓ เชือก ลายคนขี่ม้า ลายคน ๑๐ คนพ้อน ลายเรขาคณิต ลายดอกแก้ว ลายตะเกาหลงเกาะ ลายกาบตาบั้งหรือขีดดอกจัน ลายหน่วย คั่นด้วยลายขีด ๑ ไม้ หรือค้ำเผ่า ดังรูป ๒

ธงไหม

๑

ธงจากไหมผืนที่ ๑ ส่วนที่ ๑ และ ส่วนที่ ๒

๒

ธงจากไหมผืนที่ ๒ ส่วนที่ ๑ และ ส่วนที่ ๒

๓. รุ่งฝ้าย เป็นรุ่งลายชนิดพื้นสีกรมท่า สร้างลายชนิดด้วยฝ้ายสีครีม สีน้ำตาลแสดลวดลาย เป็นลวดลายผสมผสานทั้งลายปราสาทและรูป คน รูปสัตว์ ดอกไม้ ต้นไม้ เป็นต้น ดังรูป ๓ และ ๔

รุ่งฝ้าย

๓

๔

MAI
U N

MAI
U N

MAI
U N

๔. รุ่งด้ายโทเร ถือว่าเป็นรุ่งสมัยปัจจุบัน ที่ผู้ทอนิยมซื้อเส้นใยสังเคราะห์จากร้านค้า คือด้ายโทเรสีต่างๆ มาทอเป็นลวดลายตามแนวโน้มของชุมชนที่อาจเลียนแบบกันต่อๆ มาเป็นรุ่งลายปราสาท ลายคน ลายสัตว์ต่างๆ ดังรูป ๕ - ๑๐ ตัวอักษรบนผืนรุ่ง มีชนบเหมือนบ้านอื่นๆ คือ บอกชื่อผู้สร้างรุ่ง ผู้ทอ ชื่อผู้ขายชนมที่ผู้สร้างทำบุญส่งไปให้ ความยาว ประมาณ ๒.๕๐ ถึง ๓.๕๐ เมตร

รุ่งด้ายโทเร

ธงด้ายโทเร

MAI
UN

ผู้ประดิษฐ์ธงชาติไทย พ.ศ. ๒๔๖๐
 ศ. นาค่อม ๑, หล่่งวีจุฑา ๒, ลุงหลวงธานี
 กุศลแม่สีมทอง, เต็งกระจ่างดี, บริเวณตลาดกลาง ธานี
 ๗, เขตจตุจักร ๒๕๕๕

๙

รณการ

๑๐

ช่างทอธุงบ้านหนองบัวอารีย์

ช่างทอธุงบ้านหนองบัวอารีย์ในอดีตนั้น มีจำนวนเท่าไร มีอาชีพทำได้อะไร แต่พบว่า มีผู้ที่เคยเป็นช่าง ฝากฝีมือด้านการทอธุงและยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งอายุเฉลี่ยประมาณ ๘๐ ปี มีจำนวน ๔ คนคือ

๑. นางมอน ศิรินู อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ ๖ บ้านหนองบัวอารีย์ ตำบลนาหม่อม
๒. นางสนธิ ชุนคำแหง อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ ๖ ตำบลนาหม่อม อำเภอทุ่งศรีอุดม
๓. นางหม่อม วงษาบุตร อายุ ๗๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๔/๑ ตำบลนาหม่อม อำเภอทุ่งศรีอุดม
๔. นางนิกลม อินทรประสิทธิ์ อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๙ หมู่ ๖ ตำบลนาหม่อม อำเภอทุ่งศรีอุดม

จากการสัมภาษณ์ช่างทอทั้ง ๔ ท่าน เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้านการทอธุง ได้คำตอบว่า ฝึกจากครอบครัว ส่วนการทอธุงถวายวัดนั้น มีลักษณะเป็นการรวมกันทำที่บ้านหลังใดหลังหนึ่ง เป็น “ธุงสามัคคี” ซึ่งธุงฝ้ายและธุงไหมที่พบในวัด เป็นธุงที่สวยงามสะท้อนฝีมือที่ประณีต มีลักษณะพิเศษคือ มีลวดลายสวยงาม ฝีมือละเอียด ซึ่งนางหม่อม วงษาบุตร ช่างทอของบ้านหนองบัวอารีย์ได้ให้ข้อมูลว่า ธุงแก่นี้เป็นของแม่จอม ศรีพารา และแม่หงส์ ลารุรี ซึ่งทั้งสองท่านได้ถึงแก่กรรมแล้ว แต่ได้ฝากฝีมือไว้ให้ช่างทอ รุ่นนางมอน ศิรินู และคณะดังกล่าวข้างต้นได้เลียนแบบลวดลายและได้กล่าวถึงสืบมา ช่างทอธุงบ้านหนองบัวอารีย์ได้แก่

นางมอน ศิรินู อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๑๖

นางสนธิ ชุนคำแหง อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๒๒

นางหม่อม วงษาบุตร อายุ ๗๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๔/๑

นางนิกลม อินทรประสิทธิ์ อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๙

ความคงอยู่ในปัจจุบัน

ช่างทอธุงบ้านหนองบัวอารีย์ในปัจจุบัน มีปรากฏการณ์ใกล้เคียงกับหมู่บ้านอื่นๆ นั่นคือ ผู้ที่เคยทอธุงล้วนเป็นผู้สูงอายุ ปัจจุบันเลิกทอแล้ว เนื่องจากมีปัญหาทางสายตาเพราะการทอธุงชนิดต้องนับเส้นต้องเพ่งสายตามากจึงจะทอไม่ผิดพลาด ทำให้ไม่สามารถทำได้แบบเดิม เป็นที่น่าสังเกตว่า ช่างทอธุงบ้านหนองบัวอารีย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ และเป็นผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ล้วนอาศัยอยู่ที่หมู่ ๖ ตำบลนาหอม อำเภอทุ่งศรีอุดมทั้งสิ้น

นางหม่อม วงษาบุตร ช่างทอธุง อธิบายลวดลายบนผืนธุง
(วิद्या วิสเพัญ , วิชระ พิมพจันทร์ บันทึกภาพ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

การทอธุงของบ้านหนองบัวอารีย์ในปัจจุบัน ไม่แตกต่างจากชุมชนอื่น ที่ผู้คนรุ่นหลังในชุมชนมีวัฒนธรรมการดำรงชีวิตเปลี่ยนไป เน้นการซื้อทั้งเครื่องอุปโภค บริโภค มากกว่าทำเอง คนรุ่นปัจจุบันไม่ได้ถูกบังคับถึงเชิญชวนให้หัดทอผ้า หรือแม้จะได้รับการชวนก็ไม่สนใจ ด้วยเห็นว่าเป็นเรื่องยาก ไม่เพียรพยายามพอ ทำให้เกิดช่องว่างในสังคม การทอผ้าและการทอธุงเริ่มหายไปจากสังคม มีเพียงไม่กี่หลังคาเรือนที่ใช้เวลาว่างตั้งก็ทอผ้าและทำเป็นงานอดิเรกมากกว่างานหลัก นางหม่อม วงษาบุตร ช่างทอผู้หนึ่งแห่งบ้านหนองบัวอารีย์ได้ปรารภถึงเรื่องนี้ว่า

**“ทุกมือนี่.. เด็กน้อยมีแต่เขี่ยๆ (โทรศัพท์) เขาบ่สนใจดอก... ของแฉวนนี่
เฮ็ดจั่งได้ละ กะมีแต่ผู้เฒ่านี่ละ นั่งเบิ่งของเก่าด้วยความเสียดายอยู่นี่ละ”**

(หม่อม วงษาบุตร ให้สัมภาษณ์ ๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

บทที่ ๖

ธงพะเหวดบ้านบัวเจริญ

ประวัติบ้านบัวเจริญ

บ้านบัวเจริญ ก่อตั้งขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐ มีสภาพเป็นป่าทึบหรือป่าดงดิบ เดิมชื่อ บ้านบัวระหัง สาเหตุเกิดจากเป็นบ้านที่แห้งแล้ง ผู้คนในหมู่บ้านไปตักน้ำด้วยความลำบาก หาบน้ำมาอุปโภคบริโภคจนเอ็นคอปิ่ง (จนเส้นเอ็นเห็นอย่างชัดเจน) ห่างจากตัวอำเภอเดชอุดมประมาณ ๓๐ กิโลเมตร มีผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายพรมมา อูริวงศ์ ในครั้งนี้เองเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ ผู้ใหญ่บ้านได้กำหนดชื่อบ้านเรียกทั่วไปว่า “บ้านบัวเจริญ” จนถึงปัจจุบัน เป็นหมู่บ้านที่มีครัวเรือนจำนวนมาก จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้แยกการปกครองเป็น ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่ ๙ และ ๑๕ โดยใช้ชื่อบ้านเดิม มีผู้นำดังนี้

หมู่ ๙

๑. นายพรมมา อูริวงศ์
๒. นายมูล กล้าใจ (๒ สมัย)
๓. นายเทา สืบหล้า
๔. นายโพธิ์ เสนคำสอน
๕. นายประหยัด กิ่งมณี
๖. นายจาน ยอดวงษา (๒ สมัย) เกษียณ
๗. นายประเสริฐ พรมกาล (เกษียณ)
๘. ประเสริฐ ไชยโพธิ์ (๒ สมัย)
๙. นายประคอง บุญชาติ
๑๐. นายโพธิ์ คำมะกุล (ปัจจุบัน)

หมู่ ๑๕

๑. นายสมัย โยธิกา (๒ สมัย)
๒. นายหมั่น สีลาทอง (กำนันคนปัจจุบัน)

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จดบ้านทุ่งสว่าง
ทิศใต้	จดบ้านค่านกเปล้า
ทิศตะวันตก	จดบ้านโนนจันทร์
ทิศตะวันออก	จดบ้านค้ำกลาง หนองค้ำคา

สภาพพื้นที่

สภาพทั่วไปเป็นที่ดอน ดินร่วนปนทราย ชาวบ้านมีอาชีพทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติในการประกอบอาชีพ

วิถีชีวิตของชุมชน

ชาวบ้านทั้งหมดในหมู่บ้านนับถือพระพุทธศาสนา ใช้ภาษาอีสานเป็นภาษาหลัก มีพิธีกรรม ความเชื่อ การละเล่นตามขนบธรรมเนียมประเพณีเหมือนกับชาวอีสานทั่วไปคือ ปฏิบัติตนตามฮีต ๑๒ คอง ๑๔

บุคคลสำคัญ

บ้านบัวเจริญมีบุคคลสำคัญที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ คือพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นองค์ประกอบให้ชุมชนพัฒนาเป็นลำดับ ดังนี้

๑. พระครูปฐมวรวัฒน์ (หลวงพ่อสังวาลย์ ญาณสุโท) อดีตเจ้าอาวาสวัดบัวเจริญ อดีตรกรรมาธิการศึกษาโรงเรียนบ้านบัวเจริญ เป็นครูผู้สอนพระปริยัติธรรมสำนักเรียนวัดหนองยาวและเป็นพระนักพัฒนา จนเป็นที่เคารพศรัทธาของญาติโยมอย่างกว้างขวาง

๒. หลวงปู่โสม ถาวโร อดีตเจ้าอาวาสวัดบัวเจริญ เป็นพระภิกษุที่มีความสามารถพิเศษด้านการตีกลองช่วงเข้าพรรษาได้อย่างไพเราะ และเป็นพระนักสร้างและพัฒนา เป็นที่สักการะศรัทธาของญาติโยมจำนวนมาก

สถานที่สำคัญ

๑. วัดบัวเจริญ ตั้งอยู่ที่บ้านบัวเจริญ หมู่ที่ ๙ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัด มีเนื้อที่ ๒๐ ไร่ ๑ งาน ๔ ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือประมาณ ๓ เส้น ๑ วา จดถนนสาธารณประโยชน์ ทิศใต้ประมาณ ๔ เส้น ๑๔ วา จดถนน ทิศตะวันออกประมาณ ๖ เส้น ๕ วา จดถนนที่นาของนายทองแดง บุตรสารี ทิศตะวันตกประมาณ ๔ เส้น ๑๒ วา จดถนนสาธารณประโยชน์

อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๒๖ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ กุฏิสงฆ์จำนวน ๓ หลัง เป็นอาคารไม้ ๒ หลัง และครึ่งตึกครึ่งไม้ ๑ หลัง และศาลาอเนกประสงค์ กว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๓ เมตร เป็นอาคารไม้ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒

ปูชนียวัตถุ มีพระประธานปางมารวิชัย พร้อมพระอัครสาวก พระพุทธรูปทองสำริด จำนวน ๓ องค์ พระพุทธรูปทองเหลืองจำนวน ๒ องค์ พระพุทธรูปแก้วจำนวน ๓ องค์ และพระพุทธรูปปูนจำนวน ๒ องค์ วัดบัวเจริญตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ โดยมีพระอ่วม เป็นผู้นำชาวบ้านสร้างวัด ที่ดินตั้งวัดชาวบ้านได้จับจองไว้

สำหรับสร้างวัด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๑๕ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๒๕ เมตร ยาว ๔๐ เมตร การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนามคือ รูปที่ ๑ พระภา อินทสโร พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๑๖ รูปที่ ๒ พระไม ถาวรโร พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๓๑ รูปที่ ๓ พระสังวาล ญาณสุทโธ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นต้นมา

๒. วัดโคกป่ากุงเจริญธรรม ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ของหมู่บ้านบัวเจริญ หมู่ที่ ๙ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอดงขุดม จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกของหมู่บ้าน เริ่มตั้งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยการนำของนายประเสริฐ ไชยโพธิ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำหมู่บ้านในสมัยนั้น พร้อมด้วยคณะกรรมการหมู่บ้านทายก ทายิกา และชาวบ้านบัวเจริญทั้งสองหมู่บ้าน โดยได้นิมนต์หลวงปู่เดช อธิจิตโต มาเป็นประธาน เดิมเมื่อแรกตั้งมีฐานะเป็นเพียงที่พักสงฆ์เท่านั้น ยังไม่ได้ขอจัดตั้งเป็นวัดอย่างถูกต้องตามระเบียบราชการ พื้นที่ตั้งวัดเดิมเป็นที่สาธารณะประโยชน์ ต่อมาได้ขอจัดตั้งให้เป็นวัดอย่างถูกต้องและรับการประกาศยกฐานะจัดตั้งเป็นวัดในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ มีเนื้อที่ประมาณ ๖ ไร่ ทิศเหนือ ติดกับที่ดินสาธารณะ และที่ดินของนายสมาน ชากักดี ทิศใต้และทิศตะวันตก จรดที่ดินของนางเสมือง ศรีคำลา ทิศตะวันออก จรดที่ดินของนายบุญนาค ศรีคำลา วัดโคกป่ากุงเจริญธรรม เป็นวัดสังกัดมหานิกาย มีเจ้าอาวาสปกครองที่ผ่านมาเท่าที่ทราบ ๔ รูป และเจ้าอาวาสรูปปัจจุบันคือ พระพั้ว อานันโท อายุ ๘๔ พรรษา ๗ พรรษา พระประดิษฐ์ ประภากรโรและพระสุจินต์ นิพโท เป็นรองเจ้าอาวาส มีนายบุญเลื่อน อนันต์ นายสมหวัง สุขวงศ์ นายจำเนียร รัตนโสภาเป็นไวยาวัจกร ดูแลและรักษาศาสนาคารและสิ่งสาธารณประโยชน์วัด มีการสร้างเสนาสนะที่มั่นคงแล้ว ดังนี้คือ

๑. ศาลาการเปรียญ ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๔๔ เมตร จำนวน ๑ หลัง

๒. กุฏิเจ้าอาวาส ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๓๐ เมตร จำนวน ๑ หลัง

๓. กุฏิสงฆ์ ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๘ เมตร จำนวน ๔ หลัง

๔. ห้องน้ำห้องส้วม ขนาดกว้าง ๒ เมตร ยาว ๖ เมตร จำนวน ๒ หลัง

และกำลังดำเนินการจัดสร้างศาลาการเปรียญหลังใหม่อีก ๑ หลัง โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา หน่วยงานของรัฐ ในการก่อสร้างเสนาสนะดังกล่าว เพื่อใช้ในการปฏิบัติศาสนกิจรองรับอุบาสกอุบาสิกา ในวันสำคัญทางศาสนา ปัจจุบันชาวบ้านและผู้มีจิตศรัทธาได้ร่วมกันบริจาคเงิน ในรูปแบบของการจัดงานผ้าป่าสามัคคีและบุญกฐินสามัคคี เพื่อจัดซื้อที่ดินเพิ่มเติมในการสร้างวัด เพื่ออนุรักษ์ป่าธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและพุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติศาสนกิจและสืบสานขนบธรรมเนียมอันดีงามของชาวพุทธ

๓. โรงเรียนบ้านบัวเจริญ ตั้งอยู่ด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน มีนักเรียนในเขตพื้นที่บริการ คือบ้านบัวเจริญและบ้านค่านกเปล้า

๔. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านบัวเจริญ เป็นสถานพยาบาลประจำตำบลแห่งที่ ๒ ของตำบลเพื่อขยายเป็นสถานที่รักษาพยาบาลตำบลทุ่งเทิง โชน ๒ จำนวน ๗ หมู่บ้าน

ประเพณีสำคัญ

บ้านบัวเจริญ ได้ยึดถือประเพณีตามครรลองของพระพุทธศาสนา และเน้นประเพณีหลักดังนี้

๑. ประเพณีบุญบั้งไฟ จัดในเดือนหกของทุกปี
๒. ประเพณีบุญผะเหวด จัดในเดือนสี่ของทุกปี
๓. ประเพณีถวายเทียนพรรษา จะทำในเดือนแปดของทุกปี

คำขวัญการเลือกสถานที่ตั้งหมู่บ้านบัวเจริญ คือ

“บัวเจริญนี้ดินค้ำน้ำชุ่ม ปลาคุ้มบ่อนคือแซ่พาดหาง”

ปราชญ์ชาวบ้าน

บ้านบัวเจริญมีผู้ที่มีความรู้ด้านต่างๆ จนได้รับการยอมรับในฐานะปราชญ์ชาวบ้านด้านต่างๆ ได้แก่

หมู่ที่ ๙ และ ๑๕

๑. แม่ใหญ่ชิง ไชยพุดิ สาขาการทอผ้าสูง ผ้าขิดอีสาน
๒. แม่ใหญ่คุณ นวนอะนัน สาขาการทอผ้าสูงอีสาน
๓. พ่อใหญ่ประเสริฐ ไชยโพธิ์ สาขาการพัฒนาอนุรักษ์ประเพณี
๔. พ่อใหญ่ประเสริฐ พรหมกาล สาขาการเป่าปี่แคน
๕. พ่อใหญ่จันทร์ทา โพธิ์ สาขาหมอแคนโบราณและหมอยาสมุนไพรพื้นบ้าน
๖. พ่อใหญ่ทวี ปรีสพันธ์ สาขาการจักสานและเป่าแคน
๗. พ่อใหญ่เผิง กุลอันตี สาขาการจักสาน
๘. พ่อใหญ่บัว ลีลาทอง สาขาสูชวีญโบราณ

บุญผะเหวดบ้านบัวเจริญ

บ้านบัวเจริญเป็นหมู่บ้านที่มีการทำบุญผะเหวดเป็นประจำในเดือน ๔ ทุกปีเหมือนชุมชนอื่นโดยยึดถือขนบและขั้นตอนของการจัดงานบุญครบถ้วน นับแต่การเตรียมสถานที่จัดงาน มีการประดับตกแต่งเหมือนเป็นป่าที่พระเวสสันดร พระนางมัทรี กัณหา ซาลีอาศัยอยู่และประดับธงผะเหวด ซึ่งเป็นธงที่สตรีในชุมชนทอขึ้นเอง และบางส่วนมีผู้ใจบุญนำมาถวายหลายโอกาสก่อนหน้านั้น และยังคงสืบสานกระบวนการต่างๆ ไว้อย่างต่อเนื่องนั่นคือมีการยกธง การปักธง การแห่ผะเหวดเข้าเมือง การเทศน์มหาชาติ ตามลำดับ พระมหาจรัสศักดิ์ จิตรสโก ลูกหลานชาวบ้านบัวเจริญ และเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้ธงบ้านบัวเจริญเป็นที่รู้จักในวงกว้าง ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวปฏิบัติงานบุญผะเหวดบ้านบัวเจริญ ซึ่งจะกล่าวพอสังเขปดังนี้

การยกธงในบุญผะเหวด ศรัทธาจะรวมตัวกันที่วัด ในเวลาประมาณบ่าย ๓ โมง จากนั้นนำฝ่ายชาวมัดดอกไม้ ข้าวต้มมัด หรือขนม ผูกไว้ที่เสาธง ที่เตรียมไว้ทั้ง ๔ มุมศาลา แล้วยกขึ้นโดยพร้อมเพรียงกัน พร้อมทั้งเปล่งเสียงไชโยให้ร้อง เป็นเสียงสัญญาณในการประกาศความปิติยินดีในการเริ่มทำบุญผะเหวด ซึ่งเมื่อยกธงผะเหวดแล้ว ก็จะมีการปักธงผะเหวดแต่ละผืนที่มีผู้นำมาถวายวัดตามจุดต่างๆ ทั้งจุดที่อยู่นอกวัดคือทุ่งนาอันเป็นสถานที่จะทำพิธีเชิญผะเหวดคือพระเวสสันดรเข้าเมือง รอบๆ ศาลาโรงธรรม และภายในศาลาโรงธรรมซึ่งเป็นธรรมมาสน์เทศน์จะประดับด้วยต้นกล้วย อ้อย ดอกไม้ ธงทิวต่างๆ เครื่องร้อยเครื่องพันหรือครุภัณฑ์ ที่ขาดไม่ได้คือ ธงผะเหวดที่สวยงาม ประดับตามต้นเสาทุกต้นดูสดใสสวยงาม และมีธงใยแฉวนประดับด้วย ดั่งรูป

การยกธงผะเหวดก่อนวันงาน
(พระมหาจรัสศักดิ์ จิรสกุโก. บ้านทีกภาพ)

การปักธงในการเชิญผะเหวดเข้าเมือง จะมีการปักธงไว้ ๑ ผืน ในบริเวณพิธีเชิญผะเหวด และชาวบ้านจะถือธงช่อและดอกไม้ ในขณะที่แห่ผะเหวดเข้าเมือง

พิธีอัญเชิญพระแหวนเข้าเมือง

การแหวนธุง จะแหวนไว้รอบธรรมาสน์เทศน์ของพระสงฆ์ จำนวน ๔ ผืนทั้ง ๔ มุม หรืออาจจะแหวน
จำนวนมากกว่านั้น เป็นการประดับบริเวณงานด้วย

การประดับธุงพะแหวนที่บริเวณธรรมาสน์เทศน์และศาลาโรงธรรม
(พระมหาจิริศักดิ์ จิรสกุโก. บ้านทีกภาพ)

การทอธง หรือการถวายเป็นบุญ ครุฑธานิยมถวายเป็นบุญกองบวช งานบุญอุทิศหาผู้ล่วงลับ บุญกฐินหรือในวาระอื่นๆ ตามสมควร โดยมีความเชื่อว่าจะเกิดผลานิสงส์อันเป็นดุจบันไดสวรรค์นำพาผู้ล่วงลับให้ถึงสุคติ และก่อเกิดผลบุญแก่ผู้ถวาย ในการถวายเป็นบุญนี้ ไม่ปรากฏค่าถวายเฉพาะ เนื่องจากถวายเป็นบุญจึงถือเป็นของบริวาร แต่หากนำธงไปถวายเป็นการเฉพาะมีค่ากล่าวถวายดังนี้

ค่าถวายธงเพื่อบูชา

มย์ อิมินา, ธชปฎาเคน, รตนตตย, อภิภูเชม, อย ธชปฎาเคน, รตนตตยปูชา, อมหาก, ทีฆรตต, หิตาย, สุขาย, ส่วตตตุ.

คำแปล

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอบูชา ซึ่งพระรัตนตรัย ด้วยธงแผ่นผ้านี้ กิริยาที่บูชาพระรัตนตรัย ด้วยธงแผ่นผ้านี้ ขอจงเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ ฯ

จะเห็นได้ว่า ชุมชนบ้านบัวเจริญแม้จะเป็นชุมชนเล็กๆ แต่ก็ยังเหนียวแน่นในการทำบุญทางพุทธศาสนา สร้างสรรค์ธงด้วยตนเองและนำมาถวายวัดตามโอกาส ธงที่ถวายวัดไฉนี้ ได้ถูกนำมาประดับ เพื่อให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และผู้ถวายธงได้รับบุญกุศลตามคำอุทิศ ซึ่งเป็นคตินิยมและความเชื่อที่สืบต่อกันมา อย่างไรก็ตาม ธงที่ติดประดับนี้ ช่วยสร้างสีสันและความโดดเด่น ทำให้เกิดบรรยากาศของงานบุญไปในตัว ธงผะเหวดบ้านบัวเจริญมีที่มาอย่างไร จะได้กล่าวต่อไป

ธง ผีมีอายคุณ นวนอนัน นำมาถวายวัดบัวเจริญ พร้อมกับกองบุญบวชอุทิศส่วนกุศล

(พระมหาจรัสศักดิ์ จิรสกโก . บันทึกภาพ)

ความเป็นมาของการทอธงในชุมชน

การทอธงบ้านบัวเจริญในช่วงเริ่มแรกนั้น มีลักษณะคล้ายชุมชนต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วคือในหมู่บ้านมีผู้หญิงทอผ้าประเภทต่างๆ เพื่อใช้และเตรียมไว้ให้ลูกหลานในครอบครัวโอกาสงานมงคลต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่งงานและถวายในงานบุญต่างๆ ทำให้บ้านแต่ละหลังมีก็ทอผ้าประจำอยู่ได้จนเรือนเป็นส่วนใหญ่ เมื่ออายุ ๑๓-๑๔ ปี เด็กผู้หญิงในหมู่บ้านมักเริ่มหัด “ตำหูกตำนาค” อันเป็นภาษาปากที่ใช้พูดกัน สะท้อนลวดลายหลัก

ที่นำมา ใช้ฝึกหัดและเป็นลายสำคัญในผืนผ้าและในวิถีชีวิตของชาวอีสานที่นับถือนาว่าเกี่ยวข้องกับศาสนาและให้น้ำสร้างความอุดมสมบูรณ์แก่ชีวิต

รุ่งพระเวทที่ปรากฏในงานบุญวัดบัวเจริญและวัดโคกป่ากุงเจริญธรรมในระยะเริ่มแรกนั้น เป็นรุ่งลายซิด เพราะโดยพื้นฐานของชุมชน ผู้หญิงที่ทอผ้าได้นั้น นอกจากทอผ้าพื้น ผ้ามัดหมี่ ผ้าไล่ปลาไหล ผ้าเหยียบผ้าวา ผ้าขาวม้า เพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวันและใช้ในพิธีกรรมแล้ว มักฝึกหัดทอผ้าซิดเพื่อถวายเป็นผ้าห่อคัมภีร์และซิดหมอนเพื่อถวายเป็นวัดด้วย เมื่อสร้างรุ่งถวายวัดเพื่องานบุญส่งผลให้รุ่งบ้านบัวเจริญแบบดั้งเดิมคือ รุ่งลายซิดซึ่งทอดต่อๆ กันให้มีขนาดยาวแทรกลายคั่นต่างๆ บางผืนมีการปักลายเพิ่มขึ้น หากจะกล่าวถึงพัฒนาการของรุ่งพระเวทบ้านบัวเจริญ พระมหาจรัสศักดิ์ จิรสกโก ได้ให้ข้อมูลสรุปที่มาและพัฒนาการของการทอรุ่งพระเวทบ้านบัวเจริญดังนี้

๑. รุ่งรูปแบบเดิม

รุ่งบ้านบัวเจริญ แต่เดิมมานิยมทอด้วยเทคนิคการเก็บซิดด้วยลวดลายต่างๆ ทั้งลายจากผ้าเป็ยงซิดและลายหมอน ทอสลับลายสลับสีจนได้ความยาวตามต้องการ โดยมักมีการทอลายผาสาท (ลายปราสาท) ลงในผืนรุ่งด้วย ในบางผืนมีการปักลายตกแต่งเพิ่มเติมด้วย วัสดุที่ใช้ทอมีทั้งไหม ฝ้าย และด้ายหรือเส้นใยจากด้ายคอเสื้อ โดยวัสดุที่นิยมใช้มากที่สุดคือ เส้นด้ายประดิษฐ์หรือด้ายโทเร เนื่องจากสะดวกต่อการทอ

เหตุที่รุ่งในระยะแรกๆ เป็นลายซิดนั้น พระมหาจรัสศักดิ์ จิรสกโก ได้ให้ความเห็นว่า นอกจากรุ่งที่ทอขึ้นโดยเฉพาะแล้ว ยังพบว่ามีคนนำผ้าที่ทอไว้สำหรับทำหมอนและยังไม่ได้ตัดแยกชิ้นมาทำเป็นรุ่งนั้น อาจเกิดจากความจำเป็นของผู้ถวายที่ไม่ได้เตรียมรุ่งไว้ เลยประยุกต์ใช้ และอาจเป็นเพราะว่า หมอนถือเป็นของสูง เป็นของถวายสำคัญ ในงานบุญต่าง จึงนำผ้าชนิดนี้มาถวายเป็นรุ่ง ส่วนการนำผ้าซิด ผ้าวา หรือผ้าที่ซื้อหาได้จากตลาดมาทำเป็นรุ่งมีมาภายหลัง

รุ่งซิดบ้านบัวเจริญรูปแบบเดิมและรุ่งซิดฝีมือยายซิง ไชยพุดิ

(วิณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๙)

ลายขีดหมอนทอต่อกันเป็นผืนยาวเป็นรุ้งพะเหวด
(พระมหาจිරศักดิ์ จิรสกโก บันทึกรูปภาพ ๒๕๖๒)

นอกจากทอเป็นลายขีดแล้ว รุ้งบางผืนก็ทำจากผ้าไหมพื้นธรรมดาไม่มีลวดลาย บางผืนมีการปักเป็นรูปคน ดังรูป

พระมหาจिरศักดิ์ จิรสกโก, วังระ พิมพ์จันทร์ บันทึกรูปภาพ ๒๕๖๒)

๒. รูปร่างแบบปัจจุบัน

หมู่บ้านบัวเจริญที่กำลังเป็นที่นิยมทอกันมากในปัจจุบันและช่างทอหลายคนได้ทอเป็นอาชีพสร้างรายได้เสริมในครอบครัว เป็นรู้งที่มีลวดลายและเรื่องราวต่างๆ มากกว่าลายขิด เป็นรู้งที่ถักยาวขึง ไชยพุมิ คนบ้านบัวเจริญได้นำมาเผยแพร่ ปัจจุบันได้อยู่ที่ครอบครัวที่อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา โดยเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๕๕๒ **คุณยายขึง ไชยพุมิ** ได้นำรู้งที่ทอเองซึ่งได้ต้นแบบมาจากบ้านนาگانตม อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัด ศรีสะเกษ มาถวายวัดบ้านบัวเจริญ มีลักษณะเป็นรู้งยาวประมาณ ๓ เมตร การทอใช้เทคนิคการขิดเป็นรูปต่างๆ สอดสีสวยงาม พื้นเป็นสีชมพูเข้ม ขิดเป็นลายพระพุทธรูป พระเจดีย์เกศแก้วจุฬามณี ดอกไม้ คน และอื่นๆ โดยมีการทอค้นสลัสนี้แต่ละเรื่องราว **คุณยายคุณ นวนอนัน** ซึ่งมีความสามารถด้านการทอผ้าเป็นที่ยอมรับในชุมชนได้เห็นลวดลายบนผืนรู้งที่แตกต่างจากของเดิมในชุมชน จึงเกิดแรงบันดาลใจนำมาเป็นแบบในการทอ พร้อมทั้งได้พยายามดัดแปลง ลวดลายให้มีสัดส่วน งดงามยิ่งขึ้นตามแนวคิดของตนและเริ่มทอรู้งในปี ๒๕๕๒เป็นหูกแรก และได้ทอจริงจืตตลอดปี พ.ศ.๒๕๕๘ ทอได้จำนวน ๑๑ ผืนและ พ.ศ. ๒๕๕๙ ทอได้จำนวน ๓ ผืน

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๕๘ **พระมหาจรัสศักดิ์ จิรสกโก** ซึ่งเป็นหลานของยายคุณ ได้นำรู้งที่ยายคุณ นวนอนันทอเผยแพร่ภาพผลงานทางเฟสบุ๊ค และเปิดเพจ“**รู้งอีสาน**”ออกไป (ปัจจุบันใช้ว่า **ทุงอีสาน**) ทำให้ผู้คนที่พบเห็นรู้งลักษณะนี้ สนใจนำไปถวายวัด จึงมาติดต่อซื้อ แต่ยายคุณ นวนอนันได้สร้างสรรค์เพื่อเก็บรักษาเป็นมรดกเท่านั้น เนื่องจากอายุมากแล้วคือ ๗๙ ปีในช่วงนั้น จึงได้ถ่ายทอดเทคนิคและลวดลายการทอรู้งแก่ **นางหนูเทียม ยอดคำมี** เพื่อนบ้านใกล้เคียงโดยมีจุดประสงค์จะถวายวัดเช่นเดียวกันในตอนแรก แต่เนื่องจาก มีบุคคลภายนอกมาขอซื้อไปถวายวัด และเป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น ทำให้มีคนสั่งซื้อเข้ามาอยู่เรื่อยๆ เป็นเหตุให้เพื่อนบ้านที่มีความสามารถในการทอผ้าอยู่แล้วในบ้านบัวเจริญหันมาหัดทอรู้งกันหลายคน โดยมาเรียนรู้จาก**แม่หนูเทียม ยอดคำมี**และ **ยายคุณ นวนอนัน** โดยมี **พระมหาจรัสศักดิ์ จิรสกโก** หลานยายคุณ นวนอนัน เป็นผู้แนะนำเรื่องลวดลายต่างๆ ทำให้หมู่บ้านบัวเจริญเป็นที่รู้จักในวงกว้างตามลำดับ และมีผู้ที่เห็นความสวยงามของรู้งนี้ทั้งจากในตัวจังหวัดและจากต่างจังหวัดเข้าไปซื้อเพื่อนำไปทำบุญถวายวัดต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้ต่อมาไม่นานก็เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มช่างทอรู้งในบ้านบัวเจริญขึ้น เป็นการรวมกลุ่มตามธรรมชาติ

รู้งที่วัดบ้านนาگانตม อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ
ที่สร้างแรงบันดาลใจแก่ยายขึง ไชยพุมิ

รู้งผะเหวดฝีมือยายขึง ไชยพุมิตต้นแบบรู้งบ้านบัวเจริญ

(วีณา วิสเพ็ญและวัชระ พิมพ์จันทร์บันทึกภาพ ๒๕๖๒)

โดยมีบ้านแม่หนูเทียม ยอดคำมีเป็นแหล่งกลางในการรวบรวมจากผู้ทอและเป็นแหล่งจำหน่าย มีการกำหนดราคาขายให้เป็นระบบเดียวกัน ราคาสูง ๑ ผืน เดิมชุงยาวประมาณ ๒ เมตรครึ่งราคาผืนละ ๑,๕๐๐ - ๑,๙๐๐ บาท ปัจจุบันคิดเป็นเมตรละ ๑,๐๐๐ บาท หากชุงยาว ๒.๕๐ เมตรจะราคา ๒๕๐๐ บาท หากยาว ๓ เมตรราคา ๓๐๐๐ บาท ความยาวและลวดลายของทงนั้นจะทอตามความต้องการของผู้สั่ง เริ่มจากความยาว ๑ เมตร จนถึงยาวสูงสุด ๕ เมตร โดยมีนางวิชุดา ยอดคำมี บุตรสาวนางหนูเทียม เป็นผู้ช่วยดูแลรวบรวมจากผู้ทอ ปัจจุบันสมาชิกในกลุ่มมีจำนวน ๒๒ คน อย่างไรก็ตาม แม่พระมหาจรัสศักดิ์ จิรสกโกจะอยู่ในสมณเพศ แต่ท่านก็มีบทบาทสำคัญในด้านการให้คำปรึกษาหารือแก่กลุ่มด้านการให้สีและวางลวดลาย และประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเกี่ยวกับการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ด้านชุงพะเหวดอยู่เสมอ

ในปีพ.ศ. ๒๕๖๐ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ยกย่อง ยายคุณ นวนอนัน ให้เป็นศิลปินพื้นบ้านอีสาน ได้รับรางวัลนาคราช สาขาหัตถกรรมทอผ้า นับเป็นเกียรติประวัติของบ้านบัวเจริญโดยส่วนรวม ที่มีช่างฝีมือชั้นศิลปินในชุมชนและได้สืบทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน รวมทั้งมีความเคารพนับถือยายคุณ นวนอนัน ผู้เป็นแบบอย่างแห่งความเพียรสร้างสรรค์งานทอชุง มายังชนรุ่นหลังไม่ขาดสาย ทำให้บ้านบัวเจริญมีลักษณะโดดเด่นแตกต่างจากหมู่บ้านอื่น นั่นคือ ขณะที่หมู่บ้านอื่นๆ จำนวนช่างทอชุงเริ่มขาดแคลน มีผู้ทอน้อยลง แต่บ้านบัวเจริญนี้กลับมีช่างทอชุงเพิ่มขึ้นและการทอชุงพะเหวดในชุมชนได้พัฒนามาเรื่อยๆ อย่างมีชีวิตชีวา

ยายคุณ นวนอนัน เริ่มทอชุงพะเหวดครั้งแรก ปี ๒๕๕๒

(พระจรัสศักดิ์ จิรสกโก บันทึกภาพ ๒๕๕๘)

ผลงานชุงพะเหวดของยายคุณ นวนอนัน ปัจจุบันอายุ ๘๓ ปี

(วิณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๙)

ยายคุณ นวนอนันต์ ได้รับรางวัลนาคราช ศิลปินพื้นบ้านอีสานสาขาหัตถกรรมทอผ้า ประจำปี ๒๕๖๐
จากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
(งานประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ๒๕๖๐)

นางหนูเทียม ยอดคำมี ผู้สืบทอดการทอธุงจากยายคุณ นวนอนันต์ ปัจจุบันเป็นประธานกลุ่มทอธุงบ้านบัวเจริญ
(วิมา วิสัทธิ์ บันทึกรภาพ ๘ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๙ และ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๒)

ประวัติกลุ่มทอธุงผะเหวดบ้านบัวเจริญ

นับจากปี พ.ศ. ๒๕๕๙ เป็นต้นมา ช่างทอธุงบ้านบัวเจริญได้เริ่มรวมเป็นกลุ่มทอธุงขึ้น จากเดิมต่างทอเป็นอิสระ และหลังจากยายคุณ นวนอนันต์ ได้รับการยกย่องจากมหาวิทยาลัยมหาสารคามให้ปรากฏต่อสาธารณชนและช่างทอธุงได้รับรู้ถึงการสืบสานภูมิปัญญามากขึ้นว่า มีความสำคัญเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการ บุคคลภายนอกและสร้างรายได้จากงานเช่นนี้ได้ บรรดาผู้หญิงซึ่งส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านในบ้านบัวเจริญได้หันมาทอธุงอย่างคึกคักและมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว โดยใช้ที่ทอผ้าที่มีอยู่แล้วทอธุงที่บ้านตนเอง ในช่วงที่มีผู้สั่งธุงมากช่างทอจะสามารถทอแล้วเสร็จภายใน ๓ สัปดาห์โดยประมาณต่อธุง ๑ ผืน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความยาวของธุงที่ผู้สั่งต้องการและขึ้นอยู่กับภารกิจที่อาจต้องแบ่งเวลาไปทำงานอื่นๆ เช่น การทำนา ไร่ อ้อย ไร่ มัน เป็นต้น

ชื่อเสียงและการรับรู้เกี่ยวกับธุงบ้านบัวเจริญได้แพร่กระจายไปยังวงวิชาการ ทำให้ครูอาจารย์ทั้งระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาและมหาวิทยาลัย เดินทางมาเยี่ยมชมการทอธุงและนำความรู้ออกไปเผยแพร่ในวงกว้างขึ้น หากเข้าไปในชุมชนบ้านบัวเจริญ จะพบการตั้งกี่ทอธุงหลายหลังคาเรือน ผู้ทอมีทั้งรุ่นยาย รุ่นแม่ ้วยกลางคน ผู้สนใจสามารถเดินชมการทอธุงได้ที่บ้านแต่ละหลัง แต่หากจะมีแขกมาเยี่ยมชมอย่างเป็นทางการ ทุกคนจะนำธุง

ของตนเองไปแสดงรวมที่บ้านนางหนูเทียม ยอดคำมี แสดงให้เห็นความพร้อมเพียงของหมู่คณะ และเมื่อผู้มาดูสนใจ ชื่นชมฝีมือการทอสูง ช่างทอทั้งหลายดูมีพลังกายพลังใจสร้างงานต่อไปอย่างคึกคัก เนื่องจากมีนักวิชาการจากภายนอกมาชมสูงพะหวัดและบันทึกภาพไปใช้ประโยชน์ทางวิชาการ พระอาจารย์จืตศักดิ์ จิตรสกุโก จึงนำสูงพะหวัดเก่าที่วัดบ้านบัวเจริญไปแสดงสาธิตให้ผู้สนใจไปชมที่วัดโคกป่ากุงเจริญธรรม

ช่างทอสูง ตั้งกี่ทอที่บ้านตนเอง

ช่างทอสูงบ้านบัวเจริญ ต่างออกแบบและสร้างสรรค์สูงที่บ้านของตนเอง

(วิณา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๕๙)

จากการที่กลุ่มทอสูงพะหวัดบ้านบัวเจริญ สามารถทำให้ผลงานเป็นที่รู้จัก สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและมีกระบวนการเรียนรู้จากกันและกัน ทำให้มีช่างทอสูงรุ่นใหม่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีนางหนูเทียม ยอดคำมีเป็นหลัก

ในกลุ่ม โดยมีพระอาจารย์จිරศักดิ์ จิรสกโก และยายคุณ นวนอนัน เป็นที่ปรึกษา สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จึงมีมติมอบรางวัลนาคราช แก่ “กลุ่มทอธงผะเหวดบ้านบัวเจริญ” สาขาหัตถกรรมพื้นบ้านในงานเชิดชูเกียรติศิลปินพื้นบ้านอีสานและผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๖๒ โดยตัวแทนกลุ่มคือนางหนูเทียม ยอดคำมี ได้เข้ารับรางวัลที่สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๒

“กลุ่มทอธงผะเหวดบ้านบัวเจริญ” ได้รับรางวัลนาคราช ในปี ๒๕๖๒

(วัชระ พิมพ์จันทร์และวิมา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ ๙ กันยายน ๒๕๖๒)

ช่างทอธงบ้านบัวเจริญ ที่เข้ามาร่วมกลุ่มกัน เรียงตามลำดับปีของการเข้ามาร่วมกลุ่มทอธงและปีที่เริ่มทอปัจจุบันมี ๔ รุ่นคือ

รุ่น ๑.	ยายคุณ นวนอนัน	๒๕๕๒
รุ่น ๒	ยายหนูเทียม ยอดคำมี	๒๕๕๘
	ยายรอด สุปัวผา	๒๕๕๘
รุ่น ๓.	ยายทองสุข บุญนิรันดร์	๒๕๕๙
	ยายประหยัด แก้วอาสา	๒๕๕๙
	ยายบุญร่วม อนันต์	๒๕๕๙

	ยายสมัย ปัญญาใหญ่	๒๕๕๙
	นางธิดาภา กิ่งทะวงษ์	๒๕๕๙
	ยายนงลักษณ์ เกษอุดม	๒๕๕๙
	นางคำปุ่น จำปาจุม	๒๕๕๙
	นางอรทัย ดีลาย	๒๕๕๙
	นางอ้วน กุลวันดี	๒๕๕๙
รุ่น ๔	ยายบุษดี แสนคำสอน	๒๕๖๑
	ยายสังข์ทอง นันทบุตร	๒๕๖๑
	นางบัวพา มะคะวา	๒๕๖๑
	นางมูทิตา สาระพันธ์	๒๕๖๑
	นางสมหมาย ยอดคำมี	๒๕๖๑
	ยายทองใส ทองรส	๒๕๖๑
	นางน้อย จำปาจุม	๒๕๖๑
	นางพิสมัย สีลาทอง	๒๕๖๒
	นางยวนใจ บุญชาติ	๒๕๖๒
	นางเสริมทรง สิวาวัน	๒๕๖๒

ยายคุณ นวนอนันและผลงานตุ้มที่ทอกับพระมหาจิริศักดิ์ จิริสกุโก ที่ปรึกษากลุ่มทอธงบ้านบัวเจริญ
(วัชระ พิมพ์จันทร์ บันทึกภาพ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๒)

กลุ่มช่างทอธงบ้านบัวเจริญ

(วัชระ พิมพ์จันทร์ บันทึกภาพ วันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๖๒)

โครงสร้างและองค์ประกอบของธงผะเหวดบ้านบัวเจริญ

ธงบ้านบัวเจริญหากแบ่งตามขนาด เส้นใยที่ใช้ทอ ลวดลายและเทคนิคการทอ ในข้อมูลที่ปรากฏ การใช้ที่วัดบัวเจริญและวัดโคกป่ากุงเจริญศรี ทั้งธงลายชนิดแบบดั้งเดิม และธงลายปราสาท ที่กลุ่มทอธงนิยมทอในปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

๑. ขนาดของธง กว้างประมาณ ๑๓ - ๑๕ นิ้ว ยาวตั้งแต่ ๑ - ๕ เมตร แล้วแต่ความต้องการของผู้สั่งทอ

๒. โครงสร้างของผืนธง ประกอบด้วย ๓ ส่วนประกอบด้วย หัวธง ผืนธงและชายธง

ส่วนหัวธง เป็นส่วนที่สอดไม้ไผ่เหลาแบนกว้างประมาณ ๑ เซนติเมตรผูกหัวท้ายด้วยด้ายที่พันเป็นเกลียวเพื่อใช้แขวน

ผืนธง เป็นส่วนที่ยาวที่สุด ผู้ทอจะสร้างสรรค์ลวดลายต่างๆ ซึ่งจะไม่ซ้ำกัน แต่ลวดลายจะคั่นด้วยลายเส้นสีต่างๆ แต่จะไม่ใช้ไม้ไผ่คั่นเหมือนท้องถื่น และมีตัวอักษรระบุชื่อผู้สร้างธง คำอุทิศ เจตนาของการอุทิศ ไว้ด้านบนหรือส่วนล่างของผืนธง

ชายธง สอดด้วยไม้ไผ่เช่นเดียวกับด้านบน และร้อยลูกปัดสลับสีต่างๆ ติดกับชายธงเพื่อถ่วงมิให้ธงสะบัดแรงเกินไป

ลักษณะเด่นที่ธงบ้านบัวเจริญแตกต่างจากที่อื่นๆ ก็คือ การใช้ผ้าสาบด้านหลังผืนธงตลอดผืนเพื่อป้องกันมิให้เส้นด้ายที่เป็นลายชนิดเกาะเกี่ยวสิ่งต่างๆ และมีส่วนทำให้ธงมีน้ำหนัก มีอายุการใช้งานได้ยาวนาน นับเป็นความคิดสร้างสรรค์ที่น่าประสพการณ์เดิมมาพัฒนาขึ้นใหม่ได้อย่างเหมาะสม เฉพาะธงของยายคุณ นวนอนัน ริมขอบธงจะกั้นผ้า และเก็บลายเสาที่ขอบทั้งสองด้าน ดังรูป (ตัดมาเฉพาะส่วน)

หัวรูด

ชายรูด

การسابผ้าหลังรูด

๓. เส้นใยที่ใช้ทอ รูดบ้านบัวเจริญส่วนใหญ่ ใช้ด้ายจากโรงงานคือ ด้ายโทเร มีด้ายไหมพรม ด้ายฝ้ายบ้างเล็กน้อย

๔. เทคนิคการทอและลวดลาย ใช้เทคนิคการขีดเป็นหลัก การทอด้วยเทคนิคขีดบ้านบัวเจริญนี้ เป็นการขีดที่เรียกว่า “เก็บทิ้ง” คือต้องสอดไม้ทับเส้นเก็บลายใหม่ทุกครั้ง ไม่ใช่ไม้คั้นเก็บลายไว้เพราะแต่ละช่วง ลายจะไม่เหมือนเดิม คือ ๑ ช่วง ๑ ลาย

ลวดลายของรูดบ้านบัวเจริญ พบ ๒ ลักษณะคือ ลายหลักที่ช่างส่วนใหญ่ มักนำมาทอในผืนรูดและลายสร้างสรรค์ ที่ช่างแต่ละคนนำมาใส่ในรูดของตนเอง เป็นลายที่ไม่เคยมีมาก่อน ส่วนใหญ่นำมาจากเหตุการณ์ในปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

ลายหลัก ได้แก่

๑. ลายปราสาทพระพุทธรเจ้า
๒. ลายธาตุเจดีย์
๓. ลายชั้นหมากเบ็ง
๔. ลายต้นดอกไม้
๕. ลายช้าง,ม้า
๖. ลายคน/ทหาร
๗. ลายประตู่โขง
๘. ลายนาค/เชิงเทียน
๙. ลายคนถือธง
๑๐. ลายเครื่องบิน
๑๑. ลายฉัตร

ตั้งรูป

ลายพระพุทธรเจ้าในเรือนแก้วแบบต่างๆ ลายฉัตร ด้านบนมีลายสร้างใหม่คือ ลายจรวดและเครื่องบิน

ลายพระธาตุเจดีย์

ลายธรรมมาสน์เสาเดียว

ลายประตูโขง

ลายประตูโขง

แม่ไท่ปรุณ ขวณะชัย
บ้านน้ำเต้า อ.เมืองจันทบุรี สร้าง พ.ศ. ๒๕๑๙
ถวายวัดกม.พินนาทาม อุดมราษฎร์ธานี

ปราสาทผึ้งในปราสาท ๓ ยอด

ลายคนขี่ม้า ชั้นหมากเบ็ง

ลายช้าง คนขี่ม้า ต้นดอกไม้ คนผู้หญิง

ลายสร้างสรรค์ ชุ้มน้ำบัวเจริญ ช่างทอมีการสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่นช่วง
ในหลวงรัชกาลที่ ๙ เสด็จสวรรคต ช่างทอผ้ารุ่งก็ได้ทำลายขีดเป็นตัวเลข ๙ เพื่อเป็นการน้อมถวายความอาลัยและ
รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณในหลวงรัชกาลที่ ๙ และเมื่อเจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จขึ้น
ครองราชเป็นรัชกาลที่ ๑๐ ช่างทอก็ได้อัญเชิญเลข ๑๐ มาแสดงไว้ที่ชุก เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติในโอกาส
สำคัญนี้ด้วย นอกจากนี้มี ลายจรวด ลายเครื่องบิน และลายดอกไม้ ลายดวงดาวประดับในผืนธง ซึ่งเป็นลายที่
สร้างสรรค์ขึ้นทีหลัง ซึ่งช่างบางคนให้ข้อมูลว่า เพื่อมิให้โล่งเกินไป เป็นต้น ดังรูป

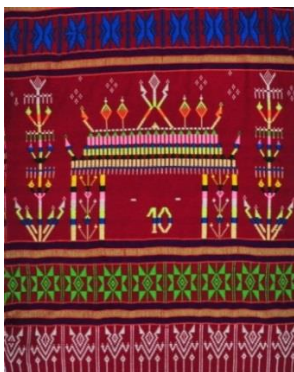
ลายปราสาทซ้อนหลังคา มีจรวดด้านบน

ลายกระถางเทียน

ลายฉัตร, พระพุทธรูป, เลข ๙, จรวด

ชุ้มประตูลเฉลิมพระเกียรติ รัชกาลที่ ๑๐

ต้นเทียน ราวเทียนและชุ้มพระพุทธรูป
เฉลิมพระเกียรติ รัชกาลที่ ๙ และรัชกาลที่๑๐

:

๑. ตัวอักษรบนผืนธง ธงลายขิดบ้านบัวเจริญจะมีการปักตัวอักษรระบุชื่อผู้สร้างธง ชื่อผู้ตาย ที่ผู้ถวายธงอุทิศส่วนกุศลถึง ปี พ.ศ.ที่ถวายธงไว้ด้วย เป็นการปักด้วยมือในระยะแรก ตอนหลังจึงพัฒนามาเป็นการปักด้วยจักร เหมือนธงในพื้นที่อื่นๆ ส่วนธงที่กลุ่มทอธงทำในปัจจุบัน มีทั้งการนำไปใช้โดยไม่ปักตัวอักษร และปักตามค่านิยมที่สืบทอดกันมา แต่เป็นการปักบนผ้าพื้นต่างหาก โดยช่างเย็บผ้าและนำมาเย็บติดที่หลัง ดังรูป

ตัวอักษรปักชื่อผู้สร้างธงและคำอุทิศที่ปักลงผืนธง ด้านล่างของชายธงจะพันด้ายเป็นเกลียว

บางผืนจะถ่วงชายธงด้วยลูกปัดร้อยสลับสีต่างๆ

MAHASARAKHAM
UNIVERSITY

สถาบันวิจัยที่ศูนย์
และวัฒนธรรมอีสาน (วิธนา วิสเพ็ญ บันทึกภาพ สิงหาคม ๒๕๕๙)

ตัวอักษรปักชื่อผู้สร้างธงและคำอุทิศปักบนผืนผ้าต่างหากและเย็บติดที่หลัง

ธงบ้านบัวเจริญขนาดต่างๆ

ธงฝีมือยายคุณ นวนอนัน

ธงจากกลุ่มช่างทอธงบ้านบัวเจริญ

ธงของช่างทอในกลุ่ม ยาว ๒ เมตร

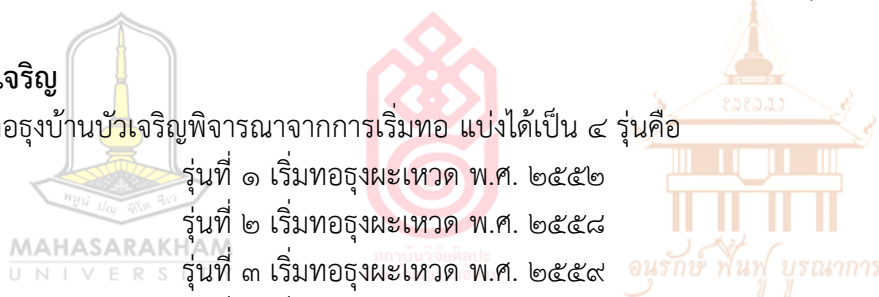
ธงผะเหวดยาว ๕ เมตร

กลุ่มช่างทอธงบ้านบัวเจริญ บันทึกภาพกับคณะทำงาน
จาก มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๒

ช่างทอธงบ้านบัวเจริญ

ช่างทอธงบ้านบัวเจริญพิจารณาจากการเริ่มทอ แบ่งได้เป็น ๔ รุ่นคือ

รุ่นที่ ๑ เริ่มทอธงผะเหวด พ.ศ. ๒๕๕๒

รุ่นที่ ๒ เริ่มทอธงผะเหวด พ.ศ. ๒๕๕๘

รุ่นที่ ๓ เริ่มทอธงผะเหวด พ.ศ. ๒๕๕๙

รุ่นที่ ๔ เริ่มทอธงผะเหวด พ.ศ. ๒๕๖๑

ดังมีรายละเอียดดังนี้

รุ่นที่ ๑ เริ่มทอธงผะเหวด พ.ศ ๒๕๕๒

ยายคุณ นวนอนัน เริ่มทอธง เมื่ออายุ ๗๙ ปี ปัจจุบันอายุ ๘๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๑ หมู่ ๙ ตำบลทุ่งเทิง

รุ่นที่ ๒ ทอธงผะเหวด พ.ศ. ๒๕๕๘

นางหนูเทียม ยอดคำมี ๒๕๕๘ อายุ ๖๖ ปี
บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ ๙

นางรอด สุกบัวผา ๒๕๕๘ อายุ ๖๒
บ้านเลขที่ ๑๑๐ หมู่ ๑๕

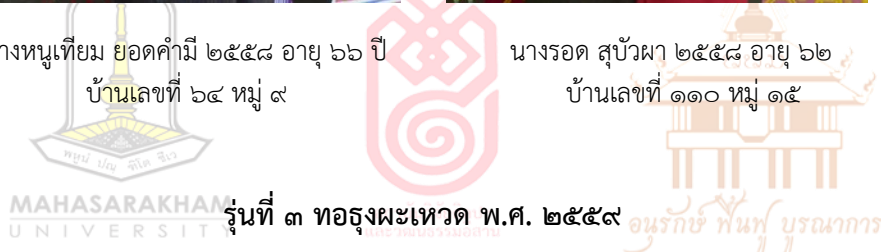
รุ่นที่ ๓ ทอธงผะเหวด พ.ศ. ๒๕๕๙

ยายทองสุข บุญนิรันดร อายุ ๖๓ ปี
บ้านเลขที่ ๑๔๔ หมู่ ๙

ยายประหยัด แก้วอาสา อายุ ๖๖ ปี
บ้านเลขที่ ๗ หมู่ ๙

นางบุญร่วม อนันต์ อายุ ๖๑ ปี
บ้านเลขที่ ๑๐๐ หมู่ ๙

ยายสมัย ปัญญาใหญ่ อายุ ๖๓ ปี
บ้านเลขที่ ๙๕/๑ หมู่ ๑๕

นางธิดาภา กิ่งทวงษ์ อายุ ๔๗ ปี
บ้านเลขที่ ๑๕๙ หมู่ ๙

นางนงลักษณ์ เกษอุดม อายุ ๖๕ ปี
บ้านเลขที่ ๗๖ หมู่ ๙

นางคำปุ่น จำปาจุม อายุ ๖๐ ปี
บ้านเลขที่ ๑๓๕/๑ หมู่ ๑๕

นางอรทัย ดีลาย อายุ ๔๘ ปี
บ้านเลขที่ ๓๐ หมู่ ๙

นางอ้วน กุลवंดี อายุ ๕๙ ปี
บ้านเลขที่ ๑๖๒ หมู่ ๙

รุ่นที่ ๔ ทอธงผะเหวด พ.ศ. ๒๕๖๑

นางบุษดี แสนคำสอน อายุ ๖๒ ปี
บ้านเลขที่ ๑๔๖ หมู่ ๙

นางสังข์ทอง นันทบุตร อายุ ๕๘ ปี
บ้านเลขที่ ๑๓๙ หมู่ ๑๕

นางมุกทิตา สาระพันธ์ อายุ ๔๒ ปี
บ้านเลขที่ ๔ หมู่ ๙

นางสมหมาย ยอดคำมี อายุ ๔๑ ปี
บ้านเลขที่ ๒๐๒ หมู่ ๙

ยายทองใส ทองรส อายุ ๖๑ ปี
บ้านเลขที่ ๒ หมู่ ๙

นางน้อย จำปาจุม อายุ ๖๒ ปี
บ้านเลขที่ ๓๑ หมู่ ๑๕

นางพิสมัย สีลาทอง อายุ ๕๒ ปี
บ้านเลขที่ ๑๙๑ หมู่ ๙

นางยวนใจ บุญชาติ อายุ ๔๘ ปี
บ้านเลขที่ ๑๑๑ หมู่ ๙

นางเสริมทรง สิมาวัน อายุ ๔๓ ปี
บ้านเลขที่ ๒๐๐ หมู่ ๙

ความคงอยู่ในปัจจุบัน

ในบรรดาพื้นที่ของจังหวัดอุบลราชธานี ที่มีการทอถุงหิ้วแหล่งบ้านโนนทราย อำเภอลำดวน บ้านทุ่งเทิง บ้านบัวเจริญ อำเภอลำดวนและบ้านหนองบัวอารีย์ ตำบลนาหอม อำเภอลำดวน พบว่า บ้านบัวเจริญมีลักษณะโดดเด่นกว่าที่อื่นในด้านจำนวนช่างทอถุง จากเดิมการทอถุงที่เป็นไปตามธรรมชาติ ตามศรัทธาของบุคคล และการทอถุงทำทำจะเลื่อนหายไปตามอายุที่มากขึ้นของช่างทอ กลับกลับมาคึกคักเป็นที่รู้จัก และมีชื่อเสียงในเวลาอันรวดเร็วและมีพลวัตในชุมชน ทั้งนี้เห็นได้เต็มที่แม่บ้านจะทอผ้าในยามว่างจากการทำนาและจากภารกิจต่างๆ เท่านั้น ปัจจุบันได้มุ่งมาทอถุงเพื่อสร้างรายได้ให้เห็นอย่างชัดเจน ที่สำคัญนั้น แม่หลายคนเพิ่งเข้ากลุ่มทอถุงในเวลาไม่นานนัก แต่ฝีมือทอหลากหลาย ในผืนถุงนั้นสวยงาม แทบจะไม่ต่างกับผู้ที่มีการประสมกรรมมาก่อน แสดงให้เห็นถึงพรสวรรค์ทางฝีมือที่มีอยู่ในตัวของสตรีเหล่านี้

นอกจากนี้ ชุมชนบ้านบัวเจริญและกลุ่มทอถุง ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานในวงกว้าง เพราะได้รับเชิญให้นำถุงไปแสดงในงานของชุมชนทั้งใกล้และไกล ส่วนโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง ก็ได้้นำถุงไปใช้ในโอกาสต่างๆ เช่น โรงเรียนทุ่งเทิงยี่งวง ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาบ้านทุ่งเทิง ได้เชิญช่างทอถุงจากบ้านบัวเจริญไปสอนนักเรียนให้ฝึกหัดทำงานฝีมือ เริ่มจากถุงง่ายๆ เช่น ถุงใย โรงเรียนบ้านบัวเจริญ (ระดับประถม) ได้มาเยี่ยมชมนำไปประดับในงานโรงเรียน แต่อย่างน้อย การที่มีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน เมื่อสถานศึกษาต้องการครุภัณฑ์ปัญญาด้านทอผ้าหรือทอถุงนั้น บ้านบัวเจริญ อำเภอลำดวนมักเป็นบ้านแรกๆ ที่มีผู้เอ่ยถึง เนื่องจากมีบุคคลที่สามารถรับเชิญไปสอนนักเรียนได้ และทางผู้ทอเองก็ได้เผยแพร่ผลงานของตนเองด้วย เช่น ยายคุณ นวนอนันและคณะญาติ ได้นำถุงที่ทอไปถวายวัดในอำเภอลำดวน จังหวัดอุบลราชธานี คือวัดมณีวนาราม และวัดหลวงตามลำดวน ทำให้สะตูดตาแก่ผู้พบเห็นและมักจะถามถึงแหล่งทอเสมอ ทำให้แหล่งทอถุงบ้านบัวเจริญเป็นที่รู้จักของคนใกล้และไกล และมีผู้ใญ่บุญ

สั่งทอไปถวายวัดอยู่เนืองๆ และที่สำคัญการที่พระมหาจිරศักดิ์ จิรสกุโก ได้เผยแพร่เรื่องรុងบ้านบัวเจริญ ผ่านเฟซบุ๊ค โดยมีเว็บเพจ”รុងอีสาน” ซึ่งเสนอข้อมูลภาพของรុងบ้านบัวเจริญและกิจกรรมของช่างทออยู่เนืองๆ มีส่วนสำคัญมากที่ทำให้รុងและบ้านบัวเจริญ ปรากฏอย่างกว้างขวางอันเป็นการสื่อสารของสังคมยุคปัจจุบัน

ยายคุณ นวนอนันและคณะญาติ นำรុងที่ทอเองถวายพระเทพวราจารย์ เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี
เจ้าอาวาสวัดมณีวนาราม

(พระมหาจිරศักดิ์ จิรสกุโก บันทึกภาพ)

รុងบ้านบัวเจริญได้รับการนำไปแขวนประดับข้างแท่นประดิษฐาน “พระพุทธรณีโชติ”
กุฏิธรรมระโต วัดมณีวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

รองศาสตราจารย์วีณา วิสเพ็ญ จากสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เยี่ยมชมและติดตามผลงานชุมชนของกลุ่มช่างทอหมู่บ้านบัวเจริญ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๒ (ปกรณ์ ปุกหุด บันทึกภาพ ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๒)

คณะครูโรงเรียนทุ่งเท็งยิ่งวัฒนา ศึกษาชุมชนหมู่บ้านบัวเจริญ (สงวนศักดิ์ พาสง่า บันทึกภาพ ๒๕๖๑)

กล่าวได้ว่า ชุมชนหมู่บ้านบัวเจริญ เป็นแหล่งทอชุมชนแห่งเดียวใน ๔ แห่งของจังหวัด อุบลราชธานี ที่กลับมาฟื้นตัวอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีองค์ประกอบด้านบุคคลในชุมชน ทั้งพระสงฆ์ แม่บ้านในชุมชน ผู้มีความสามารถในการออกแบบ ผู้มีความสามารถในการทอ ได้ศึกษาเรียนรู้จากกันและกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย ไม่หวงวิชา ทำให้เกิดช่างทอรุ่นใหม่ขึ้น หากปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นไปเช่นนี้เรื่อยๆ เป็นที่หวังได้ว่าการทอชุมชนแม้ต้องใช้เวลาและต้องใช้เวลาในการทอ หากผู้ทอไม่เหนื่อยล้าและยังมีชาวพุทธ นักวิชาการ รวมทั้งผู้ศรัทธาทำบุญด้วยการถวายธง ก็จะทำให้หมู่บ้านบัวเจริญคงอยู่กับชุมชนอีกยาวนาน

บทที่ ๗

พุทธศิลป์ในอุษาคเนย์ : สุนทรียภาพ สื่อสัญลักษณ์และการตีความ

สุนทรียภาพในอุษาคเนย์

เมื่อก้าวเข้าสู่งานอุษาคเนย์เขตเทศน์มหาชาติ สิ่งแรกที่คุณมองเห็นและสัมผัสได้เป็นอันดับต้นๆ คือ สีสนของผืนธงที่ประดับตกแต่งในบริเวณงาน แม้ว่าเมื่อพิจารณาตามที่มาของการสร้างผืนธงนั้น ความเรียบง่ายเพียงใช้ผืนผ้าธรรมดาเป็นจุดเริ่มแรก แต่ด้วยธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์และไม่หยุดนิ่ง ทำให้แต่ละชุมชนในภาคอีสาน ผู้ทอธงได้สร้างลวดลายซับซ้อนมากขึ้นตามลำดับ และมีการสร้างสรรค์เทคนิควิธีทอ การเลือกใช้วัสดุประกอบการทอตามความคิด สิ่งแวดล้อม และเหตุผลของตนเองและผู้สั่งทอประกอบกัน นานเข้าก็กลายเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนนั้น ซึ่งเมื่อพิจารณาภาพรวมแล้ว อุษาคเนย์จึงจัดเป็นงานพุทธศิลป์อีกแขนงหนึ่งที่โดดเด่นและมีความน่าสนใจ เกิดความงามหรือสุนทรียภาพทางตา มีส่วนดึงดูดและสร้างบรรยากาศของงานบุญเสมอมา ทำให้วัดส่วนใหญ่และบุคคลในชุมชนถือว่า ธงอุษาคเนย์ เป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องมีเป็นสมบัติไว้ที่วัดเสมอ ดังข้อมูลที่ปรากฏในกรณีบ้านโพธิ์ทราย บ้านทุ่งเทิง บ้านหนองบัวอารีย์ และบ้านบัวเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี ดังกล่าวมาแล้ว

สื่อสัญลักษณ์และการตีความ

มนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ย่อมปรารถนาความสุขและแสวงหาทางพ้นทุกข์ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นหากพิจารณาอุษาคเนย์เขตเทศน์มหาชาติ สิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในความปรารถนาของคุณได้แสดงให้เห็นเป็นตัวอักษรและลวดลายบนผืนธง โดยสื่อสารความคิดและความปรารถนาของผู้มีจิตศรัทธาในการสร้างธง ผสมผสานกับฝีมือการสร้างสรรค์ของผู้ทอ สื่อความหมายตรงและความหมายโดยอ้อม มายังผู้ที่แสวงหาความหมาย และแสดงให้เห็นภาพสะท้อนทางสังคมอย่างน่าสนใจ หากจะถามว่าธงอุษาคเนย์สื่อสิ่งใดบ้างนั้น จากหลักฐานบนผืนธง ๔ หมู่บ้านสรุปได้ว่า

๑. การร่วมประเพณีเทศน์มหาชาติยังคงเป็นอุดมการณ์แห่งการทำบุญของชาวพุทธ

จากการประมวลลวดลายบนผืนธงอุษาคเนย์เขตเทศน์มหาชาติที่ยังสื่อให้เห็นพลังศรัทธาของการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดร ซึ่งเป็นพระชาติสุดท้ายก่อนมาประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ และตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ยังเป็นสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์ธงยึดถือเป็นแกนหลักในการทอธงถวายวัดนั้นคือ นวัตกรรมคติชาดกคือมหาชาติชาดก ซึ่งได้ยืมได้ฟังสืบต่อกันมาจึงนำมาสู่การสร้างเรื่องราวบนผืนธง ในขณะที่ช่างฝีมือด้านอื่นก็สร้างสรรค์เช่นเดียวกันตามแนวคิดของตนเอง เช่น ช่างแกะบานประตูหน้าต่าง ช่างเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง (ทางอีสานเรียกว่า ช่างเขียนฮูปแต้ม) ช่างเขียนลายรดน้ำ เป็นต้น เรื่องพระเวสสันดรบนผืนธงนี้มักปรากฏเป็นเรื่องราวในกัณฑ์หลักๆ อย่างชัดเจนในธงรุ่นเก่า เช่น กัณฑ์ชูชก กัณฑ์จุลพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี และนครกัณฑ์ เป็นต้น โดยมีพระธาตุเกศแก้วจุฬามณีอยู่ด้านบนสุด เป็นการแสดงความปรารถนาจะได้พบได้กราบไหว้เมื่อจากโลกนี้ไปแล้ว ลวดลายเหล่านี้

พบในธงรุ่นเก่าของบ้านโพนทราย บ้านหนองบัวอารีย์ บ้านทุ่งเทิง ซึ่งผู้ทอได้แสดงความอุตสาหะวิริยะในการทอ ลายซิด สะท้อนความจงใจในการสร้างลวดลายบนผืนธง โดยยึดเหตุปัจจัยของการทำบุญผะเหวดเป็นสำคัญ อัน สะท้อนให้เห็นพลังศรัทธาของผู้สร้างและผู้ทอที่ยังยึดมั่นในมูลเหตุดั้งเดิมของเทศน์มหาชาติ ดังตัวอย่างธงผะเหวด ที่เสนอมานี้ ผู้ทอได้พยายามสร้างเรื่องราวเท่าที่จะทำได้ตามจินตนาการด้วยฝีมืออันละเอียดประณีตด้วยเส้นไหม ซึ่งมักจะไม่มีพบในชุมชนอื่น

ธงลวดลายดั้งเดิมบ้านหนองบัวอารีย์ และบ้านทุ่งเทิงสร้างลวดลายจากเรื่องมหาเวสสันดรชาดก

ธงบ้านทุ่งเทิง กัณฑ์ชูชก

เป็นฉากที่นางอมิตตาถูกภรรยาชาวบ้านรุมด่าว่าที่นางขยันทำงาน เป็นเหตุให้ชูชกอยากขอกัณฑ์ ชาลีมารับใช้นาง

กัณฑ์จุลพน

ชูชกได้เดินทางไปเพื่อพบพระเวสสันดร ระหว่างทางถูกสุนัขรุมล้อมเท้า

กัณฑ์มัทรีและกัณฑ์กุมาร

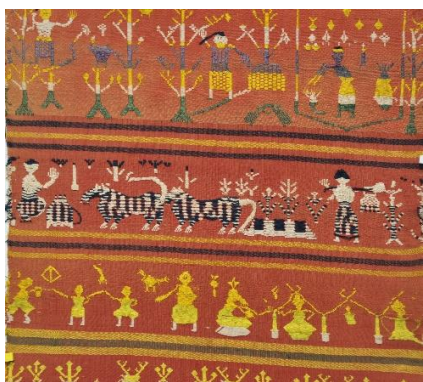

MAHARAKHAM UNIVERSITY

วิทยาลัยบูรณาการ

รูปด้านซ้ายเป็นตอนพระนางมัทรีเข้าป่าหาผลอาหาร
รูปตรงกลางเป็นตอนที่กัณฑ์และชาลีลงไปแอบอยู่ในสระ
รูปด้านขวาเป็นตอนที่ชูชกลากจูงกัณฑ์ชาลีหลังจากพระเวสสันดรทานลูกให้

ธงบ้านโพนทราย กัณฑ์มัทรีและกัณฑ์กุมาร

รูปด้านบนเป็นตอนที่พระนางมัทรีไปเก็บผลอาหารระหว่างทางมีเวทดาแปลงเป็นเสือและราชสีห์มาขวางทาง
รูปด้านล่างเป็นรูปชูชกลากจูงกัณฑ์ชาลีหลังจากพระเวสสันดรทานลูกให้แล้ว

๒. รุ่งพะหวัดเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่สำคัญในงานบุญประเพณีเทศน์มหาชาติ

หากถามข้อมูลเกี่ยวกับรุ่งที่ปรากฏในงานบุญเทศน์มหาชาติในหมู่พุทธศาสนิกชน ข้อที่ ๒ นี้เป็นความหมายของการใช้รุ่ง ที่กล่าวตรงกันมากที่สุด ว่าในการทำบุญเทศน์มหาชาตินั้น สิ่งทีถือว่าสำคัญที่นำมาถวายพร้อมสิ่งอื่นๆ ที่จะขาดไม่ได้หรือหากทางวัดไม่มีก็ต้องหยิบยืมมาแขวนก็คือ รุ่ง แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้รุ่งในงานก็ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ในกลุ่มคนรุ่นเก่ายังคงยึดถือและเข้าใจเรื่องอานิสงส์ในการถวายรุ่ง และอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับเป็นสำคัญ แต่ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่มักถือเป็นเครื่องตกแต่งเมื่อมีบุญเทศน์มหาชาติ และเพื่อสร้างบรรยากาศและสีสันในงานบุญอื่นๆ ด้วย

สรุปได้ว่า ปัจจุบันบุคคลในชุมชนมักใช้รุ่งในวิถีสานบุญเพื่อเป็นสัญลักษณ์ ๔ ประการคือ

เพื่อเป็นเครื่องถวายบูชา เพื่อให้เกิดอานิสงส์แก่ผู้สร้างถวาย

เพื่อเป็นเครื่องบูชา เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับ

เพื่อใช้เป็นเครื่องประดับในงานเพื่อสื่อสารว่ามีเทศน์มหาชาติที่วัดนั้น

เพื่อใช้เป็นเครื่องประดับงานบุญเพื่อให้เกิดบรรยากาศและสร้างสีสัน

ซึ่งปรากฏการณ์ในข้อนี้ จะมีลักษณะคล้ายกันทั้ง ๔ หมู่บ้าน

๓. การสร้างสรรค์และการเปลี่ยนแปลง

เมื่อพิจารณาการสร้างสรรค์ลวดลายในรุ่งพะหวัด ๔ หมู่บ้านสามารถมองเห็นพัฒนาการของการสร้างสรรค์ลวดลายบนผืนรุ่งการในแต่ละชุมชนอย่างชัดเจนนั้นคือ

บ้านโพนทราย จากลวดลายโบราณมีพระธาตุเจดีย์เกศแก้วจุฬามณี และเรื่องราวพระเวสสันดร ลวดลายแม่ธรณีบีบมวยผม พานรัฐธรรมนูญ ดอกไม้ ช้าง ม้า ฯ มาเป็นลายขีดเติมผืน ซึ่งนำมาจากลายหมอนขีดหรือลายผ้าเปียง เพียง๑-๒ ลายมาทอต่อๆ กันเป็นผืนยาว และลายขีดรูปสัตว์เช่น รูปช้าง รูปม้าทอสลักกัน โดยใช้ด้ายฝ้ายและผสมไหมบางส่วนมาเป็นเส้นใยในการทอ การทอแบบดั้งเดิมนี้มีเพียง ช่างทอ ๒ คนเท่านั้นในชุมชนที่พยายามรักษาลวดลายแบบเดิมแต่ไม่ได้ทอสม่ำเสมอ ปัจจุบันมีลายจากเรื่องมหาเวสสันดรเพียงเล็กน้อย เน้นใช้ด้ายประดิษฐ์คือด้ายโทเรสีแดงสดในการทอ เพราะสะดวกสามารถเลือกซื้อมาใช้ได้ทันที ซึ่งน่าวิตกว่า รุ่งแบบดั้งเดิมซึ่งมีลวดลายละเอียด สีสันกลมกลืนสวยงามจะหายไปจากชุมชน หากไม่มีการสืบทอดเป็นระบบ

บ้านทุ่งเทิง มีรุ่งดั้งเดิมที่เป็นสมบัติของชุมชนที่สะท้อนว่า มีวัฒนธรรมการทอผ้าในชุมชนโดยใช้เส้นไหมมาทอเป็นรุ่ง เสนอเรื่องราวมหาเวสสันดรชาดกเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาพัฒนาเป็นลายขีดใหม่ทั้งครึ่งผืนและเติมผืนด้วยฝีมือที่ละเอียดสวยงาม มีความโดดเด่นคือ มีรุ่งที่ทอจากเส้นไหมจำนวนมากที่บ้านหนองบัวอารีย์ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน แต่ภายหลังพบว่าไม่มีการทอด้วยไหมอีก ปัจจุบันอาจด้วยอิทธิพลจากชุมชนอื่นหรือได้เลียนแบบจากรุ่งที่พบเห็น จึงมีลายพระธาตุ ลายดอกไม้ ลายคน ลายสัตว์ต่างๆ เช่นช้าง ม้า นกหลายหมากเบ็ง เป็นต้น บางส่วนก็เป็นรุ่งลายขีดทั้งผืน เส้นใยที่ใช้นั้นมีเฉพาะเส้นใยประดิษฐ์คือด้ายโทเรสีสดใสคือ สีแดงเป็นหลัก ปัจจุบันช่างทอมีจำนวนน้อยเช่นเดียวกับบ้านโพนทรายและมีอายุมากแล้ว

บ้านหนองบัวอารีย์ มีรุ่งดั้งเดิมที่ใช้ไหมในการทอและโดดเด่นที่สุดกว่า ๓ หมู่บ้านในด้านการใช้เส้นใยเพราะเป็นรุ่งผืนยาวใช้ไหมละเอียด มีลวดลายเรื่องพระเวสสันดรเกือบทั้งผืน และมีสิ่งหนึ่งที่คล้ายคลึงกับบ้านทุ่งเทิงจนอาจสันนิษฐานได้ว่า ผู้ทอน่าจะเป็นช่างคนเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกันโดยพิจารณาจากการใช้สีม่วงเจดม่วงอ่อนไปหาสีม่วงเข้ม พบเพียง ๒ ผืนที่บ้านนี้ และมีรุ่งฝ้ายสีกรมท่า ลวดลายเด่นชัดด้วยสีครีม สีแสดลายเจดีย์ขนาดเล็ก ลายช้าง ม้า เสือโคร่ง ดอกไม้ คน เป็นต้น กลุ่มสุดท้ายเป็นรุ่งจากด้ายโทเร สีสดใส มีลวดลาย

หลากหลายทั้งลายเจดีย์ พระพุทธรูป ชั้นหมากเบ็ง ต้นไม้ ดอกไม้และอื่นๆ เป็นที่น่าเสียดายว่า ช่างทองเหลือน้อยและอายุมากแล้ว ชาวผู้สืบทอด

บ้านบัวเจริญ ในจำนวน ๔ หมู่บ้านที่กล่าวมา แต่ละหมู่บ้านมีความโดดเด่นในการสร้างสรรค์และมีฝีมือในการให้สี ออกแบบลวดลายแตกต่างกันออกไป แต่กรณีบ้านบัวเจริญ มีความโดดเด่นเป็นพิเศษนั่นคือ มีการเริ่มทองในชุมชนจากการทอลายขีด มีการเรียนรู้เพิ่มโดยมีรูปแบบจากภายนอก แต่นำมาพัฒนาใหม่ เพิ่มเติมลวดลายให้มีความละเอียดและนำมาแพร่กระจายในชุมชนจนเกิดเป็นกลุ่มช่างทองรุ่งขึ้น มีการสร้างสรรค์ลวดลายขึ้นใหม่ โดยนำรูปศาสนากรรมมาเป็นลาย เช่น ลายพระพุทธรูปในมณฑลแบบต่างๆ ลายประตู่โขง ธรรมมาสน์เทศน์เสกเดี่ยว หมากเบ็ง ทหาร คน ดอกไม้ ช้าง ม้า เป็นต้น โดยใช้ด้ายโทะเร สีสนสไตเป็นส่วนใหญ่ และการสร้างสรรค์ใหม่นี้ มีช่างทองสูงอายุเป็นแม่แบบ มีที่ปรึกษาช่วยออกแบบลวดลาย มีคนหลายรุ่นสืบทอดอย่างมีพลังในชุมชน นับได้ว่า เป็นหมู่บ้านที่สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างสรรค์และการปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับยุคสมัยอย่างพอเหมาะพอดีทีเดียว

๔. อุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์กับงานพุทธศิลป์

แม้ว่าการสร้างสรรค์ความสวยงามให้เกิดแก่ชุมชนและโลกใบนี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ แต่ก็มีความจริงอย่างหนึ่งว่า ผู้สร้างสรรค์มักหนีไม่พ้นจากอิทธิพลภายนอกจาก คือสภาพเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ในกรณีเศรษฐกิจนั้น บางครั้งมาจากผู้มาวานหรือจ้างผู้ทองเป็นสาเหตุเนื่องจากงบประมาณที่มีอยู่จำกัด อันมีผลต่อการสร้างลวดลายที่ง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ไม่ใช้เส้นไหม ใช้ฝ้ายหรือด้ายประดิษฐ์แทน บางครั้งมาจากผู้ทองที่ภาระด้านอื่นเนื่องจากต้องทำงานอื่นๆ ด้วย ทำให้ทองลายง่าย ๆ เสริจรวดเร็วกว่า มีผลให้ลวดลายไม่มีความหลากหลาย

อิทธิพลด้านสังคมนั้น บางครั้งคนในชุมชนไม่ทราบว่ามีช่างทองหลงเหลืออยู่ เน้นความสะดวก รวดเร็วมักซื้อจากร้านส่งภัณฑ์ ซึ่งอาจมาจากพื้นที่อื่นหรือภาคอื่นมาทำบุญ ทำให้คนที่เคยทองไม่มีงานต่อเนื่อง โอกาสสร้างงานพุทธศิลป์ที่ถนัดก็น้อยลง ลวดลายเลยไม่มีความหลากหลาย เกิดเป็นผลกระทบต่อการสร้างสรรค์ เช่นเดียวกับการขาดคนรุ่นใหม่สืบทอด ดังที่ช่างทองแต่ละหมู่บ้านได้ปรารภให้เห็นถึงปัญหานี้

อย่างไรก็ตามสิ่งหนึ่งที่มีความโดดเด่นและสะท้อนให้เห็นอิทธิพลทางการเมืองที่มีต่อความคิดและการสร้างลวดลายของช่างทอง จนอิทธิพลนี้ไปปรากฏบนผืนธง ที่มีอายุประมาณ ๘๐ ปีขึ้นไปก็คือ อุดมการณ์ชาติ ในสมัยการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ปี พ.ศ.๒๔๗๕ โดยคณะราษฎร ซึ่งเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ ถือเป็นเรื่องที่พลิกโฉมการปกครองของประเทศ รัฐบาลได้พยายามปลุกใจ ปลุกความคิดให้ผู้คนหันมายอมรับและชื่นชมระบอบใหม่ โดยประกาศเป็นนโยบายที่ชัดเจนจึงมีการสร้างสัญลักษณ์ของระบอบประชาธิปไตย และเน้นความเป็นชาตินิยมอย่างมากในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม นั่นคือให้มีสัญลักษณ์รูปครุฑ รูปธงชาติ และพานรัฐธรรมนูญติดตั้งในที่ต่างๆ โดยได้ประกาศเป็นนโยบายให้จังหวัดต่างๆ แสดงออกถึงรัฐนิยมนี้ ทางรัฐบาลเองก็ได้มีการสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยและมีแท่นวางพานรัฐธรรมนูญที่ถนนราชดำเนิน ศาลากลางจังหวัดและหน่วยราชการต่างๆ ทั่วประเทศ ต่างสนองนโยบายอย่างทั่วถึง บางแห่งเทศบาลเมืองได้สร้างวงเวียนที่กลางสี่แยกมีพานรัฐธรรมนูญตั้งไว้ สถาปัตยกรรมต่างๆ ในช่วงดังกล่าวต่างประดับและติดตั้งสัญลักษณ์แห่งประชาธิปไตยอย่างทั่วหน้า และรัฐบาลก็ได้จัดงานฉลองรัฐธรรมนูญอย่างยิ่งใหญ่

หน้าปกหนังสือไทยใหม่

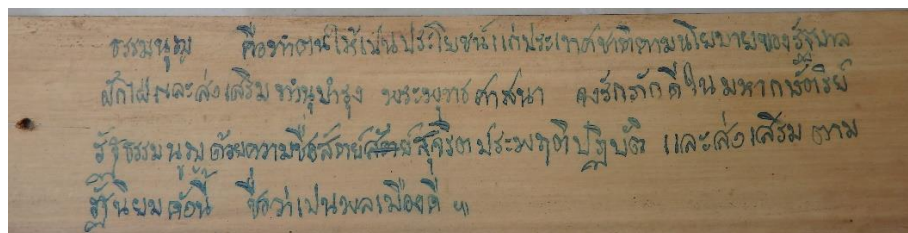

อนุสาวรีย์เทอดรัฐธรรมนูญ จังหวัดมหาสารคาม สร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นอนุสาวรีย์ที่มีสัญลักษณ์รัฐธรรมนูญแห่งแรกของประเทศไทย (ภาพจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ทางด้านวัดวาอารามก็เช่นเดียวกัน ต่างก็ได้สนองนโยบายของรัฐบาล เพราะปรากฏว่าหลายวัดในภาคอีสานได้นำรูปพานรัฐธรรมนูญประดับตามศาสนาคาร เช่น ประดับที่หน้าบันของหอแจก แม้แต่ธรรมมาสน์เทศน์ ก็มีการประดับธงชาติและพานรัฐธรรมนูญ และในการแสดงพระธรรมเทศนาในระยะนั้น พระสงฆ์ซึ่งต้องแสดงพระธรรมเทศนาโดยการใช้ใบลาน ท่านก็ได้เขียนบทเทศนาเนื้อหาเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาล และชี้แนวทางในการปฏิบัติสนองนโยบายรัฐในด้านต่างๆ บนใบลาน เช่น ใบลานที่พบในวัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้เขียนโดยใช้ปากกาหมึกซึม ข้อคัดมาบางส่วนดังนี้

ลายมือเขียนบนใบลานด้วยหมึก ได้คัดลอกนโยบายของรัฐบาลลงเพื่อใช้เทศน์ ส่วนที่ ๑

ลายมือเขียนบนใบลานด้วยหมึก ได้คัดลอกนโยบายของรัฐบาลลงเพื่อใช้เทศน์ ส่วนที่ ๒ (วัดมหาวนาราม)

ลักษณะใบลานที่พบเป็นใบลานยาวได้ตัดแบ่งมาเป็นตอนเพียงบางส่วนเท่านั้น ข้อความที่สะท้อนการณรงค์เพื่อชาติมีข้อความดังนี้

“พึงเป็นผู้ทำตนไม่เป็นคนรกโลก คือไม่เกียจคร้านต่อการทำงาน...พยายามในการครองชีพ โดยสมควรแก่อัตตภาพ เตรียมตัว...ในลักษณะที่พร้อมอยู่เสมอเพื่อการช่วยตนเอง เช่น จัดทำเครื่องอุปโภคบริโภค ทำสวนครัว เลี้ยงสัตว์ ปลูกฝ้าย ปลูกหม้อม เลี้ยงไหม”
 ทอผ้า ฯลฯ สำหรับใช้สอยในครอบครัว และเพื่อการแลกเปลี่ยนซื้อขายได้ด้วยก็ยิ่งดี ฯลฯ
 ดังนี้ เชื่อว่าเป็นผู้ตั้งตนไว้ชอบ ด้วยนโยบายของรัฐบาล ฯ
 พึงเป็นผู้มั่นคงในความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ คือทำตนให้
 เปนประโยชน์แก่ประเทศชาติตามนโยบายของรัฐบาล ฝึกฝไ้และส่งเสริมทำนุบำรุง พระพุทธ
 ศาสนา จงรักภักดีในมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ประพฤติปฏิบัติ
 และส่งเสริมตามรัฐนิยมดังนี้ เชื่อว่า เปนพลเมืองดี ฯ
 พุทธมามกะผู้มีศีลมีธรรม อย่างนี้เชื่อว่่าสักการบูชาพระศาสนาด้วยปฏิบัติอันเป้น...
 บูชาอย่างยิ่ง เปนผู้นับถือพระองค์อย่างสมควรแท้ จักถึงความเจริญ...พระในพระพุทธศาสนา ฯ
 สมดัง ธรรมภาษิตว่า กบปี่ สดคม...”

(วัดมหานาราม : ปกรณ์ ปุกหุด คัดลอกตามต้นฉบับ)

ด้วยนโยบายที่ชัดเจนและมีการรณรงค์อย่างมากของรัฐนี้เอง แม้แต่การทอผ้ารัฐก็ได้ประกาศ
 นโยบายให้ปลูกหม้อมเลี้ยงไหม เพื่อรักษาและฟื้นฟูด้านหัตถกรรมสิ่งทอของชาติ และเน้นคุณลักษณะของพลเมือง
 ดีว่า คือคนที่มีลักษณะ

“ฝึกฝไ้และส่งเสริมทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา จงรักภักดีในมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ
 ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ประพฤติปฏิบัติ และส่งเสริมตามรัฐนิยมดังนี้ เชื่อว่า เปนพลเมืองดี ฯ”

นโยบายเหล่านี้ จึงเป็นแรงขับให้ทุกคนต้องแสดงตนให้รัฐเห็นว่า เป็นพลเมืองดี ด้วยการนำสัญลักษณ์ไปปรากฏ
 อย่างเป็นรูปธรรมในงานที่ตนเองทำอยู่ เพื่อแสดงตนว่า สนับสนุนนโยบายของรัฐ

หน้าบันหอแจกวัดแห่งหนึ่ง อำเภอสรีสงคราม จังหวัดเลย

(ตึก แสนบุญ)

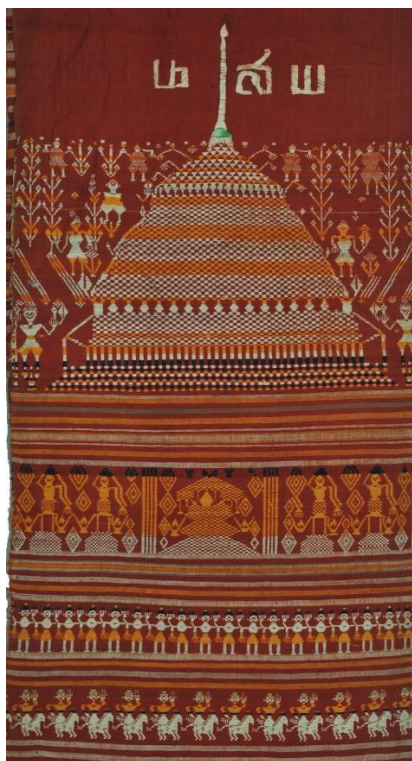

ส่วนยอดของธรรมมาสน์ วัดแห่งหนึ่ง อำเภอโพธารอง จังหวัดร้อยเอ็ด
(ตึก แสนบุญ)

ด้วยภาวะแวดล้อมเชิงนโยบายของรัฐนี้เอง แม้แต่ช่างทอผ้า ซึ่งทำหน้าที่ทอธงผะเหวดในชุมชน ก็ได้สร้างลวดลายพานรัฐธรรมนูญ ลายธงชาติ และสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาบนผืนธง และบางผืนมีการปักคำว่า “**พานรัฐธรรมนูญ**” กำกับอย่างชัดเจน เพื่อสนองนโยบายหรือร่วมชื่นชมยินดีกับระบอบการปกครองที่ประชาชนมีบทบาทสำคัญ โดยใช้เทคนิคการขีดบนผืนธง สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นอิทธิพลทางการเมืองและการปกครองต่อการสร้างธงอย่างชัดเจน ในจำนวนธงทั้ง ๔ หมู่บ้านที่นำมาศึกษานี้ พบธงของบ้านโพธาราย ๑ ผืนที่แสดงชัดเจนถึงการนำรัฐนิยมมาสร้างลวดลาย ดังตัวอย่าง ธงของพ่อทองสุข แม่จันทา ประดับศรี สร้างเพื่ออุทิศให้แม่ใหญ่สีดา งามวิไล เป็นธงที่ครบทั้งอุดมการณ์ชาติคือ ธงชาติ ศาสนาคือ พระธาตุเจดีย์ ประตูดวง และด้านล่างมีนางมัทรี เดินป่าหาผลอาหาร ส่วนพระมหากษัตริย์นั้น ช่าง ซึ่งเป็นสัตว์คู่บุญบารมีมหากษัตริย์ไทยก็เป็นสัญลักษณ์แทนสถาบันกษัตริย์ได้ ธงผะเหวดนอกนั้นจะปรากฏสัญลักษณ์ เพียงบางอย่างเช่น พานรัฐธรรมนูญ ผสมผสานกับเรื่องมหาเวสสันดรชาดก เช่นที่ธงบ้านโพธาราย บ้านทุ่งเทิง และบ้านหนองบัวอารีย์ ดังตัวอย่าง

ธงบ้านโพธาราย

พานรัฐธรรมนูญในจังหวัดบ้านโพนทรายมักจะอยู่กลาง ขนาบข้างด้วยแม่ธรณีบีบมวยผม

พานรัฐธรรมนูญในจังหวัดบ้านทุ่งเทีง

พานรัฐธรรมนูญในจังหวัดบ้านหนองบัวอารีย์

อิทธิพลด้านชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ในจังหวัดที่แปรเปลี่ยนในสมัยปัจจุบัน

กาลเวลาทำให้สังคมและสรรพสิ่งเปลี่ยนแปลงไป สิ่งเหล่านี้ก็เกิดขึ้นกับการทอธงจังหวัดในชุมชนเช่นเดียวกัน อิทธิพลด้านศาสนาที่ปรากฏบนผืนธงแต่เดิมคือการนำเรื่องมหาเวสสันดรชาดก ๓-๕ กัณฑ์ มาสร้างลวดลายบนผืนธง ก็ลดเรื่องราวลงนำมาเพียงบางเหตุการณ์ในเรื่อง เช่น กรณีธงบ้านโพนทราย จะนำตอนนางมัทรีกลับจากหาผลไม้จะไม่กลับมาอาศรมและพบอุปสรรคระหว่างทางคือมีเทวดาแปลงกายเป็นเสือโคร่งและราชสีห์ขวางทางไว้เพื่อให้พระเวสสันดรได้สร้างทานบารมีคือ ทานพระกัณหาและชาลีแก่ชูชก นอกนั้นก็กลายเป็นลายประกอบต่างๆ

อย่างไรก็ตาม แม้กาลเวลาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีภาวะซบเซาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนแต่บ้านบัวเจริญได้สร้างปรากฏการณ์ใหม่ให้เกิดขึ้น ทั้งมีการรวมตัวของช่างทอธูจนเกิดเป็นกลุ่มช่างทอธูที่บ้านบัวเจริญและได้รับการยกย่องเป็นศิลปินพื้นบ้านโดยการรวมกลุ่มนั้นแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ที่ทำได้ยากในภาวะปัจจุบัน แต่บ้านบัวเจริญนี้มีผู้สนับสนุนส่งเสริมในชุมชน นั่นคือ พระอาจารย์จืตศักดิ์ จิตรสโก ซึ่งเป็นคนบ้านบัวเจริญโดยกำเนิดแม้จะอยู่ในสมณเพศ แต่ท่านเป็นผู้มีพรสวรรค์ทางงานศิลปะ และใช้ความสามารถนี้มาส่งเสริมชี้แนะการออกแบบลายและเผยแพร่ข้อมูลไปนอกชุมชนผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้บุคคลภายนอกชุมชน รู้จักชุมชนบ้านบัวเจริญอย่างรวดเร็วและกว้างขวางขึ้น

อิทธิพลทางศาสนาที่ปรากฏบนผืนธูที่บ้านบัวเจริญที่แปลกไปจากเดิมมาก นั่นคือการนำรูปของสิ่งก่อสร้างภายในวัดหรือศาสนาและเครื่องบูชาต่างๆ มาทอลงผืนธูด้วยสีสันทันทีด้วยเทคนิคการขีดลวดลายต่างๆ ด้วยสีตัดกัน ชับให้ลวดลายที่สร้างสรรคให้โดดเด่นสะดุดตา และมีความคิดริเริ่มการขับผ้านองพื้นหลังของผืนธู เวลาโบกสะบัดด้ายที่เก็บลายขีดไม่สามารถไปเกาะเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ทำให้ยืดอายุการใช้งานให้ยาวนานขึ้นลายใหม่ที่ปรากฏบนผืนธูที่บ้านบัวเจริญ เช่น ลายประตูโขงหรือประตูวัด ธรรมาสันเสาเดียวที่พระใช้เทศน์ พระประธานในวัดหรือพระพุทธรเจ้า เครื่องบูชาที่มักนำมาไหว้พระเช่น ลายปราสาทผึ้ง ลายร่ม ลายช่อดอกไม้แบบต่างๆ ลายดาว ลายราวเทียน และลายต้นเทียนซึ่งเป็นงานประเพณีที่โดดเด่นของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีลายจรวด ลายเครื่องบิน บนผืนธูอีกด้วย และเพราะความโดดเด่นและมีการสร้างลายใหม่ๆ ให้สีแปลกตาตัวเอง ธูที่บ้านบัวเจริญจึงกลายเป็นธูเฉพาะที่เข้ากับความต้องการของคนในปัจจุบัน เห็นได้จากเมื่อไปแขวนที่วัดแห่งใด จะมีผู้คนถามถึงแหล่งที่มาและให้ความสนใจเป็นพิเศษ และผู้ทอก็สามารถสร้างงานตามใจผู้บริโภคนั่นคือ ปรับความยาวของธูตามความต้องการของผู้ซื้อไปถวายวัด ตั้งแต่ ๑.๒๐ เมตรจนถึง ๕ เมตรซึ่งยาวที่สุด

สีสันทันและลวดลายบนผืนธูที่บ้านบัวเจริญในปัจจุบันอันเป็นงานสร้างสรรค์ที่มีลักษณะเฉพาะ

อิทธิพลของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่เดิมไม่ปรากฏบนผืนธูมากนัก แต่มาในสมัยปัจจุบันด้วยเดชพระบารมีและพระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่ทรงมี

ต่อปวงชนชาวไทยทั้งมวลอย่างหาที่สุดมิได้ พสกนิกรต่างเทิดทูนบูชาเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมเป็นที่ยิ่ง เมื่อเสด็จสู่สวรรคาลัย ในวันที่ ๑๓ ตุลาคม พ.ศ ๒๕๕๙ ยังความวิปโยคโศกเศร้าอาดูรให้บังเกิดแก่พสกนิกรทั้งแผ่นดิน ช่างทอสูงแห่งบ้านบัวเจริญได้อัญเชิญ เลข ๙ อันเป็นเลขประจำรัชกาลของพระองค์มาทอบนผืนธง เพื่อถวายความอาลัยแด่พระองค์และอัญเชิญเลข ๑๐ อันหมายถึงพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวพระมหากษัตริย์พระองค์ปัจจุบัน มาประดิษฐานบนผืนธงเช่นเดียวกัน นับเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์และเรื่องราวที่สำคัญยิ่งสมัยปัจจุบันบนผืนธง ทำให้เห็นปรากฏการณ์ ค่านิยมแห่งยุคสมัยที่เกิดขึ้น คุณค่าของธงผะเหวดคงไม่ใช่ธงแห่งงานบุญเทศน์มหาชาติแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่ผืนธงได้บอกเล่าเรื่องราว วิถีชีวิต และความผูกพันของผู้คนกับสถาบันพระมหากษัตริย์ กับวัดวาอาราม เห็นมุมมองของการทำบุญที่อยากให้ส่งผลไปถึงสวรรค์อย่างรวดเร็ว จนมีลูกเล่นใหม่ขึ้นในงานฝีมือ คือสรรค์สร้างรูปจรวดบนผืนธง ซึ่งอาจตีความได้ว่าขอให้ส่งผลบุญนี้ไปถึงญาติพี่น้องผู้ล่วงลับ หรือให้ผู้ทำบุญที่สร้างและถวายธงได้รับผลบุญอย่างรวดเร็วก็อาจเป็นได้

มณฑปประดิษฐานพระพุทธรูป

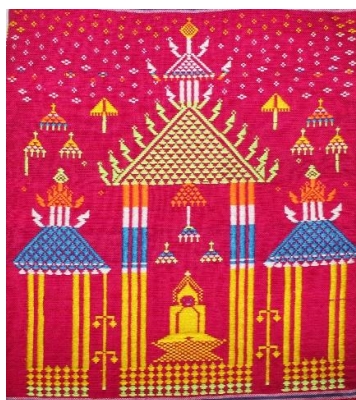
เชิงเทียนบนผืนธง

มณฑปประดิษฐานพระพุทธรูป

พระพุทธรูปประดิษฐานบนธรรมมาสน์เสาเดียว มีฉัตรอยู่ ๒ ข้างและราวเทียน ๑ คู่

มณฑปสามยอด

เจดีย์รูปทรงหนึ่งที่พบในภาคอีสาน มีคนถือกระถางดอกไม้ยืนบนข้าง ขนาบทั้ง ๒ ข้าง

เลขประจำรัชกาลที่ ๙ และรัชกาลที่ ๑๐ ประดิษฐานบนผืนธงบ้านบัวเจริญ

เลขประจำรัชกาลที่ ๙ และรัชกาลที่ ๑๐ ประดิษฐานบนผืนธงบ้านบัวเจริญรูปแบบต่าง

นี่เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นมิติหนึ่งแห่งการปรับเปลี่ยนตามยุคสมัย ที่บ้านบัวเจริญสร้างสรรค์ให้ปรากฏ

บทสรุปแห่งงานพุทธศิลป์ “ธุงพะเหวดอีสาน”

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ต้องยอมรับว่า ธุงพะเหวดในอดีตนั้น สวยงาม มีเอกลักษณ์แต่ปัญหา
ร่วมกันของชุมชนคือ ขาดการสืบทอดอย่างเป็นระบบทั้งในชุมชนและโรงเรียน คงต้องตั้งคำถามเพื่อหาคำตอบ
ร่วมกันว่า สิ่งดีงามเหล่านี้ เราควร...

เพิ่มพื้นที่การทอดธุง

มีการเรียนรู้

ร่วมกันสู้ไม่ถอย

หรือคอยเวลาเสื่อมสูญ ?

บทที่ ๘

นิทรรศการสูง มุงสืบสาน เสวนา

มหาวิทยาลัยมหาสารคามถือว่า การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นหน้าที่ของทุกองค์กรและทุกคน ในมหาวิทยาลัย โดยจะต้องศึกษา สืบค้น หาความรู้อันทรงคุณค่าที่ชุมชนได้ยึดถือปฏิบัติมา และวิเคราะห์ คัดสรร นำมาสืบสานโดยการเผยแพร่ให้ปรากฏในวงกว้าง การศึกษาเรื่องสูงพะเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังปัญญา จังหวัดอุบลราชธานี ก็เช่นเดียวกัน คณะทำงานถือเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งในการเผยแพร่งานพุทธศิลป์ของ ๔ หมู่บ้าน นี้ในปรากฏการณ์วิชาการ นิสิต นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากไม่ทราบว่ามีการ ทอสูงและมีสูงโบราณที่สวยงามทรงคุณค่าอยู่ในชุมชนเหล่านี้ หลังจากออกสนามและเก็บข้อมูลต่างๆ แล้ว พบว่า ช่างทอสูงเป็นผู้สร้างสรรค์งานเริ่มหมดไฟ หมดพลัง ด้วยเหตุหลายประการ และที่สำคัญงานสูงงามๆ ที่ปรากฏใน หนังสือเล่มนี้ล้วนเป็นฝีมือของผู้หญิงในชุมชน ซึ่งไม่ทราบนักกว่า งานที่ตนสร้างขึ้นนั้น ดีงาม เหมือนหรือแตกต่าง จากชุมชนอื่นๆ อย่างไรและคนรุ่นปัจจุบันยังขาดโอกาสในการชมงานหัตถศิลป์จากแหล่งต่างๆ และอาจไม่เคยเห็น วิธีการสร้างสรรค์จากผู้ทอโดยตรง คณะทำงานจึงจัดทำข้อมูลเผยแพร่ ๔ วิธีการคือ จัดนิทรรศการ จัดเสวนา จัดทำวีดิทัศน์และหนังสือ พร้อมมีความเห็นร่วมกันว่า ในกิจกรรมเสวนา ควรให้เกียรติแก่ผู้เป็นเจ้าของงานฝีมือ ผู้สร้างงานคือช่างทอสูง และผู้เกี่ยวข้องในชุมชน โดยเชิญมาบอกเล่าประสบการณ์ในการสร้างงานหัตถศิลป์ของตน ขึ้น ด้วยหวังว่าจะทำให้ผู้รับฟัง รู้จัก เข้าใจและตระหนักในคุณค่าของงานสูงพะเหวดอีสาน และร่วมสืบสาน ลักษณะใดลักษณะหนึ่งให้สูงนี้คงอยู่ รวมทั้งให้ช่างทอสูง และบุคคลในชุมชนภาคภูมิใจว่า งานที่ตนเองสร้างขึ้นเป็น งานศิลปะที่มีคุณค่าอย่างไร จึงได้จัดกิจกรรมขึ้น ๒ ลักษณะในเดือนกรกฎาคม ๒๕๖๒ และกิจกรรมที่ ๓ และที่ ๔ ในลำดับต่อมาคือ

กิจกรรมที่ ๑	จัดนิทรรศการสูงพะเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา ระหว่างวันที่ ๘ กรกฎาคม – ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒ ณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
กิจกรรมที่ ๒	จัดงานเสวนาทางวิชาการเรื่องสูงพะเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธาใน วันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒
กิจกรรมที่ ๓	ผลิตวีดิทัศน์ เรื่องสูงพะเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา จังหวัด อุบลราชธานี
กิจกรรมที่ ๔	ผลิตหนังสือเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เรื่องสูงพะเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลัง ศรัทธา จังหวัดอุบลราชธานี

ต่อไปนี้เป็นข้อเสนอกิจกรรมดังกล่าวตามลำดับต่อไปนี้

กิจกรรมที่ ๑ จัดนิทรรศการรุษะเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา ระหว่างวันที่ ๘ กรกฎาคม - ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

นิทรรศการรุษะเหวดอีสานนี้ ได้ขออนำรุษะจากชุมชนต่างๆ มาจัดนิทรรศการด้วย เพื่อให้ผู้ชมเห็นรูปแบบลักษณะลวดลายและเส้นใยที่ใช้ทอของต่างพื้นที่ในเชิงเปรียบเทียบ ได้แก่ รุษะเหวดบ้านนาชาว อำเภอเชียงใน จังหวัดอุบลราชธานี รุษะเหวดชาวผู้ไท บ้านหนองโธ อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร และรุษะเหวด ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านโพนทราย บ้านทุ่งเทิง บ้านหนองบัวอารีย์ และบ้านบัวเจริญ ตามลำดับ

วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๒ มีพิธีเปิดงานนิทรรศการ ที่สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน โดยมี อาจารย์สถิตย์ แจ็กมา รองผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิทัศน์ เป็นประธานในพิธีเปิด รองศาสตราจารย์วิณา วิสเพ็ญ ประธานโครงการเป็นผู้กล่าวรายงาน มีนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม นิสิตชาวต่างประเทศจากประเทศกัมพูชา นิสิตคณะวัฒนธรรมศาสตร์ นิสิตคณะศึกษาศาสตร์ นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามและนิสิตจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณาจารย์ ผู้อำนวยการกองการวิจัยและบริการทางวิชาการ เจ้าหน้าที่ ข้าราชการของมหาวิทยาลัย จากสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมร่วมพิธีเปิดและชมนิทรรศการ โดยนิทรรศการได้จัดแสดงระหว่างวันที่ ๘ กรกฎาคม - ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒ ให้ผู้ที่สนใจทั้งจากภายในและภายนอก ได้เข้ามาศึกษาหาความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับรุษะเหวดอีสานในเวลาราชการ มีผู้เข้าชมนิทรรศการในสถานที่ทั้งหมด ๓๐๐ คน ติดตามการประชาสัมพันธ์งานผ่านอินเทอร์เน็ต ๓,๔๐๐ คน ดังภาพ

MAHASARAKHAM
UNIVERSITY

ประมวลภาพพิธีเปิดนิทรรศการรุษะเหวดอีสานวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๖๒

รองศาสตราจารย์วิณา วิสเพ็ญ ประธานโครงการ กล่าวรายงานที่มาของโครงการ

อาจารย์สถิตย์ เจ็กมา รองผู้อำนวยการฝ่ายส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิทัศน์ เป็นประธานในพิธีเปิด

คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา ชมนิทรรศการหลังพิธีเปิด

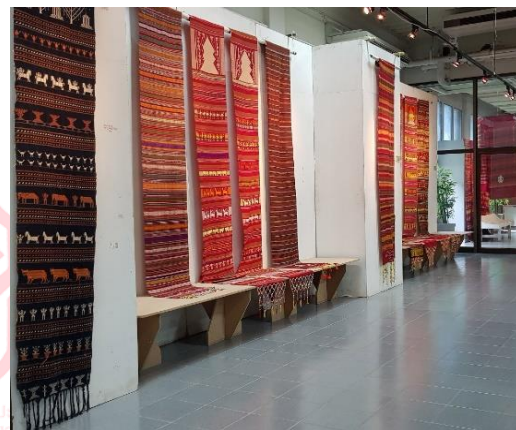
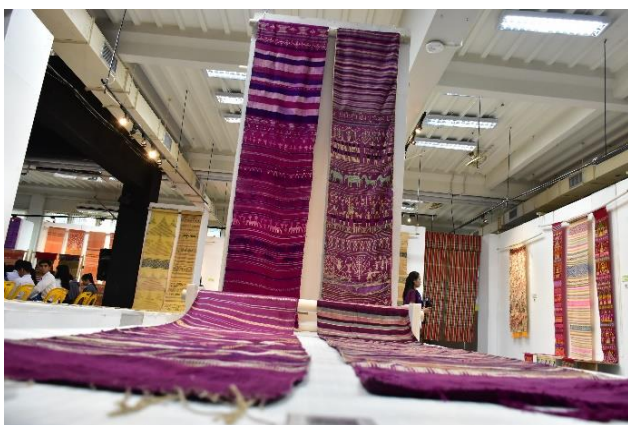

นิทรรศการจุงผะหวัดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา
ณ บริเวณห้องโถงชั้น ๑ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน

นิทรรศการสูงผะเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา
ณ บริเวณห้องโถงชั้น ๑ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(พัชรินทร์ ประทุมชาติและอภิราม ทามแก้ว บันทึกภาพ)

กิจกรรมที่ ๒ จัดงานเสวนาทางวิชาการเรื่องรุ่งระเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา ในวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

โครงการเสวนาทางวิชาการเรื่อง รุ่งระเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา จัดขึ้นในวันพุธที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒ เวลา ๐๘.๓๐ น. - ๑๖.๓๐ น. ณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสานโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ คือ

๑. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการเสวนาเกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องรุ่งระเหวดอีสาน

๒. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเสวนามีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่อง รุ่งระเหวดอีสาน

โดยกลุ่มเป้าหมายในการเสวนาครั้งนี้ นักวิจัย นักวิชาการวัฒนธรรม นักวิชาการทั่วไป นิสิต นักศึกษา และผู้ที่สนใจ จำนวน ๑๕๐ คน โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน กล่าวรายงานถึงวัตถุประสงค์ของการจัดงาน และรองศาสตราจารย์ ดร.ประยุทธ์ ศรีวิไล อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นประธานกล่าวเปิดงาน

ประเด็นการเสวนามีดังนี้

๑. “ประวัติความเป็นมาของรุ่งระเหวดบ้านบัวเจริญ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี” วิทยากรคือ พระอาจารย์จรัสศักดิ์ จิรสกโก นางหนูเทียม ยอดคำมี รองศาสตราจารย์วิภา วิสเพ็ญ เป็นผู้ดำเนินรายการ

๒. “รุ่งระเหวดบ้านโพนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี ในมุมมองของบุคคลในชุมชน” วิทยากรคือ นายบุญธรรม กากแก้ว นายณัฐพงศ์ มั่นคง

๓. “ประสบการณ์ในการทอรุ่งระเหวด บ้านโพนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี” วิทยากรคือ นางสมศรี วงศ์ตรี และนางเตือนใจ กากแก้ว

๔. “รุ่งระเหวดในวัฒนธรรมผู้ไท อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร” วิทยากรคือ อาจารย์ พันใจ นครชัย รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหารและคณะ

๕. “บทบาทของสถานศึกษาในการอนุรักษ์รุ่งระเหวด อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี” วิทยากรคือ อาจารย์สงวนศักดิ์ พาสง่า อาจารย์โรงเรียนทุ่งเทิงยั้งวัฒนา

๖. “รุ่ง/ทุง ในเอกสารโบราณ กรณีหนังสือ สอง/สลองทุง” วิทยากรคือ นายณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ นายณัฐพงศ์ มั่นคง นายวิทยา บุชพงศ์และผศ.ดร.อภิภูวัฒน์ โพธิสถาน

ผู้เข้าร่วมงานเสวนา ประกอบด้วย วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ อาจารย์ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ นิสิตสาขาวิชาภาษาไทย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม นักวิจัย ศิษย์เก่า ประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศคือนักศึกษาจากกัมพูชา รวมทั้งสิ้นจำนวน ๑๓๑ คน มีผู้ตอบแบบประเมินผลการเสวนาและภาพรวมของงานจำนวน ๑๑๐ คน ผลการประเมินนั้น ผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในระดับมาก และอยากให้จัดกิจกรรมลักษณะเช่นนี้อีก แม้ที่ประชุมเสวนาอาจคับแคบไปบ้าง

ผลที่ได้จากการจัดเสวนา ทั้งจากการฟังช่างทอรุ่งแสดงทัศนะ จากการสังเกตบรรยากาศในงาน และการอ่านบันทึกรายงานของนิสิตผู้เข้าฟังการเสวนา โดยภาพรวมนั้น ผู้เข้าร่วมงานต่างได้รับประโยชน์แตกต่างกันตามพื้นฐานและทุนเดิมของแต่ละคนดังนี้

๑. วิทยากรที่มาจาก ๔ หมู่บ้าน ได้เห็นบทบาทและความตั้งใจจริงของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน ที่เห็นคุณค่าในงานฝีมือด้านหัตถกรรมทอธงผะเหวด และให้ความสำคัญแก่ช่างฝีมือและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้เชิญให้มาพบปะกับผู้ฟังที่มีหลากหลายวัยและหลายบทบาทหน้าที่ ทำให้เกิดความตระหนักว่า งานที่ตนเองทำอยู่ เป็นงานที่มีคุณค่า
๒. ช่างทอธงจาก ๔ หมู่บ้านมีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเห็นลวดลาย การให้สี การใช้เส้นใยในธงผะเหวดของ จังหวัดอุบลราชธานี แต่ต่างพื้นที่ และรู้จักธงผะเหวดของวัฒนธรรมผู้ไทซึ่งอยู่ต่างพื้นที่
๓. ผู้เข้าร่วมงานได้รับฟังกระบวนการสร้างงานของช่างทอและผู้เกี่ยวข้อง ได้มองเห็นปัญหาในภาวะปัจจุบันที่เกิดขึ้นด้านการขาดคนรุ่นหนุ่มสาว และคนรุ่นเด็กที่ไม่สนใจทอธง จากบุคคลในครอบครัว เพราะมุ่งเรียนวิชาการในระบบโรงเรียน
๔. นิสิต นักศึกษา นักวิจัย ได้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธงผะเหวดทั้ง ๔ หมู่บ้านในเวลาอันกระชับและเป็นจุดเริ่มต้นของนิสิตและผู้เข้าร่วมงานเสวนาส่วนใหญ่ในการสร้างความเข้าใจของตนเองว่า หลายจังหวัดในภาคอีสาน ยังคงมีช่างทอธงอยู่ในบางชุมชน และได้ตระหนักถึงความสามารถของช่างทอจากตัวอย่างธงที่ปรากฏ
๕. งานเสวนาครั้งนี้ช่วยสร้างคุณค่าและมูลค่าของธงผะเหวดและงานสิ่งทออื่นๆ ที่ช่างทอนำมาวางแสดงและจำหน่ายในงานเสวนาด้วยเช่นบ้านบัวเจริญได้นำธงขนาดสั้นและผ้าสไบลายขิดมาจำหน่าย บ้านโพนทรายได้นำผ้าสไบลายขิดมาจำหน่าย และนำหมอนขิดลวดลายดั้งเดิมของชุมชนมาวางแสดง ส่วนตัวแทนอำเภอหนองสูง ได้นำผ้าย้อมคราม ผ้าสไบ ของชาวผู้ไทมาจำหน่าย มีผลทำให้บรรยากาศคึกคัก เพราะมีผู้สนใจซื้อจำนวนมากพอสมควร
๖. ผู้ที่มาร่วมงานได้ประโยชน์ทางวิชาการจากเนื้อหาของนิทรรศการ ได้สัมผัสกับธงผะเหวดของจริงที่นำมาจัดวางในงาน ได้เห็นวิธีการสร้างลวดลายบนธงด้วยเทคนิคการขีดจากการสาธิตการทอของบ้านบัวเจริญ
๗. นิสิต นักศึกษา สามารถมองเห็นวิธีการเก็บข้อมูลความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอื่นๆ ว่า มีวิธีการอย่างไร และได้ตระหนักว่า งานหัตถกรรมในชุมชนนั้น ถือได้ว่าเป็นมรดกของบรรพบุรุษที่ได้สร้างสรรค์ สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต และส่งผ่านลูกหลานแต่ละรุ่น มีการประยุกต์รูปแบบของการทอให้มีความโดดเด่น อยู่บนพื้นฐานรากเหง้าวัฒนธรรมประเพณีของตน จนกลายมาเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ยึดถือปฏิบัติกันสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน หากไม่เรียนรู้ต่อเนื่อง ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนแล้ว น่าเป็นห่วงว่า สิ่งดีงามนี้จะหายไปจากชุมชน อย่างน้อยการเข้าร่วมงานนี้ คงมีส่วนได้กระตุ้นจิตสำนึกร่วมในการเห็นคุณค่าและนำไปสืบสานในการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาในอนาคต
๘. ตัวแทนหน่วยงานภายนอกที่มาร่วมงาน ได้มองเห็นบทบาทของมหาวิทยาลัยมหาสารคามที่สนับสนุนงานด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นรูปธรรมและให้ความสำคัญต่อการสืบสาน สืบทอดมายังนิสิต นักศึกษาและผู้สนใจ เพราะบุคคลเหล่านี้คือ กำลังสำคัญในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในชุมชนและของชาติในอนาคต

พิธีเปิดงานเสวนา

รองศาสตราจารย์ ดร.ประยูกต์ ศรีวิไล อธิการบดี รับฟังการกล่าวรายงาน

รองศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ กล่าวรายงาน

อธิการบดี กล่าวเปิดงานเสวนา

พระสงฆ์ ผู้บริหารมหาวิทยาลัย ครู อาจารย์ นิสิต นักศึกษา นักวิจัย ช่างทอจูง ร่วมพิธีเปิดงานเสวนา

คณะกรรมการบริหารและวิทยากรจากชุมชนบัณฑิตภาพร่วมกันอธิการบดี ประธานเปิดงานเสวนา

วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด และ จังหวัดกาฬสินธุ์ ให้เกียรติมาร่วมงานเสวนาและให้ข้อคิดเห็น

ลำดับการเสวนา

พระมหาจรัสศักดิ์ จิรสกโกและแม่หนูเทียม ยอดคำมี เสวนาเรื่อง ประวัติความเป็นมาของจังหวัดบ้านบัวเจริญ

นางสมศรี วงศ์ตรี นายบุญธรรม กากแก้ว นายณัฐพงศ์ มั่นคง นางเตือนใจ กากแก้ว
เสวนาเรื่องชุมชนเขตบ้านโพนทราย ในมุมมองของบุคคลในชุมชน

อาจารย์สงวนศักดิ์ พาสงา อาจารย์โรงเรียนทุ่งเทิงยั้งวัฒนา
เสวนาเรื่อง บทบาทของสถานศึกษาในการอนุรักษ์ชุมชนแออัด อำเภอดงขุดม จังหวัดอุบลราชธานี

นายณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์ นายณัฐพงศ์ มั่นคง นายวิทยา บุขบงค์และผศ.ดร.อภิญญาวัฒน์ โพธิ์सान
เสวนาเรื่อง ชุง/ทุง ในเอกสารโบราณ กรณีหนังสือ สอง/สลองทุง

ผู้ร่วมงานเสวนารุ่ง ชมนิทรรศการและแลกเปลี่ยนเรียนรู้รู้ชุมชนจากหมู่บ้านต่างๆ

ผู้ร่วมงานเสวนา รุ่ง ชมนิทรรศการและแลกเปลี่ยนเรียนรู้จังหวัดจากหมู่บ้านต่างๆ

ช่วงท้ายของการเสวนา บันทึกภาพเป็นที่ระลึก

อนึ่ง กิจกรรมเสวนานี้ ได้บันทึกภาพการเสวนาเป็นสื่อวีดิทัศน์เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตอีกด้วย
ระยะที่ผ่านมานับจากวันเสวนาจนถึงปัจจุบัน มีบุคคลเข้าชมตามหัวข้อต่างๆ ดังนี้

เรื่องที่ ๑ ประวัติความเป็นมาของรุ่มพะเหวดบ้านบัวเจริญ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัด
อุบลราชธานี รับชม ๖๐๓ ครั้ง ถูกใจ ๖๖ คน แשר ๑๖ ครั้ง

เรื่องที่ ๒ รุ่มพะเหวดบ้านโนนทราย รับชม ๒๓๓ ครั้ง ถูกใจ ๒๗ คน แשר ๔ ครั้ง

เรื่องที่ ๓ รุ่มพะเหวดในวัฒนธรรมผู้ไท รับชม ๒๑๗ ครั้ง ถูกใจ ๒๔ คน ๓ ครั้ง

เรื่องที่ ๔ บทบาทของสถานศึกษาในการอนุรักษ์รุ่มพะเหวด รับชม ๑๒๓ ครั้ง ถูกใจ ๑๖ คน แשר
๑ ครั้ง

เรื่องที่ ๕ รุ่ม/ทุงในเอกสารโบราณ รับชม ๒๒๖ ครั้ง ถูกใจ ๔๐ คน แשר ๑๐ ครั้ง

นอกจากนี้ ยังได้นำข้อเขียนบางส่วนในหนังสือรุ่มพะเหวดอีสาน เรื่อง รุ่ม ทุง และปะคือ? ออก
เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต มีสถิติการเข้าชม ๙,๒๓๒ ครั้ง ถูกใจ ๔๐๕ ครั้ง แשר ๑๘๗ ครั้ง

กิจกรรมที่ ๓ ผลิตสื่อวีดิทัศน์ เรื่องรุ่มพะเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา จังหวัดอุบลราชธานี

สื่อวีดิทัศน์เรื่องรุ่มพะเหวดอีสาน : พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา จังหวัดอุบลราชธานี เป็นส่วนหนึ่ง
ของนโยบายมหาวิทยาลัย ในโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแบบมุ่งเป้า ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๒ พร้อม
กิจกรรมทั้ง ๓ กิจกรรมที่ได้กล่าวมาแล้ว ที่ต้องการให้ผลิตสื่อวีดิทัศน์และนำเข้าสู่ระบบออนไลน์ เพื่อให้สาระ
ความรู้สามารถเข้าถึงบุคคลในวงกว้าง เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เนื้อหาสาระของสื่อนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน
คือ

ตอนที่ ๑ รุ่มพะเหวดอีสาน พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา

ตอนที่ ๒ ยุ้งฉางแห่งปัญญา “รุ่มพะเหวดอีสาน พุทธศิลป์แห่งชุมชน

วิธีดำเนินการ มีดังนี้

๑. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรุ่มพะเหวด ๔ หมู่บ้าน ทั้งประวัติชุมชน ความเป็นมา
ของการทอรุ่มพะเหวด สัมภาษณ์ช่างทอรุ่มและกรรมการชุมชน

๒. นัดหมายบันทึกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว
๓. นำข้อมูลต่างๆ มาเรียบเรียงเป็นบทวีดิทัศน์ให้กระชับ คัดเลือกภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวเลือกดนตรีประกอบ
๔. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและปรับแก้ไขให้เหมาะสม
๕. บันทึกลงแผ่น DVD
๖. เผยแพร่ในระบบอินเทอร์เน็ต

ผลการเผยแพร่

นับแต่เผยแพร่สู่ระบบอินเทอร์เน็ตถึงปัจจุบัน มีข้อมูลผู้เข้าชมวีดิทัศน์ดังนี้

ตอนที่ ๑ บูรณะหอไอส์าน พุทธศิลป์แห่งพลังศรัทธา เข้าชม ๒,๕๐๐ ครั้ง ถูกใจ ๕๑
แชร์ ๗๒ ครั้ง

ตอนที่ ๒ ยู้งฉางแห่งปัญญา “บูรณะหอไอส์าน พุทธศิลป์แห่งชุมชน เข้าชม ๒,๒๐๐ ครั้ง
ถูกใจ ๙๗ แชร์ ๕๖ ครั้ง

ท้ายที่สุดนี้ ข้าพเจ้าในนามประธานโครงการขอขอบคุณ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ชี้แนะให้มีกิจกรรมการเสวนา เพื่อสร้างบรรยากาศทางวิชาการให้เกิดขึ้น ขอขอบคุณ ช่างทอธงและ วิทยากร จากทั้ง ๕ ชุมชน ขอขอบคุณผู้เข้าชมนิทรรศการ ผู้เข้าร่วมงานเสวนา ขอขอบคุณคณะกรรมการผู้จัดสรรงบประมาณโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแบบมุ่งเป้าจำนวน ๑๔๐,๐๐๐ บาท ขอขอบคุณทีมงานทุกคน ที่ทำให้งานนี้สามารถดำเนินงานตามเป้าหมายทั้ง ๔ กิจกรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพสมกับงบประมาณที่ได้รับ คุ่มค่าต่อการร่วมกันทุ่มเทพลังกาย พลังใจ เพื่อรักษาและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนให้ปรากฏและคงอยู่ ทำให้ภาพรวมของงานเรียบร้อย สวยงามเกินคาดและสำเร็จผลตามเป้าหมาย ทั้งนี้ด้วยพลังศรัทธา พลังสามัคคีเป็นที่ตั้ง ขอขอบคุณ

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กรมศิลปากร. (๒๕๔๗). **สมุดภาพไตรภูมิฉบับอักษรธรรมล้านนาและอักษรขอม**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- จ.เปรี๊ญญ, (นามแฝง). (๒๕๓๕). **อานิสงส์ ๑๐๘ เรื่อง**. กรุงเทพฯ : อำนวยศาสน์.
- ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์. (๒๕๕๑). **ภูมิปัญญาอีสานจากโบราณ**. มหาสารคาม : อภิชิตการพิมพ์.
- ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์. (๒๕๖๑). **อุรังคธาตุ จ.ศ. ๑๑๖๗**. มหาสารคาม : อภิชิตการพิมพ์.
- ธนาคารไทยพาณิชย์. (๒๕๔๒). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม ๖**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรม วัฒนธรรมไทย.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (๒๕๓๗). **อานุภาพพระปริตต์พร้อมด้วยตำนาน และคำแปล ทวาทสปริตต์ หรือ ลีบสองตำนาน คณะศิษยานุศิษย์มีจิตศรัทธาร่วมสมานฉันท์จัดพิมพ์ถวายพระครูไพโรจน์ปริชากร (บุญเรือง ญาณจारी) เจ้าคณะอำเภอตระการพืชผล วัดพระบรมธาตุ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๓๗**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ สุวรรณภูมิ.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. (๒๕๕๔). **พระปริตรธรรม**. กรุงเทพฯ : บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน).
- ประทับใจ ลิกขา. (๒๕๕๕). **ธุงอีสาน**. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- ปรีชา พิณทอง. (๒๕๓๒). **สารานุกรมภาษา อีสาน-ไทย-อังกฤษ**. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- เป็ลตีเยร์, อนาโตล โรเจอร์. (๒๕๕๗). **อานิสงส์กลุ่มชาติพันธุ์ไท ในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงและสาละวิน**. เชียงใหม่ : หจก. วนิดาการพิมพ์.
- พวงเพชร ชูปวา. (๒๕๔๒). **ธุงผะเหวดกับวิถีชีวิตชาวบ้านหนองคู ตำบลธงธานี อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด**. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม.
- ภูวนาท มาตบุรม. (๒๕๕๕). **พระมาลัยเลียบโลก**. มหาสารคาม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (๒๕๕๘). **สมุดพระมาลัย วัดบูรพ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา**. เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา วันที่ ๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๘. ขอนแก่น : บริษัทศิริภัณฑ์ (๒๕๕๗) จำกัด.
- มะหาบุนเลิด ทำมะจักและมะหาแก้ว สิงวงสา. (๑๙๙๗). **ฮีดคองปะเพินบูฮาน**. สปป.ลาว : โฮงพิมพ์สิกสา.
- พระมหาปรีชา ปริญญาโณ. (๒๕๕๕). **ประเพณีไทยโบราณอีสาน**. พระนคร : โรงพิมพ์ พ. พิทยา _____ . (๒๕๕๕). **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**. พระนคร : วัดมหาธาตุ.
- พระวิเทศโพธิคุณ. (๒๕๔๕). **อันว่า...ศรีลังกา**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พระอริยานุวัตร (เขมจารี เถระ). (๒๕๖๒). **คัชชานาม**. มหาสารคาม : กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัย ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เสฐียรโกเศศ. (๒๕๐๘). **ประเพณีเบ็ดเตล็ด**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สมาคมสังคมาศศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- หอสมุดแห่งชาติ, กรมศิลปากร. (๒๕๓๑). **มหาชาติสำนวนอีสาน**. จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาพรหม ในมหามงคลสมัยรัชสมัยมงคลลาภิเษก วันที่ ๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- อรชร พรประเสริฐ ; สุปิยา ทาปทา ; ทศน์ ทศนียนานนท์ ; นิรมล อัจฉริยะเสถียร. (๒๕๔๘). **อุบลราชธานี : กรณี หุง**. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. อุบลราชธานี.

เอกสารอื่น ๆ

ไพฑูริย์ ลาดุสสี. **บ้านหนองบัวอารีย์ หมู่ที่ ๖.** (เอกสารข้อมูลของชุมชน บันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายสุน บุตุสาเดช เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ตรวจสอบแก้ไขโดย นายสุรชาติ แสนทวีสุข), ๒๕๔๑.
 อรุ้งคราตุ ฉบับวัดมหาชัย อ.เมือง จ.มหาสารคาม รหัส L๑๓๐๖๐ ผูก ๓-๕๑ หน้า ขนาด ๔.๒ x ๕๒ x ๕ เซนติเมตร จารด้วยอักษรธรรม สำนวนร้อยแก้ว ภาษาพื้นถิ่น ฉบับล่องชาด. ปรึวรรตโดย ฦรงคค์คักด์ รวาระรินทร์. ๒๕๖๑.

สื่อออนไลน์

ประทับใจ ลึกษา. (๒๕๕๙). **บันทึก ศึกษา รุงอีสาน.** สืบค้นวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๒. ในคลังเอกสารสาธารณะ. องค์ความรู้จากงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
<http://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/ubu-art-culture/?p=313>.

พระไตรปิฎกฉบับหลวง. (๒๕๖๐). **อุพวณเถราปทานที่ ๒ (๒๒) ว่าด้วยผลแห่งการถวายธง.** สืบค้นวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๒. ในเนื้อความพระไตรปิฎก เล่มที่ ๓๒ บรรทัดที่ ๑๕๙๑-๑๖๘๓ หน้า ๗๑-๗๔.
<http://www.84000.org/tipitaka/attha/v.php?B=32&A=1591&Z=1683&pagebreak=0>.

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๕๖). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔.** กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.

วิทยา วุฒิไธสง. (๒๕๖๑). **ตง.** สืบค้นวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๒. ในศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
<http://cac.kku.ac.th/?p=5048>.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (๒๕๕๙). **จารึกวัดเขาสุมนภูฏ (ด้านที่ ๒),** สืบค้นวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๒. ในฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย. <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/201>.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (๒๕๕๕). **จารึกวัดบางสนุก,** สืบค้นวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๒. ในฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย. https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/image_detail/242.

สุมาลี สุวรรณกร. (๒๕๖๒). **ล้านทุง ล้านใจ ในทุงเมืองฟ้าแดด ภาพลึนธุ์,** สืบค้นวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๒. ในจุดประกาย กรุงเทพธุรกิจ. <http://www.judprakai.com/feature/924>.

หอสมุดดิจิทัลหนังสือโบราณลาว. (ม.ป.ป.). **พงสาวดานลาว ปวัตกานสั่งเมืองเชียงตง เชียงทอง.** สืบค้นวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๖๒. ใน **คลังหนังสือดิจิทัลอวัญวิไลวรรณลาว.**
<http://www.laomanuscripts.net/lo/texts/7405?fbclid=IwAR3p7EZhxVkiBUZAMFT3Ym4OT3xmaSx5LkiYwYg4DNHBRrJ0ZC6YNUltbQY#1>.

บรรณานุกรมสัมภาษณ์

คุณ จันดีโกชน. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุง ความเป็นมาของทุงพะหวัดอีสาน.** มัคนายกวัดทุงเทิง. บ้านเลขที่ ๑๔๑ หมู่ ๑ บ้านทุงเทิง ตำบลทุงเทิง อำเภอดงขุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย ฦรงคค์คักด์ มั่นคง, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

คุณ นวนอนันต์. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุ่ง ความเป็นมาของทุ่งพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุ่ง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุ่ง. บ้านเลขที่ ๑๑๑ หมู่ ๙ บ้านบัวเจริญ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย ญัฐพงศ์ มั่นคง, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๒.

คุณ วงแสง. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุ่ง ความเป็นมาของทุ่งพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุ่ง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุ่ง. บ้านเลขที่ ๒/๑ หมู่ ๑ บ้านบัวเจริญ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย ญัฐพงศ์ มั่นคง, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

คุณ วงแสง. **ประวัติชุมชน สถานที่สำคัญและวัดทุ่งเทิง.** ประวัติชุมชน. สัมภาษณ์โดย สงวนศักดิ์ พาสง่า, ๒ เมษายน ๒๕๖๒.

เดือนใจ กากแก้ว. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุ่ง ความเป็นมาของทุ่งพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุ่ง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุ่ง. บ้านเลขที่ ๑๑๐ หมู่ ๓ บ้านโนนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องในจังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย ญัฐพงศ์ มั่นคง, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๒.

นิกลม อินทรประสิทธิ์. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุ่ง ความเป็นมาของทุ่งพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุ่ง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุ่ง. บ้านเลขที่ ๑๐๐ หมู่ ๙ บ้านบัวเจริญ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย ญัฐพงศ์ มั่นคง, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

บุญตา กุลบุญญา. **ประวัติชุมชน สถานที่สำคัญและวัดทุ่งเทิง.** ประวัติชุมชน. สัมภาษณ์โดย สงวนศักดิ์ พาสง่า, ๒ เมษายน ๒๕๖๒.

บุญธรรม กากแก้ว และคณะ. **ประวัติชุมชนและการทอทุ่งบ้านโนนทราย.** ประวัติชุมชน. สัมภาษณ์โดย วิภา วิสเพ็ญ, ๒๕๕๙.

บุญร่วม อนันต์. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุ่ง ความเป็นมาของทุ่งพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุ่ง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุ่ง. บ้านเลขที่ ๑๐๐ หมู่ ๙ บ้านบัวเจริญ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย ญัฐพงศ์ มั่นคง, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๒.

บุญเริ่ม คำแพงมั่ง. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุ่ง ความเป็นมาของทุ่งพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุ่ง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุ่ง. บ้านเลขที่ ๑๒ หมู่ ๑ บ้านทุ่งเทิง ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย ญัฐพงศ์ มั่นคง, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

ประเสริฐ ไชยโพธิ์. **ประวัติชุมชนบ้านบัวเจริญ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี.** ประวัติความเป็นมาของชุมชน. สัมภาษณ์โดย นายสงวนศักดิ์ พาสง่า, ๒ เมษายน ๒๕๖๒.

พินใจ นครชัย. **ทุ่งชาววาและทุ่งแมงมุม อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร.** ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ (ข้าราชการบำนาญครู) และสภาวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร. บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์โดย ปกรณ์ ปุกหุด และชาญวิช ทุมโหมง, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

พิทักษ์ ประกอบศรี. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุ่ง ความเป็นมาของทุ่งพะเหวดอีสาน.** ผู้รู้ท้องถิ่นบ้านโนนทราย. บ้านเลขที่ ๔๘ หมู่ ๓ บ้านโนนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย ญัฐพงศ์ มั่นคง, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๒.

พระมหาจรัสศักดิ์ จิรสกโก (สีลาทอง). **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุ่ง ความเป็นมาของทุ่งพะเหวดอีสาน กระบวนการทอทุ่ง และความเป็นมาของการทอทุ่งบ้านบัวเจริญ.** ที่ปรึกษากลุ่มทอทุ่งบ้านบัวเจริญ. วัดปากน้ำ ภาษี

เจริญ แขวงปากคลองภาษีเจริญ เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร. สัมภาษณ์โดย อนุรักษ์ มั่นคง, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๒.

พระเสาร์ อนุสารโ (อนุสาร). **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุง ความเป็นมาของทุงพะเหวดอีสาน.** พระลูกวัด วัดบ้านโพนทราย. วัดบ้านโพนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย อนุรักษ์ มั่นคง, ๑๑ เมษายน ๒๕๖๒.

มอน ศิริņu. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุง ความเป็นมาของทุงพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุง. บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ ๖ บ้านหนองบัวอารี ตำบลนาหอม อำเภอทุ่งศรีอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย อนุรักษ์ มั่นคง, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

ไมล์ สมปาน. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุง ความเป็นมาของทุงพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุง. บ้านเลขที่ ๑๒ หมู่ ๑ บ้านทุ่งเทิง ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย อนุรักษ์ มั่นคง, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

ลู๋ นิลจิตต์. **ประวัติชุมชนและการทอทุงของบ้านโพนทราย.** เฒ่าเจ้าประจำชุมชนบ้านโพนทราย. สัมภาษณ์โดย วิณา วิสเพ็ญ, ๒๕๕๙.

วันนา วงคำเกิด. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุง ความเป็นมาของทุงพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุง. บ้านเลขที่ ๘๕ หมู่ ๑ บ้านทุ่งเทิง ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย อนุรักษ์ มั่นคง, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

สนธิ ชุนคำแหง. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุง ความเป็นมาของทุงพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุง. บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ ๖ บ้านหนองบัวอารี ตำบลนาหอม อำเภอทุ่งศรีอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย อนุรักษ์ มั่นคง, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๒.

สมศรี วงศ์ตรี. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุง ความเป็นมาของทุงพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุง. บ้านเลขที่ ๒ หมู่ ๓ บ้านโพนทราย ตำบลบ้านไทย อำเภอเขื่องในจังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย อนุรักษ์ มั่นคง, ๘ เมษายน ๒๕๖๒.

สมาน ปัดสาสิงห์. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุง ความเป็นมาของทุงพะเหวดอีสาน.** ไวยาวัจกรวัดบ้านบอน และผู้ดูแลรักษาทุงของวัดบ้านบอน. บ้านเลขที่ ๑๒๓ หมู่ ๑ บ้านบอน ตำบลบอน อำเภอสำโรง. สัมภาษณ์โดย อนุรักษ์ มั่นคง, ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๒.

เสาวนีย์ วิเศษศรี. **ทุงชาววาและทุงแมงมุม อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร.** ข้าราชการบำนาญครู. บ้านนาหนองแคน ตำบลหนองสูง อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร. สัมภาษณ์โดย ปกรณ์ ปุกหุด และชาญวิศ ทุมโหมง, ๓ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

หม่อน วงศาบุตร. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุง ความเป็นมาของทุงพะเหวดอีสาน และกระบวนการทอทุง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุง. บ้านเลขที่ ๑๔/๑ บ้านหนองบัวอารี ตำบลนาหอม อำเภอทุ่งศรีอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย ปกรณ์ ปุกหุด, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๑.

หม่าน บุญสาลี. **ประวัติชุมชน สถานที่สำคัญและวัดทุ่งเทิง.** ประวัติชุมชน. สัมภาษณ์โดย สงวนศักดิ์ พาสง่า, ๒ เมษายน ๒๕๖๒.

หนูเทียม ยอดคำมี. **คติความเชื่อเกี่ยวกับทุง ความเป็นมาของทุงพะหวอดอีสาน และกระบวนการทอทุง.** ภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ผลิตทุง. บ้านเลขที่ ๖๔ หมู่ ๙ บ้านบัวเจริญ ตำบลทุ่งเทิง อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์โดย ณัฐพงศ์ มั่นคง, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๒.

เอี่ยม โชติ. **ประวัติชุมชน สถานที่สำคัญและวัดทุ่งเทิง.** ประวัติชุมชน. สัมภาษณ์โดย สงวนศักดิ์ พาสง่า, ๒ เมษายน ๒๕๖๒.

